

TESI DOCTORAL

ASSOCIACIONISME I VIDA POLÍTICA A GIRONA

(1875-1931). DADES COMARCALS.

Doctoranda: Mª Àngels Pujol Gonzalo

Director Tesi: Dr.Pere Gabriel Sirvent

Programa Doctorat “Història Comparada Social:Política
i Cultural”

Departament d'Història Moderna i Contemporània

Universitat Autònoma de Barcelona. 2014.

Per als meus pares, Ma. Angeles i Joaquim.

ÍNDIX

I.	INTRODUCCIÓ	7
II.	L'ASSOCIACIONISME. UNA TIPOLOGIA.	15
	II.1.1.ASSOCIACIONS RELIGIOSES (CATÒLIQUES) BENÈFIQUES. LA REALITAT AGRÀRIA DE PROVÍNCIA I LA IMPORTÀNCIA DE LA BENEFICÈNCIA.	17
	II.1.2.ASSOCIACIONS BENÈFIQUES PÚBLIQUES I ASSISTENCIALS	21
	II.1.3.ASSOCIACIONS DE SOCORS MUTUS, MONTS DE PIETAT I MÚTUES DE GIRONA	23
	II.1.4.ASSOCIACIONS OBRERES, PATRONALS/FEDERACIONS O MIXTES	25
	II.1.5.ASSOCIACIONS RECREATIVES, CULTURALS, MUSICALS, EDUCATIVES I ESPORTIVES	29
	II.1.6.ASSOCIACIONS POLÍTIQUES, COMITÈS I PARTITS	33
	II.1.7.ASSOCIACIONS PROFESSIONALS, GREMIS O D'OFICIS, COL.LEGIS I COMPANYIES MUNICIPALS	37
	II.1.8.ASSOCIACIONS EDUCATIVES I MUTUALITATS LAIQUES	39
	II.1.9.ASSOCIACIONS COOPERATIVES	39
	II.1.10.SINDICATS I SOCIETATS DE RESISTÈNCIA	41
	II.1.11.ASSOCIACIONS ECONÒMIQUES/CAIXES D'ESTALVI I ENTITATS FINANCERES	43
	II.1.12.ASSOCIACIONS CAMBRES, JUNTES, COMITÈS, COL.LEGIS I CONSELLS PROVINCIALS I COMARCALS	43
	II.1.13.ASSOCIACIONS NO-DEFINIDES	45

II.2. UNA PRIMERA APROXIMACIÓ QUANTITATIVA A L'ASSOCIACIONISME A GIRONA I LES COMARQUES GIRONINES (1875- 1931). UN MAPA.	47
II.3.APROPAMENT QUANTITATIU ALS TIPUS D'ASSOCIACIÓ PER COMARQUES	51
III. LA POLÍTICA	
CONTEXT SÒCIO-POLÍTIC A GIRONA I PROVÍNCIA (1875-1931). RELACIONS ENTRE PARTITS I ASSOCIACIONS	61
1.Aspectes demogràfics, econòmics ,industrials i socials a les comarques gironines	61
2.Partits polítics,associacions i llur vertebració social dels anys 1875 a 1931.	69
IV. DUES ASSOCIACIONS GIRONINES FONAMENTALS: EL CENTRE (o CÍRCOL) CATÒLIC D'OBREERS (1894- 1919) I EL CENTRE D'UNIÓ REPUBLICANA (1893- 1933)	89
V. FORA DE LA CAPITAL. LA PROVÍNCIA	101
LA BISBAL	101
FIGUERES	103
SANTA COLOMA DE FARNERS	105
BANYOLES	106
OLOT	108
VI. CONCLUSIONS	111
VII. FONTS I BIBLIOGRAFIA	117
VIII. ANNEX 1. ALGUNS DOCUMENTS	153
A1.1. La Societat “ <i>Centro Moral Gerundense</i> ” (1884)	153
A1.2 .L'Associació “ <i>Cruz Roja</i> ” (1905)	154
A1.3.Reglament del <i>Círcol Catòlic d'Obrers</i> (1894)	155
A1.4.Reglament del <i>Centre Republicà Federalista</i> (1903)	163
IX. ANNEX 2. UN CENS D'ASSOCIACIONS A GIRONA I LES COMARQUES DE LA PROVÍNCIA (1875-1931). ALGUNES INFORMACIONS DISPERSES.	165

ABREVIATURES

Adv	Advocación
AHCG	Arxiu Històric Ciutat de Girona
AHM	Arxiu Històric Municipal de Girona
AIEE	Anuari de l'Institut d'Estudis Empordanesos
Ajt.	Ajuntament
ADAC	Ateneu d'Acció Cultural de Girona
ADG	Arxiu Diocesà de Girona
Asoc.	Asociación
Assoc	Associació
BC	Biblioteca de Catalunya
BNPG	Boletín Nacional de la Provincia de Gerona
BPG	Biblioteca Pública de Girona
BRPG	Boletín Republicano de la Provincia de Gerona
DD.AA	Diversos Autors
DG	Diario de Gerona
EA	El Autonomista (de Girona)
El Not. Universal	El Noticiero Universal (de Barcelona)
F	Foli
Gi	Girona
Gov.Civil	Governador Civil
IEG	Institut d'Estudis Gironins
INE	Instituto Nacional de Estadística
LVNGD	La Vanguardia (de Barcelona)
M.A.	Manual d'Acords de l'Ajuntament de Girona
Op.cit.	Oportunament citat
Reps.	Republicans
Rev.	Revista
R.O.	Real Orden

Sta.	Santa
UGT	Unión General de Trabajadores (Sindicat)
U.M.N.	Unión Monárquica Nacional
Vg.	Vegí's

I. INTRODUCCIÓ

Parlant en general, podríem dir que la historiografia espanyola no s'ha aturat massa en l'estudi de l'associacionisme al llarg del segle XX. Sense menystenir, però les aportacions fetes al tema de les associacions, en relació en especial a les societats mutuels, de l'ensenyament o els estudis sobre els partits i les seves organitzacions. Justament, en l'últim terç del segle XX, hi va haver tot un seguit de treballs d'investigació que posaren sobre la taula un renovat interès per l'associacionisme i la seva importància per a una història social de la política. Són coneguts els exemples dels treballs, en el cas català, de Pere Anguera (1977 i 1985), Pere Solà (1978,1983,1990,1993 i 1996), Pere Gabriel (1985,1990,1992, 1993,1995,1998, 2011 i 2014), Josep Casanovas (1994), Àngel Duarte (1995) i Carles Santacana (1995), entre d'altres.

Aquests treballs històrics permeten conèixer la creació, funcionament i diversitat del marc associatiu català, tot tenint en compte el marc polític. Són precisament aquests estudis monogràfics i quasi sempre d'àmbit local, els que permeten arribar a una major comprensió de la història contemporània.

Com consta en el títol, hem situat la nostra recerca sobre les diverses associacions gironines en un llarg període, entre 1875 i 1931, en l'època de la Restauració borbònica, tant la del vuit-cents com la d'Alfons XIII, fins a la proclamació de la Segona República. Caldrà tenir en compte que llavors, en gran mesura, Espanya era un mosaic de ciutats i pobles força desarticulat. Girona, n'era un exemple més. L'Estat liberal-conservador era concebut com quelcom llunyà, i que només es feia palès fiscalment o bé, a través d'unes figures forànies com eren la guàrdia civil o el governador civil. Personatges que sovint resultaven massa inflexibles i impermeables a la realitat que els envoltava.

Aquesta separació entre l'Estat i la seva maquinària administrativa i el poble espanyol en general, i català en concret, condicionava, tot el seguit de societats i associacions que es constituïen i maldaven per sobreviure per tal de vehicular respostes a les necessitats de la població i per tal de donar sortida a les més diverses reivindicacions –no sols econòmiques, també culturals i morals. Aquelles associacions en el fons, eren uns importants instruments per tal de vertebrar, al marge de les instàncies administratives oficials, la societat civil.

Hi convivien tant els militants i pensadors liberal-progressistes com els conservadors i fins els esquerrans. La convivència entre tots aquests sectors sembla confirmar-se amb les dades que he pogut aplegar. Fins i tot alguna mena de relació mantenien grups aparentment tan contraris com podrien ser els patrons i els obrers, en el ben entès que en línies generals i en el període treballat la conflictiva laboral era petita i sovint uns i altres arribaven a acords.

Com ens han explicat alguns estudiosos¹, en aquella Girona del tombant del segle hi havia poca indústria, predominava el petit comerç i la petita botiga. Per tant hi havia poca conflictivitat obrera, i aquesta es concentrava en les dues o tres fàbriques de la ciutat. Aquestes solien ser petites o mitjanes com per exemple la fàbrica Grober, la qual era al bell mig de la capital i el nombre d'obrers no era gran. Caldria destacar que van existir dues associacions obreres del tèxtil que defensaven els drets d'aquests treballadors. Però la Grober aconseguia, potser pel seu paternalisme envers els treballadors de la ciutat o perquè veia com la situació general a tot Catalunya canviava de forma accelerada, arribar a acords. Els enfrontaments violents foren escassos i esporàdics.

Sense menystenir certs períodes de certa tensió laboral-obrera amb la patronal, i tenint cada col·lectiu el seu cenacle o associació on reunir-se, solien coincidir en actes socials. La convivència entre els patrons i obrers fora de l'àmbit laboral va ser, segons molts testimonis d'època, bona. Tant els propietaris com els treballadors gironins solien coincidir pel carrer o en actes públics, i per molt que pugui sobtar, sovint també, a la missa del diumenge. En aquest sentit, un dels elements que serví d'aglutinador o nexa entre els tarannàs més conservadors i els més esquerrans -de la Girona de finals del segle XIX i primer terç del XX- fou la religió i el seu local de reunió per excel·lència, l'església. A tall d'exemple, podem constatar com alguns d'aquests obrers -de tendència més republicana- assistiren durant molts anys a actes institucionals relacionats amb la setmana santa, en la seva qualitat de regidors municipals i que estaven al costat dels seus respectius patrons o propietaris. Potser anava amb el càrrec, però no he detectat excessius conflictes ni tensions protocol·làries.

---

¹ Josep CLARÀ *Introducció a la història de Girona*. Barcelona. 2004; Joan PUIGBERT *La Girona de la Restauració. Girona, 1874-1923*. Girona. 1995; i FRANCESC FERRER GIRONÈS *Els moviments socials a les comarques gironines*. Santa Coloma de Farners. 1998.

En qualsevol cas, el paper d'aquesta església gironina no diferia gaire del de la resta de Catalunya, destacant la seva connivència amb la classe benestant gironina, de la qual rebia suport econòmic de tipus privat i/o públic cap a aquesta institució confessional.

Per tal de resseguir el pes i presència de la religió en la societat gironina, hem dedicat una atenció especial a un dels espais, com fou l'Ajuntament de Girona, on si al darrer quart del segle XIX era fonamental el pes conservador, tradicionalista i religiós, la incursió d'idees més esquerranes anirà conquerint el seu lloc ben entrat el segle XX, en augmentar el nombre de regidors de filiació republicana. En algun sentit es pot dir per tant que llavors s'anà devaluant el pes de la religió en l'administració pública gironina.

El Consistori Municipal de Girona es convertí, en certa manera, en un tensiòmetre polític, marcant el pols de la societat gironina. La lenta però imparable incursió de la població treballadora en l'espai públic gironí es traduí en una nova situació on els obrers i l'esquerra popular feu sentir la seva veu en els òrgans de govern de la ciutat. Així, la pressió als carrers dels obrers i menestrals- emergents ja a finals del segle XIX- reportà una presència real en la representació política. Però, que va empènyer aquests obrers de fàbrica, menestrals i professionals (advocats, mestres, etc.) d'esquerres a implicar-se en el govern local, per tal de canviar la seva realitat social més propera. Hi havia tot un seguit de necessitats bàsiques, com podien ser: benestar social, educació i sanitat, menystingudes per part de l'administració i que la població gironina començava a demanar com un dret social. Davant la inoperància d'aquesta administració espanyola-excessivament centralitzada-, sorgiren un seguit de representants polítics que van fer de nexa entre els ciutadans-agrupats molts d'ells en associacions- i l'Estat. I per aconseguir-ho, havien de fer-se sentir en el govern més proper, el municipal.

La realitat social de la capital gironina predomina al llarg d'aquesta tesi, però també és cert que s'ha intentat dibuixar el camp magnètic que va exercir al seu voltant. La relació de Girona amb la resta de comarques de la província gironina és molt intensa. Cosa que he procurat conjugar amb la pròpia diversitat de cada comarca o àmbit local. Tanmateix totes aquestes associacions gironines fossin polítiques, obreres, culturals, etc. - tan diverses en la forma com en el contingut- segueixen uns estatuts interns i lleis estatals que no diferien en general del funcionament de la resta d'associacions catalanes, espanyoles o europees del moment.

Un cop establert el que podria ser un perfil polític del present treball, podríem encabir-hi les associacions gironines, pròpiament dites.

Per tal d'elaborar la genealogia d'aquest moviment social que són les associacions, he emprat diverses fonts. Des de llibres de registres d'associacions de les comarques gironines, procedents del Govern Civil, a registres d'associacions catòliques de l'Arxiu Diocesà de Girona. I també, he consultat Manual d'Acords i Manuals de la Junta Permanent de l'Ajuntament de Girona, a l'igual que la consulta sistemàtica de la correspondència de l'Ajuntament de Girona d'aquest període analitzat (1875-1931). Remarcant els lligalls de l'Arxiu Municipal de Girona, referents a les associacions existents a Girona del 1914 al 1922 i, les associacions culturals, polítiques i sindicals del 1842-1931. Sobretot posant un especial èmfasi al qüestionari fet pel Cens d'Associacions del 1922. Tot i que, en aquest cens només hi consten una vintena d'associacions.

I, finalment i no per això menys rellevant, és la consulta de la premsa de les comarques gironines, de Barcelona i de Madrid. La premsa ens permet, sens dubte, conèixer l'existència d'associacions que no constaven als registres oficials. Fent factible, a la vegada, conèixer part de les seves activitats més quotidianes. En són un exemple, l'associació *La Amistad*, constant al registre oficial com a catòlica-obrera, i amb data de constitució del 27-VII-1913, però consultant *La Vanguardia* del 1911, coneixem la seva existència real de molt abans; a l'igual que en el cas de l'*Ateneu o Centre Obrer de Girona* (1900- 1926). És la premsa de Barcelona- i en concret del *Correo Catalán*-, que tenim constància de la seva existència per un míting a Girona el 1900. I també, coneixem les seves activitats (com p.ex. les classes nocturnes impartides del 1900 al 1912 ; o bé el seu domicili social: carrer Abeuradors, 17, 2º) pel *Diario de Gerona* o *La Vanguardia*. I també, en l'àmbit més legal podem constatar gràcies al *Diario de Gerona* del 1919, que el Govern Civil va reobrir el *Centre Obrer* gironí- que havia estat clausurat-. A l'igual que *El Noticiero Universal*, l'esmentava el 1926. La premsa escrita ajuda, un cop més, a definir el marc associatiu gironí.

La capital gironina sempre serà el referent tant pel seu nombre d'associacions com de població. Però, al marge del municipi de Girona, les comarques gironines també tenen una vida associativa molt viva i activa. La realitat comarcal també es seguida d'aprop per la premsa, n'és un exemple, Banyoles. On gràcies al seguiment que fan els reporters de l'època podem conèixer l'existència d'un *Ateneu Obrer* el 1906, i en

concret per la celebració de l'1 de maig, notificat a *El Progreso* de Barcelona, el 30-IV-1918. Un altre cas, seria el de l'*Ateneu de Sant Feliu de Guíxols*, del qual coneixem la seva existència gràcies a *La Il·lustració Catalana*, de Barcelona de l'any 1912. En la qual ens explica l'any de la seva creació, el 1905. O bé, per mitjà, de *La Tribuna* i de *La Vanguardia* de Barcelona, se'ns explica que el Patronat d'obres de l'*Ateneu* tenia projectades unes obres que incloïen el saló-teatre i la pista del camp d'esports del 1918.

Per tant, un dels objectius de la tesi seria conèixer el pes associatiu a les comarques gironines, no tan sols des d'una vessant- no tant censal- ja que aquesta ja ha estat treballada per Pere Solà; sinó més aviat analitzant la seva trajectòria real i quotidiana. L'existència del dia a dia, al marge de l'oficialitat. Ja que si ens basem només en els censos oficials (siguin registres o censos), obviarem tot un seguit d'associacions que no hi consten. A la vegada, que tindrem una visió parcial del teixit associatiu de les comarques gironines.

Aquesta consulta dels censos és important i bàsica, però com aquests van ser creats amb finalitats fiscals, econòmiques o electorals, són un instrument poc fiable si es vol tenir una visió més àmplia de tot el teixit associatiu. Ja que moltes vegades, les associacions- tant per la seva poca importància pel seu nombre de socis o relleu social- no es registraven. I tampoc, eren multades o perseguides per l'autoritat pertinent. Simplement existien al marge de l'oficialitat. Aquestes apreciacions les podem recolzar sobre la consulta de la premsa, on consten les seves activitats, instal·lacions (si tenien un teatre, una biblioteca o un saló pels espectacles, etc.), juntes directives i els seus anys d'existència real. I és aquesta premsa, la que permet posar en evidència un cop més que "feta la llei feta la trampa", com mostren moltes de les associacions de les comarques gironines que defugien tan com podien constar als censos oficials, sobretot els fiscals com era p.ex. l'impost sobre Casinos i Centre d'esbarjo. N'és un exemple, el "*Círculo Católico de Obreros*" de Girona, quan el 1919, en una sessió ordinària de l'Ajuntament, el regidor S.Plaja va replicar que s'eximís del pagament de l'impost sobre Casinos i Centres d'esbarjo, a aquesta associació. Al·legant que aquesta no estava integrada exclusivament per obrers, i a més estava tancada tots els dies de la setmana menys els festius a les tardes².

---

² Vegi's *Manual d'Acords* de l'Ajuntament de Girona, 21-XI-1924, f 70.

Un altre exemple d' associació que intentava escapar-se del pagament gravós d'aquesta quota sobre Casinos i Centre d'esbarjo, va ser la societat obrera “*La Amistad*”, que va comunicar en un acte de sessió de l' Ajuntament de Girona, que se li rebaixés la quota. Però, aquest cop li fou concedida ³.

L'aportació més destacable de la premsa, va ser la de ser una plataforma on exposar les preocupacions i problemes de la ciutadania gironina. P.ex. l'any 1919, i en un context de conflictivitat laboral general a tot Catalunya, Girona també va patir-la, com ho mostra la *Societat d'Obrers Paletes <<La Escarpa>>* de Girona i rodalies, la qual presentà als seus patrons unes noves bases: jornada de 8 hores, jornal íntegre en cas d'accident, entre d'altres ⁴.

O també, serveix com a exemple el *Gremi de Patrons Flequers “La Panificadora”*, que el 1918- tot i l'elevat preu de la farina i la seva mancança generalitzada arreu de la província ⁵ - va mantenir el preu del pa a Girona.

També voldria constatar que no necessàriament he respectat la simple referència social o oficial dels Llibres-registre. P.ex. la *Sociedad de Carpinteros y Ebanistas de Gerona* (segurament dels anys 1911), consta al registre com a “defensa de sus intereses”, i l'he classificat com a obrera. Perquè no especifica si és d'oficials o mestres. I sobretot, perquè ja existia una *Societat de Patrons fusters* a Girona el 1919. O bé, la *Societat Coral i Musical* (1907) que consta a “Defensa de sus intereses”, i l'he classificat com a recreativa-musical. Ja que les seves activitats són estrictament lúdiques i musicals, no tenen cap motivació col·lectiva que vagi més enllà de la distracció i esbarjo dels seus socis i familiars. Hi ha altres associacions com la *Sociedad de Amigos del País* (SEAP, 1834-1931; o la *Caja de Pensiones y Caja de Ahorros*, 1909) que consten als registres oficials d'associacions que poden fer dubtar de la seva classificació, o del simple fet que hi constin en aquests registres. Però, així com la SEAP consta al registre amb l'aclariment de “Carácter económico”- tot i que aquesta associació també practicava activitats culturals pels seus socis-; la segona, la defineix com de “Socorros y Ahorros”. Ambdues les he classificat com a econòmiques, a l'igual que l'*Associació d'Atracció de Forasters* (1921), ja que defineix les seves activitats de cares a fomentar el turisme cultural, però sobretot l'econòmic.

---

³ Vg. M.A., 21-XI-1924, f 70.

⁴ Vg. *Diario de Gerona*, 5-VIII-1919, p.4.

⁵ Veure *La Vanguardia*, 16.265/ 21-II-1918, p.13.

I per últim, voldria fer esment que aquestes associacions mostren una tendència clara a la multifuncionalitat. No sempre és fàcil esquarterar el nucli associatiu de les seves parts. De tal manera que una associació pot tenir una secció de cooperativa o cultural que té una definició més conjuntural que efectiva en el temps. P.ex. La “secció excursionista” de l’*Orfeó Gironí*, de la qual tenim una única referència el 1905 ⁶. O la *Societat Coral o Agrupació de la Unió Republicana*, que pertany al *Centre d’Unió Republicana de Girona*; que només tenim la referència oficial del 1905 al 1922.

---

⁶ Vg. *Diario de Gerona*, 290/ 19-XII-1905, p.5.

II. L'ASSOCIACIONISME. UNA TIPOLOGIA

L'associacionisme en el conjunt de les comarques gironines és bastant heterogeni. El que en podríem dir 'arc associatiu' inclou des de centres i societats religioses, benèfiques i recreatives fins aquelles més explícitament obreres, patronals, educatives o polítiques. Òbviament unes i altres amb una importància, un nombre i una continuïtat desigual al llarg del temps.

El pes de la ciutat de Girona serà sempre determinant. On lògicament, hi haurà el màxim nombre d'associacions, siguin del tipus que sigui, i és clar, el context polític incidirà de forma determinant en l'èxit i diversitat d'aquestes, així com en la major continuïtat o capacitat de reconstrucció de les mateixes. El naixement d'una associació no es tradueix automàticament en èxit garantit, i molt menys n'assegura la seva continuïtat en el temps ni en el lloc. Potser per una raó i altra serà fàcil de constatar que les associacions que tindran una major presència a Girona ciutat i província- al llarg del temps- són les religioses, les recreatives i culturals, les patronals i, per últim les obreres i polítiques. Les associacions sindicals de resistència i reivindicació laboral no tingueren pel que hem pogut treballar (en els anys 1875-1931), una activitat permanent i activa. O si més no, aquestes només acostumen a fer-se presents quan sorgeix algun conflicte laboral-professional concret.

Per aconseguir dibuixar d'una manera més diàfana aquestes associacions gironines del 1875 al 1931, hem fixat una tipologia determinada, amb la consideració de dotze grups de centres i societats, més un per les no-definides. Són els següents: associacions religioses benèfiques; associacions benèfiques i assistencials; associacions de socors mutus i monts de pietat; associacions obreres, patronals o mixtes; associacions recreatives, culturals, musicals, educatives i esportives; associacions polítiques; associacions professionals, gremis o d'oficis; associacions educatives; associacions cooperatives; sindicats i societats de resistència; associacions econòmiques/caixes d'estalvi i financeres; associacions cambres, juntes, comitès, col·legis i consells provincials i comarcals; i per últim, aquelles associacions no-definides, en les quals hi encabim sovint les que sols en coneixem el nom, i a vegades, només l'any de fundació .

II.1.1. ASSOCIACIONS RELIGIOSES(CATÒLIQUES) BENÈFIQUES. LA REALITAT AGRÀRIA DE LA PROVÍNCIA I LA IMPORTÀNCIA DE LA BENEFICÈNCIA.

L'associacionisme gironí estava immers en un context sòcio-econòmic propi i singular. Cosa que ajuda a entendre la naturalesa d'aquestes associacions en el conjunt de la província de Girona. Fou en un entorn basat en les activitats agrícoles i ramaderes-on la presència de la indústria era minsa i poc representativa (excepte a Girona amb una incipient indústria tèxtil, de la foneria o bé paperera), on neixen i es desenvolupa gran part del moviment associatiu que hem pogut resseguir entre el 1875 i el 1931.

A l'allunyar-nos dels nuclis urbans i els caps de comarca, ens acostem al que era la realitat de la província de Girona; pobles o municipis petits, poc comunicats i basats en la producció de productes relacionats amb l'entorn més immediat: el rural. La precarietat tant es donava en les eines de producció com en el treball, que en general era poc productiu i basat en una agricultura intensiva.

Aquesta activitat agrícola-ramadera estava subjecte a les inclemències del temps, i per tant, qualsevol mala collita o malaltia del bestiar podia comportar una situació insostenible per a la família implicada. D'aquí, la importància de les associacions benèfiques que suplien, o almenys ho intentaven, les mancances que els municipis o administracions no portaven a terme. En aquest context, és on les associacions benèfiques donaven resposta a les necessitats més primàries d'aquesta societat poc industrialitzada i abocada a una vida sovint tan sols de supervivència. No existia cap mena d'ajut – per part de l'administració estatal- en casos de pèrdua de treball, malaltia o defunció. Qualsevol petit incident – en aquest context laboral tan dur- podia portar per tant una família a la misèria absoluta. Les aportacions alimentàries, l'aixopluc a les famílies necessitades, les escoles per a nens pobres o els “asils” per als més vells eren necessitats indispensables que sols la beneficència semblava poder cobrir.

La majoria d'aquestes associacions benèfiques eren de caire religiós-catòlic (i molt poques les laiques). Val a dir que dins d'aquestes associacions benèfiques catòliques també hi encabim les Germandats, Montsdepietat, Socors Mutus, Cooperatives o Mutualitats. Sens dubte predominaren, com dic, en tot el període aquí considerat. Ara bé, les associacions benèfiques laiques (que no tenien com a objectiu la

difusió de la religió catòlica entre la població de les comarques gironines) van anar prenent el relleu al llarg dels anys, i, poc a poc, s'anaren fent també un lloc.

Un cop constatat el pes de les associacions religioses catòliques en l'àmbit de la beneficència, també veurem com aquest també es pot incloure entre l'ensenyament. En l'Espanya de finals del dinou i primer terç del segle vint, la taxa d'analfabetisme era molt alta, sobretot en l'àmbit rural. On encara es concentrava el major nombre de la població espanyola. Aquest context també es vàlid per a les comarques gironines, on més de la meitat de la població restava exclosa de l'educació, que estava en mans d'associacions religioses que feien pagar unes quotes difícils d'assolir per una població gironina amb pocs recursos econòmics. I més si tenim en compte que aquesta vivia en l'àmbit rural. En el qual com a molt podien aprendre a llegir i "comptar", i ja se'ls treia de l'escola, per tal de començar a treballar al camp i tenint cura dels animals juntament amb els seus pares.

A l'àmbit urbà, la situació no era molt millor, on els fills dels obrers de les fàbriques o indústries, tampoc podien accedir a les escoles tutelades per les associacions religioses. A l'igual que al món rural, els nens i nenes s'iniciaven molt aviat en el món laboral.

Un cop verificat que les associacions religioses són les que s'encarregaven de l'educació i de la tasca assistencial de la població gironina, en el vuit-cents i en els anys primorriveristes. Podem afegir algunes que van existir anteriorment com p.ex. la *Hermandad de S. Francisco de Paula de Gerona* (constituïda el 1757 i registrada oficialment el 1881), o la *Cofradía del Santísimo Rosario* (1852-1905), i la *Asociación de la Vela y Oración del Santísimo Sacramento* (1870-1905), i per últim la *Congregación de S. Luis de Gonzaga* (de Girona, constituïda el 1871 fins el 1918). Aquestes societats confessionals desenvoluparen una tasca educativa-l'única que existia en aquells anys-. La preeminència de la qual venia donada per la prerogativa concedida per part de l'Estat d'obrir escoles i encarregar-se de l'ensenyament de nens i nenes de la ciutat de Girona.

Aquesta relació església-Estat continuarà sent vigent fins ben entrat el segle XX. I no serà fins la Segona república que s'aconseguiran millores socials destacables, tant en l'àmbit educatiu-amb un ensenyament laic, gratuït i universal-; i una atenció socio-sanitària també universal i professionalitzada. I per tant, es trencarà la tutela exclusiva de les entitats i associacions religioses en aquests camps o pilars bàsics que tota societat moderna o contemporània té com a objectius.

En aquest context és on destaquen les cent set associacions de Girona, religioses i benèfiques- que desenvolupaven la seva tasca assistencial i educativa-.I entre les quals en destacarem unes quantes, les més significatives.

Entre els anys 1875 a 1900, hi van haver quinze associacions religioses que es van constituir i van desenvolupar la seva tasca associativa .Com a més representatives d'aquestes tenim: *Centro Moral Gerundense* (1884- 1922) i la *Real Cofradía Purísima Sangre de N.S. Jesucristo* (1884- 1922).Dels anys 1901-1922, hi ha constància de cinquanta-tres associacions religioses a Girona. I entre aquestes destacaríem –per la seva continuïtat en el temps- :*Cofradía del Purísimos é Inmaculado Corazón de María* (Girona,1903- 1918), *Congregación de Ntra.Sra. de los Dolores* (Girona,1905-1922), *Cofradía de Sant Jordi* (Girona,1905- 1922), *La Amistad* (Girona,1909- 1928), *La Alianza* (Girona,1911-1922) i la *Juventud Catòlica Regional de Girona* (1916-1930).

En el període 1923-1931, hi va haver sis associacions. De les quals en destacaríem tres, per les seves característiques o bé per la seva singularitat ,que serien: *Asociación Católica de Padres de Familia* (Girona,1927), *Junta Diocesana de Acción Católica de la Mujer.Gerona*(1929), i la *Junta del Censo Eucarístico Diocesano* (1930).

II.1.2. ASSOCIACIONS BENÈFIQUES PÚBLIQUES I ASSISTENCIALS

Els canvis econòmics i socials, com foren pel cas català: la Revolució Industrial i l'augment significatiu de la població a Catalunya, entre altres; obligaren l'Estat liberal a prendre mesures per tal d'apaivagar possibles enfrontaments que podien tocar de mort la ja feble institució de la Restauració. Els anys compresos entre finals del segle XIX i primer terç del segle XX, foren de canvis tant en l'entorn paisagístic com de sociabilitat. En l'àmbit rural va ser contundent, però lluny de la realitat agitada que es va viure a les ciutats, com per exemple Barcelona. On en concentraven en un espai més o menys reduït construccions (fàbriques o indústries) i gran nombre de persones o treballadors.

L'embranzida industrial sobre el territori català comportava llocs de treball assalariat, però també la seva deshumanització. Amb jornades laborals de més de vuit hores diàries, amb un o mig dia de descans setmanal i, l'exposició constant a fums i condicions insalubres. Un treball que no distingia entre sexes ni edats. Podien treballar pares i fills (menors d'edat) en la mateixa fàbrica. I moltes vegades, s'envellia treballant a la fàbrica. És en aquest context on les malalties (pulmonars, etc.) juntament amb els accidents laborals es feien presents. A la ciutat de Girona hi va haver alguna fàbrica, com per exemple la <<S.A. Grober>>, que reunia aquestes característiques abans esmentades, però de cap manera arribaria al grau de conflictivitat laboral i humana registrat p.ex. a Barcelona i extraradi. El context gironí estava format, encara en aquests anys estudiats, per un coixí important de petits comerciants i artesans que juntament amb la producció agropecuària pròpia i dels pobles veïns ajudava a mantenir un espai de sociabilitat i vida força tranquil. Tot i així, va seguir les pautes que se seguiren arreu de l'Estat espanyol creant lleis com la *Beneficència Pública* o reglaments per contenir possibles episodis de conflictivitat, com l'aprovat el 1885 per la Diputació de Girona: <<Reglamento para la Dirección, Régimen y Administración de establecimientos provinciales de Beneficencia Pública>>. Durant el primer terç del segle XX, l'Ajuntament de Girona va crear una *Junta de Protección de Infancia* i la *Sección de Mendicidad y Vagancia*. Els avenços destacables en aquest àmbit sòcio-sanitari es produïren, no obstant durant la Mancomunitat de Catalunya, sobretot a partir del 1914. Però, aquestes iniciatives no van tenir durada en el temps i quedaren estroncades

amb la dictadura primorriverista, que deixava un cop més les institucions benèfiques i d'assistència sota la tutela dels ordes religiosos. Caldria esperar fins la segona República per recuperar i continuar els avenços aconseguits anteriorment. Sobretot s'aconseguien amb el desplegament de l'Estatut del 1932 i la creació de conselleries d'Assistència Social a les quatre diputacions catalanes.

Entre els anys 1875 i 1931, a Girona i comarques hi va haver institucions que es barallaven amb l'administració pública per tal d'aconseguir millores benèfico-assistencials pels ciutadans i ciutadanes gironins. Baralles que es basaven principalment en el finançament i recursos per tal de poder atendre aquesta població empobrida i desvalguda que quedava al marge del projectes estatals. Una associació primordial i cabdal va ser la *Creu Roja Espanyola*, nascuda arrel de la carta concedida per la reina Isabel II, el 6 de juliol de 1864. Els seus objectius eren socórrer i protegir als ferits i presoners de guerra, i va fer la seva iniciació amb la II guerra carlina (1872-1876) a Navarra. Els "camilleros" van atendre els ferits dels dos bàndols sense cap mena de discriminació política o religiosa, seguint un dels preceptes de la societat. I d'aquesta manera s'anaren fent present allà on podia ser útil, tant si eren sinistres o catàstrofes naturals com enfrontaments armats.

En l'àmbit català, i més concretament en el comarcal gironí, es van anar creant petits dispensaris mèdics, com en el cas de la Bisbal, Sant Feliu de Guíxols i Palafrugell. Però va ser a Girona on es va constituir el 1888, la *Cruz Roja. Comisión Provincial*, i es manté activa en l'actualitat. El seu president fou Carles Camps. Es dedicava tant a l'assistència sanitària com social, ajudant als col·lectius més desfavorits de la societat. La seva tasca benèfica pública i assistencial anava des d'ajudar a aconseguir mantes pels indigents de la ciutat, fins ajudar a aquelles persones que tenien alguna mena de malaltia mental. Juntament amb aquesta *Cruz Roja* i va haver un Dispensari antituberculós ⁷. El qual estava molt vinculat i ajudat pel *Comité provincial de Gerona contra la tuberculosis (de la Federación Femenina contra la tuberculosis)*, en vigència dels anys 1911 al 1928. Presidit el 1912 per una dona, Rosa Berenguer. Aquesta associació benèfica pública i assistencial, tenia entre els seus objectius proporcionar medicaments als malalts, sobretot pobres que eren atesos i tractats al Dispensari antituberculós de la ciutat.

---

⁷ La tuberculosi o "tisis", en llenguatge de l'època, era una malaltia que afectava especialment als col·lectius de gent amb pocs recursos i que vivia en ambients poc salubres; i que ja tenien una salut precària. Aquesta malaltia serà molt present a finals dels segles XIX i principis del segle XX, causant en alguns casos la mort del pacient. Fins a mitjan segle passat no va ser controlada i curada.

II. 1.3. ASSOCIACIONS DE SOCORS MUTUS, MONTS DE PIETAT I MÚTUES DE GIRONA

Aquestes associacions tenien com a prioritat-com indica el seu nom- l'ajut mutu entre els seus socis, sobretot en cas de malaltia, defunció o accident. Els treballadors, i la població en general, no tenien cap mena de cobertura mèdica en cas de necessitat. Tanmateix, aquest tipus de societats no eren gratuïtes, sinó que calia abonar una quota mensualment. Cosa que les feia especialment gravoses per la població gironina. I, en aquest cas concret, no hi ha distinció entre les religioses i seculares. Tot i que, cal remarcar que seran les de tarannà religiós, les que proliferin i perdurin més en el temps. Precisament, seran aquestes que vetllaran no només per l'auxili "temporal" (enfermetat, "hospitalidad" i vellesa) dels seus socis sinó també per l'espiritual. També són les més fàcils de reconèixer, perquè en el seu enunciat apareix la devoció al seu sant o santa-al qual pertanyen-. Com a exemple destacable seria la *Asociación de Caridad. Entre el Clero de la Diócesis de Gerona. Bajo los auspicios de la Santísima Madre del Amor Hermoso* :1882,[1966].

En el primer període (1875-1900), hi va haver catorze associacions de Socors Mutus, Monts de pietat i Mútues a Girona. D'entre les quals destacaríem- per la seva continuïtat en el temps: *Sociedad de Socorros Mutuos San Narciso* (1883-1922), *La Confianza* (1884-1922), *Sociedad Socorros Mutuos de Gerona* (1887-1923), *Montepío de San Félix* (1887- 1924).

Del període 1901 a 1922, hi va haver vint-i-una associacions de Socors Mutus, Monts de pietat i Mútues a Girona. Entre aquestes destacaríem les que van tenir cert recorregut, i per tant més presència associativa en la societat gironina, com van ser: *Fraternidad y Amparo* (1905-1922), *Fraternidad Gerundense* (1908- 1935) i <<*La Verdadera Mutua*>> (1916- 1922).

Entre els anys 1923-1931, van existir deu associacions de Socors Mutus, Monts de pietat i Mútues. De les quals destacaríem tres que es crearen en aquest període: *Mutua de Gerona* (1926), *Montepío Profesión Camareros y Cocineros de Gerona* (1928) i *La Verdadera Igualdad Gerundense* (1930).

A més més de les associacions de Girona, també cal destacar la presència de les associacions benèfiques religioses- sobretot en les capitals de comarca- com per exemple: Olot, Banyoles, Santa Coloma de Farners .

La incidència d'aquestes associacions benèfiques religioses va ser major allà on encara hi predominava una estructura tradicional i secular, i rural. Com en els casos d'Olot amb cinquanta-sis associacions, Banyoles set, la Bisbal una o Santa Coloma de Farners amb tres. Aquestes contrasten i queden molt lluny de les cent set associacions de Girona, on conviuen formes de producció artesanals amb d'altres d'industrialitzades. Però, el seu gran nombre d'associacions ve donat per ser cap de província, i on hi havia el Bisbat i la Diòcesi de Girona, pròpiament dita.

Hi ha un cas, el de la capital de comarca del Ripollès, Ripoll que també va tenir quatre associacions benèfiques religioses, però quedaren bastant igualades- en el temps i el nombre- amb les set associacions benèfiques laiques. Només al municipi de Puigcerdà no consta cap associació benèfica religiosa, però sí dues de laiques.

L'altre municipi on aquestes associacions religioses tenen un arrelament i importància singular és: Olot, amb cinquanta-sis associacions benèfiques religioses. On hi ha un entorn (Garrotxa) bàsicament rural, agrícola-ramader. On hi ha registrades moltes associacions benèfiques religioses molt abans del 1875. I moltes d'aquestes continuen tenint un pes en el territori i entre els seus habitants. El nombre de Congregacions, associacions de Socors Mutus i Monts de pietat és constant i creixent al llarg dels anys.

Hi va haver un municipi: Figueres, que seria el contrapunt a aquesta elevada presència de centres religiosos benèfics. El qual va tenir cinc associacions i Congregacions religioses benèfiques, però aquestes no van arrelar tant com a d'altres municipis, i tampoc van ser tantes com en el cas d'Olot o Girona.

El pes d'aquests centres benèfics- sobretot catòlics- recaurà majoritàriament en les comarques gironines de l'interior. On la presència d'aquestes associacions ja s'havia fet present al llarg dels anys- tant per la seva tasca assistencial com educativa.

II.1.4. LES ASSOCIACIONS OBRERES, PATRONALS/FEDERACIONS O MIXTES

Aquestes associacions estan vinculades amb el món del treball. I engloben als treballadors o obrers d'una fàbrica o petit comerç, fins els propietaris d'aquestes fàbriques o comerços.

En tota relació laboral existeixen problemes i conflictes entre els obrers i els patrons o propietaris de la fàbrica o indústria per la qual es treballa. I això, va succeir arreu. L'única cosa que es distintiva d'un lloc a l'altre és la seva quantia i la seva capacitat de resoldre'ls per part de les parts implicades. No sempre s'esdevenia la violència física, en alguns casos s'arribava a acords.

Aquest seria el cas de la Girona restauracionista, i també de la seva província. On no hi va haver una conflictivitat laboral acusada. Els treballadors de les petites fàbriques p.ex. del tèxtil o del petit comerç no es queixaven de l'excés d'hores de treball, condicions laborals, salaris o del dret al descans setmanal. Serà a partir de finals del segle XIX, quan aquests treballadors i treballadores de les comarques gironines s'agruparan en les naixents associacions obreres que es dedicaran a pressionar als propietaris de les fàbriques per tal que respectessin els acords laborals que marcava la llei i que sovint no es complien.

Les associacions Obreres

La majoria d'aquestes associacions obreres es concentren en el període de 1901-1922. Però, abans del 1875, es registrà una que cal destacar: *Sociedad de Carpinteros y Ebanistas El Compás* (Girona, 1873- 1922). Aquesta associació obrera gironina va tenir importància per la seva durada en el temps i activitat organitzativa.

En els anys 1901-1922, també es formaren i existiren un seguit d'associacions obreres que, a part de defensar els interessos dels treballadors o jornalers gironins, també fomentaven la instrucció i cultura entre aquests. Com a fet destacat, seria la presència activa de les treballadores i jornaleres en aquestes associacions obreres- com a sòcies- i no només com a acompanyants dels diversos familiars associats.

Gran part d'aquestes associacions obreres estaven formades per socis treballadors del món menestral o artesanal (sastres, espardanyers, "curtidors", fusters, etc.), però també del món industrial (ferroviari, de la impremta, metal·lúrgic i

tèxtil). També hi havia societats obreres que agrupaven treballadors del món de la hosteleria, ja que a Girona hi va haver-en aquests anys estudiats- moltes fondes i “bars”.

Al fitxar-nos en el cas concret de Girona entre 1901-1922, ens trobem amb quaranta-dues associacions obreres a Girona, de les quals en citarem vint, que són les més representatives: *Sociedad de obreros panaderos* (1903), *Sociedad <<La Curriola>>* (1903-1918), *Sociedad <<L'Escarpa>>* (1903-1919), *Sociedad “La Dependencia Mercantil”* (1904-1927), *Asociación de obreros y obreras sastres* (1908-1927), *Sociedad Obrera “La Amistad”* (1908-1922), *Centro Instructivo Obrero* (formava part de l'associació d'*Unión Republicana*, 1909-1911), *Arte Fabril* (1911-1922), *Sociedad Obrera de peluqueros barberos “La Alianza”* (1911-1922), *Unión Ferroviaria* (1912), *La Unión Metalúrgicos* (1916-1931), *Esparteros y estereros de Gerona y su radio* (1916-1922), *El Porvenir* (formada per operaris de la fàbrica *Grober*, 1916-1927), *Unión de Curtidores* (1918-1927), *Centre de Dependents* (1919-1922), *Obreros y obreras alpargateros de Gerona y sus contornos* (1919-1922), *Obreros y obreras sastres* (1919-1927), *Sociedad Obrera del Arte de Imprimir y sus anexos/anejos* (1920-1931), *Agrupación Oficiales esparteros y estereros* (1922-1927) i *Unión de Camareros y Cocineros* (1919-1922).

En els anys 1923-1931, hi va haver divuit associacions obreres, però la majoria es van concentrar al 1931, coincidint amb l'inici de la Segona república i d'un període obert a l'associacionisme més divers, després d'una dictadura com la primorriverista – força restrictiva amb l'associacionisme-.

D'aquests anys 1923-1931, destacaríem :*La Protectora* (1923-1931), *U.G.T. Sociedad de Oficios de Trabajadores de ambos sexos* (1931) i “*La Espiga*”, *Sociedad Obreros panaderos* (1931).

En un àmbit més rural o agrícola-ramader, com és lògic es formaren associacionse agrícoles o agràries. Les quals poden ser considerades com mixtes, perquè la formaven petits propietaris agrícoles- que tenien algunes vessanes de terra per la subsistència de la família-, i propietaris mitjans que podien pagar a jornalers i masovers per treballar les seves terres.

En un primer anàlisi, podem veure com les poblacions de Figueres amb dinou associacions, Olot setze, Puigcerdà vuit i Ripoll amb set; són les que tenen un major nombre d'associacions obreres. Que corresponen amb els municipis on el pes industrial –sobretot tèxtil- és més important. Però, en el comjunt de les comarques gironines on

continuava predominant l'agricultura i la ramaderia, aquests centres obrers no van tenir una presència tan marcada.

El cas de Girona ciutat mereix una explicació més detallada, ja que tenia fàbriques com per exemple: la *Grober y Compañía*, on es concentraven un gran nombre d'obers. Tot i així, l'existència d'aquestes setanta-tres associacions obreres no difereix gaire-en nombre- amb les seixanta de patronals.

Les associacions Patronals/Federacions

Les associacions patronals de Girona ciutat són aquelles que tenien com a socis petits propietaris per exemple: d'una petita perruqueria, barberia, fleca o eren obrers qualificats –com podia ser oficial de paleta,etc.- Per tant, al no tenir només la condició d'assalariat, s'han inclòs entre les associacions patronals.

En aquesta època de certa tranquil.litat com és el de la restauració, a l'igual que durant els anys de la dictadura primorriverista, l'Estat disposarà d'uns mecanismes o instruments administratius per impossibilitar la mala *praxi* patronal o per impedir que aquesta pogués posar en perill l'equilibri social. I aquests mecanismes serien, per exemple: els inspectors que s'encarregaven de supervisar les normes laborals seguides a les fàbriques, comerços, tallers i establiments laborals o industrials diversos. Que un cop efectuada la visita-supervisió a aquests locals o centres de treball, elaboraven un informe més o menys detallat que enviaven al govern. També hi havia un altre mecanisme de control patronal que recauria en la figura del governador civil, que era el representant de l'autoritat estatal a l'àmbit municipal; i que gestionava les altes i baixes, a l'igual que el bon funcionament de les associacions de la província de Girona. Però, cap d'aquestes opcions governatives va funcionar sobre el terreny local o municipal.No van servir per apaivagar les desigualtats socials, i d'aquí l'organització i seguiment tan activa de les associacions obreres a la província de Girona.

En un anàlisi més detallat podem constatar com l'associacionisme patronal molt lligat als propietaris de fàbriques i petites botigues o comerços, va ser important a Girona amb noranta-nou associacions registrades.

Entre els anys 1875 i 1900, només es registraren dues associacions patronals. De les quals destaquem: *Sociedad Fomento de la Industria, Comercio y Propiedad* (1901-1910).

L'associacionisme patronal més important en nombre, es registrà entre 1901-1922, amb quaranta-vuit associacions. De les quals n'anomenem divuit com a més significatives: *La asociación de propietarios corcheros* (1905), *Gremio de Maestros Sastres* (1907-1922), *Unión Gremial* (1910-1927), *Cámara de Comercio* (1910-1922), *Cámara Oficial de Comercio é Industria* (1910-1927), *Asociación de propietarios cosecheros* (1913), *Gremio de almacenistas* (1915-1924), *Gremio de Maestros albañiles* (1917-1927), *Gremio de Canteros de Gerona y sus contornos* (1917-1931), *Gremio de (Centro) de Peluqueros y Barberos* (1918-1925), *Federación Patronal de Gerona* (1919-1924), *Gremio de Patronos Panaderos "La Panificadora"* (1918-1928), *Fabricantes de pastas para sopa* (1918-1927), *Patronos Carpinteros* (1919), *Asociación de tratantes y exportadores de ganados de cerda* (1922-1927), *Gremio de Fondistas y Similares* (1922-1927) i *Gremio de Maestros Zapateros* (1922-1927).

En el període 1923-1931, el nombre d'associacions patronals també és important, amb quaranta-sis de registrades. De les quals en destaquem set com a més significatives : *Federación Sindical Agraria de Gerona* (sense data precisa, però registrada en aquests anys), *Gremio de Carboneros* (1923), *Gremio de Patronos Ramo Construcción* (1928), *Sastres de Gerona y Comarca* (1930), *Cámara Agrícola Provincial* (1930), *Federación Hotelera provincial de Gerona* (1931) i *Asoc. Propietaris agrícolas de Girona* (1931).

Aquestes societats patronals a les comarques gironines van tenir una incidència desigual durant els anys 1875-1931. Mentre a Girona es registraren seixanta associacions, set a la Bisbal , tres a Figueres , també tres a Banyoles, onze a Olot , tres a Puigcerdà i una a Ripoll. L'únic municipi on les associacions patronals sobrepassen el nombre de les associacions obreres és a Santa Coloma de Farners amb vuit de patronals.

Les associacions Mixtes

En l' àmbit més rural o agrícola-ramader, també existien les associacions agrícoles o agràries. Les quals poden ser considerades com a mixtes amb un total de cent vuitanta-cinc, que corresponen als principals municipis de la província de Girona: Girona, Banyoles, Bisbal, Santa Coloma de Farners, Figueres, Olot, Puigcerdà i Ripoll. I aquestes estaven formades per petits propietaris agrícoles- que tenien algunes vessanes de terra per la subsistència de la família-, i propietaris mitjans que podien pagar a treballadors per fer-ho.

II.1. 5. LES ASSOCIACIONS RECREATIVES, CULTURALS, MUSICALS, EDUCATIVES I ESPORTIVES

Aquestes associacions són les més destacades tant en nombre de socis com en la seva permanència en el temps.

Les societats recreatives, culturals, oci, musicals, educatives i esportives eren un espai de sociabilitat molt important entre la població de les comarques gironines. Un espai on es reunien els treballadors i treballadores després de la densa jornada laboral, o bé, el dia de descans laboral que solia ser el diumenge- tot i que , a vegades, el diumenge al matí es treballava-.

L'assistència a aquestes associacions relacionades amb el lleure i oci permetia deslliurar-se per unes hores del món laboral i dels seus problemes, i relacionar-se amb els demés conciutadans gironins. A la vegada, que participaven del món cultural que els envoltava.

En un context on l'oferta cultural era inexistent, aquestes societats oferien tot un seguit d'activitats culturals, de lleure, educatives⁸ i esportives que no organitzava ni satisfesia l'administració estatal. Per tant, una part de la formació de la ciutadania gironina estava en mans d'aquestes associacions culturals diverses, que formaven a través de la música , les excursions, conferències culturals o socials, balls; i que fins i tot subvencionaven cursos formatius o educatius. Per exemple, la idea de formar part

---

⁸ L'educació o formació, s'ha d'entendre dins el conjunt d'activitats recreatives, i no com a únic o principal objectiu a assolir. Les associacions pròpiament educatives tenen el seu apartat corresponent.

d'una coral o societat coral permetia la formació personal d'aquests treballadors i les seves famílies.

L'associacionisme recreatiu o cultural a Catalunya va ser molt important, entre el 1875 i el 1931. Cosa que es fa patent en el seu gran nombre de centres i capacitat organitzativa al llarg dels anys. I és en aquest marc associatiu tan ampli i divers català, on inserim les societats culturals i de lleure de Girona i província. Posant com a exemple les cent cinquanta-sis associacions recreatives en aquests cinquanta sis anys estudiats. Però, que agruparem en tres períodes per tal d'ajudar a explicar aquesta vitalitat associativa gironina: 1875-1900, 1901-1922 i 1923-1931. A continuació n'anomenarem algunes, les més significatives .

En el període 1875-1900, hi va haver quaranta-quatre associacions culturals a Girona, entre les quals unes es crearen de nou i d'altres tenien una trajectòria prèvia.

Les associacions culturals que van tenir continuïtat en el temps a Girona, foren set. Les més destacades són: *Casino Gerundense* (1849-1931), *Odeón* (1866-1914), *Asociación Literaria de Gerona* (1872- 1903), *Sociedad "La Regional"* (1890-1927), *Sociedad Científica espiritista-amor-(-ama-)* (1892-1922), *Casino Recreativo Progreso Pontense* (1897) i *Ateneo Obrero* (1900-1926).

En el període 1875- 1900, consten quaranta-quatre associacions vives a Girona, entre aquestes destacariem- a part de les esmentades anteriorment-: *Sociedad Coral "La Unión"* (1877), *Casino Popular Gerundense* (1881), *Sociedad recreativa "Eva"* (1884-1889), *Sociedad Coral "La Lira"* (1881-1885), *Centro Recreativo "La Odalisca"* (1883-1908), *Orfeón Gerundense* (1881-1911), *Sociedad de recreo "Circo España"* (1887), *Sociedad de recreo "Casino Menestral"* (1887-1912) i *Veloz Sport* (1897). I també consta registrada en aquests anys, però sense datació precisa: *El coro <<Orfeo Regional>>*.

Del període 1901-1922, hi ha registrades vuitanta-cinc associacions culturals. És en aquest període on es concentren el gruix més significatiu de les associacions culturals, i de les societats en general. En aquests anys, l'associacionisme gironí té una vitalitat i capacitat organitzativa destacable. Entre el 1901 i 1922, de les vuitanta-cinc associacions culturals, recreatives, musicals i esportives existents, en destacarem trenta-dues. Que són importants tant per la seva creació com per la seva continuïtat en el temps.

Les principals associacions culturals serien: <<*Electra*>> (1901), *Sociedad Coral "Unión y Concordia"* (1904- 1922), *Agrupació /Societat Coral de Unión Republicana del Centre d'Unió Republicana* (1905- 1922), *Consistori dels Jocs Florals*

(1905- 1930), <<Centro Recreativo Gerundense>> (1905), *Amo R [K] aj Espero* (1906-1922), *Sociedad Gerona- Sport* (1909), *Sociedad Recreativa <<El Menestral>>* (1910-1922), *Sociedad <<Gerona Esperantistaro>>* (1911- 1912), *Sociedad Skatin Rink* (1912), “*Gerona Espero*” (1913), *Sociedad “La Mascarita”* (1914), *Gerona Sport* (1914), <<*Quinteto Emporium*>> de Girona (1918), *La Sociedad de caza y pesca <<La Protectora>>* (1918); *GE i EG, Agrupación Grup Excursionista de Gerona* (1917- 1934), <<*Biblioteca Popular per a la Dona*>> (1914- 1924), *Marte* (1920-1922), *Ateneo Ferroviario* (1920- 1926), *Centro Castellano* (1920- 1922), *Petit (a) Habana* (1920-1922), *Casal Gironí* (1921-1922), *Ateneo Social Democrático* (1922-1931), *Schola Orfeónica del Centro Moral* (1922), *Schola Orfeónica Gironina* (1907-1922), *La Igualdad Familiar Gerundense* (1922- 1929), *Sociedad Els Fresquets* (esportiva,1922- 1925), *Unión Ferroviario Gerundense* (1922), *Unión Deportiva Geronina* (1922- 1925), *Associació de Música de Girona* (1922- 1924) i *Ateneu Gironí* (1922-1931).

Cal detenir-nos en aquests anys, 1875-1922, per remarcar unes associacions-les esperantistes-que tot i ser associacions culturals tenien una particularitat: la pràctica i difusió del “Esperanto”,com a llenguatge universal. A Girona, se’n crearen sis. Entre les quals n’hi va haver una que va tenir una continuïtat en el temps destacable: *Sociedad Científica espiritista- amor-(-ama-)* (1892- 1922).Les altres associacions foren: *Amo R [k] aj Epero* (1906-1922), *Sociedad <<Gerona Esperantistaro>>* (1911-1912), “*Gerona Espero*” (1916-1922), “*Studenta Juneco*” (1916), i *Esperantismo. Grup Esperantista* (1918).

En l’últim període analitzat (1923-1931), consten trenta-set associacions culturals, de les quals deu van ser les més significatives: *L’Orfeó Cants de Pàtria* (1923-1930), *Casal Gironí de Barcelona* (1923), *Coral-Orfeón “La Regional”* (1925-1931), “*La Perla Gerundense*” (dedicada al cant, sobretot de caramelles,1925), (*E) Sporting Club Gerona* (1927), *Esbart Gironí* (1930- 1931), *Girona F.C.* (1930-1936), *Billar-Club- Gerona* (1930), “*La Lluna*”(1931), *Círculo de Gerona* (1931) i *Centre Defensa Social Comarques Gironines* (1931).

En el transcurs dels anys 1875-1931, i deixant al marge Girona ciutat,seran les capitals de comarca les que prendran la iniciativa de crear i organitzar societats culturals diverses tant en nombre com en trajectòria. En són un exemple: la Bisbal amb dotze associacions culturals; Figueres amb vint assocs., Santa Coloma de Farners amb setze assocs., Banyoles amb deu assocs.,Olot és el municipi amb major nombre

d'associacions recreatives registrades- a part de Girona- amb un total de quaranta-sis, Puigcerdà amb quatre assocs.,i per últim Ripoll amb dinou associacions.

En general els centres culturals, recreatius, musicals o esportius, són els que van tenir major nombre de socis i seguidors. I entre aquests, van ser els recreatius- pròpiament esmentats- amb més socis enfront dels esportius. Posarem com a exemple, a Girona, on hi va haver setanta-cinc associacions culturals enfront les catorze esportives. A les altres capital de comarca, també es va mantenir aquest distanciament. On destacaríem el cas d'Olot, amb vint-i-tres associacions culturals registrades enfront de les deu d'esportives. Com a excepció hi hauria Ripoll, on consten tres associacions esportives registrades davant una de cultural.

La importància i arrelament de la major part d'aquestes societats, sobretot les musicals o orfeons, va ser perquè en molts pobles o ciutats gironines hi havia hagut una orquestra o cobla pròpia. I, a vegades, en els anys que estudiem n'hi va haver més d'una per població. I aquesta solia ser l'encarregada de tocar en les festes majors, actes litúrgics (com processons), actes culturals, mítings tant en el propi poble o petita ciutat com fora d'aquest. Fins i tot, dins d'aquestes petites orquestres o orfeons s'hi podia trobar el pare i el fill d'una mateixa família. I gran part d'aquests músics, formaven part d'una associació musical.

La tradició musical i dels orfeons arreu de Catalunya estava molt arrelada ja als anys noranta del segle XIX, i prèn relleu important al primer terç del segle XX. I d'aquí la presència d'aquestes associacions musicals i orfeons sorgits en els diversos àmbits - tan rurals com urbans-. Les comarques gironines, en els anys 1875-1931, no va registrar un gran nombre d'associacions musicals o orfeons, però sí és contestable la seva permanència en el temps. Tot i les dificultats de supervivència d'aquestes mateixes.

II.1.6. ASSOCIACIONS POLÍTIQUES, COMITÈS I PARTITS

Les associacions polítiques tenien com a objectiu primordial la difusió dels ideals del seus respectius partits polítics. Però, aquestes organitzaven –a la vegada- tot un seguit d'actes recreatius dins dels seus locals. Les activitats recreatives solien incloure la música (orquestrades, balls, corals, etc.) i les conferències –no totes eren de caire polític- sinó també culturals o socials. També oferien als seus socis excursions i visites a altres ciutats o indrets.

Un dels objectius d'aquestes societats polítiques era la d'oferir als seus socis i familiars tot un seguit d'activitats recreatives, a la vegada que formatives. També organitzaven cursos per ajudar a millorar el nivell cultural dels seus socis i familiars, i a *grosso modo* de la societat gironina.

A poc a poc, les associacions polítiques –sobretot les republicanes- aniran fent-se un lloc entre la població gironina clarament marcada pel pes de les associacions religioses, sobretot en l'àmbit educatiu. Així, a l'oferir cursos variats (de lectura, de matemàtiques, etc.) per a nens i adults aconseguien que la població laica o no confessional i treballadora accedís a la cultura i educació de forma generalitzada.

Com a exemple destacat tenim la ciutat de Girona del període de 1901-1931, amb 48 centres polítics registrats. Que són importants tant en nombre com en constància i trajectòria. Sense oblidar que els anys anteriors a 1875, s'havien format algunes associacions com per exemple: el *Comitè Progresista* (1869) i el *Comité Republicano Federal de Girona* (1870-1909). Tot i que són Comitès polítics, al registre associatiu consten com a associació política.

En el conjunt de la Catalunya finisecular, es van formar molts centres, partits o associacions polítiques, sobretot entre 1880 i 1900. I en el cas concret de Girona, en aquest període se'n formaren tres: *Comité Constitucional de Gerona* (1882), *Centro Federal o Centro Republicano Federalista* (1886) i *Círculo Tradicionalista de Gerona* (1890-1911).

El gruix més significatiu d'aquestes associacions polítiques el trobem un cop més en el període 1901-1922, amb vint-i-dues associacions registrades a la ciutat de Girona. De les quals en destacarem quinze : *Centre d'Unió Republicana* (1893-1933), <<*Lliga Catalanista de Girona*>> (1901), *Centro Republicano* (1901- 1931), *Círculo Carlista* (1901), *Centre Catalanista de Gerona y sa Comarca* (1901- 1931), *Lliga*

Regionalista de Gerona (1903), *Centro Republicano Radical Autonomista (o lerrouxista)* (1908-1931), *Junta Provincial (Carlista) Tradicionalista de Gerona* (1909-1925), *Centro Socialista Republicano de Gerona* (1909), *Juventud Tradicionalista* (1911-1925), *Juventud Jaimista* (1911-1922), *Centro Liberal* (1915), *Círculo Conservador Maurista* (1915-1926), *Agrupación Socialista de Gerona* (1918-1919) i *Comité Radical de Gerona* (1918-1930).

En l'últim període analitzat, 1923-1931, se'n registraren dinou, entre les quals en destaquem tres: *Juventud Tradicionalista de Gerona y su comarca* (1925), *Comité Local de U.P.* (1927), *Círculo de Unión Patriótica* (1928), *Acció Catalana de Girona* (1930), *Bloque obrero y campesino* (1931), *Ateneo Republicano Socialista* (1931) i *Unió Socialista de Catalunya* (constituïda el 1931).

La política no era un ingredient bàsic en la formació, ni molt menys en la vida de la major part de la població de les comarques gironines. Tot i així, en aquests anys començarà a fer-se visible i prenent certa importància com ho mostren els municipis de Ripoll, on entre 1875-1931 ens trobem amb onze associacions polítiques; o Puigcerdà, on consten dues associacions polítiques. I com a exemple més destacat, tenim la Bisbal, on entre 1875 i 1900, va desenvolupar-se l'associació política *L'Escut Emporità* (1898) i, entre 1901-1922 hi va haver tres associacions més: *Centro Republicano* (no té un any concret de constitució), *L'Ateneu Pi i Margall* (1908) i *Foment Catòlic* (1916).

Un altre municipi, Banyoles, és on van existir dues associacions polítiques molt representatives: *El Cercle de Catòlics* (entitat associativa de caire religiós, però amb marcat interès polític, 1898-1936) i *Ateneu Banyolense* (1885-1930). Un altre municipi Olot, també va sobresortir amb el *Centre de Catòlics d'Olot* (1878-1905), com a societat religiosa amb una càrrega política molt important i marcada; i també existí el "*Centre Nacionalista Republicà*" (1908).

En el context de finals del segle XIX, van anar sorgint-com hem vist anteriorment- un gran nombre d'associacions polítiques i entre aquestes sobresurten les laiques, com p.ex. les republicanes federals o unionistes. Les quals no obligaren als seus respectius socis a assistir a la missa del diumenge ni als actes relacionats amb el període de la Quaresma. Aquestes societats basaven les seves prioritats en l'organització de cursos i cursets, per exemple de gramàtica o matemàtiques, que podien ajudar d'una manera més clara a la formació professional i personal dels seus afiliats i família. A la vegada, que els permetia socialitzar-se amb la resta de socis.

A mesura que avançava el segle XX, a les comarques gironines, la politització es va anar fent més present i acusada. I fruit d'això, és gràcies a la formació i organització d'aquests partits polítics i d'associacions. Allà on un partit polític- per embargadura, estructura organitzativa o volum- no podia arribar; hi arribava l'associació pertinent. La qual al ser més petita- en nombre de socis- podia ser més dinàmica i participativa en l'entorn.

Les associacions polítiques van prendre més importància en poblacions urbanes, amb més de 3 mil habitants. Mentre que en l'àmbit rural, aquestes continuaven sent considerades uns espais de lleure on compartir discussions, llegir el diari, discutir de política o dels temes més diversos, prendre cafè i fumar.

Un dels elements que és primordial en la difusió de les idees- tant siguin polítiques com socials- és la presència de la premsa. La qual es va convertir en un element essencial en qualsevol centre o associació política. La majoria d'associacions polítiques tenien diaris o setmanaris- no del mateix dia com en l'actualitat- sinó sovint de dos o tres dies, o fins i tot d'una setmana de la seva publicació en els seus locals. Però, el fet destacable és que les notícies es difonien i arribaven a la població, a través d'aquests centres político-socials.

La sociabilitat i difusió d'idees, s'ha exercit des de l'edat mitjana , a través dels mercats setmanals celebrats a les diverses localitats de les poblacions catalanes. A les comarques gironines també els dies de mercat eren un lloc d'intercanvi d'informació i de sociabilitat, a part de l'intercanvi o compra-venda de productes. Però, amb la difusió de la premsa escrita- sobretot als nuclis rurals, a partir del segle XIX- la política es va fent més present i dinàmica.

La premsa permet accedir a discursos, mítings dels diversos candidats dels partits, conferències, actes culturals, etc que s'han portat a cap fora de les seves poblacions respectives. Les associacions polítiques- tant les de caire més conservador com progressista, sorgides a finals del segle XIX , difonien les activitats dels seus partits respectius però sobretot les seves pròpies activitats- per mitjà dels diaris i setmanaris-, fossin aquestes: una excursió a Mallorca o a la muntanya, una audició de caramelles o cant coral, o una conferència sobre la tuberculosi, entre d'altres.

Un dels problemes que presentava la premsa escrita a principis del segle XX, era que gran part de la població de les comarques gironines, no sabia llegir ni escriure, i per tant havien de recórrer als cafès o a les associacions . En les quals , primer de tot calia disposar de premsa- ja que aquesta era cara de compra per un obrer o jornaler-; i segon,

necessitava que algun conciutadà o soci amb bona predisposició, els llegís en veu alta i per a tots els interessats de la sala corresponent.

Les associacions polítiques no confessionals prendran força al llarg del segle XX, i en concret en el període estudiat del 1875 al 1931 , on es pot veure com aquestes van creixent en nombre de socis. Cosa que ve explicada per la capacitat organitzativa d'aquestes i també perquè oferien als obrers o treballadors un espai on reunir-se per parlar de política i participar de les diverses activitats culturals o oci; com per exemple: escoltar música o ballar,etc. A la vegada, que possibilitaven canvis socials en el seu conjunt.

Aquests canvis socials podien anar des de tenir un soci de l'associació política- per exemple: d'*El Centre d'Unió Republicana*- en el consistori municipal. I aquest com a regidor municipal podia votar , a favor o en contra, de les diverses propostes de la política local.I Fins i tot, podia proposar projectes o demandes socials noves, com per exemple: la creació d'una escola municipal gratuïta i laica, per a tots els nens i nenes del municipi.

Les desigualtats socials a les comarques gironines són marcades.Però, les associacions-sobretot les polítiques i d'esquerres- ajuden a què aquestes no siguin tan grans. Si més no possibiliten i vehiculen les demandes de la població cap a l'administració local, provincial o estatal si s'escau d'una manera més clara i contundent.

Sense menystenir el paper dels partits polítics en l'àmbit comarcal, que va ser molt important, van ser les associacions polítiques, les que serviren de fil conductor entre les demandes de la població i l'administració municipal, principalment.

Aquestes associacions polítiques venien a ser el "pal de paller" de la política local.On molts socis ho eren del partit polític corresponent i de l'associació política. Els propis partits polítics feien ús dels locals de les associacions polítiques respectives per alguns dels seus mítings o conferències.

II.1.7. ASSOCIACIONS PROFESSIONALS, GREMIS O D'OFICIS, COL·LEGIS OFICIALS I COMPANYIES MUNICIPALS

A Girona, les associacions professionals entre els anys 1875-1931 foren importants en nombre i recorregut, sobretot entre 1901 i 1922. Aquestes associacions tenien com a socis professionals diversos, i sobretot, aquells treballadors o personal més qualificat o liberal com per exemple, podien ser : metges, advocats o farmacèutics, entre d'altres.

Del 1875 al 1900, es registraren cinc associacions professionals, entre aquestes destacaríem: *Centro Industrial y Mercantil de Gerona* (1876- 1881), *Asociación de Oficiales de Peluqueros* (1882-1914) i el *Colegio (Oficial) de Farmacia* (1898- 1922).

El gruix més important d'associacions professionals el trobem entre els anys 1901-1922, amb cinquanta societats registrades. Entre aquestes en destacaríem unes vint-i-una, que ajuden a perfilar l'associacionisme professional, o més lligat al món laboral.

Les associacions professionals gironines més destacades del període 1901-1922 són: *Colegio Oficial de Farmacia* (d'àmbit provincial, 1808-1922), *Gremios de alpargaterías* (1905), *Gremio de cortantes-Gerona* (1908-1918), *Asociación de Secretarios y empleados municipales provincia de Gerona* (1909- 1921), *Sociedad <<El Menestral>>* (1910-1922), *Gremio de Hortelanos de Gerona y su llano* (1912-1922), *Gremio de Vaqueros* (1913), *Asociación de Periodistas de Gerona* (1915- 1926), *Sociedad "Arte de Ymprimir"* (1912-1926), *Compañía Municipal de Bomberos* (1915-1924), *Asociación Vigilantes Nocturnos* (1917- 1922), *Sociedad de fundidores de Gerona <<La Unión>>* (1918), *Gremio de maestros peluqueros* (1918), *Gremio de maestros barberos* (1918), *Gremio de maestros carniceros* (1918), *Gremio de cafeteros* (1918), *Sociedad de carreteros La Tralla* (1919), *Colegio (Oficial) de Veterinaria* (1922), *Colegio de Abogados* (1922); *Lampareros-latoneros, caldereros y hojalateros* (1922) i *Arte fabril de Gerona y sus contornos* (1922).

Del període 1923-1931, consten registrades trenta-sis associacions professionals, entre aquestes en destacarem cinc: *La Unión Mecánica de Gerona y su radio* (1922-1923), *Sociedad metalúrgica "la Unión"* (1922), *Colegio de Practicantes y Comadronas de Gerona* (1925), *Sociedad Profesional de Camareros y Cocineros de Hoteles y Cafés Restaurants de Gerona* i *L Espe [rt]* (venedors de peix, 1930-1931).

En el conjunt de les comarques gironines, el pes d'aquestes associacions professionals no està tan marcat, però destacaríem que al municipi de la Bisbal se'n registraren dues.

II.1.8. ASSOCIACIONS EDUCATIVES I MUTUALITATS LAIQUES

L'associacionisme educatiu i mutual a Girona, és representatiu-amb tretze associacions censades-,però poc nombrós. És un associacionisme important en el temps i per la seva transcendència, sobretot en educació fora de l'àmbit confessional o religiós.

Entre 1875 i 1900, només hi ha inscrita una associació educativa: *Asociación de Maestros 1ª Enseñanza* (1879).

Els anys 1901-1922, són els que reuniren més associacions:deu. Entre aquestes en destacarem quatre, que són associacions educatives i mutualitats: *Asociación de Maestros Nacionales.Partido de Gerona* (1907-1930), *Mutualidad Escolar “La Educadora”* (1912-1918), *Corazón* (“mutualidad escolar”,1915-1922) i *Asociación Estudiantil Germanor* (“mutualidad escolar”,1916-1922).

I per últim entre els anys 1923 i 1931, es registraren dues associacions educatives,de les quals destaquem l'*Asociación de Normalistas y exnormalistas Gerundenses* (1930).

II.1.9.ASSOCIACIONS COOPERATIVES

Algunes associacions professionals, benèfiques o obreres de Girona van tenir la seva cooperativa. A través de la qual podien abastir-els seus socis- dels productes que necessitaven a un preu més assequible. I , per mitjà, d'aquestes associacions cooperatives els seus socis podien aconseguir aliments o productes que a títol personal els hi hagués estat impossible obtenir.

En tot el període 1875-1931, només hi ha registrades tretze associacions cooperatives, de les quals el gruix més important es troba entre els anys 1901-1922.Entre els anys 1901- 1922, hi va haver deu associacions cooperatives gironines, de les quals citarem: *Cooperativa obrera “La Amistad”* (1911-1916), *Cooperativa Gironina* (1920-1922) i la *Cooperativa de Periodistas de Gerona* (1922-1926).

En el context dels anys 1923-1931, es registraren tres associacions cooperatives, entre les quals cal destacar les més significatives: *Cooperativa “La Protectora Obrera”* (1923- 1931) i *La Esperanza Gerundense* (de caire obrer,1931).

El pes de les associacions cooperatives- en el conjunt de les comarques gironines (1875-1931)- ve marcat pel nombre d'associacions registrades a la demarcació de Girona.

II.1.10. SINDICATS I SOCIETATS DE RESISTÈNCIA

Aquests sindicats i societats de resistència agrupaven socis que tenien els mateixos interessos professionals; fos des de l'àmbit agrícola fins l'industrial com p.ex. fideuers, ferroviaris o músics, etc.

Aquestes societats de resistència tenien com a objectiu la defensa dels interessos comercials o professionals dels seus associats. Per tant, els aspectes més lúdics que la majoria d'associacions gaudien, aquestes societats o sindicats les deixaven de banda.

El major nombre de sindicats registrats, correspon al període 1901-1922, amb un total de vint. Entre els quals sobresurten set com a més destacades: *Sindicato Agrícola de Gerona y su comarca* (1911-1919), *Sindicato obrero fideeros de Gerona* (1913), *Sindicato ferroviario* (1919-1923), *Sindicato de Orquestas de la provincia de Gerona* (1920-1926), *Federación Sindical Agraria de Gerona* (1918-1922), *Sindicato agrícola de recriadores y exportadores de vacas lecheras* (1922-1927) i *Federación de Sindicatos Agrícolas* (1922).

Al situar-nos en els anys 1923-1931, es on es concentra el gruix associatiu sindical més destacable, amb disset societats. De les quals en podem destacar sis, que serien les més representatives del període: *Sindicato Nacional Ferroviario Consejo Obrero de Ferrocarriles de M.Z. y a. Zona 9ª* (1927- 1931), *Sindicato Libre Profesional de Obreros Panaderos* (1930) , *Federació de Sindicats Obrers de Girona* (1931), *Sindicato de transportes* (1931), *Sindicato de Metalurgia* (1931) i *Sindicato del Ramo de Alimentación* (1931).

Les societats de resistència registrades que tenen més pes i trajectòria en el temps són les del municipi de Girona. Perquè fora de la capital gironina, només resaltaríem el Sindicat de la Bisbal: *Sindicat Agrícola de la Bisbal i sa Comarca* del 1909. Exemple que posa de manifest el poc pes i interès per aquests tipus d'associacions. Si més no en aquests anys.

II.1.11. ASSOCIACIONS ECONÒMIQUES/CAIXES D'ESTALVI I ENTITATS FINANCERES

Aquestes associacions econòmiques o financeres s'agrupaven per tal de defensar els interessos econòmics dels seus socis. L'objectiu final era l'obtenció de guanys, o bé, millorar la seva situació financera.No tenien cap mena d'objectiu lúdic o recreatiu, eren associacions purament econòmiques. I com a tals consten al registre associatiu.

En el període del 1901-1922, consten registrades un total de sis associacions a Girona.Tenint en compte que en els anys del 1875 al 1931, hi va haver una associació que tenia una trajectòria bastant dilatada en el temps com és la *Sociedad Económica de Amigos del País* (1834-1931).Al marge d'aquesta prolífica societat, destacaríem tres associacions econòmiques:*Caja de Pensiones para la Vejez y de Ahorros* (1909- 1930), *Cámara de Comercio* (1910-1922) i *Sociedad de Protección/Atracción de Forasteros y Turistas* (1915-1922).

II.1.12. ASSOCIACIONS CAMBRES, JUNTES,COMITÈS,COL.LEGIS I CONSELLS PROVINCIALS I COMARCALS

Aquestes associacions existeixen a la Girona del 1875-1931, i és difícil de definir-les, sinó és com a societats professionals. Que tenen com a objectiu la defensa dels seus interessos corporatius.

A Girona, hi va haver cinquanta-vuit associacions Cambres,Juntes,Comitès,Col.legis i Consells Provincials i Comarcals.

En el període de 1875-1900, en destaquem una: *Liga Agrícola de Productores de la Provincia* (1894).

Entre els anys 1901-1922, ens trobem trenta-sis associacions Cambres,Juntes,Comitès, Col.legis i Consells Provincials i Comarcals.Dels quals en citarem quatre : *Comité Provincial de Gerona Federación Femenina contra la Tuberculosis* (1911-1928), la *Junta Provincial de Protección a la Infancia* (1913), *Centro Provincial de Acción Monárquica* (1921-1922) i *Asociación de ganaderos (Provincia)* (1922-1927).

En l'últim període 1923-1931, existiren vint-i-una associacions Cambres, Junes; Comitès, Col·legis i Consells Provincials i Comarcals a Girona. I la majoria es crearen o consten registrades als anys 1930-1931. Posarem com a exemple quatre d'aquestes: *Agrupación cinematográfica de la Provincia de Gerona* (1928), *Colegio de Odontólogos de la provincia de Gerona* (constituïda el 1930), *Colegio Oficial de matronas de la Provincia de Gerona* (constituïda el 1930) i *Centre de Defensa Social Comarques Gironines* (constituïda el 1931).

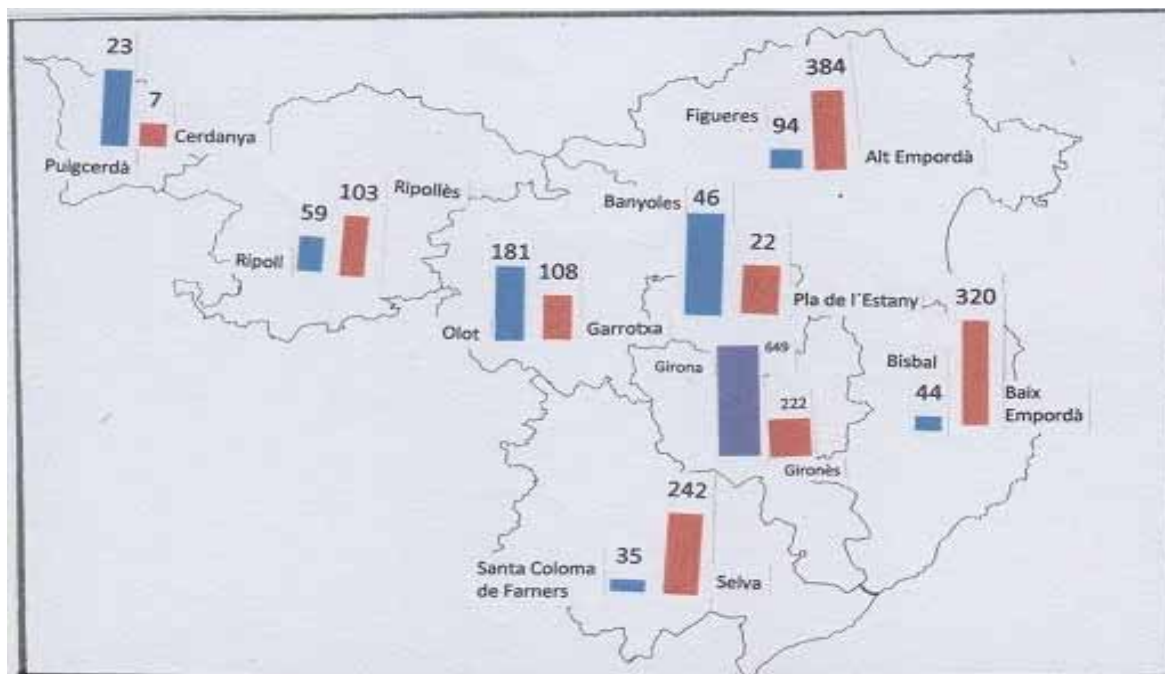
II.1.13. ASSOCIACIONS NO- DEFINIDES

En el transcurs de l'elaboració de la tesi, hi ha hagut alguns problemes o incògnites a resoldre, com podia ser on encabir aquelles associacions que no consten al registre associatiu, o bé consta el seu nom a la premsa, sense cap altra referència. I hem optat per posar-les dins aquest grup d'Associacions no definides.

El nombre total d'aquestes associacions no definides, no ha estat molt gran, només quatre. De les quals en destaquem dues del període 1901-1922: *El Fomento* (1912) i "*Sociedad de Alumbrado de poblaciones*" (1912). I també n'hi va haver dues més del període 1923-1931: *La Progresiva Gerundense* i la *Verdadera Sociedad*, ambdues sense data de constitució o referència a la premsa.

II.2. UN PRIMERA APROXIMACIÓ QUANTITATIVA A L'ASSOCIACIONISME A GIRONA I LES COMARQUES GIRONINES (1875- 1931). UN MAPA.

- Nombre total d'associacions dels municipis de: Girona, Banyoles, Olot, Santa Coloma de Farners, Bisbal, Figueres, Ripoll i Puigcerdà.
- Nombre total d'associacions de les comarques de: Gironès, Pla de l'Estany, Garrotxa, Selva, Baix Empordà, Alt Empordà, Ripollès i Cerdanya.

En aquest mapa podem descriure visualment el número total d'associacions de cap de comarca o principal terme municipal en comparació amb el conjunt del total de la seva comarca respectiva.

La primera constatació que es pot extreure mirant el mapa és que a la ciutat de Girona és on es concentra el major número d'associacions en el període comprès entre 1875- 1931.

Si comparem el nombre d'associacions de la ciutat de Girona envers la seva comarca-Gironès- el desnivell és considerable, d'una tercera part. Això, també podria

respondre – a petita escala- a què les associacions a Girona es registraven al Govern Civil d'una forma més sistemàtica que la resta de les comarques gironines. I també, que a la capital gironina hi va haver un major seguiment per part del governador civil i autoritats estatals, com podria ser la guàrdia civil, en el compliment de la normativa associativa.

L'associacionisme a Girona, amb sis-centes quaranta-nou associacions, va ser molt variat i continu en el temps. Fet constatat en els casos de les associacions catòliques: *Centro Moral Gerundense* (1884- 1922) i *La Amistad* (1909- 1928); o recreatives: *Centro Recreativo “La Odalisca”* (1883- 1908) o *Sociedad Coral “La Regional”* (1890- 1927); i en el de les professionals: *Gremio de Patronos Confiteros y pasteleros* (1907- 1927); i com a associació política destacaríem el *Centre d'Unió Republicana* (1905- 1933).

A nivell de la comarca del Gironès, amb dues-centes vint-i-dues associacions censades, no trobem la seva continuïtat en el temps, almenys que consti de manera oficial al registre associatiu.

Aquest desnivell en el nombre d'associacions entre el terme municipal més destacat o cap de comarca i, la seva comarca corresponent; també el trobem – a part del cas de Girona- en el cas de Banyoles. El terme municipal de Banyoles comprenia quaranta-sis associacions mentre que la seva comarca-Pla de l'Estany-, en tenia vint-i-dues. Si ens situem a Olot, aquest terme municipal en tenia cent vuitanta-una associacions enfront les cent vuit de la seva comarca-Garrotxa-. I en el cas de Puigcerdà en constatem vint-i-tres, i a la seva comarca-Cerdanya-, set associacions. En els termes municipals de Banyoles, Olot i Puigcerdà, el número d'associacions sobrepassa en excreix al de la seva comarca corresponent. D'aquesta manera es podria arribar a la conclusió que el nivell associatiu en aquestes ciutats és major que el de les seves comarques. Això podria respondre a la capacitat organitzativa, administrativa que assolien els termes municipals o caps de comarca. Aquests absorben població de les seves contrades, a la vegada, que nous socis per les seves associacions.

Els cap de comarca com Girona, i en menor mesura: Banyoles, Olot i Puigcerdà, tenien major nombre d'habitants que les seves comarques respectives; i per tant la capacitat d'organitzar-se en associació era més gran.

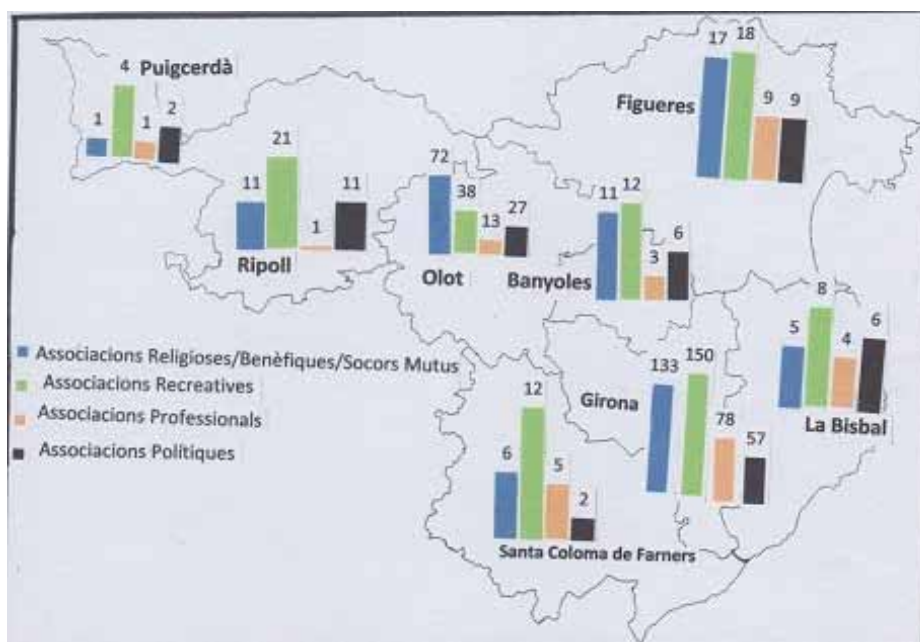
Els exemples del caps de comarca com : Santa Coloma de Farners, Ripoll, Figueres o la Bisbal, també tenien major nombre d'habitants que les seves comarques; però la capacitat organitzativa d'aquestes era més gran. Així podem fixar-nos en Figueres, amb notanta-quatre associacions, on la comarca a la qual pertany (Alt Empordà) amb tres-centes vuitanta-quatre, triplica el nombre d'associacions. Això fa que ens fixem en alguns municipis d'aquesta comarca, com p.ex. Armentera amb divuit associacions, o bé, Vilabertran amb onze; Maçanet de Cabrenys amb dotze; Port-Bou amb vint, o Roses amb trenta-dues. Aquests municipis mostraren al llarg del temps una important capacitat associativa. En les comarques com les del Baix Empordà amb tres-centes vint associacions, també es pot veure com a nivell comarcal la necessitat d'associar-se era gran i necessària. Així trobem censades quaranta-tres associacions a Sant Feliu de Guíxols, o a Palafrugell amb seixanta associacions. I la capital de comarca, la Bisbal en tenia quaranta-quatre.

L'altre municipi que segueix aquesta pauta de desproporció entre cap de municipi i comarca, és Ripoll amb cinquanta-nou associacions. Aquí la proporció és de quasi la meitat del número total de la comarca del Ripollès, amb cent-tres. Cosa que ens porta a fixar-nos en municipis que formen part del Ripollès, com Camprodon- amb dinou associacions, Sant Joan de les Abadesses en tenia onze; o bé, Ribes de Freser amb vint-i-dues. I per últim, el terme municipal de Santa Coloma de Farners amb trenta-cinc associacions, contrasta amb les dues-centes quaranta-dues de la seva comarca (Selva). Però, si ens detenim en algun municipi com p.ex. Blanes amb vint-i-cinc associacions, o Lloret de Mar- amb vint-i-tres-, veiem el pes de la comarca i la seva força organitzativa i d'atracció.

Una de les possibles conclusions extretes—en el període estudiat de 1875 a 1931—és que els principals termes municipals i la seva comarca corresponent no estaven tan units com podria semblar en teoria. Ho podem corroborar en els casos de l' Alt i Baix Empordà, Selva i Ripollès. Aquestes podien i s'organitzaven al marge del pol d'atracció dels seus caps de comarca respectius. No succeïa el mateix amb els altres quatre municipis: Puigcerdà, Girona, Banyoles i Olot, els quals exerciren un destacable pes i dependència envers la seva comarca; també en el camp associatiu.

II.3. APROPAMENT QUANTITATIU ALS TIPUS D'ASSOCIACIÓ PER COMARQUES.

En l'elaboració del present mapa, ens hem basat en la consulta sistemàtica del cens associatiu del registre del govern civil de Girona (1875-1931), pertanyent als termes municipals gironins de: Girona, Figueres, Bisbal, Banyoles, Santa Coloma de Farners, Olot, Ripoll i Puigcerdà.

Cal remarcar un cop més que a vegades hi ha associacions que no estan censades oficialment; cosa que dificulta la sistematització associativa de les comarques gironines. Per tant, també hem consultat els registres associatius de l'arxiu diocesà de Girona i el registre associatiu de l'arxiu històric de Madrid. Afegint-hi una consulta sistemàtica de la premsa gironina del període estudiat (1875-1931). On es constata l'existència i activitats d'associacions gironines no registrades oficialment. Així ens trobaríem que en el cas de Girona, al registre associatiu del govern civil apareixen censades dues-centes setanta-dues associacions, però si hi afegim els registres esmentats i la premsa, en surten sis-centes quaranta-nou associacions. En el cas de la Bisbal, també consten censades oficialment trenta-nou associacions, però n'existiren quaranta-quatre. També en el cas de Banyoles, hi ha censades oficialment trenta-vuit associacions, però realment n'hi van haver quaranta-sis. Si analitzem el cas de Santa

Coloma de Farners, hi havia inscrites oficialment: quinze associacions, però desenvoluparen activitat associativa trenta-cinc associacions.

Hi ha un cas on es produeix un desencontre destacable entre el cens associatiu oficial i la realitat associativa- a part, és clar del de Girona-és el d'Olot. On es registraren oficialment seixanta-nou associacions, i desenvoluparen activitat associativa: cent vuitanta-una associacions.

A Ripoll es registraren al cens oficial: quaranta-set associacions; i realment existiren ,cinquanta-nou associacions.En els dos casos restants: Figueres i Puigcerdà hi ha plena coincidència entre les associacions que consten al registre associatiu del govern civil de Girona-del període 1875 a 1931-, i les fonts consultades fora de l'arxiu històric de Girona (fons govern civil), les quals sempre poden complementar o aportar quelcom més i certificar les informacions primeres.

Per tal d'elaborar el present mapa hem escollit quatre categories o tipologies associatives.Una primera: Religioses/Benèfiques/Socors Mutus; la segona: Recreatives; la tercera: Professionals, i una quarta: Polítiques.Que corresponen a l'anàlisi de les vuit comarques gironines on posarem de manifest llurs diferències, tant en la seva extensió espacial, com en el nombre de població i capacitat organitzativa. A la vegada, que reproduïxen ,de forma més fidedigna, la classificació del registre associatiu de l'Arxiu Històric de Girona.

II.3.1. ASSOCIACIONS RELIGIOSES, BENÈFIQUES I DE SOCORS MUTUS

El primer fet constatable és que les associacions Recreatives predominen en el mapa comarcal, de forma generalitzada. Tot i així, hi ha una excepció: Olot. I aquest és el primer exemple d'associació religiosa que explicarem. El municipi d'Olot pertany a la comarca de la Garrotxa, i sobresurt sobretot per ser una de les poblacions amb un major nombre d'associacions Religioses/Benèfiques/Socors Mutus envers les altres. Si ens fixem en el conjunt del seu terme municipal Olot tenia el 1887, una població de 8158 habitants, que contrasta amb la del conjunt de la seva comarca-Garrotxa- amb 37708, aquest mateix any. L'any 1920, Olot en tenia 39955 habitants i el 1930, en comprenia 41581 hab⁹. Aquest fet poblacional ens indica la importància de la religiositat tant al terme municipal d'Olot com el de la seva comarca. Pel nombre d'habitants total existent a la comarca de la Garrotxa, el nombre d'associacions Religioses/Benèfiques/Socors Mutus és elevat. La comarca de la Garrotxa-del 1875 al 1931-era essencialment agrícola i ramadera, amb una indústria minsas. Només es pot destacar la incipient presència d'alguna petita fàbrica tèxtil, a la vegada, que petits tallers artesanals- alguns dedicats a la imatgeria religiosa- .D'aquí es pot extreure la conclusió que el pes de les associacions religioses- en aquest cas catòliques-, a la comarca de la Garrotxa va ser continu i intens al llarg dels anys estudiats.

L'explicació d'aquest elevat nombre d'associacions Religioses/Benèfiques/Socors Mutus censades pel terme municipal d'Olot que era de setanta-dues, seria que aquestes no només es dedicaven a actes litúrgics (misses i processons) sinó que també exercien beneficiència i socors mutus entre la població garrotxina. A la vegada, que desenvolupaven algunes tasques lúdiques o recreatives, com p.ex. excursions, concerts o balls, entre d'altres. Però, això sí, sempre dins de la moral i "decoro" catòlica. Tota persona que assistia a aquests actes recreatius havia de seguir els preceptes marcats per l'església catòlica.

Els altres termes municipals: Banyoles, Girona, Santa Coloma de Farners, Bisbal, Figueres, Ripoll o Puigcerdà també van viure l'empremta catòlica o religiosa, ja que així ho indiquen l'important nombre d'associacions Religioses/Benèfiques/Socors Mutus existents al cens associatiu del govern civil de Girona. Seguint aquell fil interpretatiu podem seguir els exemples de Puigcerdà –amb una associació religiosa-,

---

⁹ Informació extreta de *Gran geografia comarcal de Catalunya*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona. 1981. Vol. 3. P. 305- 307.

Ripoll amb onze, o Santa Coloma de Farners amb sis; on el número d'associacions religioses seria la meitat en comparació amb p.ex. de les associacions recreatives. A la ciutat de Girona i el terme municipal de la Bisbal, la diferència no és tan marcada. Com tampoc ho és en els municipis de Figueres i Banyoles, amb una diferència entre el nombre d'associacions religioses i recreatives molt petita.

II.3.2.ASSOCIACIONS RECREATIVES

Al parlar d'associacions recreatives sempre ens referim a aquelles que tenien com a objectiu principal l'esbarjo dels seus socis i familiars. També podien organitzar p.ex.concerts, balls, excursions, sessions de teatre o cinema, activitats esportives, entre d'altres; per tal de soplir el temps lliure compartint un espai social. Fem aquest petit incís per remarcar la dificultat alhora de diferenciar una associació que no sigui pròpiament recreativa. Però, les hem separat –sempre que ha estat possible- d'aquelles altres que es regien per preceptes o ideologies morals/religioses o polítiques. Aquestes associacions recreatives vindrien a ser les més generals, que aglutinaven a aquella població que pagava una quota de soci sense haver d'assistir a actes religiosos o polítics, d'una manera obligatòria. Per tant, dins d'aquestes associacions podrien trobar-se gironins de diferents corrents polítics i religiosos. I solien ser les associacions majoritàries precisament per aquest fet, per ser les més permeables a tota la població.

On hi ha el nombre més gran d'associacions recreatives és en els casos de Puigcerdà amb quatre, vuit a la Bisbal, dotze a Santa Coloma de Farners, dotze a Banyoles, divuit a Figueres, vint-i-una a Ripoll i Girona amb cent-cinquanta.

II.3.3.ASSOCIACIONS PROFESSIONALS

En quant a les associacions professionals, aquestes gaudiren d'un pes important als termes municipals de Santa Coloma de Farners amb cinc i Girona amb setanta-vuit.

Al detenir-nos p.ex. en el terme municipal de Santa Coloma de Farners –entre 1875 i 1931-, podem descriure que la seva economia es basava en l'agricultura i la ramaderia, bàsicament. Tot i que, hi havia algun sector com l'artesanal i professional que havia tingut importància fins a principis del segle XX, p.ex. en el sector del suro. Destacaríem les associacions professionals: “*Areros y Similares* “*La Arera*” o *La Unión Corcho Taponera*, ambdues de principis del segle XX.

En el cas de Girona, podem posar com a exemple: el *Gremio de Cortantes.Ge.* (1908-1918); *Asociación de Periodistas de Gerona* (1915- 1926); *Sociedad “Arte de Ymprimir”*(1912- 1926);o bé, *Lampareros-latoners, caldereros y hajalateros* (1922), entre d'altres.

El terme municipal de la Bisbal, amb quatre associacions professionals, que en aquest cas és el tipus d'associació més minoritària del seu conjunt. La seva població ha estat dedicada- en gran part- a l'agricultura i ramaderia, però amb cert pes menestral i

industrial. Destacaríem les següents associacions: *Asociación de Maestros Constructores de carros* (1915) i *La Unión de Camareros* (1916).

En els casos de Banyoles- amb tres associacions- i Olot amb tretze, aquestes associacions professionals no van tenir molta presència i seguiment en el temps. Ja que el pes de l'economia agrària i ramadera, encara es feia notar al primer terç del segle XX. N'és un exemple *Acció Social Agraria de Bañolas i comarca* (1931). Pel cas d'Olot, destacaríem la *Sociedad de Vaqueros El Crater* (1929) o *La Unión Agrícola de Olot y comarca* (1931).

Si ens situem al terme municipal de Figueres, la vessant professional associativa no destacava principalment amb només nou associacions professionals. On posarem com a exemple l'*Agrupación de Médicos* (1910) i la *Unión de Limpiabotas* (1930).

En els casos de Ripoll –amb una associació professional-, i Puigcerdà amb una també; constatem el poc pes que van tenir les associacions d'aquest tipus. Les dues pertanyen a principis del segle XX: *Sociedad de oficiales y aprendices Barberos de Ripoll* i *Unión Mercantil Industrial* de Puigcerdà.

II.3.4. ASSOCIACIONS POLÍTIQUES

Les comarques gironines estaven bastant polititzades, almenys entre 1875 i 1931. Fet demostrable, per mitjà del número d'associacions polítiques que hem pogut estudiar.

Els únics termes municipals que tenen menor nombre d'associacions polítiques respecte al conjunt associatiu de la seva respectiva comarca serien: Girona i Santa Coloma de Farners.

El municipi de Santa Coloma de Farners tenia un *Centro Autonomista*-als anys vint-; que canvià de títol pel de *Centro Nacionalista* –el 15 de juliol de 1923–segons consta al registre civil de Girona. Però- a través-de la premsa barcelonina tenim constància de l'existència d'un altre centre polític, en concret d'una *Junta Carlista* (1909)¹⁰.

L'altre municipi on el nivell d'associacions polítiques, és el més baix de les quatre tipologies analitzades, és Girona. En total n'hi van haver cinquanta-set, que serien molt menys de la meitat de les associacions més nombroses, les recreatives cent cinquanta. Cosa que no vol dir que no tinguessin importància i sobretot continuïtat en el temps, com ho demostren els casos més destacables, el del *Centre d'Unió Republicana* (1905- 1933), el *Círculo Católico de Obreros* (1899-1918), el *Centro Republicano Radical Autonomista Lerrouxista*(1908- 1931) i el *Centre Catalanista de Gerona y sa conmarca* (1890- 1931).

A la comarca de l'Alt Empordà, i precisament el seu cap de comarca: Figueres,és on hi ha una equitat entre el nombre d'associacions polítiques nou i el de professionals també nou. Que vindrien a ser la meitat del total de les associacions recreatives, divuit. Però el seu baix nombre, no vol dir que aquestes no fossin importants i representatives, p.ex. les més esquerranes com el *Centro Federalista Ampurdanés* (1891), *Juventud Republicana Federalista* (1900), *Centro Republicano Radical Autonomista* (1910), *UFNR* (1913), la *Lliga Nacionalista de l'Alt Empordà* (dels anys vint), *Juventud Nacionalista republicana de l'Empordà* (1930) i la *Federació Republicana socialista de l'Empordà* (1930). Sense menystenir, ni molt menys, les de tarannà més dretà com el *Centro Catalanista* (1899) i la *Unión Patriótica*(de finals del XIX). Destacant, això sí, una notable desproporció entre la tendència d'esquerreres i les més conservadores o dretanes. La població figuerenca mostrava, en aquests inicis de la

---

¹⁰ Veure *El Correo Catalán*, 11125/Lunes 1-III-1909,p.1 i2.

seva representativitat política, un interès molt marcat per les tendències més esquerranes.

Si ens fixem en els casos de la Bisbal, Banyoles, Olot, Ripoll o Puigcerdà, el número d'associacions polítiques en comparació amb les altres associacions estudiades és bastant destacable. Tot i el pes sempre destacable que continuen tenint les recreatives. Així, en el terme municipal de la Bisbal, aquestes associacions polítiques només se superen per les vuit associacions recreatives. La Bisbal, d'un total de sis associacions, ens trobem amb dos associacions polítiques que marquen una mica el que serien les dues tendències. Una més conservadora, dretana com seria la societat regionalista *L'Escut Emporità* (1898- 1938), que es mantindria en actiu durant 40 anys. Tot i patir una "clausura" -el 1930-que s'aixecà el mateix any. I l'altra associació política seria el *Centro Republicano* (fundat el 1906), i que es va dissoldre durant la dictadura primorriverista. Aquest era d'un republicanisme de caire més conservador.

Un altre municipi, Banyoles també tenia sis associacions polítiques, les quals vindrien marcades per un perfil més conservador i tradicionalista, posaríem com a exemple: la *Juventud Carlista* (1906), l'*Acció Catalana de Banyoles i comarca* (1930) i *Acció Catalanista* (1930); només hi havia un *Ateneu Republicà Federal Català* (1905-1920), on es podien reunir i discutir els temes i preceptes republicans- de tendència més esquerrana-.

L'altre exemple a esmentar és el del terme municipal d'Olot, on un cop establert el pes que l'associacionisme de caire religiós catòlic, benèfic i de socors mutus va exercir aquest amb un total de setanta-dues associacions ; les vint-i-set associacions polítiques no arribaren ni a la meitat; i per sota de les recreatives. Podríem remarcar el pes més conservador, arrelat als costums i tradicions del passat en la població olotina. En poden ser exemples: la *Juventut Tradicionalista* (1918), la *Lliga Regionalista de Olot y comarca* -dels anys vint-, o bé, l'*Agrupació Catalanista* i el *Casal Català*, ambdues del 1930. També hi va haver una *Sociedad Republicana Democrática* (1908) i el *Centre Republicà Federal Agricol* (1931). Totes aquestes associacions polítiques, responen a un context marcadament agropecuari de principis del segle XX.

En el cas concret de Ripoll, ens fixarem en què el número d'associacions polítiques i el de religioses/benèfiques i socors mutus, és el mateix : onze .Tot i el pes, que al terme municipal de Ripoll exercia el bisbat i la religiositat. Les associacions polítiques es feren un lloc com p.ex. el *Fomento Catalanista* (1914); o bé, associacions

més esquerranes com poden ser : *Centro Republicano de Ripoll* (1917), *Centro Republicano Autonomista* (1919) o *Esquerra Republicana* (1931).

I per últim, repassarem les associacions polítiques al terme municipal de Puigcerdà, que foren dues, la meitat de les que es registraren pels anys 1875-1931, en comparació amb les més nombroses, les recreatives quatre. I les dues responien a la ideologia republicana esquerranista, com foren: *Centro Nacionalista Cerdània*- als anys vint-, i el *Centre Republicà* posterior, del 1930.

III. LA POLITICA

Context sòcio-polític a Girona i província (1875-1931). Relacions entre partits i associacions.

En el marc cronològic de 1875 a 1931, la societat gironina i de la seva província va viure uns canvis i transformacions socials, econòmics i polítics. Uns canvis que l'afectaren en la seva demografia, economia i indústria. I també, al mateix ritme nasqueren altres partits i moviments polítics que varen tenir forts lligams amb el món associatiu.

1. Aspectes demogràfics, econòmics, industrials i socials a les comarques gironines.

L' estreta relació entre demografia, entorn sòcio-sanitari i migracions

La població a la província de Girona, el 1900 era de 299.287 persones. En la primera meitat del segle XX- gràcies a un ascens de la natalitat- va augmentar a 20.392 habitants¹¹, ajudada també per una mortalitat baixa.

El creixement de la població-sobretot a la comarca del Gironès- va ser baix en el canvi de segle. Fet que, s'explicaria en part per la mortalitat infantil, provocada per malalties com la la meningitis o la gastroenteritis. Malalties i infeccions que eren conseqüència d'unes condicions higièniques i sanitàries insalubres. P.ex Del 1872 al 1882, la mortalitat infantil de menys de dos anys a Girona, representava el 30% del total¹².

També remarcaríem l'impacte demogràfic causat pels brots de còlera (1885)¹³, verola (1887), "casos de còlera" (1911)¹⁴, i tuberculosi (1903)¹⁵.

---

¹¹ Segons dades del INE i *Història del Gironès*. Col. Història de les Comarques Gironines. Vol. III. Diputació de Girona, Girona, 2002, p.529- 533.

¹² *Història del Gironès*, op.cit. p.529-533.

¹³ Hi ha constància de 100 casos de còlera a Girona, el 1885. M.A.2-VII-1885, foli 128.

¹⁴ M.A. 19-X-1911, foli 30.

¹⁵ El 1903, consten onze defuncions per tuberculosi a Girona. EA 290/ 20-XII-1903, p.1.

Els casos de tuberculosi es succeïren al llarg del segle XIX i principis del XX, sobretot entre els pobres. I d'aquí la necessitat que es destinés un dispensari antituberculosi a Girona. Se'n té constància de la seva existència el 1928. M.A. 27-I-1928, foli 8.

Un aspecte més a tenir en compte, és el de les associacions com a reflexe de les inquietuds ciutadanes i del problemes socio-sanitaris que preocupaven a la població. Així, el 1910, el <<Centro Obrero>> de Girona va organitzar una conferència-a càrrec del metge Sr. Furest- sobre la tuberculosi i les seves causes, i “medios” per a prevenir- la ¹⁶.

A les comarques gironines, entre els anys 1900- 1930 la població es va mantenir estable ¹⁷. Tot i així, hi va haver municipis que augmentaren la seva població com serien p.ex. Girona, el 1900 amb 19.321 hab i el 1930 amb 75.200 hab; Figueres de 10.922 a 14.362, Olot de 8.334 a 14.244, Palamós de 5.137 a 7.085 i Ripoll de 5.887 a 8.560 ¹⁸. Però, en conjunt a la província de Girona presentava unes xifres de natalitat molt per sota de la mitjana catalana. A més a més, també s’ha d’afegir el factor de les migracions.

En la dècada de 1920-1930, es van produir migracions del camp cap a la ciutat, especialment cap a Barcelona. Ciutat que ofería possibilitats de treball a les indústries o en les obres públiques iniciades a finals del segle XIX.

El creixement de la població està molt lligat a la capacitat de donar oportunitats laborals. La societat catalana de finals S.XIX i principis del XX, era majoritàriament agropecuària. Tot i que, l’element industrial començava a fer-se patent. Un exemple d’aquest lligam entre demografia i indústria, seria el de Salt (municipi del Gironès). On, a partir de l’establiment d’un seguit de fàbriques tèxtils- iniciat a mitjan segle XIX- comportà un procés de dinamització en l’àmbit demogràfic, social, econòmic, polític, cultural i urbanístic ¹⁹.

La vinculació entre indústria, economia i problemàtica socio-laboral

L’arrelament d’indústries o fàbriques, a la província de Girona, va ajudar al seu desenvolupament econòmic, social, polític i en definitiva cultural. La presència industrial, a finals del dinou, va estar lligada-en part- als rius com p.ex. el Ter o el Freser (afluent del Ter a Ripoll). La força motriu de l’aigua d’aquests rius va ser

---

¹⁶ EA, 711/ 10-IV-1910, p.3.

¹⁷ *Història del Gironès*, op.cit., p.530-531.

¹⁸ Segons dades extretes de *Història del Gironès*, op.cit., p.529-533.

¹⁹ Veure *Història del Gironès*, op.cit., p.530.

aprofitada per la producció p.ex. de la filats a Ripoll; o bé la de cintes i botons ²⁰ de la Grober de Girona-que s'abestia concretament de la sèquia Monar- ;i la de teixits de la Coma-Cros de Salt.

Un cop establerta la relació entre augment de població i presència industrial al territori, a finals del segle XIX; hem d'afegir un factor nou, com fou la crisi colonial de 1898. La qual comportà un greuge important per la indústria catalana, en general; i també en particular, per la gironina- sobretot la del cotó-.A partir d'aquesta crisi finisecular, el tèxtil va veure com neixien noves propostes industrials, com la del metall, suro (indústria suro-tapera de Palafrugell), paper ,electricitat o alimentació.

En aquest tombant de segle XIX i principis del XX, les comarques gironines van patir dificultats econòmiques. Derivades, en part, d'aquest pes tan important que continuava tenint l'economia agrària i ramadera de la població. Un exemple seria la pujada del preu d'un element tan bàsic com el del pa. Fet que ocasionà dificultats en la població per poder comprar-lo, degut a la manca de farina. Si a això, i sumem les condicions de treball de les petites fàbriques i petits mitjans comerços gironins; on predominava un salari baix, moltes hores de treball i entorn poc salubre sovint; ens trobem en un context molt arrelat a l'economia tradicional que impedia avançar.

A començaments del segle vint, concretament l'any 1914 s'iniciava la primera guerra mundial, fet que va trastocar una mica la vida pacífica de Girona. Tot i que, no l'afectà d'una manera directa, el que sí es va fer notar fou la crisi econòmica i social que comportà.Hi va haver cert retraïment a la ciutat de Girona. La població tenia por dels efectes de la guerra europea podia tenir sobre les seves vides. Alguns establiments industrials reduïren personal i hores de treball; l'atur no va augmentar significativament.El que sí va augmentar fou la picaresca, p.ex. en la venda de la llet o el pa.Cosa que explica les multes que, el Consistori Municipal gironí, va imposar als timadors dels elements bàsics d'aquesta.

L'altre element bàsic estaria relacionat amb la societat.En general, la societat a les comarques gironines del període 1875- 1931, estava molt inserida al seu entorn agropecuari, i que va veure com aquest es transformava d'una manera important amb la incipient industrialització. La presència de les primeres fàbriques canviaren el seu entorn vivencial i la projectaren acceleradament cap a una nova forma econòmica: el capitalisme.

---

²⁰ La *Sociedad Grober y Compañía*, tenia una fàbrica de cintes i botons, situada al bell mig de la ciutat de Girona (entre els carrers Indústria i Progrés).EA 5419/ Martes 21-XI-1916,p.3.

Al primer terç del segle XX, es deixava –d’una manera paulatina- una economia tradicional basada en la subsistència, lligada al camp i als animals; per passar a unes formes organitzatives i de producció com eren les industrials. Aquestes anaven molt lligades a una societat burgesa i urbana, que s’organitzava a l’entorn d’activitats comercials i marcadament industrialitzades. Tot i així, les dues formes organitzatives- la tradicional i la industrial- van conviure fins ben entrat el segle XX.

La conversió al món industrial- a les comarques gironines- no es va fer de forma abrupte i compulsiva com podia ser a la capital catalana-Barcelona- i els seus voltants. Va ser un procés gradual, va haver-hi una adaptació a les noves formes de treballar i relacionar-se. Això, es pot constatar en què va haver-hi una baixa conflictivitat obrera.

El canvi de segle també aportà unes noves formes organitzatives- en l’àmbit laboral- com foren els moviments obrers, sindicals o anarquistes. A la província de Girona, els conflictes laborals entre patrons o propietaris de fàbriques i els obrers o treballadors d’aquestes fàbriques o petits-mitjans comerços, van ser puntuals en l’espai i el temps. De fet, la majoria dels petits-mitjans pobles que conformaven la província, ja havien mantingut una relació de jornalier-treballador del camp o masover amb el propietari de terres i boscos al llarg del segle XIX; i continuaria així el primer terç del XX.

Les condicions de treball en l’àmbit rural continuaven sent molt dures, en quant a hores de treball i entorn. Es treballaven moltes hores, passant molta fred o calor-segons s’esqueia- i es cobraven jornals molt minsos. Tampoc gaudien de cap assegurança en cas de prendre mal, o per cobrir despeses de la família en cas de malaltia o defunció. I quan la poca feina que hi havia s’acabava, els jornalers o treballadors del petit comerç o del món artesà es veien obligats a cercar feina a les fàbriques o tallers industrials que es repartiren per l’entorn gironí. Va ser un canvi brusc en les seves vides, sobretot, p.ex. pel que es refereix al món fabril. L’aspecte més important a destacar és la deshumanització de l’individu que comportava, l’entrar a treballar en una fàbrica amb molts treballadors, amb els quals no es tenia cap lligam afectiu familiar. I també l’entorn laboral: espais tancats, màquines, motors, altes temperatures ambientals, fums, etc. Sumat tot això, a horaris de més de vuit hores diàries, amb el diumenge de descans-i no sempre-.

És en aquest entorn comprès entre el 1875 i el 1931, amb un baix nivell poblacional i una economia encara tradicional i poc industrialitzada al territori; on les associacions foren la clau de volta per tal de dinamitzar aquest entorn socio-cultural, econòmic i polític.

Un dels trets destacables d'aquest període és el de les dificultats econòmiques on destacaria p.ex.l'augment del preu en productes bàsics- com p.ex.el pa-, i un entorn laboral dur.És precisament en aquest context, i en el conjunt de les comarques gironines, on els enfrontaments i vagues professionals o d'ofici són el termòmetre que ens indica com la societat gironina és capaç de donar resposta a unes noves premisses aparegudes arrel d'un canvi de segle XIX, canviant i que exigia transformacions en l'àmbit socio-laboral i polític.

A principis del segle XX, sorgiren tot un seguit de tensions i conflictes laborals, que es materialitzarien principalment en la forma de vaga obrera o de conflicte socio-laboral. En posarem tres com a exemple de vagues: la del 1912 a Girona, protagonitzada per obrers ferroviaris; la d' obrers paletes- a través de la Societat d'obriers paletes <<La Escarpa>>²¹, el 1917; i el mateix any es produí una altra vaga, la dels obrers picapedrers de l'associació <<La Escuadra>>²², que tenia com a reivindicació un augment de sou.I com a exemple de conflicte socio-laboral seria el succeït al llarg del 1916 entre obrers i patrons de l'associació de perruquers i barbers <<La Alianza>>.

El protagonisme que aquestes associacions gironines van prenent al llarg d'aquest primer terç del segle XX, és remarcable. Aquestes associacions prenen iniciatives que pertocarien a l'administració estatal. En un context d'atur accentuat o forçós, com és el que explica el *Diario de Gerona*²³, pel cas d'alguns obrers sindicats el 1916. On els paletes i peons estaven en atur en un 1'3%; els pintors 1'3%; els fusters 4'9% i els tipògrafs 3'6 %. I per a tots els altres oficis anteriors junts, la xifra és del 3'2%. Aquest mateix 1916- el desembre- es convocà una vaga general, per part de la UGT de 24 hores a tot Espanya, amb la difusió de la notícia que a Barcelona n'hi va haver dues, serien les anomenades "loc-outs". A Girona no va tenir cap repercusió ni seguiment, només a Olot (Garrotxa), n'hi va haver una²⁴.

---

²¹ Vg.EA, 2-IV-1917,p.1 i 2. La vaga dels obrers paletes i peons. I EA, 17-IV-1917,p.2 i 3, on s'explica que la vaga havia durat varies setmanes, però s'havia solucionat, aconseguint millores laborals.

²² Les bases que aquests obrers carreters reivindicaven als seus patrons eren: un millor salari, descans dominical i el reconeixement de la societat obrera per tal d'admetre i acomiadar obrers,vg. *Diario de Gerona*, 7-VIII-1917,p.2.

²³ DG, 13-X-1916, p.5.

²⁴ Vg.DG, 6-VIII-1915,p.9.

Fins l'estiu de 1917, s'intensificaren les demandes dels treballadors, en gran part a través de les seves associacions corresponents. N'és un exemple, la *Societat d'obrers, fusters i ebanistes* del juny de 1917, que davant l'encariment de les subsistències, demanaren un augment del jornal actual de "0'50 pesetas" ²⁵. Una setmana més tard, els obrers carreters que formaven part de l'agència de transports, fàbriques i indústries de la ciutat de Girona i els seus voltants presentaven unes bases als seus patrons corresponents amb l'avinentsa que si en quatre dies no eren contestades i acceptades anirien a la vaga²⁶.

Aquest seguit de vagues també constaten com els patrons o propietaris de fàbriques o petits-mitjans comerços no volien reconèixer l'existència i personalitat d'aquestes societats o associacions. Aquests continuaven aferrant-se als models del passat, sense acceptar els canvis que la societat demanava i necessitava. D'aquí que s'anessin encadenant petites vagues fins el 1923. En el transcurs d'aquests anys, n'hi va haver un, el 1918 i concretament el mes de maig, força mogut. Sobretot en quant a petites vagues, p.ex. la dels obrers paletes "*La Escarpa*" ²⁷. Els quals iniciaren la vaga a inicis de mes i l'acabaren el 24 del mateix.

Els obrers i empleats de fàbriques gironins estaven a l'aguait dels esdeveniments del seu entorn. N'és una prova el seguiment que feren- durant la primera setmana de març de 1919-, de les notícies sobre la vaga a Barcelona, dels obrers i empleats de fàbriques del gas, electricitat o de l'aigua; i com aquesta s'extenia als seus voltants com una taca d'oli. I com anava *in crescendo* l'augment de violència entre els obrers i els patrons, i apareixia l'ús d'armes de foc al carrer amb el pistolerisme. Davant aquest entreseguir de tensions més o menys violentes que es donaven a Barcelona, a l'àmbit gironí es van prendre algunes mesures de caire preventiu com p.ex. el tancament de l'*Ateneu Obrer*, i el sotmetiment de la premsa com *El Autonomista* a la prèvia censura

---

²⁵ EA, 11-VI-1917, p.2.

²⁶ EA, 19-VI-1917, p.3.

²⁷ Al maig de 1918 representants de les societats obreres *La Escarpa* i *La Co(u)rriola* informaven de l'augment de jornal establert de comú acord amb els gremis de patrons per als paletes i peons. L'Alcalde va recomenar es tingués en compte la gratificació del 10%. Vg. M.A. 17-V-1918, folis 113-114; i del 7-VI-1918, folis 133-135. Veure també comunicació de la *Societat de paletes La Escarpa* exposant les queixes de la Comissió de peons de la *Societat La Curriola* per no pagar als peons que treballen a la brigada eventual de l'Ajuntament- un jornal de 3'50 pessetes- del conveni recentment amb el gremi de patrons; i anticipant la resolució d'anar a la vaga de comú acord en el cas de no fer-se efectiu l'abonament amb efectes des del 20 de maig últim. L'alcalde republicà afegí que el conveni preveïa el cas de salaris especials amb l'augment de 0'50 pessetes. El regidor republicà de seguida es mostrà a favor de la petició, sobretot quan la brigada eventual esmentada perdia dies de treball degut al mal temps. Vg. M.A. 7-VI-1918, folis 133-135.

governativa ²⁸. Després d'aquest any convuls, en el transcurs de 1920, la normalitat laboral s'anirà imposant. Així el 29 de juliol de 1920 es reanudaren els treballs als tallers de la *S.A. Grober* de Girona.

La tendència general, a Girona i província, era a la normalitat amb la tornada dels obrers al treball. I, a vegades, els interessos generals dels treballadors no convergien amb els de les seves respectives associacions. Per exemple, a Bescanó (Selva) on la fàbrica de filats que pertanyia a la <<*Sociedad A. Grober*>>, la majoria dels obrers ja havien tornat a la feina i s'havien separat del *Sindicat Únic*; degut a les desavinences amb alguns dels seus membres ²⁹.

En aquests anys, les federacions també mostren una gran activitat. A l'igual que se'n creen de noves com p.ex. la <<*Federación de sastres de la provincia*>> formada per societats professionals (de Sant Feliu de Guíxols, Figueres, Palafrugell, Girona, Santa Coloma de Farners, Tortellà i la Bisbal); que fou creada pels patrons sastres de la província reunits en assemblea general a la Cambra de Comerç de Girona el 27 de setembre de 1920 ³⁰.

Aquestes federacions de societats comportava aventatges com p.ex. des del punt de vista reivindicatiu. Es podia fer més força de cares al Govern espanyol. N'és un exemple la *Federación Local de Sociedades Obreras* de Girona, la qual es queixava per la pujada del preu del pa i de l'actitud dels fabricants de farina de la província ³¹. El motiu de reunió de les respectives associacions era molt variat no només laboral, podia anar des de discutir sobre qüestions polítiques, professionals o culturals. El seu funcionament primari era el de donar resposta o una solució al problema que el col·lectiu de socis exposava.

El cop d'estat del capità general Miguel Primo de Rivera- el 12 de setembre de 1923-iniciava una etapa fins el 1930, on dominaria la censura prèvia en la premsa, control i vigilància dels actes associatius i político-socials a les comarques gironines com a la resta de Catalunya. Aquesta etapa primorriverista, a Girona la marcarà un canvi de tarannà p.ex. en la figura del governador civil. Aquest és ara un militar, i imposa sense cap mena o possibilitat que les parts implicades poguessin defensar-se de les acusacions; denega la possibilitat de reunir-se sense el seu vistiplau, i procedeix sense miraments al tancament de locals .

---

²⁸ EA, 9-IV-1919,p.1.

²⁹ Vg. DG 19-IX-1920,p.6.

³⁰ Veure EA 28-IX-1920,p.3 i DG 226/30-IX-1920,p.3.

³¹ EA 8-XI-1920,p.3.

A finals d'aquest mes d'abril, el governador civil publicà un ban prohibint a la província qualsevol tipus de manifestació el 1r de maig. En el qual s'especificava que les comissions obreres que ho volguessin podien fer-li arribar les seves demandes, sempre i quan aquestes s'ajustessin a les pautes legals i principis de respecte i disciplina. Deixant clar que els tallers i fàbriques podien treballar si volien, i la llibertat dels treballadors per fer-ho estava garantida ³².

Els centres que pensaven celebrar el 1r de maig amb una festa com cada any, reberen una notificació governamental impedint-la. Aquest és el cas dels treballadors de l'«*Arte de Imprimir*» del poble de Celrà (Gironès) ³³.

El cas que exemplaritzava millor la censura, tant en l'àmbit de la lliure expressió com el dret d'associació i reunió, és la del diari «*El Gironès*». Aquest fou acusat de publicar «informaciones tendenciosas», per la qual cosa fou suspès un mes i multat amb 250 pessetes ³⁴.

Un dels aspectes que es poden constatar és que aquest marc dictatorial era laxa o poc opressiu en el conjunt de la societat catalana. Ja que se celebraven actes o reivindicacions polítiques sense massa dificultats. És el cas de la Bisbal d'Empordà, que celebrà l'homenatge als màrtirs del 6 d'octubre de 1869 amb una total normalitat al seu Centre «*Ateneu Pí i Margall*», on assistí nombrós públic que ocupà la seva espaiosa sala d'espectacles, a càrrec de l'agrupació d'aficionats «*Romea*» del «*Centre d'UR*» de Girona ³⁵.

La dimissió el febrer de 1930 del general Primo de Rivera, no significava un canvi substancial en el govern, ja que el succeí el general Berenguer. Aquest canvi de situació política comportà que gran part dels alcaldes i ajuntaments en ple de la província de Girona, optessin per dimitir dels seus respectius càrrecs. Aquest fet no fou acceptat pel Governador Civil de Girona que sostenia que havien de seguir als seus llocs fins que es manés el contrari des del govern espanyol. Qui va dimitir fou el propi Gov. Civil de Girona Sr. Rodríguez Chamorro, el qual havia desenvolupat el seu càrrec durant quatre anys. Ocupà el seu càrrec el president de l'Audiència Sr. Clemente del Pino y Sainz que continuà autoritzant els actes del *Centre d'UR* de Girona, com el de la commemoració de la proclamació de la república a Espanya. Encara que aquest no

---

³² EA 26-IV-1924,p.3.

³³ EA 26-IV-1924,p.2.

³⁴ EA 17-V-1924,p.3. El propi EA fou obligat a presentar al censor prèviament les galeres del diari, Vg. EA 31-VII-1924,p.2.

³⁵ EA 8-X-1924,p.2 i 3.

estava autoritzat en principi, el dirigent de l'*Aliança Republicana* Alejandro Lerroux va anar a Madrid a convèncer al general Berenguer per tal que el deixés celebrar com cada any³⁶.

A les acaballes del 1930, el binomi de política i activitat recreativa estava intrínsecament lligat a l'associació, la qual continuava sent el punt de referència dels ciutadans que cercaven divertir-se, esbargir-se i uns dirigents polítics que cada vegada més en feien un ús; per tal de difondre la seva ideologia política. Les associacions eren el local social idoni per reunir-se els associats, p.ex. el 18 de juliol de 1930 es reuniren al *Centre d'UR* de Girona, els regidors de la minoria republicana de l'Ajuntament³⁷.

L'arribada del 1931, comportava la incertesa de la celebració de les eleccions de l'abril del mateix any. Que donarien un gir important a la política espanyola en general i en particular a la catalana. Aquest context estava marcat per contradiccions entre el govern espanyol i els seus representants provincials-governadors civils-; cosa que explicava la decadent *praxis* política, primer restauracionista i després primorriverista.

2. Partits polítics, associacions i llur vertebració social dels anys 1875 a 1931.

El període restauracionista l'he dividit en dos apartats: el primer del 1875 al 1901; el segon del 1902 al 1923. L'etapa primorriverista del 1924 al 1930. I finalment un petit apunt sobre els anys 1930 al 1931.

En la 1ª etapa (1875- 1901), a Catalunya la maquinària canovista funcionava a través d'un tornisme i bipartidisme, on l'accés al govern es feia d'una forma automàtica. Reduint així possibles enfrontaments per tal d'accedir al govern. Tot i així, el bipartidisme entre: el partit liberal i el partit conservador, també causà alguns conflictes.

El partit liberal fonamentat en el progressisme, però que aglutinava a escala local, militants de tarannà demòcrata i republicà, fins i tot algun representant del sindicalisme moderat. I el partit conservador, dirigit per propietaris agraris i industrials, financers, comerciants, i alguns representants de professions liberals com p.ex. mestres o advocats.

---

³⁶ EA 9-II-1930, p.2.

³⁷ EA 18-VII-1930, p.3.

Aquests dos partits accedien periòdicament al govern de l'Estat liberal, els quals estaven formats per molts corrents i matissos interns. Tant un com l'altre garantien la llibertat i la propietat. A part d'aquests preceptes bàsics, les demés premisses podien divergir d'un o altre partit. Que no eren hermètics, però sí poc consolidats. L'adhesió a un o altre es feia per afinitats ideològiques i sobretot clientelars ³⁸.

Aquest clientelisme, no només estava basat en l'intercanvi de vots per favors-econòmics- o favoritismes, sinó personals. I aquí també podem constatar com les associacions jugaven un paper important. Per exemple, el 1903, es presentà un comunicat a l'Ajuntament de Girona, on el governador civil de la província i el "Prepósito" Provincial de la *Compañía de Jesús*, presentaven uns documents on el noi Enrique Masaguer y Fabré havia deixat de pertànyer a l'esmentada Congregació. Per la qual cosa, l'Ajuntament –en compliment del que disposa el paràgraf 5è de l'Article 80 de la llei de quintes-acordava incloure'l al reemplaçament del mateix any. Quedant sense efectes la seva exclusió del servei militar feta el 1889 ³⁹.

En un marc local, com el gironí, la política era concebuda com una possibilitat d'enriquir-se- a través l'ocupació de càrrecs públics- i d'ascens social; on els noms solien ser sempre els mateixos, p.ex. al Consistori Municipal de Girona ⁴⁰. Però, també una manera d'aconseguir favors. Això, permetia concedir i rebre prerogatives sense massa impediments legals. Tal i com, hem vist a nivell individual com col·lectiu, a través de les associacions. Les quals podien arribar a ser la contrapartida per tal de no fer el servei militar. El pertànyer a una associació també possibilitava p.ex. no haver de ser cridat a files, com hem vist anteriorment.

Els partits es faran en el marc polític, a través d'un seguit de comitès locals com p.ex. a Girona, el *Comitè liberal-dinàstic* (1889)⁴¹ i tot un seguit d'organitzacions lúdico-polítiques. És en aquests anys 80 de finals del segle XIX quan proliferen alguns

---

³⁸ Vegeu per una major comprensió de la dimensió del clientelisme, més enllà de la caracterització electoral o política, i la definició del client com a receptor-sovint-, de beneficis particulars, Máiz, R. <<Estrategia e institució: el anàlisi de las dimensiones macro dels clientelismo político>>, dins *Política en penumbra. Patronazgo y clientelismo políticos en la España contemporánea*, Madrid, 1996, Siglo XXI, p.43-71.

³⁹ M.A.13-I-1903, foli 3.

⁴⁰ Per una anàlisi de les circumscripcions i districtes electorals gironins, vegeu J. Varela Ortega. *El poder de la influencia. Geografía del caciquismo en España (1875-1931)*. Ed. Marcial Pons, Madrid, 2001. Especialment el capítol sobre Catalunya, de G. Rubí i J. Armengol, p.239- 242. I per un seguiment acurat de les eleccions legislatives a Catalunya durant la Restauració, vegeu A. Balcells, Joan B. Culla i C. Mir. *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*. Pub. Fundació Jaume Bofill, 1982, Barcelona. Especialment p. 534-535.

⁴¹ *El Constitucional*, Girona 31-VII-1889, on consta el seu President: Alejandro Rovira.

dels partits més representatius com el *Partit Fusionista* (fundat per Sagasta el 1880). En aquest període sorgiren molts partits republicans com el *Possibilista* de Castelar (el més conservador de tots), el *Progressista* de Zorrilla, el *Centralista* de Salmeron creat tardanament el 1890 i el *Federal* de Pi i Margall. Aquests partits creats en el conjunt de l'Estat espanyol, no qüestionaven l'ordre econòmic establert. Però proposaven millores a la vida laboral i social de la població treballadora. També cal destacar el seu interclassisme, tot i que era el *Federal*, el que havia arribat a les classes populars no tan sols de la ciutat gironina sinó també dels àmbits rurals que l'envoltaven.

El bipartidisme funcionava bé, però cada partit aglutinava diferents sensibilitats. N'és un exemple, la dimissió del primer govern Liberal de la Restauració el 6 de gener de 1883. Causat bàsicament per les diferències entre un ministre i un titular d'Hisenda. El President del govern, Sagasta, va aprofitar aquest fet per reconstruir la coalició fusionista amb un marcat caràcter més esquerranista ⁴².

Un dels factors que determinen el pes polític i social dels republicans fou la lluita per tal que el règim girés cap a la democràcia contra el liberalisme imperant – a favor de la monarquia- sobretot a partir de la formació del *Partit Liberal* el 1885. Partit que tenia al seu interior elements procedents tant de la “*Izquierda Dinàstica*” com dels fusionistes.

En un context de certa pau a l'exterior de l'Estat espanyol, la societat participava d'aquesta conjuntura pacífica. Tot i que a Catalunya cal remarcar el procés de Montjuïc ⁴³ contra tot un conjunt de tendències sindicalistes, anarquistes i republicanes de la Barcelona finisecular. Seran els nuclis més esquerrans de la societat, sobretot a través de la premsa escrita de tot Catalunya, que rebutjaran aquests empresonaments injustificats.

Si s'ha de destacar un líder republicà - entre el 1890 i el 1908- que es donarà a conèixer a la ciutadania obrera espanyola i catalana, és el republicà centralista Nicolás Salmerón. En aquest últim quart de segle, es va promulgar una llei electoral, la del sufragi universal masculí directe del 1890 (per majors de 25 anys) - que es posaria en

---

⁴² Vg. Varela Ortega, J.. *Los amigos políticos. Partidos, elecciones y caciquismo en la Restauración (1875-1900)*. Ed. Marcial Pons, Madrid, 2001. Especialment p.199.

⁴³ Vegi's sobre el procés de Montjuïc del 1898, la investigació dels fets duta a terme per Pere Gabriel. Que va tenir la seva aportació pública en el seguit d'actes i conferències en l'exposició *Abans del 1898: el procés de Montjuïc*, a la Biblioteca Pública Arús, del 4 de desembre al 14 de febrer de 1998, a Barcelona.

pràctica el 1891 -. Aquesta universalització del sufragi significava-bàsicament-l'ampliació del cens electoral, però la manipulació electoral continuava existint⁴⁴.L'existència d'aquesta llei, que obria el marc participatiu, no significava que hi hagués un augment significatiu en la participació ciutadana a les urnes. Podria semblar un contrasentit que a principis del segle XX, amb una llei sufragista i on el tornisme al poder per part dels principals partits monàrquics s'anava desvirtuant, el frau electoral continués sent elevat.Però, la realitat confirma que tant els partits republicans com els regionalistes-que criticaven les pràctiques caduques del caciquisme o del frau electoral- en continuen fent ús i abús. Fins i tot, el 1914, el regidor Sr.Martorell de la minoria republicana de l'ajuntament de Girona explicava a la sessió-de l'ajuntament-que tenia notícia de la compra de vots per part d'un treballador de la brigada municipal. Cosa que la presidència del consistori municipal no estava disposada a consentir ⁴⁵.

En aquest entramat restauracionista de finals del segle XIX i tombant del XX, els republicans p.ex.els federals o els progressistes, són els que faran diversos intents pel seu encaix en aquest entorn. En el cas de Girona el pes recaurà entre els federals i els fusionistes establint aliances a finals del XIX , ja que a principis del segle XX se separen clarament els seus objectius. Constatant que seran els federals els més beligerants alhora de demostrar que no eren quatre gats.

També cal esmentar l'aparició dels primers nacionalismes a finals del segle XIX i principis del XX, a Espanya i a Catalunya en particular. Una onada regionalista que afectarà especialment a Catalunya, tant a la seva capital Barcelona amb la creació de la *Lliga Regionalista* el 1901, com a la Catalunya interior.

En concret a la província de Girona es van anar creant societats regionalistes arreu, n'és un exemple "*L'Escut Emporità*"(1899) ⁴⁶a la Bisbal d'Empordà.I també el 1901 es formà a Girona la *Lliga Catalanista* ⁴⁷, precisant que el Governador Civil de Girona Sr. Zaidin no va admetre els seus estatuts perquè aquesta societat tractava d'implantar l'autonomia. Fet que els republicans autonomistes rebutjaren- tot i que no combregaven amb els seus principis més conservadors- ⁴⁸.

---

⁴⁴ Veure Varela Ortega, J.*Los amigos políticos.Partidos,elecciones y caciquismo en la Restauración (1875-1900)*, Alianza Ed.,Madrid, 1977,p.420-421.

⁴⁵ M.A. 27-II-1914, foli 2.

⁴⁶ Vegi's *El Autonomista*, Girona 31/ 5-II-1899,p.1.

⁴⁷ Vg. Les crítiques dels republicans a la formació d'aquesta *Lliga Catalanista*, sobretot en la seva composició, EA 1-XI-1901,p.3.

⁴⁸ Vg.EA, Gi 176/ 18-X-1901,p.3.

Aquest regionalisme a Girona prenia pes, fet constatat p.ex. a les eleccions municipals del novembre del 1901, on aconseguiren quatre representants pels quatre districtes electorals que presentaren. Concretament en el 2n. i 3r. districte aconseguiren molts més vots que els representants oficialistes , i fins i tot que els candidats republicans.

Del 1876 al 1902 hi ha una continuïtat política. L'engranatge dissenyat per Cánovas del Castillo funcionava: monarquia, bipartidisme al poder, caciquisme ⁴⁹, frau electoral ⁵⁰, en definitiva es conservaven les estructures socials i de règim de propietat anterior a 1868. Tot i que quedaven dos fronts de lluita oberts: el de Cuba (problema extern o colonial) i, un d'íntern i persistent en el temps-el carlí ⁵¹-.

Hi ha elements d'aquest període que perduren més enllà del 1902, per exemple: la monarquia-encara que poc operativa-es va mantenir fins el 1931; i el caciquisme- tot i variant les seves formes i continguts- juntament amb el frau electoral es van mantenir fins el 1931.

L'accés al govern estatal, tant el partit liberal progressista com el conservador, es feia seguint un procés electoral adulterat o poc transparent. On funcionava l'intercanvi de favors per vots ⁵², entre els representants polítics i els electors. Però, caldria apuntar que el posar en funcionament tot aquest engranatge electoral tenia uns costos o despeses econòmiques importants. Per exemple, els municipis s'havien

---

⁴⁹ Un exemple de caciquisme local seria el de Juan Gultresa Bérriz. Propietari de terres, conservador, monàrquic i republicà lerrouxista. Va ser alcalde d'Amer (Selva) durant els anys 1910-1911 i membre destacat del *partit republicà radical lerrouxista*, i regidor de Foment a l'ajuntament de Girona el 1925, i també fou candidat a la *Unión Monárquica Nacional* de Girona (1931). Forma part del llibre de la tesina de Mª Àngels Pujol Gonzalo, *Història política i associativa d'Amer (1875- 1936). Un exemple: Juan Gultresa*. Ed. Ajuntament d'Amer i Diputació de Girona, Girona, 2005. Especialment pàgines 147-164. I un altre exemple de cacic local-en aquest cas carlista- fou el de Manuel Bonmatí. EA 768/ 18-VI-1908, p.3.

⁵⁰ Les paraules o expressions: frau electoral , compra de vots o tupinades tenien el mateix significat d'adulteració del vot ciutadà. El 1898 tenim l'exemple d'una tupinada. Any de celebració d'eleccions de diputats a Corts, on els republicans espanyols-exceptuant el federal- acordaren el retraïment a les eleccions. I aquests mateixos republicans manifestaven el perill de les possibles tupinades, ja que en molts pobles no tenien interventors. EA 9.239/ Viernes 27-XI-1931, p.1.

⁵¹ Sobre el carlisme a Espanya, però sobretot a Catalunya, vg. Jordi Canal i Morell, Dossier "El Carlisme entre dues guerres 1876- 1936. Carlins i integristes a la restauració: l'escissió de 1888", *Revista de Girona*, 147, 1991, p.59-68. I també "Marian Vayreda, entre el carlisme i el catalanisme", *Revista de Girona*, 225, 2004.

⁵² El frau electoral o compra de vots, es va donar en tot el període estudiat (1875-1931). Per participar al joc electoral calia tenir diners per poder posar en marxa tot l'engranatge electoral que significava unes eleccions. I un element important era la compra de vots. Destacariem el cas de Juan Gultresa, el qual com a propietari de terres i diners li va permetre participar en el joc electoral. Va ser representant del lerrouxisme - a Amer i després a Girona (sobretot del 1910 al 1911) – i com a tal va aconseguir que sortís el candidat lerrouxista del moment. I participava del frau electoral o del concepte ampli "d'anar a comprar vots". Vg. Mª Àngels Pujol, *Història política i associativa d'Amer (1875- 1936). Un exemple: Juan Gultresa*. Op.cit. P.155- 156.

d'abastir dels elements bàsics necessaris per exemple per poder votar. Entre aquests hi havia les urnes. En tenim un exemple a Girona, on la comissió consistorial va pagar 16'50 ptes. a D.Juan Presas, per una urna destinada a les eleccions a diputats a Corts ⁵³ del 1901. Un altre element bàsic seria el lloguer dels locals necessaris per a la instal·lació de les respectives seccions electorals ⁵⁴, un cas el trobem també el 1901. També en destacariem dos exemples més de despeses destinades a les “mesas electorales”, un el 1903 ⁵⁵ i l'altre el 1905 ⁵⁶. Aquestes despeses serien entre les 407 i 408 pessetes, que havia de pagar el consistori municipal corresponent.

La segona etapa (1902- 1923), ve marcada per una intensitat en les mobilitzacions de la població europea- tant en l'àmbit estatal com local- . A partir del 1902 hi haurà una crisi de govern espanyol, que coincidirà amb la primera guerra mundial, un augment del sindicalisme i de la conflictivitat obrera-patronal ⁵⁷.

En aquest període les associacions denoten una activitat destacable. Potser perquè la ciutadania catalana- en general- i la gironina-en particular- no se sentia ni representada ni defensada pels diversos partits polítics. L'interès ciutadà per la política o eleccions era minse ⁵⁸. Sobretot quan hi havia poc marge de maniobra per part de l'electorat. És a dir, que no podien decidir lliurement a qui votar. No només els que treballaven en una fàbrica, comerç, taller o al camp; sinó també els que ho feien a l'administració ⁵⁹. Per això, alguns partits faran ús dels centres o societats per fer nous militants o conèixer de més a prop les necessitats i inquietuds dels ciutadans-electors.

---

⁵³ M.A.1-VII-1901, foli 95.

⁵⁴ A proposta de l'alcalde Manuel Catalá Calzada, l'ajuntament va autoritzar el lloguer dels locals on celebrar les eleccions. M.A.28-X-1901, foli 129.

⁵⁵ Es pagaren 408'55 ptes. en concepte de despeses de les “mesas electorales” a les últimes eleccions a regidors. M.A. 31-XII-1903, foli 161.

⁵⁶ En aquest cas s'abonaren 407'90 ptes., per les “mesas electorales” de les últimes eleccions. M.A.26-X-1905, foli 85.

⁵⁷ N'és un exemple la vaga promoguda pels oficials flequers el juny de 1903, la qual s'acabà per la mediació de la Junta local de Reformes Socials i especialment del Gov.Civil de la província. Vg. *Manual d'Acords* de l'Ajuntament de Girona del 25-VI-1903, foli 97, on l'Ajuntament veia satisfactòriament la fi d'aquesta vaga.

⁵⁸ Vegi's la visió sobre Catalunya a J.Varela Ortega. *Los amigos políticos. Partidos, elecciones y caciquismo en la Restauración (1875- 1900)*, Op.cit., 2001, p.457-459. I sobre la manca de lluita i la desmobilització de l'electorat -del mateix autor i obra- p.485.

⁵⁹ El regidor republicà federal, Julio Piferrer va agrair a l'ajuntament de Girona que no influís en la candidatura que els treballadors municipals havien de votar. Vg. M.A.7-IX-1905, folis 72-73 i M.A. 14-IX-1905, foli 74.

L'espai a conquerir serà disputat entre les quatre majors tendències político-ideològiques o partits següents: el *partit republicà federal*, el *partit republicà radical o lerrouxista* i, el *republicà unionista* que tenia el seu nucli de reunió i acció al *Centre d'Unió Republicana* (creada el 29 de gener de 1903, associació política i recreativa), els *socialistes*; i també el regionalista representat pel *Centre Catalanista de Girona i sa Comarca* (creada el 1901, Política)⁶⁰. Entre aquests s'establiren coalicions electorals o pactes puntuals per tal d'assolir els seus objectius immediats. Aquestes aliances podrien semblar inversemblants en uns moments, però que en altres són factibles p.ex. les que s'assoleixen en els períodes electorals per tal de desbancar les majories conservadores establertes per decret ministerial.

Aquests pactes polítics, a vegades, no només s'establien en l'àmbit més proper o local sinó que podia fer el salt cap a una ciutat més representativa i de més pes polític-social com era Barcelona. Podríem agafar com a referència el "*Centre Catalanista de Girona i sa Comarca*", per tal de veure el joc o intercanvi establert entre l'àmbit local o comarcal i el més general, funcionava. L'any 1912, i més concretament el mes de gener, l'esmentat centre elegia nova junta general per unanimitat i es reorganitzava donant cabuda a la fusió entre el "*Centre*" i els elements regionalistes. I on es decidia la seva adhesió a la *Lliga Regionalista de Barcelona*.

En aquests primers anys del segle XX, s'anaren consolidant els diversos partits polítics republicans- d'una manera molt contundent- ,sobretot la seva definició clarament oposada a l'*establishment* restauracionista. Volien fer-se un lloc, i per aconseguir-ho van haver d'oposar-se a la maquinària liberal-conservadora que començava a fer aigües- sobretot a nivell local- i en especial els seus representants. Prova d'això, p.ex. són les eleccions a diputats provincials del setembre de 1905, on el representant a Corts per Girona- per part dels monàrquics o oficialistes- va ser el Sr. Bonmatí. Aquest candidat carlista no era ben vist pels republicans unionistes, que el titllaren de reaccionari. I no veien gens bé que els *canalejistes* gironins votessin aquest candidat.

---

⁶⁰ La *Lliga Regionalista de Girona* es creà el 18 de gener de 1903, amb finalitat política; però el 1911 es va fusionar amb el *Centre Catalanista*. Aquesta nova societat seguiria la política de la <<*Lliga Regionalista*>>, vg. *Las Noticias*, Barcelona, 20-XII-1911, p.1.

Els resultats ⁶¹ donaren com a guanyadors: Eusebi Corominas Cornell, candidat republicà com a triomfador indiscutible; tot i ser federal, els unionistes el votaren- ja que s'havia establert una coalició prèvia, i el candidat Sr. Bonmatí ⁶² votat per la coalició monàrquica (canalejistes, carlistes i regionalistes) ⁶³. Al Consistori municipal hi havia un equilibri entre els regidors de la minoria republicana i els regionalistes.

En l'àmbit provincial, ens basarem en l'anàlisi acurada de les eleccions consistorials a Girona, com a exemple de la importància de la política i les associacions, alhora de confeccionar candidats i llur projecció a l'àmbit polític. Però, també per veure com la política més propera al ciutadà sí que era dinàmica i important. En contraposició a la política, p.ex. que se seguia amb les eleccions a senadors de la província de Girona, on la població gironina-en general- i la ciutadania-en particular- se'n veien exclosos i, la veien poc operativa a nivell local i proper ⁶⁴.

A les eleccions municipals del novembre de 1905 es tornaren a coaligar els reps.federals amb els unionistes. Els quals recolliran les aspiracions dels treballadors i obrers gironins, ja que aquests a l'últim moment desistiren de presentar candidatura pròpia, tot i tenir designats ja els quatre candidats. D'aquesta manera els republicans intentaren fer-se amb el vot obrer sense oferir promeses de difícil compliment. En aquestes eleccions els reps. coaligats (federals i unionistes) presentaren cinc candidats, i els cinc sortiren elegits. I en total, sumarien nou regidors reps. a l'Ajuntament de Girona. Aquesta majoria republicana mai s'havia donat al Consistori Municipal. Representaven més de la meitat –quasi bé- del total de regidors. Aquests resultats afins als republicans marcaren clarament un punt d'inflexió en la forma de fer de la política municipal. Amb l'exemple del debilitament i pèrdua de pes local, i en general a tot Catalunya, del partits monàrquics. Aquest mateix any 1906, concretament l' 11 de febrer se celebrà a Girona

---

⁶¹ En els resultats de les eleccions a senadors de la ciutat de Girona, els rep.federals se sentiren traïts i culpaven d'això als unionistes. Vg. *EA*, 23-IX-1905, p.3.

⁶² José Bonmatí Cendra. Propietari d'una petita fàbrica de paper al poble de Bonmatí (Amer, Selva). Fou elegit procurador síndic interí al nou ajuntament constituït el 1899, a Girona. *M.A.* 1-VII-1899, folis 117-119. I és un exemple més de cacic a les comarques gironines.

⁶³ Aquesta coalició perdé significativament. Mentrestant al Consistori municipal hi havia un empat entre els regidors de la minoria republicana i els regionalistes, vg. *M.A.* 11-I-1904, folis 5 i 6, i *M.A.* 25-V-1904, folis 49 i 50.

⁶⁴ Vg. Varela Ortega, *J.El poder de la influencia. Geografía del caciquismo en España (1875-1923)*, 2001, op.cit., p.721-723. On consta el llistat dels diputats a Corts pels diferents districtes gironins.

un míting de *Solidaritat Catalana* al Teatre Principal ⁶⁵, on assistiren unes quatre mil persones. Entre els quals hi havia regidors de l'Ajuntament de Girona, diputats de Barcelona i premsa barcelonina, també s'adheriren cent-cinquanta corporacions i societats polítiques. Els partits polítics (regionalista, republicà unionista i el carlista) hi enviaren els seus representants ⁶⁶. Seguint aquest mateix 1906, al maig, publicava el seu reglament l' "Ateneo Obrero" de Girona. Aquest és un exemple d'associació que naixia amb el propòsit d'instruir la classe obrera i propagar centres semblants, separant-se de qualsevol ideari polític o de partit, i amb la prohibició expressa de simpatitzar amb cap acte o manifestació política.

El mateix octubre de 1906, aquest *Ateneu* obria les classes nocturnes (de 7 a dos quarts de 9) ⁶⁷ pels fills dels socis inscrits i els socis mateixos que ho volguessin ⁶⁸. Aquesta associació educativa patirà diversos problemes amb el finançament municipal, p.ex. el 1910, el regidor de l'Ajuntament Sr. Puig va assistir als exàmens de juliol i va constatar el bon nivell d'ensenyança però una manca de recursos. I serà aquest mateix regidor qui demanà al Consistori que s'abonés almenys el que pertocava per aquell any-ja que no s'havia abonat res encara-. L'Ajuntament ho concedí, però concretant que s'havia abonat alguna quantitat anteriorment ⁶⁹.

---

⁶⁵ Se celebrà al Teatre Municipal gràcies a l'autorització del Gov. Civil, ja que l'alcalde havia denegat el permís. La nit abans els carrers de la ciutat es vigilaren i el mateix dia del míting la guàrdia civil ocupà el saló de sessions. Hi havia certa por als possibles altercats que poguessin succeir arrel d'un míting d'aquella magnitud. Vg. *M.A.* 22-II-1906, folis 29 i 30. Vegi's també *M.A.* 22-II-1906, folis 29 i 30. Al llarg d'aquests anys, 1905 i 1906, hi haurà certa pressió per part dels republicans unionistes i federals perquè s'aconeguís l'autonomia municipal. Desfent-se definitivament del jou del poder central, vg. *M.A.* 28-XII-1905, folis 101-103 i *M.A.* 1-I-1906, foli 1.

⁶⁶ Vg. *EA*, 15-II-1906, p.2.

⁶⁷ Un any més tard, el 1907, aquesta societat demanava una subvenció a l'Ajuntament per poder tirar endavant. La Junta directiva de l'*Ateneo Obrero* va fer una instància a l'Ajuntament demanant una subvenció, cosa que se li concedí (a través de la Comissió d'Hisenda), vg. *M.A.* 18-I-1907, folis 144 i 145. L'abril, aquesta mateixa Comissió d'Hisenda del Consistori li concedí subvenció de 1.000 pessetes anuals, tot i que aquest mateix 1907 fos de 500 pessetes i que aquesta s'anés revisant als anys posteriors, vg. *M.A.* 19-IV-1907, foli 178.

⁶⁸ *EA*, 3-V-1906, p.5. Un any abans i des de l'Ajuntament, el republicà Sr. Piferrer (regidor de la Comissió Central) havia insistit en la idea de crear una escola d'arts i oficis, donant preferència a la instrucció primària per a tots els nens pobres sense cap mena de limitació, i per aconseguir-ho proposava cercar el recolzament moral i material dels veïns més representatius i de prestigi de la ciutat de Girona. Un altre regidor li va respondre que aquesta tasca educativa ja la soplava el *Círculo Católico de Obreros*. On hi anaven més de 100 nens pobres a la seva escola nocturna. I el propi alcalde defensava la idea que aquest tipus d'escoles les havia de sostenir el municipi, vg. *M.A.* 30-V-1905, foli 48.

⁶⁹ *M.A.* 7-VII-1910, foli 24.

Un dels fets curiosos i inversemblants va ser la creació el febrer del 1912 del *Cens Únic Republicà de Girona* on havien d'inscriure's obligatòriament tots els partidaris dels principis de la República, Llibertat i Autonomia amb la finalitat de propagar l'ideari republicà i intervenir en tota classe de lluites polítiques, aquesta era una de les 10 Bases que el conformaven ⁷⁰. Uns mesos més tard, el 26 de setembre del mateix any, es declaraven en vaga els treballadors del Ferrocarril a tot Catalunya. Una vaga pacífica contra el govern. I un mes més tard ja s'havia acabat, sense fer massa rebombori ⁷¹.

Es poden considerar-aquests dotze primers anys del segle XX- com tranquils o poc conflictius; tot i els fets més destacables de l'agost del 1909 que a Girona ciutat no foren massa importants, i als pobles es produïren fets aïllats. Lluny dels actes violents i consecutius que es donaren a Barcelona. Només destacaria en l'àmbit municipal, a l'Ajuntament de Girona, la vessant reivindicativa i vigilant dels regidors republicans. L'octubre de 1912, en una sessió de l'Ajuntament –en l'apartat de subvencions-es discutia per què no hi havia en aquest apartat l'*Ateneu Obrer*, el regidor Sr.Font explicà que no hi havia acord previ i només una moció del regidor republicà Sr.Martorell. Però al final es decidí fer extensiva la subvenció a totes les associacions obreres semblants. Cosa que no es materialitzà, ja que no es concedí la subvenció ni a aquesta societat ni a cap altra ⁷². Però, un any més tard, trobem com l'associació obrera *La Amistad* se li concedia una subvenció de 15 pessetes per les seves escoles nocturnes gratuïtes ⁷³.

L'inici de la primera guerra mundial el 1914, va trastocar una mica la vida pacífica de Girona. Tot i que no l'afectà d'una manera directe, el que sí es denota és la crisi econòmico-social que produí la guerra. Traduït en cert retraïment a la ciutat, la gent té por dels efectes que la guerra europea pugui tenir a les seves vides. Tot i així, no va augmentar l'atur, només algunes empreses (establiments industrials reduïren personal i hores de treball). I en relació amb els efectes de la guerra, com podia ser l'escassetat d'aliments o les dificultats d'avituallament d'elements de consum bàsic, l'alcalde Sr.

---

⁷⁰ Vg. EA,4-II-1912, p.2 i 3.

⁷¹ Els obrers del ferrocarril gironí es concentraren al llarg de les vies del tren i a les diverses estacions pacíficament. I es concentraven al seu local social <<Centro Ferroviario de Gerona>>(inaugurat el 19 d'agost del 1912), a les 9 de la nit. Format pels socis de la Federació Ferroviària Espanyola (Sindicato de Catalunya). On el 30 d'agost del 1914, establí cafè propi, pels ferroviaris i a tota la classe obrera en general. Vg. EA 29-IX-1912, p.1.

⁷² M.A.29-XI-1912, foli 31.

⁷³ M.A.19-XII-1913, foli 48.

Coll va multar als que adulteraven els elements bàsics (llet i pa) i als timadors. Per tant, no es passaren excessives penúries.

Del 1918 al 1923 es viu un període tranquil a Girona. On es podria destacar les desavinences entre les esquerres i els regionalistes, tant en la seva tasca político-ideològica com en el consistori municipal. Per una anàlisi acurada sobre els personal polític i el resultat de les eleccions a regidors de l'Ajuntament de Girona (1917-1987), consultar el llibre de Josep Clara⁷⁴. Durant aquests anys pren importància l'*Agrupació Obrera Socialista* que manté una estreta relació amb els republicans sobretot els unionistes⁷⁵. I els republicans radicals van lluitant i expandint-se per la seva banda, creant comitès als pobles, p.ex. a Anglès (Selva)⁷⁶.

El predomini dels republicans unionistes encara era patent. Es pot dir que, eren els que decidien com havia de ser la política republicana gironina. P.ex. l'Assemblea de delegats de districte celebrada el 27 de gener de 1918, on la majoria de pobles del districte electoral de Girona hi enviaven les seves representacions, i s'acordà que el candidat havia de ser militant d'un o altre partit republicà que integrava la coalició d'esquerres i sortí candidat per les pròximes eleccions a diputats a Corts del febrer: Francesc Layret⁷⁷. Candidat que no era clar que acceptés, i per tant, donava ales als regionalistes per pensar que els republicans estaven dividits i perdrien. Cosa que no succeí ja que el Comitè d'Esquerres de Barcelona el proclamà candidat per Girona i visità la ciutat el 7 de febrer de 1918 acompanyat de Lluís Companys, els quals recorregueren personalment alguns correligionaris i amics dels pobles de l'interior gironí.

Les eleccions del febrer de 1918-tot i ser de diputats a Corts- van revestir cert grau de mobilització ciutadana. Fet constatat en la celebració del mercat de Girona del primer dissabte de febrer, on hi va haver un "gran moviment electoral"⁷⁸. No sempre la població es mostrava indolent davant la política o els polítics; també es deixava portar davant una bona campanya electoral o la capacitat d'un bon orador com Lluís

---

⁷⁴ Clara, J. *El personal polític de l'Ajuntament de Girona (1917- 1987)*. Quaderns del Cercle, 3. Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona. Ed. Diputació de Girona i Caixa d'Estalvis provincial de Girona, Girona, 1987.

⁷⁵ El 6 d'agost de 1918 es va dissoldre i l'octubre de 1918 "*La Agrupación Socialista <<La Barricada>>*" fou admesa al PSOE i a la Federació Regional Socialista Catalana. Vg. EA, 22-X-1918, p.3.

⁷⁶ EA, 15-I-18, p.3.

⁷⁷ A nivell provincial es va aconseguir una *Aliança d'Esquerres*. Per Girona capital fou candidat F. Layret (republicà) i per Figueres, P. Ferrer i Piera (radical); per la Bisbal, S. Albert (republicà) i per Santa Coloma de Farners, F. Toda (republicà). LVNGD 16.263/ Jueves 21-II-1918, p.16.

⁷⁸ LVNGD 16252/Domingo 10-II-1918, p.14.

Companys. El resultat electoral donà la victòria als regionalistes a Catalunya, i a Girona. El candidat republicà havia obtingut 2.965 vots enfront els 3.298 del candidat regionalista B.Sabater. Un cop més la maquinària caciquil, de coaccions i compra de vots, havia funcionat i donat els seus fruits. El novembre d'aquest mateix any, arribaven notícies del triomf aliat, i a Girona es mobilitzaven diversos sectors i centres associatius com p.ex. el *Centre d'Unió Republicana*. Que celebrà una “festa de la llibertat” i homenatge a les Nacions Aliades ⁷⁹.

En un context encara convuls i de vagues, el març de 1919, -la primera setmana- se seguien les notícies sobre la vaga a Barcelona, dels obrers i empleats de fàbriques, com p.ex. del gas o electricitat, o de l'aigua; i com aquesta s'extenia als seus voltants com una taca d'oli. I davant l'augment de violència entre els obrers i patrons, sumat als casos de pistolisme que es donaven a la ciutat de Barcelona, a Girona -lluny d'aquesta conflictivitat- es donaren algunes mesures preventives p.ex. el tancament de l'*Ateneu Obrer* ⁸⁰, i el sotmetiment de la premsa com *El Autonomista* a la prèvia censura governativa ⁸¹.

Mentrestant unes associacions continuaven el seu activisme, mentre d'altres naixien com és l'exemple de la *Unión Monàrquica* ⁸². El maig d'aquest mateix 1919, en la celebració de les eleccions a diputats a Corts per Girona es presentava per la candidatura republicana socialista del districte de Girona, Miquel Santaló Parvorell (professor de l'Escola Normal de Mestres) i per la *Unió Monàrquica Nacional (U.M.N.)*, José de Olano, que sortí guanyador; els grans perdedors foren els regionalistes que presentaven Carles Sanhelly Girona (advocat i propietari) presentat per la capital, mentre que els candidats nacionalistes per Sta.Coloma de Farners i Puigcerdà (Joan Ventosa i Calvell i Bertrand) sortiren guanyadors. La derrota electoral dels regionalistes, no va fer sinó que esperonar-los a guanyar les properes. Cosa que succeí el 1919.

L'èxit de la *U.M.N.* fou efímer ja que en les eleccions a senadors de 15 de juny de 1919, els regionalistes sortiren guanyadors. Potser perquè la *U.M.N.* era un conglomerat caciquista només creat per tal de desbancar a la <<Lliga>>. I al marge dels resultats oficials de les eleccions, al carrer els comentaris post-electorals solien ser de

---

⁷⁹ Vg. EA, 11-XI-1918, p.1.

⁸⁰ El seu tancament durà fins el 29 de maig de 1919, ja que el Gov.Civil de Girona ordenà que s'obris novament. Vg. DG 29/IV-1919, p.3.

⁸¹ EA, 9-IV-1919, p.1

⁸² Vg. DG 25-V-1919, p.2. On es poden llegir el primer i tercer estatut de l'esmentada associació.

reafirmament en la necessitat d'associar-se. L'associar-se com la millor manera de “resistir a la tirania burgesa i governamental imperant”⁸³.

Els regionalistes tornaren a sortir guanyadors en les eleccions provincials de 7 de juliol de 1919. On per primer cop lluitaven sols. A les de 1911 i 1915 ho havien fet coaligats amb els conservadors i els tradicionalistes enfront als liberals a les primeres, i dels mauristes a les segones. A finals d'any, el 10 de novembre, es produïa un *lock-out* o tancament general de les indústries a Barcelona i els dies posteriors s'extendria a les demés províncies de Catalunya. A Barcelona se solucionà en dos dies; però a Girona els fabricants adherits a la *Federació Patronal gironina* trigà tres setmanes. Després de les quals tornava la normalitat sense represàlies⁸⁴. Va ser un *lock-out* que afectà bàsicament a alguna fàbrica i a la construcció. Gran part dels patrons de Girona secundaren el *lock-out* decretat per la *Federació Patronal de Catalunya*, sense estar-ne massa segurs. Ja que veien en l'aturada forçosa més perjudicis que guanys.

Al llarg de 1920, la normalitat laboral s'anirà imposant. El 29 de juliol de 1920 es reanudaren els treballs als tallers de la *S.A. Grober*. Els obrers que volien treballar podien fer-ho i la guàrdia civil els ho garantia. Però hi havia algun sindicat o associació tèxtil com p.ex. “*El Arte Fabril*” que no volia accedir a rebaixar cap de les seves premisses, mentre que l'associació obrera “*El Porvenir*” volia treballar. No sempre solien arribar a acords unànimes les diverses societats. Tot això en un context- el gironí-, on començaven a escassejar els articles de primera necessitat com el pa per manca de farina. I a un nivell provincial es produïen petits altercats com p.ex. el d'un noi de Palamós- Antonio Francés- de 19 anys que va disparar en una manifestació obrera⁸⁵.

De forma gradual –a Girona i província- els obrers aniran incorporant-se als seus respectius llocs de treball. I en el tema electoral, les eleccions municipals de Girona del febrer de 1920, donaren una majoria de vots als candidats republicans (aconseguint cinc regidors), desvancant als candidats regionalistes o de la *Lliga* (vuit regidors) i als de la *U.M.N.* L'Ajuntament quedà constituït així: cinc regidors republicans, vuit de regionalistes, dos dinàstics, tres tradicionalistes, un maurista i un independent. Els nacionalistes i els republicans sumaven majoria al Consistori.

---

⁸³ Vegi's *EA 6-VI-1919*, p.1.

⁸⁴ Els fabricants de la *Federació Patronal gironina* obren als seus tallers unes llistes on inscriure's els obrers disposats a incorporar-se al seu lloc de treball mitjançant l'acceptació i signatura del contracte individual i el compliment dels reglaments que estiguessin vigents a cada indústria, vg. *EA 31-XII-1919*, p.1 i 2.

⁸⁵ Va ser una baralla de cops i pedres entre obrers, per qüestions relacionades a les societats a què pertanyien, vg. *DG 20-II-1920*, p.4.

La connexió entre associació i política municipal era molt estreta i fluïda, en aquests anys del període esmentat, i mostra d'això és la forma de fer de la minoria republicana autonomista de l'Ajuntament de Girona, la qual donava comptes de la seva actuació i dels antecedents de la seva gestió i constitució al *Centre d'Unió Republicana* (*Centre d'UR*), davant una minoria de correligionaris el 18 de febrer de 1920⁸⁶. A l'igual que les relacions amb el governador civil, que era "veu i part" en alguns dels conflictes entre obrers i patrons- i les seves associacions respectives-, aconseguint acords satisfactoris entre les parts.

El grau d'exigència i de bon rotatge de la majoria d'aquestes societats i centres era destacable, com ho mostren les reunions que anaren celebrant. Un exemple seria la que es celebrà l'agost de 1920, quan l'«*Asociación Gerundense de volatería*» demanaven la seva dissolució ja que no complia amb la seva tasca, en aquest cas no controlava el pes exacte de les facturacions d'algunes societats que la integraven⁸⁷.

Un cop més podem destacar el paper resolutiu d'aquestes associacions. La convocatòria de les reunions de socis, atendien a problemes que afectaven al col·lectiu, i per tant, les solucions que se'n podien extreure repercutien al conjunt d'associats. Un exemple, seria la reunió celebrada al local de la *Unión Patronal Gremial*, el 1920. On es reuniren tots els sindicats i gremis dedicats a l'explotació del ramat per tal de cercar la manera per lluitar contra la glossopeda. I es convidar al veterinari militar don Antonio Gimbernat per tal que donés una conferència sobre el tema el diumenge 10 d'octubre a dos quarts d'onze⁸⁸.

A finals d'any, el desembre, se celebraren eleccions de diputats a Corts per Catalunya, sortint triomfant el regionalista independent Narciso Pla y Deniel. On el gran derrotat fou el candidat republicà-socialista Miquel Santaló Parvorell, deixant de banda els minsos set-cents vint-i-quatre vots aconseguits pel candidat de la *U.M.N.* Antonio Goicoechea Coscolluela. En la personalitat del candidat regionalista guanyador, Narciso Pla y Deniel, s'hi recolzava quasi tota la dreta gironina (des dels tradicionalistes, jaimistes, regionalistes, una gran diversitat monàrquica i els catòlics independents)⁸⁹. El qual, es pot dir que recollia en la seva persona tot el conglomerat gironí de la dreta, d'una manera pacífica i harmònica.

---

⁸⁶ EA 20-II-1920, p.3.

⁸⁷ La guàrdia civil de Girona requisà 16 gàbies d'ous procedents del mercat de la Bisbal i transportades en un camió que circulava sense la guia corresponent, vg. EA 21-VIII-1920, p.3.

⁸⁸ Per més detalls vegi's EA 8-X-1920, p.3.

⁸⁹ Vg. DG 12-XII-1920, p.5.

Aquest clima de tranquil·litat social ajudava a què s'anessin constituint alguns sindicats com el de l'any 1921, que agrupava metges *Sindicat de Metges de la província*⁹⁰ i un altre de polític *Centre Provincial d'Acció Monàrquica*⁹¹.

En l'àmbit municipal, el gener de 1921-sota la batllia del Sr. Cerezo-el Consistori estava format per una minoria republicana, un grup de monàrquics o de la *Unión Monárquica* i una minoria regionalista o regionalistes. I a les eleccions a la Diputació provincial de Girona del 13 de juny de 1921, donaren uns resultats quasi semblants als anteriors, amb la composició final de deu regionalistes, tres reps.federals, dos tradicionalistes, un liberal monàrquic, tres conservadors i un republicà.La preeminència republicana en l'arc polític-social gironí era clara. Podien tenir un regidor i diputat més o menys, però ja s'havien fet un lloc sobretot entre la població. Eren capaços de vehicular les queixes i anhels dels treballadors cap a les institucions pertinents. Tanmateix el seu pes en la política ja estava demostrat en excels. Així, ho van corroborar un cop més en les eleccions municipals del 5 de febrer de 1922, donant la majoria als republicans unionistes; només en el 4r. districte guanyaren els monàrquics i regionalistes, gràcies un cop més a l'eficiència de l'engranatge de la compra de vots .

A la vegada que s'anaven celebrant eleccions i actes polítics, també hi havia temps per col·laborar en les diverses activitats lúdiques associatives, com p.ex la festa inaugural dels <<*Pomells de la Joventut*>> a Girona, el 16 d'abril al Teatre Principal. Els quals el 10 de juny celebrarien ja els seus primers Jocs Florals.

El 1923 és un any on es capgiraren una mica els esquemes fins llavors assolits. Per exemple, tornaren a triomfar els regionalistes i serà l'any de l'*Afirmació Catalana*.El 13 d'abril de 1923 en les eleccions a diputats a Corts pel districte de Girona, sortiren guanyadors els regionalistes (Marquès de Camps⁹², Luis Ferrer Vidal y Soler, Bartolomé Trias Comas). I resultaren derrotats els candidats oficials o "encasillados" com eren els de la *U.M.N.*⁹³

El que marcà un punt d'inflexió important foren les eleccions a diputats per la Mancomunitat celebrades el juny del 1923. A Girona guanyà- com arreu de Catalunya-la candidatura d'*Afirmació Catalana*, la qual recollia els ideals de nacionalisme i

---

⁹⁰ EA 15-IV-1921, p.2 i 3.

⁹¹ Vg. Per la constitució legal de l'entitat o centre EA 6697/16-IV-1921,p.3.

⁹² Marquès de Camps va ser un exemple de caciquisme al llarg de la Restauració al Gironès.Veure article de Mre Àngels Adroher i Pellicer,i Jordi Pons i Busquet "Salt i el Marquès de Camps: un cas de caciquisme".*Revista de Girona*,129, 1988,p.82-87.

⁹³ EA 14-V-1923,p.2 i 3.

república, de consciència liberal i catalana. Hi va haver una acció conjunta entre els partits republicà i nacionalista contra els de la *U.M.N.* N'és un exemple l'expedient de clausura del *Centre d'UR* de Girona el 19 d'abril de 1924, aprovat pel llavors general governador civil senyor Carsi ⁹⁴. Però seguidament el Comissari de Vigilància senyor Ripoll va obrir-lo novament, gràcies a les diligències de la *Junta Provincial d'espectacles* del mateix *Centre d'UR*, que va condicionar legalment l'entitat republicana gironina.

El Directori militar va ajudar a que proliferessin tot un seguit d' associacions o partits afins al règim com p.ex. la *Unió Patriòtica*. A Girona es constituí el 2 de juny de 1924 ⁹⁵. De fet se seguia la Circular de Madrid que el President del Directori Militar enviava al Gov.Civil de Girona, on s'especificava que calia crear a cada ciutat una *unió patriòtica*. Aquestes havien de crear-se per part de la iniciativa ciutadana, i els governadors havien d'intervenir per evitar qualsevol tipus de desviament dels principis del nou partit. La doctrina de la *Unió Patriòtica* es basava en la idea d'ordre i progrés deslligat de qualsevol compromís polític per part d'aquests homes de bé i bona voluntat⁹⁶. Aquest partit estava format per propietaris, cacics i de figures polítiques poc sòlides i molt desgastades que impossibilitaren assentar els seus propis principis ni de la dictadura, fruit del seu propi desgavell intern.

Aquests anys excepcionals, de l'Espanya primorriverista, van venir marcats per certes restriccions com podien ser la no celebració de certs actes commemoratius o polítics. P.ex a Girona cada any se celebrava per part dels republicans de la província concretament el dia de Sant Pere una manifestació fins als murs de la ciutat on foren afusellats els militars Ferràndiz y Bellés (que defensaren l'ideal republicà) ⁹⁷, aquest 1924 no es va fer. L'any posterior sí que van aconseguir l'autorització per fer la commemoració, això sí sempre i quan fos ordenada⁹⁸.

En aquest període dictatorial, els ajuntaments eren designats pel Gov.Civil. Tot i que hi havia una simulació de votació al Consistori. Una mostra d'aquest funcionament la podem llegir a *El Autonomista* de l'1 d'agost de 1924 ⁹⁹. Aquest any es formava un nou ajuntament i s'acomiadava el governador civil Sr.Carsi. L'arribada del nou

---

⁹⁴ EA 19-IV-1924,p.3.

⁹⁵ EA 3-VI-1924,p.3.

⁹⁶ EA 16-VI-1924,p.3.

⁹⁷ EA 30-VI-1924,p.3.

⁹⁸ Vg. Per més detalls EA 15-VI-1925,p.3.

⁹⁹ EA 1-VIII-1924,p.2.

governador civil el Sr. Urquía, periodista i capità militar, l'1 de setembre de 1924, canviaria una mica el tarannà del govern civil. Com ho demostra la invitació-l'endemà mateix d'arribar- al seu despatx dels periodistes de la ciutat de Girona dels diaris com <<El Norte>>, <<El Gironès>>,<<La Voz de Gerona>>i <<El Autonomista>>.Va ser una reunió formal i informativa, on el Gov.Civil els va explicar dels avenços de les tropes espanyoles al Marroc i del seu esforç per tal d'organitzar el partit de la *Unió Patriòtica* a la província de Girona ¹⁰⁰.

L'any 1925 sí que marcà un punt d'inflexió tant en la vida política com en l'associativa.Aquest any començava amb la publicació- per part del *DG* -dels comitès constituïts i el nombre d'afiliats a la *Unió Patriòtica (UP)*. Segons l'oficina central d'informació política, a la província de Girona hi havia cent trenta-nou comitès i dos mil dos-cents vuitanta-un afiliats ¹⁰¹. També el Gov.Civil havia rebut els carnets que havien de tenir els afiliats a la *UP*.Serien facilitats pels presidents i secretaris de Comitès als pobles, i a Girona a la secretaria política del Governador Civil. Aquest document era indispensable per assistir a les assemblees i actes del partit.Això entreveu l'entramat que s'establí entre el partit de la *Unión Patriótica*, no tan sols a nivell de la ciutat sinó també als pobles de la província.

Del 1925 al 1928 és quan es concentra la major activitat del règim a tot Catalunya, i en particular a Girona.Així trobem que el febrer de 1925 es continuava amb la suspensió de la premsa escrita,p.ex. a Girona, on el diari <<El Heraldo de Gerona>> fou suspès per un mes.Tot i ser el seu propietari Jaime Roura- amic del Governador civil de Girona Sr. Urquía ¹⁰². I el 1926 hi havia un nou Gov.Civil a Girona, Sr. Rodríguez Chamorro que no continuava la política del seu antecessor. Això sí, continuava concedint autoritzacions a conferències i actes. Per tant, la dinàmica associativa-com sempre- continuava ben viva i organitzada com ho mostren p.ex. el *Centre d'UR* o l'<<Ateneu Democràtic Social>>. Però el setembre de 1926 faria clausurar definitivament el <<Centre Catalanista>> de Girona, manant la seva desocupació immediata, i quedant barrat i tancat ¹⁰³.I ja al novembre de 1926, el Gov.Civil de Girona proposava una activa reorganització del *Partit d'Unión Patriótica* amb la creació de la *Unión Patriótica de la provincia* ¹⁰⁴. Per aconseguir-ho calia primer

---

¹⁰⁰ EA 3-IX-1924,p.2 i 3.

¹⁰¹ EA 9-I-1925, p.2.

¹⁰² EA 5-II-1925,p.2.

¹⁰³ Vegeu *DG* 15-IX-1926,p.4 i *EA* 16-IX-1926,p.2.

¹⁰⁴ Vegi's *EA* 20-XI-1926,p.3 i *DG* 21-XI-1926,p.3.

un local propi on reunir-se, després fundar un diari per tal de difondre la seva tasca de partit governant, i per últim organitzar diverses activitats lúdiques i festives. El Sr. Bartrina- dirigent del *Centro de Unión Española*- en redactà els estatuts i oferia el seu local.

Un dels aspectes que no ens podem deixar d'explicar, un cop més, és la relació excel·lent que mantenia el règim primorriverista amb l'església. Així trobem tot un seguit de mostres de bona sintonia, com la del mes de setembre de 1925, quan els seguidors del règim militar van organitzar un seguit d'activitats, p.ex. el 9 de setembre, se celebraren tres actes a favor del règim dominant: el primer va consistir en beneir la bandera de la *Unió Patriòtica* i el President Provincial Sr. Bassols va fer un discurs; el segon va ser posar el nom de "General Primo de Rivera" a una làpida al carrer Progrés, on el Sr. Alcalde de la ciutat Sr. Bartrina va fer també un discurs; i el tercer i últim, va ser el celebrat al *Círculo de la Unión Española*, on es feren diversos discursos, i l'últim dels quals el va fer el Gov. Civil de Girona Sr. Chamorro ¹⁰⁵. I ja al mes d'octubre i en plenes Fires de Sant Narcís tenien contractades varies orquestres perquè toquessin als seus salons. També la *Juventud Católica* organitzava actes i conferències, com la del 16 de novembre de 1928, al seu local social que estava situat a la Plaça Constitució, 14-1º, i obria de 4 a 6 de la tarda tots els dies.

La dictadura primorriverista no significà cap canvi substancial en la forma d'organitzar-se ni en la celebració de les seves activitats. I fou precisament pel poc arrelament i seguiment de la dictadura entre la població. La qual podia gaudir d'un marc de certa tolerància i permisivitat com p.ex. el 30 de desembre de 1929, quan el Gov. Civil autoritzà un seguit de conferències del publicista Àngel Samblancar –que estaven organitzades pel diumenge 5 de gener de 1930- al matí al *Centre Republicà de Salt* i al vespre/nit al *Centre d'UR* de Girona. En aquest últim tractaria els temes: "Problema cultural" i "Constitució interna de España".

La societat canviava i la forma de fer política també, així com d'exercir-la. Com es va donar a l'Ajuntament de Girona, el dijous 13 de febrer de 1930, el qual no fou designat per primer cop per R.O., sinó que la proclamació de regidors es va fer, a través, d'elecció popular i dels grans propietaris. Cosa que aplaudiren especialment, els republicans, que havien rebutjat durant anys l'elecció d'aquests càrrecs municipals per la fórmula de Reial Ordre.

---

¹⁰⁵ EA 10-IX-1928, p.5.

En la política municipal es va aconseguir que la veu ciutadana intervingués una mica més, per tal de poder canviar el seu entorn més immediat. Si a això, hi relacionem la important xarxa associativa, veurem com aquestes eren capaces de vehicular les necessitats i demandes de la població gironina arreu de Catalunya. Els gironins no vivien aïllats, i es feien ressò dels aconteixements dels seus pobles i ciutats veïnes, com es pot veure arrel dels fets del Garraf (Barcelona) del març de 1930, quan es van empresonar i desterrar un seguit de persones per motius político-socials. Fet que va provocar que es manifestés, un cop més, la solidaritat de les associacions gironines com el “*Arte de Imprimir y Anexos*” i el *Centre d’UR* (en nom d’uns 500 socis) per tal d’enviar telegrams al President del Consell de Ministres perquè amnistiés aquests presoners. Al maig de 1930 també s’hi sumà “*Esbart Gironí*”. Mentrestant algunes associacions tornaven a estar actives i legalitzades, després de certa letàrgia dictatorial. Aquest fou el cas del *Centre Catalanista de Girona i sa Comarca*, que el governador civil n’havia autoritzat la seva obertura seguint la llei vigent d’associacions.

Tot i que hi va haver un canvi de govern ¹⁰⁶, on guanyaren les esquerres ¹⁰⁷, hi havia certs elements que es resistien a adaptar al nou marc político-social. Aquest és el cas del Gov. Civil de Girona, el Sr. Comas d’Argemir. El qual no va ser gaire ben acollit per la població, sobretot entre els militants republicans. I aquest no va trigar gaire a mostrar el seu caràcter intransigent p.ex. davant la celebració de “la festa de la bandera republicana” del 19 de juliol; el Sr. Comas d’Argemir no la va voler autoritzar. Una suspensió que contradiu una altra acció com la d’autoritzar els estatuts de la “*Unió Socialista de Catalunya, Secció de Girona*”, que el govern espanyol havia donat la seva aprovació prèvia ¹⁰⁸. Aquest seria un altre exemple de l’Espanya desarticulada i molt centralitzada, sobretot administrativament. No hi havia un model o bases a implantar arreu del territori. I d’aquí les interpretacions lliures que feien sovint els representants de l’Estat en les diverses realitats provincials o locals.

---

¹⁰⁶ El primer ajuntament gironí de la república es constituí el 14-IV-1931. Va ser la primera sessió consistorial de la proclamació i govern de la república. On es reuniren -al saló de sessions- els regidors electes i ocupant la presidència el de major nombre de vots: Miquel Santaló. El qual parlà als reunits i al nombrós públic aplegat a la sala; dient que el canvi de règim iniciat es constituïa “cridat per la voluntat del poble, en un nou ajuntament provincial”. Per major detall vegi’s *M.A. 14-IV-1931*, foli 111.

¹⁰⁷ Per una anàlisi acurada sobre la Segona República i el republicanisme en general a Catalunya, vegi’s Pere Gabriel, *La II República, 60 anys després*. Estudis sobre les comarques gironines. Quaderns del Cercle, 7. Ed. Cercle d’Estudis Històrics i Socials de Girona, Girona, 1991. p.3-18.

¹⁰⁸ EA 15-VII-1931, p.3.

IV. DUES ASSOCIACIONS GIRONINES FONAMENTALS: EL CENTRE (O CÍRCOL) CATÒLIC D'OBREERS (1894- 1919) I EL CENTRE D'UNIÓ REPUBLICANA (1893- 1933)

IV.1. *EL CENTRE (o CÍRCOL) CATÒLIC D'OBREERS*¹⁰⁹ (1894- 1919)

Aquesta és una associació catòlica, fundada el 1894 per la Diòcesi de Girona.

La seva trajectòria és difícil de seguir, per no existir massa documentació als arxius. Tot i així, hi ha la seva inscripció al registre associatiu gironí i al de la Diòcesi de Girona, on hi ha també els estatuts d'aquest any fundacional:1894. Va tenir diverses juntes directives-però se'n desconeixen els noms dels seus integrants, només per mitjà de la premsa sabem que s'havia produït un canvi de junta, p.ex., o bé que entre els seus membres sempre hi va haver un lloc destacat pel prelat del Bisbat de la Diòcesi de Girona. Aquest tenia un pes important en les decisions del *Círcol Catòlic d'Obrers* de Girona, i el seu vot sempre tenia una vàlua percentual molt més alta que la dels altres integrants de l'associació.

Tal i com el seu enunciat denota, el seu caràcter i raó de ser és la difusió dels ideals catòlics entre la població gironina. La seva finalitat no era política, però els seus ideals catòlics s'adherien molt bé al pensament tradicional i conservador del moment. Fet constatat pel caràcter polític conservador de gran part dels seus socis.El *Círcol Catòlic d'Obrers* va ser inscrit al registre associatiu de Girona el 1894, i l'última referència és del 1919. Encara que uns anys abans, el 1913, es cita al *Diari de Girona*¹¹⁰ com a "ex -*Círculo Católico de Obreros*".El seu local social-com a lloc on reunir-se no va ser el mateix al llarg del temps. La primera referència la tenim el 1913, al carrer "San Pedro Claver"; un segon local al carrer de la Força,29 fins el 1914; i un tercer el 1917,al carrer Figuerola.

---

¹⁰⁹ Aquesta societat va catalanitzar el seu nom a partir del 1916.

¹¹⁰ DG 110/Martes 13-V-1913,p.2.

La descripció interna d'aquest local social del *Círcol Catòlic d'Obrers* és difícil de portar a terme, ja que no hi ha cap referència oficial i, les poques que es tenen són a través de la premsa gironina del moment. Seguint aquest paràmetre podem deduir que era un local social ampli: amb un saló per a celebrar concerts de cant, piano, on hi tocaven les orquestres; on també s'hi podia ballar (balls de carnaval, del ram, etc.); recitar poesia; on s'hi celebraven representacions teatrals ¹¹¹ (tenia una secció dramàtica pròpia), entre les activitats més destacades i que se'n té constància.

El <<CCO>>¹¹² va ser inscrita al registre associatiu com a catòlica, però també com a recreativa i de "Socorros Mutuos". Fet que - al marge de la seva definició estricta de religiosa catòlica-, va exercir les tasques que tota associació o ateneu desenvolupava: balls, concerts, sardanes, teatre, excursions, conferències, classes per a nens, etc. Però, això sí qualsevol d'aquestes activitats abans esmentades estava subjecte als preceptes religiosos, en aquest cas concret catòlics.

La major part dels seus socis pertanyien a una classe mitja o benestant gironina. On s'hi podien trobar propietaris de terres, hisendats o propietaris de fàbriques, o de comerços de certa importància econòmica. I tots ells pagaven una quota de soci-tal i com indiquen els estatuts de l'associació-, que la majoria de conciutadans gironins estaven lluny de poder pagar. A la vegada, els membres d'aquesta associació *CCO* solien ser tots ells, devots fervents dels ideals catòlics. Cosa que podem resseguir- a través de la premsa gironina- en la quantitat d'actes litúrgics i processons a que assistiren. Fins i tot, en algun dels seus estatuts s'indica la possibilitat de sanció si es saltaven o incomplien algun dels seus articles, com p.ex. blasfemar, barallar-se o parlar de política dins d'aquest *Círcol*.

Moltes de les seves activitats com p.ex. l'assistència a misses o processons, a la vegada que qualsevol petit incident o acció duta a terme pels seus socis es difonia-per mitjà- del seu principal òrgan d'expressió escrita no-oficial: el *Diario de Gerona*. El qual es convertí en un element bàsic per conèixer i definir el *CCO*.

Un cop definit el seu caràcter catòlic-que és explícit al títol del seu nom-, definirem el seu segon ingredient: el "d'obers".

---

¹¹¹ Una de les primeres representacions teatrals al <<CCO>>, és el drama en tres actes organitzat per aquesta secció dramàtica pròpia :<<El Cristo en la pared>>.Vg. DG 3/ 4-I-1903,p.5.

¹¹² A partir d'aquí el *Círcol Catòlic d'Obrers* s'abreviarà com a <<CCO>>.

Aquest *CCO* de Girona, és un exemple més dins el conjunt de centres o cercles catòlics que l'església va saber adaptar del model ateneístic català. L'associació *CCO* va combinar perfectament la seva tasca de proselitisme religiós, juntament amb els actes culturals i solidaris envers la societat gironina. D'aquí, precisament la seva acció instructiva de la població analfabeta, o bé seria millor definir-la com una acció educadora dels treballadors gironins. Sense deixar mai de banda, que la seva finalitat última com a "centre moral" era la religiosa. Aquesta tasca educadora de la població gironina es basava primordialment en l'ensenyament primari. Del qual en tenim constància del 1905¹¹³ fins el 1913. Aquesta associació també pagava una escola nocturna només per a nens pobres. I en la qual, només hi tenien accés els nens pobres – que pertanyien a la classe obrera de la ciutat de Girona- i que treien bones notes i seguien les pautes confessionals de l'associació. Aquesta escola per a nens obrers també impartia classes d'arts i oficis i de llengua anglesa¹¹⁴.

Un cop constatada la seva condició de catòlica, podem afirmar que l'altra premissa no està clara. La seva condició d'obrera no és demostrable. Ni des del punt de vista de la composició dels seus socis-majoritàriament petits o mitjans propietaris-, fins a les tasques desenvolupades com a associació recreativa i cultural. Gran part d'aquestes activitats culturals estaven destinades als seus socis i familiars-no eren actes públics i gratuïts-, i per tant de difícil accés a la classe obrera gironina. El fet més contestable d'aquest *CCO* és l'intent fallit d'intentar diverses vegades, basant-se en què constava amb gran nombre d'obers entre els seus socis¹¹⁵, per no haver de pagar l'impost de "*Casinos y Círculos de Recreo*"¹¹⁶.

La principal raó de ser d'aquesta associació- com la majoria- va ser la d'oferir un seguit d'activitats recreatives als seus socis, però en aquest cas concret, posant especial èmfasi en preservar els aspectes més conservadors i religiosos de la societat del moment. Cosa que de fet ve demostrada per la composició dels seus membres, petits hisendats o propietaris de fabricues i comerços. La presència obrera dins d'aquest centre va ser inexistent.

---

¹¹³ Veure *M.A.* Ajuntament de Girona del 30-V-1905, folis 48 i 49. On consta una ràtio de més de 100 nens en aquesta escola.

¹¹⁴ Vegi's *DG* 206/ 8-IX-1908, p.10.

¹¹⁵ Aquest fet l'eximiria de pagar l'impost "*Casinos y Círculos de Recreo*", segons el Reial Ordre del 1910.

¹¹⁶ Per un major seguiment vegi's *M.A.* 24-I-1919, folis 24 i 25.

IV. 2. CENTRE D'UNIÓ REPUBLICANA (1893- 1933)

L'associació *Centre d'Unió Republicana* va ser incrita al registre associatiu de Girona el 21 de gener de 1905, però tenim constància –per mitjà de la premsa gironina– que ja existia el 10 de juny de 1893. I ho va fer com a associació política.

Aquesta associació va patir una reforma en el seu reglament el 8 de juliol de 1924. Però, a part d'aquest fet constatat al registre associatiu, no hi ha constància de l'existència dels seus estatuts. També és difícil de resseguir la formació de les seves juntes directives i membres ¹¹⁷. La seva incripció oficial va ser el 21 de gener de 1905, i va finalitzar la seva vida associativa el 7 de gener de 1933. Però, en el present treball només resseguim el seu viatge associatiu fins el 1931.

El *Centre d'Unió Republicana*¹¹⁸ va tenir el seu local social o de reunió al carrer Nueva del Teatro, 16, el 1893. Aquest local social no era en propietat, sinó llogat ¹¹⁹; i a la vegada, compartit amb una altra associació o centre associatiu el *Centro Republicano*. Amb el qual mantenien una bona relació social i política. Un any més tard, el 1894, es traslladà al carrer Ciutadans, 9, 1^a. I, ja a partir del 2 de febrer de 1905, va disposar d'un local propi-en propietat ¹²⁰- al carrer del Carme, 13.

Aquesta associació, en els seus quaranta anys d'existència, és un exemple del que seria una societat cultural i recreativa- en el seu sentit més ampli-. Encara que el seu enunciat sigui inequívocament polític, va desenvolupar un gran nombre d'activitats recreatives envers la societat gironina. La qual- en gran part- definia aquesta associació com a un lloc d'esbarjo, on es podia fruit de la música, la joventut, un ambient alegre i molt concorregut ¹²¹.

---

¹¹⁷ Tenim alguna referència com per exemple: el 1904 va ser President del *Centre* Valero Leal, i el 1905 ho va ser Jaime Martínez i el 1906 era President Pablo Julià. El 1907 tenim alguns noms de la seva Junta directiva: José Benot, President; Vocals: Pablo Julià, Juan Masó, Carles Tarrades, Pedro Molgosa i Esteban Llinas. I el 1930 va ser President del <<CUR>> Federico Rahola.

¹¹⁸ A partir d'ara l'abreviarem com a <<CUR>>.

¹¹⁹ La sostenibilitat d'aquest <<CUR>> es feia, a través, de la quota que pagaven els seus socis-entre els quals hi havia obrers -. A la vegada, aquests mateixos eren els que contribuïen a pagar les càrregues i despeses del *Partit Republicà Unionista*.

¹²⁰ L'any 1925, el <<CUR>> cancelava davant notari les tres últimes hipoteques que li mancaven per pagar. I d'aquesta manera quedava lliure de qualsevol crèdit. Vg. *El Autonomista* 8.006/ Lunes 28-IX-1925, p.2.

¹²¹ En aquest <<CUR>> sempre hi havia gent, i entre aquesta no hi faltava la presència de noies. Les quals podien assistir als diferents actes celebrats al *Centre* .

En el local del *CUR* s'hi van celebrar tot un seguit d'activitats lúdico-socials i educatives, que podien anar des de la celebració de mítings polítics, banquets ¹²², excursions, actes commemoratius, concerts, balls-com el de Carnaval del febrer, celebrat cada any-conferències culturals i polítiques, assemblees municipals, homenatges ¹²³, reunions electorals, vetllades político-socials ¹²⁴, fins a reunions de caràcter professional-laboral i a la creació d'una escola nocturna per a nens obrers.

Tot aquest seguit d'activitats lúdiques que celebrava el *CUR*, les portava a terme al seu local social que tenia una capacitat per més de cent persones ¹²⁵. Aquest local disposava d'una saló per a espectacles- on s'hi representaven obres de teatre ¹²⁶-, s'escoltava música, s'hi celebraven reunions polítiques i socials ; també tenia una biblioteca a disposició dels socis i familiars; i d'un ampli cafè. També disposava d'un jardí.

Aquesta << potent *Societat d'Unió Republicana*>> -com se l'anomenà el 1916, tenia un saló ampli ,per acollir tot aquest seguit d'activitats abans esmentades. Aquest saló estava engalanat o decorat “artísticament” i gaudia d'una il.luminació “esplèndida” ¹²⁷. I per acabar la descripció formal de l'interior del saló del local del *CUR* , hauríem de destacar la presència de banderes o “estandarts”. Aquestes prenen importància a partir de l'any 1921. És precisament en aquest any, quan la presència de banderes republicanes i “estandarts” és més marcada; sobretot en la commemoració-com cada any- del màrtir de la república Ferrándiz y Bellés. Acte organitzat pels republicans del *CUR* i pels

---

¹²² En els banquets es brindava, com per exemple, per commemorar l'aniversari de la república. Sobretot, a partir del 1904. I on l'element musical era molt important. D'aquí l'existència del seu Cor o agrupació coral. La qual cantava desde caramelles, serenates fins a <<La Marsellesa>> a l'iniciar o acabar una vetllada en aquest <<CUR>>. La música no podia faltar en qualsevol vetllada o míting celebrat en aquest Centre.

¹²³ El <<CUR>> organitzava cada any l'homenatge als màrtirs de la república Ferrándiz y Bellés. En prenia l'iniciativa i portava la corona de flors a la seva tomba.

¹²⁴ Com la celebrada l'1 de maig de 1914, al <<CUR>> de Girona. On per una banda se celebrava la festa del treball, i per l'altra, es protestava per la guerra del Marroc. Vg. EA 1.594/10-V-1914, p.1.

¹²⁵ En aquest local del <<CUR>> s'hi van aplegar 500 socis. Segons consta a *El Autonomista* del 13-X-1916, núm. 5.387, p.3.

¹²⁶ El teatre solia estar a càrrec de la seva agrupació artística.

¹²⁷ Aquest local social del <<CUR>> de Girona, va patir obres de millora, com per exemple les del 1922: va ser pintat i decorat de nou. I on constava ja amb una “esplèndida il.luminació elèctrica”. Vg. *El Autonomista* del 18-X-1922, p.3. Uns anys més tard, el 1927, va inaugurar un seguit de reformes a la seva sala d'espectacles i al cafè. Vg. *El Autonomista* del 31-X-1927, p.3.

socialistes, i que acabava al mateix *CUR*, dipositant les banderes republicanes¹²⁸ i “estandarts” dels socis penjades al *Centre*.

A poc a poc, aquest centre republicà de Girona s’anà convertint en la “casa pairal” de tots els republicans, demòcrates de la ciutat i de la província. I tot això, va ser fruit del seu esforç organitzatiu de tot aquest seguit d’activitats culturals i recreatives- que hem esmentat anteriorment- i del seu afany de contribuir a millorar la societat gironina del moment.

L’any 1921 es reconeixia la importància d’aquest centre amb més de 600 associats. I el 1926 va ser considerada la societat més important de la capital i on cada dia que passava la seva aflluència de públic i socis era major¹²⁹.

Aquesta associació política tenia com a portaveu escrit- a l’igual que el partit republicà autonomista- el diari *El Autonomista*. Sobretot a partir del 1914. A través del qual, es pot donar cos i dinamisme a l’estructura òssia del *Centre*. La premsa escrita ens ajuda a omplir i explicar tot un seguit d’actes i activitats, que d’altra manera –si ens quedéssim amb la versió oficial i reglamentària- ens perdríem.

Hi va haver altres òrgans d’expressió escrita afins als seus ideals i portaveus d’aquests com per exemple: *El Ideal*, el 1904; i *La República* del 1905 al 1907.

Les seves principals activitats culturals com: concerts, banquets, conferències divulgatives¹³⁰ i polítiques, balls, excursions, teatre, etc., es complementaven amb d’altres de solidàries envers la població. Una mostra d’aquesta solidaritat la podem resseguir dels anys 1915 al 1920 i el 1931. Així el maig del 1915, s’adherí a la petició humanitària d’indult pels empresonats pel crim de Begur. Un any més tard, el maig del 1916, el *CUR* en el seu nom i en representació de la junta directiva, acordà adherir-se a l’obra humanitària pro-indult de l’excap Gironès. El desembre d’aquest mateix any 1916, també s’adherí a la subscripció oberta per tal de socórrer la família del jove radical Miguel Morales. El qual morí durant els successos electorals de Salt (Gironès).

La seva tasca solidària anava molt lligada a la seva vessant política i reivindicativa. Així posaríem tres exemples més que ajuden a entendre la seva implicació política i social en el teixit social gironí. Un seria el del desembre de 1917,

---

¹²⁸ Segons consta a *El Autonomista* 30-VI-1921, en la commemoració de la mort dels militars afins a la república: Ferràndiz y Bellés, al <<*CUR*>> hi havia banderes republicanes del *Centro Dramático Radical* del Distrito 1º de Barcelona, de la *Juventud Republicana* i *Comité Federal* i del mateix *Centre d’Unió Republicana* de Girona.

¹²⁹ Vegi’s *El Autonomista* del 18-XI-1921, p.2 i el del 4-X-1926, p.3.

¹³⁰ Com a conferència divulgativa destacaríem la del 1906, sobre la tuberculosi. Enfermetat que a principis del segle XX a Girona, va causar una mortalitat elevada. Era considerada una epidèmia.

quan el president del *CUR* va entregar 100 pessetes (setanta eren procedents de la col·lecta que es va fer pro-amnistia a Girona, i trenta eren de donatius del mateix *Centre*) a la família de Jaime Passarius (de Palafrugell), que es trobava pres a Girona pels successos de l'agost del 1917.

El segon exemple seria el del 26 d'octubre de 1918, quan s'obrí una subscripció per fer donatius a les famílies necessitades i malaltes de Girona (per exemple de la grip). I dos anys més tard, es tornava a obrir una subscripció per socórrer a les famílies necessitades i malaltes de Girona, greument afectades per la situació generada pel *lock-out*. El *CUR* hi col·laborà amb 100 pessetes. I per últim, destacaríem el diumenge 7 de desembre de 1931, quan es celebrà una vetllada organitzada per la *Joventut republicana* del *CUR* amb l'objectiu de recaptar fons pels menjadors de la Cantina Escolar, on s'hi recollien els fills dels obrers de Girona que anaven a les escoles municipals.

L'associació *CUR* desenvolupava com qualsevol altra associació recreativa-cultural catalana, tasques culturals, solidàries i educatives. Tal i com hem explicat anteriorment. Però, la seva raó de ser – i per altra banda és com consta al registre associatiu- és primer de tot política. Destacaríem el seu caràcter polític, però també, la seva capacitat d'evolució i permanència en el temps. Que aquest treball d'investigació històrica finalitza el 1931, però que el *CUR* continua ben viu fins el 1933. Al llarg d'aquests trenta vuit anys estudiats, el *CUR* va saber fer-se un lloc en un context gironí predominantment conservador-tradicional-regionalista i profundament catòlic.

El seu tarannà polític serà republicà unionista, tot i que ja a finals del segle XIX-va mostrar una bona convivència amb els centres federals, fusionistes o radicals de la capital gironina i de la comarca en general.

Sense deixar de banda que l'existència d'un centre o associació- i la seva permanència en el temps- depèn del nombre de socis que la puguin sostenir. Perquè tot centre, com per exemple el *CUR* de Girona, necessitava llogar un local i més tard comprar-lo (que era el que tot centre o associació anhelava aconseguir amb el temps); també calia pagar els mestres de l'escola nocturna, a les orquestres contractades, al personal que treballava al local social, etc.; i per cobrir tot aquest seguit de despeses es feia a través de les quotes que pagaven els socis del *Centre*.

La pròpia naturalesa política d'aquest *CUR* : republicana-unionista, feia que gran part dels seus socis fossin de la classe treballadora, menestral o obrera ¹³¹ gironina. Tot i així, també hi trobem persones vinculades a professions liberals com per exemple: metges , advocats o algun petit industrial ¹³².

La ideologia política d'aquest *CUR* es manifestava en les activitats culturals, però també incloïa persones no confessionals, que volien canvis en la societat del moment; i sobretot, volien canvis en la política de proximitat o del propi municipi. Aquest *Centre* va actuar com a força política local. I en conseqüència va participar de la política municipal. Alguns dels seus socis van ser regidors de l'ajuntament de Girona, formant part de la minoria republicana. A través del qual, van poder intervenir directament en la governabilitat de la ciutat i intentar canviar aquelles activitats del consistori municipal que es feien quasi bé per inèrcia, com per exemple: assistir a misses o processons.

Al llarg de l'any, l'activitat del *CUR* era intensa, però s'incrementava en els períodes electorals. Dins d'aquests es parlava i es discutia de política. També es creaven sessions informatives, assemblees, i fins i tot es cedia el local com a seu local electoral en períodes electorals concrets.

Un dels objectius d'aquesta associació *CUR* era la millora de les condicions de vida de la població gironina ¹³³, pel cim dels interessos de partit o ideari polític. D'aquí aquesta bona predisposició per establir aliances electorals- si s'esqueia- amb altres partits o tendències polítiques. Amb l'excepció- és clar- dels partits o candidats més conservadors o catòlics.

Moltes de les reunions dels socis i simpatitzants de la causa republicana unitària al *CUR* de Girona, solien ser per discutir a quin candidat votar i donar suport; i es traduïen en acords o solucions – la major part dels casos- pràctics. Com a exemple, posarem les eleccions municipals del novembre de 1903, davant les quals es coaligaren els republicans unitaris amb els federals per tal de vèncer els monàrquics. Cosa que

---

¹³¹ L'any 1905, constava com a President del <<*CUR*>> Jaime Martínez, obrer-electricista.

¹³² El 1904 era President del <<*CUR*>> Valero Leal, comerciant-industrial.

¹³³ Tal i com hem explicat anteriorment, el <<*CUR*>> pagava una escola nocturna per a nens obrers. I aquesta escola també impartia un seguit de cursets pràctics. Com per exemple: el "Curset teòric i pràctic de gramàtica catalana", segons consta a *El Autonomista* del 20-VIII-1931, p.2. Curset organitzat per la *Juventut Republicana* d'aquest *Centre*. I on el dret de matrícula era de 2 pessetes, i era indispensable ser soci del *Centre*. L'horari del Curset- era de 9 a 10 del vespre-, estava adaptat a la jornada laboral dels obrers gironins.

succeí, guanyant pel primer districte, el candidat republicà federal D. Sebastián Fornés. Que era el president del *Centre Republicà Federal* de Girona, en aquells moments.

Una manera de sentir la intensitat de l'activitat político-social d'aquest *CUR* i el seu impacte social, seria resseguint els comentaris i crítiques que feien els altres centres envers aquest, per exemple els republicans federals. Els quals, a principis del segle XX titllaven els republicans unionistes del *CUR* d'intransigents. Ja que segons els republicans federals, al no acceptar la separació entre l'església i l'Estat, els unionistes impossibilitaven la total adhesió de "l'element obrer" a la seva causa republicana. O bé, un altre dels retrets que els republicans federals feien dels unionistes, era que feien creure-sobretot abans de les eleccions municipals- que rera la "Unió" vindria la "Revolució", però un cop passades les eleccions se n'oblidaven.

Un cop establerta aquesta relació d'amor-odi entre els republicans federals i unionistes gironins- a través dels seus respectius centres o associacions- que perdurà fins ben entrat el segle XX; ens acostarem a les tensions existents amb les altres faccions republicanes.

Les tensions entre les diverses faccions republicanes de Girona, solien basar-se en cartes o comentaris creuats entre els seus respectius centres. Tot i així, la circulació de socis d'un centre polític a l'altre era freqüent, no es barrava el pas a cap simpatitzant o militant de la causa republicana. Destacaríem un any especialment viu- políticament parlant- pel republicanisme gironí, el del 1910. Any en què es formà *la Liga Republicana de Gerona*, on trobem la *Unión Republicana* de Girona coaligada amb els partits federal i radical.

L'any 1910, també va venir marcat per un sentiment acusadament anticlerical dels joves republicans de Girona. Els quals es trobaven sota aixopluc i acolliment dins el local social del *CUR*. On podien celebrar lliurement les seves reunions.

El *CUR* de Girona, va desenvolupar tasques que anaven més enllà del funcionament d'un centre polític i de la seva simple pertinença a un partit. Com per exemple, la de cedir el seu local per la inscripció del <<*Cens general Republicà*>> dels correligionaris. Els quals havien d'abonar quotes mensuals al local social del *CUR*, on rebien el rebut firmat pel tesorer del propi *Centre*. La seva implicació política a Girona, va ser tant marcada que destacarem les seves principals activitats. Per exemple, establí oficines electorals- al seu local-, a través de les quals es podien tramitar reclamacions. N'establí de pròpies, els anys: 1917, 1919, 1920, 1922 i 1930; però també

les cedí a la *Junta Municipal Socialista Republicana*, el juliol de 1916. I també en va fer ús el *Comitè Republicà Democràtic Federal* de Girona, el setembre de 1916.

El fet més destacable seria l'establiment d'aquestes oficines electorals al seu local, per part d'aquest *CUR*, però també voldria afegir altres tres activitats organitzatives referents a la política. Una seria la d'organitzar la inscripció a banquets, com la que es celebrà el 17 de gener de 1918, per celebrar el triomf de les esquerres al Consistori; on s'inscrivieren dos-cents comensals. El segon exemple, seria la disposició del *Centre* per la celebració de reunions obreres, com les de l'onze de setembre de 1920- el dissabte a la nit-: reunió d'obrers del *Arte Fabril* per tal de resoldre el conflicte amb la fàbrica Gróber; i la reunió del obrers del *Sindicat de Transports*, el diumenge 15 de novembre de 1931. I per últim, a destacar dues conferències polítiques: una el 8 de febrer de 1930-dissabte a la nit- per escoltar Lluís Companys; i l'altra la del 5 de desembre de 1931, on A.Samblancat –diputat a Corts Constituents per Barcelona- va parlar sobre la “Religió”.

La particularitat d'aquest centre republicà és la seva força motriu que l'empenyia en l'afany per canviar el marc social i polític del seu municipi, en un context advers. On predominaven les associacions que anaven en consonància amb el règim inoperant de la Restauració monàrquica primer, i després el primorriverisme. Als anys trenta amb la segona República i la seva obertura social, les associacions van viure un moment efervescent. Hi va haver una llibertat de reunió i associació que va ajudar a la creació i desenvolupament de moltes associacions. Anys en què el *CUR* va poder desenvolupar-se sense haver de justificar i vigilar el seu comportament polític-social davant cap entitat administrativa.

V. FORA DE LA CAPITAL. LA PROVÍNCIA

Com a exemple de la diversitat i continuïtat hem escollit cinc poblacions que ajuden a entendre la naturalesa associativa gironina entre 1875 i 1931. Aquestes, a la vegada, són cap de comarca, com p.ex: Bisbal d'Empordà, Figueres, Santa Coloma de Farners, Banyoles i Olot.

En el context de la Restauració –de finals del segle XIX i primer terç del XX- es crearen tot un seguit d'associacions que venien a ser el contrapunt a una política estatal llunyana i sentida com poc efectiva en les poblacions petites catalanes. En el cas concret de : Bisbal, Figueres, Santa Coloma de Farners, Banyoles i Olot; sorgiren unes associacions que representen les necessitats que l'Estat espanyol finisecular és incapaç de suplir. Com podrien ser, per exemple, les activitats culturals o lúdico-festives, les de beneficència o assistència social, esportives, religioses, professionals, polítiques o econòmiques. Encara que com explicarem, les que predominaven eren les catòliques o les político-culturals.

LA BISBAL

Al municipi de la Bisbal de principis del segle XX, trobaríem les següents associacions: Associacions culturals o d'esbargiment com serien *La Lira Bisbalense* (1900, amb el cor de tipus claverià), o bé, la *Peña Bisbalense* o “*Casino dels senyors*”¹³⁴. Aquesta societat recreativa, també tenia un marcat sentiment polític i senyorívol. S'hi anava a prendre cafè i a jugar a cartes. En els primers anys comprenia rendistes i homes amb certa distinció social, però anirà decaient i aglutinarà amb el pas del temps a pagesos rics. Una peculiaritat d'aquest centre és que no tenia una biblioteca, com la majoria de societats. Tot i que, va arribar a representar un punt de reunió i trobada de tots aquells pagesos rics que s'acostaven a la Bisbal, no tots veien la necessitat de pertànyer a aquesta associació. N'hi havia que preferien formar part d'una política agrària efectiva, i s'adheriren al *Sindicat Agrícola de la Bisbal i sa Comarca* (inaugurat l'1 de gener de 1909). Entitat que s'instal·là en un local de sota les Voltes i

---

¹³⁴ Vg. Lloberas, Pere. *La Bisbal en la Història i el record*. Ajuntament de la Bisbal d'Empordà i Consell Comarcal del Baix Empordà. 1993. P.287-290. I també vg. del mateix autor *La Bisbal, Anys enrera 1900-1939*. Ajuntament de la Bisbal, Diputació de Girona i Consell Comarcal del Baix Empordà, 1998. Vol.IV. P.229

organitzava exposicions, com per exemple, la de maquinària agrícola; també donava conferències i publicava una revista.

El pes d'un context marcadament conservador i tradicional, com hem vist en les associacions recreatives i sindicats, també es va donar en les de caire polític com p.ex. el *Centro Republicano* (inaugurat el maig del 1906). El qual pertanyia al partit espanyol d'*Unió Republicana*. Per tant, afí al republicanisme de tipus més conservador.

Al tombant del segle XIX-XX, trobem diverses associacions polítiques, com p.ex. *L'Escut Emporità* i *l'Ateneu Pi i Margall*.

La més antiga seria *L'Escut Emporità*, del desembre de 1898¹³⁵. Va tenir diversos domicilis: primer en un local del primer pis de la Casa Cufí, de sota les Voltes; i després va passar a la casa Canyà, del carrer Ample; d'allí al que havia de estat *Centro Lírico* (Can Baquer) del carrer dels Valls; i per últim a la Casa Viader (Saltor), situada novament a les Voltes.

L'Escut Emporità o *Associació Regionalista de lo Petit Empordà*, recollia l'ideari del catalanisme romàntic. Adherit a la *Unió Catalanista* de Barcelona, i s'enmirallava a les *Bases de Manresa*. D'ampli espectre religiós i social, amb predomini de l'element conservador i de la classe mitjana. No intervenia en les eleccions, es basava principalment en la divulgació teòrica i a les vetllades teatrals, a la vegada que celebrava balls i sessions de cinema. També organitzava Jocs Florals, excursions i agrupacions corals i orfeòniques. Va ingressar finalment a la *Lliga Regionalista*.

L'Ateneu Pi i Margall (fundat el gener de 1908)¹³⁶. El formaven membres i simpatitzants de l'antic *Comitè Federal* juntament amb elements procedents del *Centro Republicano*¹³⁷. Destacaven els principis de Pi i Margall i el laïcisme. Tenia el seu domicili a Can Jofre primerament, i després es traslladà a Can Viader (Saltor)-de les Voltes-. I finalment als espaiosos locals de Can Serradell- que havia estat del *Casino de los Arcos*-. En formaven part petits botiguers, industrials i petita burgesia. Arribà a ser la societat bisbalenca amb major nombre de socis. Quan celebrava vetllades i balls de la seva secció d'esbarjo, omplia el local. Disposava d'un cor infantil i s'encarregava de donar classes molt elementals d'ensenyament. També organitzava esplèndides berenades. Al seu cafè es discutia de política i d'afers socials.

---

¹³⁵ Vg. Lloberas, P. *La Bisbal en la història i el record*. P.191. I del mateix autor *La Bisbal, Anys enrera 1900- 1939*, p.262- 265.

¹³⁶ Vg. Lloberas, P. *La Bisbal, Anys enrera 1900-1939*, P.262-265.

¹³⁷ Vg. Lloberas, P. *La Bisbal en la història i el record*. P.193-194.

Primerament va estar adherit al *Partit Democràtic Federal*, i després a la *Unió Federal Nacionalista Republicana*; i finalment a l'*Esquerra Republicana de Catalunya*.

A finals del segle XIX, consta registrat un *Foment Catòlic* (1916) que va ésser una reproducció del *Centro de Catòlicos* que existia als anys vuitanta del segle XIX.

Al marge de les associacions recreatives, polítiques i catòliques, n'hi va haver de professionals també. La majoria d'obrers i professionals s'aplegaven en les següents associacions: *El Nivel* (de paletes) i *La Gaveta* (de manobres). Els terrissers era un gremi nombrós que es constituí en cooperativa de producció la *Unión Obrera de Alfareros*, i que defensava els seus drets al marge de la patronal ¹³⁸.

Tant *El Nivel* com *La Gaveta* s'adheriren a la *Solidaritat Obrera* i amb ella, a la posterior transformació en *Confederación Regional del Trabajo*. I com a societat obrera, en concret de la construcció, destaquem *El Porvenir* (1910).

FIGUERES

En el transcurs de finals del segle XIX al XX, a la ciutat de Figueres es desenvoluparen un seguit d'associacions culturals-lúdiques i polítiques. Destacariem entre les recreatives-musicals: l'*Orfeó Art i Pàtria* (1911) i el *Foment de la Sardana Pep Ventura* (1927).

Una de les associacions o societats amb més recorregut, que també és recreativa, però que tenen una vessant més política seria el *Casino Menestral Figuerenc* (1856). De la qual en parlarem al final d'aquest apartat.

L'altre societat que va tenir un important pes associatiu i influència en la societat figuerenca va ser *El Centre de Catòlics de Figueres* (1884), que presentà el seu reglament al Govern Civil de Girona-el 26 de novembre de 1884-, i el 27 de novembre de 1884 consta a Figueres (raó del secretari del *Centre*). El Reglament del qual fou imprimit el 1885. Aquest *Centre* es va convertir en *Lliga d'Acció Social* el 1908, amb la seva seu actual inaugurada el 1932 ¹³⁹. En aquest llarg recorregut en el temps, hi va haver un factor determinant, i fins i tot, curiós: la seva adversió a la política. Es definia clarament com a no-política, com consta al seu article 5è d'un Reglament de 60 .En el

---

¹³⁸ Lloberas, Pere. *La Bisbal, Anys enrera 1900- 1939*. P.229- 237.

¹³⁹ Veure Romero, A. I J. Ruiz. *Figueres*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm.34. Diputació de Girona i Caixa de Girona. 1992. P. 67.

qual també destacaríem el segon, on constata la seva consagració al “*Sagrado Corazón de Jesús*” i estava sota la protecció de “*María Inmaculada*”. L’Article tercer explica el seu objectiu que és la instrucció i edificació religiosa dels seus socis. Als quals juntament amb l’esbargiment proporcionava un refugi als joves catòlics contra els mals exemples i aconseguir la propaganda del catolicisme ¹⁴⁰. Com la majoria d’associacions disposava d’una biblioteca, una sala d’actes on es feien sessions de caire religiós i una sala de lectura de llibres o premsa ¹⁴¹.

Per ingressar en aquesta associació calia ser un devot catòlic, tant en obres com en fets. I no es podia discutir sobre la doctrina catòlica ni sobre política. En l’Art. 5è del seu Reglament- consta el rebuig a qualsevol filiació política. Així mateix només es podien consultar i llegir publicacions que fossin catòliques, segons l’Art. 57.

En total contraposició a aquest *Centre de Catòlics de Figueres*, trobem l’associació que té un marcat aire polític- en aquest cas concret conservador- seria l’esmentat anteriorment *Casino Menestral Figuerenc*. Constituït l’1 de gener de 1856, al primer pis de la casa número 8 del carrer de la presó. Traslladant-se anys més tard al local que ocupava el “*Café del Siglo*”, on va romandre fins el febrer de 1871 ¹⁴². Més tard es traslladà al carrer Ampla, el 2 d’octubre de 1875, des d’on l’any 1904 es va impulsar la construcció del casal. Sense oblidar que tal i com consta al seu Reglament, en l’Art. 5è, va tenir també el seu domicili al carrer Juego Viejo de la Pelota núm.17, pis principal i part dels baixos. Aquest local o domicili social va ser compartit també per altres associacions com p.ex. l’*Orfeó “Germanor Empordanesa”*, “*Scola de Solfeig*”, *Secció de Gimnàsia rítmica*, *Esports*, *Secció de Cultura*, *Escola de música*, *Secció sardanista*, *Agrupació teatral Arlequín*, *Agrupació filatèlica i numismàtica*, entre d’altres. A la vegada, s’hi podien trobar altres entitats com p.ex. la *Unió esportiva Figueres*, *Club Cicliste Empordanès* i el *Centre Excursionista Empordanès*, etc ¹⁴³.

Aquest *Casino Menestral Figuerenc* tenia com objectiu primordial, la distracció i el lleure dels seus socis, que aconseguia per mitjà de la celebració de balls, concerts, funcions teatrals, jugar a jocs (permesos per la llei) i servei de cafè. Tenia una biblioteca on poder llegir. Elements que ajuden a entendre com es va convertir en un

---

¹⁴⁰ Vegi’s *El Reglament del Centro de Católicos de Figueres* a la Biblioteca Pública de Figueres, referència 061.237. 1885.19 pàgines i 60 articles. I concretament pel citat més amunt, la pàgina 3.

¹⁴¹ Vg. Reglament de l’esmentada associació, corresponent a l’Article 4r, pàgina 3.

¹⁴² Vegi’s *El Figuerense*, 1/ 2-V-1908, p.21. Biblioteca Pública de Figueres.

¹⁴³ Vg. Mª Bernils i Mach, Josep. *Figueres*. 1977. Gràfiques Montserrat. P. 104- 107.

referent per la classe benestant figuerenca , fet constatat pel preu d'ingrés com a soci: cinc pessetes, i nou de trimestrals. Despesa a l'abast de pocs figuerencs.

SANTA COLOMA DE FARNERS

A finals del segle XIX, a Santa Coloma de Farners existien tot un seguit de societats. En concret ens trobem amb diversos casinos, com p.ex. el *Casino Farnense* (creat el 1866), el *Casino de Recreo* (1872) i el *Centro de Católicos* (1882 ,1885¹⁴⁴,1887 i 1892), funcionava al bar cafè Panxo, el *Círculo de la Unión Farnense* i l'any 1894 *El Recreo Farnense*. En aquests casinos s'hi jugava a cartes, es llegia i es ballava. L'únic que tenia un predomini religiós-catòlic era el *Centre de Catòlics*.El qual convocava a reunions periòdiques i conferències mensuals als seus socis. Tenia una biblioteca i una coral. El qual l'any1890 aprovava un nou reglament i un nou local al carrer Nou.

Entre les associacions musicals hi havia *La Farnense* (1876), que fou la primera cobla de la vila ; *La Jovenil* (1895) i *La Principal de Santa Coloma de Farners* , el 1900¹⁴⁵.

Caldria destacar entre les associacions recreatives, la "*Societat Coral la Artística Farnense*", fundada el 1903¹⁴⁶.

I, per últim, destacaríem *El Círculo Columbense*, creat el 15 de novembre de 1898, amb seu social a la cantonada del carrer Vall travessera Hospital,1r pis- de lloguer. En el qual es feien tertúlies, balls, concerts, teatre,i funcions lúdiques; també es jugava a cartes i billar, es llegien els diaris i es prenia cafè. El 1899 tenia uns 150 socis, i el 1902 eren186. Tenia una quota d'entrada de 2'50 ptes. i una mensualitat de 1'25 ptes. Els seus socis formaven part de la classe benestant colomenca¹⁴⁷.

---

¹⁴⁴ Vg. "*Centro de Católicos*" (1885) a *Santa Coloma de Farners*.Quaderns de la Revista de Girona.Núm.73.1977. Dels autors J.M.Grau, J.Mestre i R.Puig. P.246.

¹⁴⁵ Vegi's Borrell i Sabater. *El Cercle Cultural Colomenc.El Círcol 1898- 1983*. Ajuntament de Santa Coloma de Farners.1998 . P.15- 18.

¹⁴⁶ Per una visió més detallada vegi's *Santa Coloma de Farners*,Quaderns de la Revista de Girona, núm.73.Op.cit.

¹⁴⁷ Vg.*El Cercle cultural Colomenc*. Op.cit. P.19- 21.

BANYOLES

L'embranzida associativa també la trobem a Banyoles, a finals del dinou i principis del segle vint. Cal fer esment a la *Sociedad de Fomento* (1881- 1904), la *Juventud Católica* (1881) i l'*Ateneo Bañolense* (1880- 1882). Tenien en comú la seva capacitat per organitzar vetllades literàries, musicals o benèfiques, i feien teatre. Entre els seus socis sorgiren els candidats a les eleccions municipals de principis del segle XX. Aquesta composició social dels seus membres denota la pertinença a una classe benestant, ja que aquestes societats mantenien una orquestra, una biblioteca, un casino, escoles i "socors mutus" ¹⁴⁸.

Hi va haver altres associacions de curta durada en el temps com p.ex.: el "*Círculo Tradicionalista de Bañolas*" (1896, al C/Canal núm.19); el "*Apolo Bañolense*" (1899); "*La Fraternidad Bañolense*" (1900); el "*Fomento Catalanista de Bañolas*" (1903 al C/ Abeuradors 12).

La majoria d'aquestes associacions tenien un casino, i de les que tenim una constància escrita serien: "*El Iris Bañolense*" (Plaça Constitució, núm.13); "*El Primitivo Iris*" (Plaça Turers); "*El Fomento*" (Plaça Constitució); "*Juventud Católica*"; "*Ateneo Bañolense*", "*La Aurora*" (Pt. Turers); "*La Unión*" (C/ Canal, núm.17); "*Minerva*" (Pta. Turers, núm.10) ¹⁴⁹.

El obrers banyolins també s'associaven a principis del segle XX. Destacaríem les següents associacions: de paletes com p.ex. "*La Alianza*", "*El Progreso Albañil*" i "*Los Obreros Albañiles*" -totes aquestes del 1900-; i d'obers fusters com "*La Sierra*" (1900). També els sectors ramaders es constituïren el 1900 en "*Sociedad se socorros mutuos bajo la advocación de S. Antonio Abad*" ¹⁵⁰.

En el context restauracionista podríem destacar dues associacions polítiques, com a més significatives del municipi:

El Cercle de Catòlics (1899- 1936) i l'*Ateneu Banyolense* (1885-1930).

El Cercle de Catòlics de Banyoles i Comarca fou fundat el 1899, i conegut com "els catòlics", va tenir com a precedent la *Juventud Católica de Banyoles* (1883). Aquest *Cercle de Catòlics* tenia un marcat caràcter confessional i clerical. El bisbe de Girona

¹⁴⁸ Vg. Grabuleda, J. I Tarrús, J. *Banyoles*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm.40. Diputació i Caixa de Girona. 1993. P.66.

¹⁴⁹ Vg. Grabuleda, J. *Banyoles, el canvi de segle (1897- 1905)*. Quaderns del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, 1990. P.104.

¹⁵⁰ Vg. Op.cit. Grabuleda, J. *Banyoles, el canvi de segle (1897-1905)*, p. 104.

n'era el president numerari. Aquesta societat barrejava la seva definició religiosa amb la política. Ja que comprenia dos corrents: els carlins i els integristes (propietaris rurals i capellans de la Casa Missió) i els més oberts i liberals (propietaris urbans, industrials i comerciants) ¹⁵¹. Aquest *Cercle* fou creat formalment el 19 de febrer de 1883. El seu marcat caràcter religiós es mostrava en qualsevol acte educatiu o de lleure, seguint sempre els preceptes i els rituals marcats per l'església catòlica ¹⁵². N'és una mostra tot el seguit d'actes que organitzà, com p.ex. vetllades literàries, musicals, teatre; sempre amb l'objectiu de difondre la cultura catòlica ¹⁵³.

Un dels aspectes a destacar d'aquesta associació era la seva definició de “no-política”. I així, ho remarcava dins dels seus estatuts. Un dels deures dels socis era “no comprometre la societat en cap sentit polític”, ni parlar ni discutir de política dins del seu local social. Cosa que a la realitat no va ser així. Molts dels polítics banyolins sorgiren d'aquest *Cercle de Catòlics* i l'englobava-tanmateix- part de la classe benestant banyolina. Es pot dir clarament, que els conservadors banyolins s'agrupaven i organitzaven la seva participació política, a través, d'aquest *Cercle de Catòlics* ¹⁵⁴.

L'altra entitat pròpiament política, seria l'*Ateneu Banyolense*. Creat el 1885, de tendència republicana i federal. Disposava d'un teatre, una biblioteca, un cafè i organitzava sessions de teatre, balls i conferències ¹⁵⁵; i cada 11 de febrer –aniversari de la Primera República- organitzava un banquet commemoratiu. Primerament instal·lat al carrer de la Canal. Cap el 1930 es traslladà a la plaça major. I durant la segona República canviaria el seu nom, pel d'*Ateneu Republicà-Federal d'Esquerres* ¹⁵⁶.

---

¹⁵¹ Vg. Galofré, Jordi. *Jacint Masgrau i Butinyà (1895- 1950). Per Banyoles i per la República*. Ajuntament de Banyoles i Diputació de Girona. 1999. P.36.

¹⁵² Veure Bosch i Cuenca, P.; Grabuleda i Sitjà, J. *El Cercle de Catòlics de Banyoles i Comarca. Història d'una entitat centenària (1883- 2010)*. 2011. Cercle de Catòlics de Banyoles i Comarca. P. 33- 40.

¹⁵³ Vg. Op.cit. *El Cercle de Catòlics de Banyoles i Comarca. Història d'una entitat centenària (1883- 2010)*. P.41-42.

¹⁵⁴ Op.cit. *El Cercle de Catòlics de Banyoles i Comarca. Història d'una entitat centenària (1883- 2010)*. P.55-57.

¹⁵⁵ Vg. Galofré, J. I Grabuleda, J. *Els republicans al Pla de l'Estany (III). Clandestinitat i reorganització (1875-1897)*. Revista de Banyoles. Pla de l'Estany. Setembre 2008. Núm. 899. P.34-35.

¹⁵⁶ Veure Galofré, Jordi. *Jacint Masgrau i Butinyà (1895- 1950). Per Banyoles i per la República*. Ajuntament de Banyoles i Diputació de Girona. 1999. P.37.

OLOT

La ciutat d'Olot va gaudir de tot un gran nombre d'associacions (professionals, culturals, benèfiques, pietoses, econòmiques, polítiques i recreatives), en el tombant de segle XIX al XX. En destacariem p.ex. el *Círculo Olotense* (amb Reglaments de 1857 i 1865, i del 1890 i 1895), la *Indústria i Comerç* i *La Fraternal*; i també, de finals del segle XIX, concretament als anys 80 es fundà el cercle recreatiu *El Imparcial* i el *Centre Fontanella*. Uns anys més tard, el *Centre Obrer* (1894) i l'*Ateneu Obrer* (cap al 1906)¹⁵⁷.

Entre les diverses associacions olotines, on predominaren les de caire religiós i benèfic, portarem l'atenció sobre una d'aquestes: el *Centre de Catòlics d'Olot* (1878). Que va ser el resultat de diversos noms, com p.ex. del "*Centro de Católicos*"; i recollia el precedent de *Escuela de Obreros Olotenses* del 1878. Disposava d'un cafè, un billar, taules per jugar a cartes, un teatre- on només es representaven obres i actes catòlics- ,un orfeó, un cinematògraf, escoles per a obrers i fills d'obrers¹⁵⁸. També s'hi celebraven vetllades literàries i musicals. La principal forma d'esbarjo d'aquest *Centre* era el teatre, de temàtica catòlica en totes les representacions. L'any 1880, canviaria el seu nom pel d' "*Associació Catòlica d'Obrers Olotins*", sota el patrocini de la *Sagrada Família*. I el 1883, el Govern Civil de Girona aprovà el Reglament del "*Centre Catòlic d'Obrers Olotins*" . Va estar un any suspès, segurament per discrepàncies polítiques entre alguns dels seus membres. En un dels seus articles s'hi prohibia la política, cosa que no es va complir¹⁵⁹. L'any 1905 tenia un nou Reglament, i ara es deia "*Centre Catòlics*", on es posava especial ènfasi en el millorament de l'Escola Nocturna fundada pel mateix *Centre*¹⁶⁰.

L'entorn sòcio-polític ajudava a la implantació i desenvolupament de societats conservadores i catòliques, més o menys polititzades. Però, amb l'inici del segle vint, hi va haver tot un seguit d'associacions que afloraren de forma oficial i al marge de les afavorides pel règim polític del moment. Un exemple de centre polític no-confessional, en aquest cas concret republicà, va ser el "*Centre Nacionalista Republicà*", del 1908. El qual va ser el resultat de la unió del "*Centre Autonomista Olotí*" (d'ideari

¹⁵⁷ Vg. DD.AA. *Olot*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 22. Monografies locals (Núm.12). Diputació i Caixa de Girona. 1989. P. 50- 51.

¹⁵⁸ Veure Op.cit. DDAA. *Olot*. P.51.

¹⁵⁹ Vegeu per una explicació més detallada :Danés i Torras. *Història d'Olot*. Ajuntament d'Olot. 1977. P.70- 71.

¹⁶⁰ Vg.Op.cit.DDAA. *Olot*. P.74.

catalanista, nacionalista i republicà. El 1906 desenvolupà activitats polítiques bàsicament electorals, i el 1907 publicà el seu Reglament); i l'altra part de la unió va ser l'“Agrupació Catalanista d'Olot” (fundada a finals del dinou i dissolta el 1908).

Les cinc poblacions que hem posat com a exemple de diversitat i vitalitat associativa comarcal s'insereixen dins el mantell associatiu català. Formen part de la seva diversitat i de la seva continuïtat en el temps i l'espai en un context vuit-centista poc afí als canvis socials i polítics. Aquest marc político-social va canviar amb l'arribada de la Segona república, amb la seva llibertat de reunió i associació, i també política dels ciutadans. En el cas concret d'aquests cinc municipis- que són a la vegada caps de comarca- es corrobora el pes de la tradició i la religió ¹⁶¹ en el territori gironí fins els anys trenta del segle passat. Tanmateix, tot i aquest predomini, seran les associacions recreatives les més destacades, tant pel nombre de socis i seguidors com pel seu recolzament ciutadà. Aquestes societats no estaven lligades a cap precepte religiós ni pertanyien a cap partit polític, i per tant acollien a qualsevol ciutadà. Si fem una distinció entre l'àmbit urbà i el rural, podem remarcar el seu major pes i arrelament en aquest últim. On passaren a ser una via d'escapament de la vida quotidiana, per endinsar-se en el món del lleure i l'esbarjo. Amb el que això comportava tant a nivel individual com col·lectiu en el terreny de la sociabilitat i la culturalització.

Un altre aspecte que va jugar un paper destacat en les poblacions de menys de 3 mil habitants va ser la política. Que si bé en un primer anàlisi global pot semblar intrascendent, no ho és si ens hi apropem d'una manera més detallada. La majoria de pobles per petits que fossin tenien el seu centre o societat política; fos aquesta més gran o més petita, i tingués més o menys antiguitat. Fet que va molt en consonància amb la necessitat d'incidir en la vida municipal per tal de fer-hi canvis. I a poc a poc, la presència de representants polítics i dels comitès de partits - al veure la importància que anava prenent la política entre els ciutadans- s'aniria fent més present. Per tant, la diversitat i arrelament associatiu queda palès en l'àmbit comarcal.

---

¹⁶¹ Les associacions religioses també organitzaven activitats recreatives, però sempre es regien pel sentiment religiós.

VI. CONCLUSIONS

Com s'ha pogut veure, hem aconseguit de reunir informació –en uns casos major en molts d'altres mínima- d'un gran nombre d'associacions de les comarques gironines. Com consta al cens que figura a l'Annex 2, mil cent trenta-una en total, dins el període que transcorre entre el 1875 i el 1931, en el llarg període de la Restauració borbònica. Al marge d'altres consideracions, ens sembla clar per tant el pes i la continuïtat de l'associacionisme a Girona i fins a quin punt aquest marcà la història contemporània dels gironins.

Les associacions de les comarques gironines, en el període estudiat, jugaren un gran paper, tant en l'àmbit social com el polític, i facilitaren l'articulació i vertebració de la societat del seu temps. Cal destacar, molt en especial, que aquest fou l'època d'una Espanya restauracionista, on la participació popular i ciutadana era limitada i els poders públics més aviat tendiren a promoure la desmotivació política; en tot cas s'hi sentien còmodes dins un ambient generalitzat d'indiferència. Per dir-ho així, la maquinària estatal i oficial apareixia lluny de la vida quotidiana del conjunt i la majoria de la població. Restava en mans d'unes elits polítiques i grups socials i econòmics molt determinats. Justament, una de les hipòtesis del treball, que sens dubte caldria comprovar i argumentar amb major detall i suport documental, és que malgrat aquesta, si més no, relativa ignorància i limitada implicació dels gironins en la vida i les institucions oficials en aquell període, la societat romaní més articulada i activa del que hom pot suposar, donada l'existència d'un important i persistent teixit associatiu. Aquest era divers i multifuncional, i omplia un gran nombre de necessitats i objectius. Comptava alhora amb una forta diversitat ideològica, encara que hem de destacar una certa i bàsica dicotomia entre l'impuls catòlic i l'alternativa laica i republicana.

Amb la dictadura primorriverista, les associacions gironines continuaren subsistint i se'n creà alguna de nova afí al nou règim polític. En qualsevol cas, el nou règim procurà exercir un major control sobre el funcionament i els socis del conjunt del moviment, a través dels governadors civils. Ara bé, també hem de dir que, a la província de Girona, aquest control va ser potser més lax que en d'altres llocs. Pel que sembla la majoria dels governadors civils destinats a Girona es van integrar sense massa dificultats a l'entorn gironí. Així, la clausura de centres associatius durant els anys analitzats va ser més aviat anecdòtica. En realitat, la convivència entre les associacions gironines i les autoritats governamentals corresponents en cada període, no presentà mai

massa incidents. Potser pel domini dins l'associacionisme gironí d'una cultura dretana i catòlica, pel pes de l'associacionisme gremial i econòmic i, finalment, pel caràcter ideològicament 'neutre' de bona part dels centres i associacions que bé que malament es situaven a l'oposició.

Per a l'elaboració d'aquesta tesi doctoral ens hem basat en la consulta sistemàtica dels registres associatius gironins, però també hem procurat el buidatge exhaustiu de la premsa –tant gironina com de Barcelona-. Hem afrontat l'anàlisi dels principals termes municipals gironins: Girona, Figueres, Bisbal, Banyoles, Santa Coloma de Farners, Olot, Ripoll i Puigcerdà.

Com dèiem, el repàs fet ve a demostrar, especialment en el primer terç del segle XX, la capacitat aglutinadora de l'associacionisme en el conjunt de la societat de les comarques gironines. Un dels àmbits fonamentals, sinó el més important de tots, fou el de les associacions benèfiques, les quals solien estar en mans d'institucions religioses. Això sí, aquestes anirien perdent protagonisme enfront de les associacions culturals o recreatives. A destacar, d'altra banda, que a Girona ciutat -entre 1875 i 1931- aquest associacionisme recreatiu ja des de sempre va tenir major nombre de socis que el benèfic -religiós.

Sigui com sigui, les associacions religioses ocuparen un lloc destacat dins la societat gironina, sens dubte beneficiades pel poder tradicional de l'Església entre les classes benestants i la seva relació fluida amb el consistori municipal. Hi havia cert mimetisme entre l'Església i el context polític-social de la Restauració a les comarques gironines. Aquests privilegis de l'Església catòlica s'aniran qüestionant al llarg del primer terç del segle XX, i finalment amb l'arribada de la segona República el 1931 de forma força abrupta, i almenys inicialment, s'acabaran.

Cal entrar ara en una segona consideració que considerem també molt important. El context on es formen, despleguen i arrenen aquestes associacions fou bàsicament rural i poc industrialitzat. Exceptuant la ciutat de Girona, a la resta de capitals de comarca o del territori, en general, les activitats econòmiques es concentraven en l'agricultura i la ramaderia. L'empremta industrial fou més aviat minsa fins ben entrat el segle XX. Així, la convivència entre les formes tradicionals de treball, agropecuàries i artesanals, amb algunes d'altres de modernes i industrials o comercials, fou bona i complementària.

La població a les comarques gironines estava bastant dispersa entre 1875 i 1931. On es concentrava el major nombre d'habitants era als caps de comarca i termes municipals. Aquests nuclis poblacionals presentaven un ventall més ampli, sobretot en relació a les feines: hi havia comerç (petites botigues, i la presència d'una producció artesanal poc elaborada) i alguna indústria o fàbrica. Alhora, cal tenir en compte que les infraestructures de finals del segle XIX i primer terç del XX, no eren massa bones en el conjunt de l'Estat espanyol ni a Catalunya. Les interconnexions entre les comarques gironines era rudimentària: vies i carreteres sense asfaltar, on hi circulaven pocs cotxes i la normalitat era el transport en carro. Tot i així, hi va haver un sistema de transport ferroviari- poc desenvolupat encara- que funcionava amb certa regularitat. Seria el cas del tren que connectava Girona amb Olot, anomenat també "tren de fum", i el de la línia Girona-Sant Feliu de Guíxols. Fou un sistema de transport que possibilitava la circulació de persones entre les comarques gironines i també facilitava la seva socialització o intercanvi d'informació.

L'associacionisme estudiat apareix ben arrelat al territori i als seus habitants. Els treballadors agrícoles i ramaders s'agrupaven en associacions agrícoles; d'altres ho feien en associacions d'oficis o professionals. Les condicions laborals, tant en l'àmbit rural (agricultura, ramaderia, artesanía) com en l'urbà (indústria, fàbriques, comerç) eren molt dures i difícils arreu de Catalunya, i les comarques gironines no en van ser una excepció. Una de les formes que tenien al seu abast i que sens dubte usaren aquests treballadors del camp i obrers de la ciutat, fou precisament l'afiliar-se a una associació. La unió d'esforços col·lectius els permetia de fer força per a millorar les condicions laborals i combatre la realitat d'unes condicions de treball abusives. Les associacions tenien com a principi bàsic la suma d'esforços per tal d'aconseguir millores conjuntes.

Ho hem ja dit, i es pot veure amb detall en el capítol corresponent o a l'annex: hi hagué una gran diversitat associativa. No només hi havia associacions obreres, professionals o sindicats, sinó que també es formaren associacions patronals o de propietaris (de terres o indústries), les quals s'agrupaven al igual que els treballadors per tal de defensar els seus interessos de grup. I val a dir que comptaren amb el suport de bona part de la xarxa més institucionalitzada de les corporacions dites econòmiques (industrials, comercials, de propietaris, etc.). També a Girona –a la capital i en d'altres llocs- en ocasions les associacions de treballadors o obreres, i professionals decidiren - com ho van fer el 1916, la Societat d'Obrers paletes <<la Escarpa>>, entre d'altres-, fer ús de la vaga per fer força davant els contractistes, empresaris i propietaris de fàbriques

i comerços. És clar que això comportava que els patrons, en sentir-se amenaçats davant les reivindicacions de millores salarials i de treball dels seus treballadors, no en tinguessin prou amb les associacions de caire exclusivament econòmic, sinó que es reunissin ells també en associacions patronals per tal d'anar a la confrontació oberta amb els treballadors.

Un tercer escenari fou el del nexa entre l'associacionisme i la política. A les comarques gironines també es formaren associacions polítiques. Les quals estaven formades per socis o membres que, en una gran part dels casos, no estaven pròpiament adherits a un partit polític en concret; però que sentien la necessitat d'expressar i discutir les seves idees polítiques amb d'altres conciutadans. L'organització interna i el funcionament d'aquestes associacions polítiques no diferia massa de les societats o associacions recreatives. Celebraven activitats musicals (concerts, audicions de cant i piano, sardanes, etc.), representacions teatrals - i fins i tot cap el 1931: cinema-, excursions, conferències, etc. A més, és clar, celebraven mítings polítics i conferències, als seus respectius locals socials.

Com a associacions polítiques més representatives, en el context de les comarques gironines durant el període 1875-1931, hem destacat: el *Círculo Católico de Obreros* (1894-1919) i el *Centre d'Unió Republicana* (1893-1933), ambdues de Girona. Lògicament, el primer tenia un tarannà més marcadament religiós, conservador i tradicional; i el segon fou de tendència esquerrana, republicana i progressista. El *Centro Católico de Obreros* va tenir un arrelament comarcal important i constatat, com per exemple a Banyoles (Pla de l'Estany), on perdurà més d'una centúria. La prevalença en el temps i l'espai d'aquest tipus d'associació catòlica ve donada pel context socio-cultural on s'insereix: rural i poc industrialitzat, i bastant tancat. En aquests centres catòlics també es celebraven activitats culturals (concerts, audicions de música, balls, etc.), excursions, conferències, etc. En aquest sentit, el desenvolupament de les seves activitats culturals o recreatives no diferien gaire del *Centre d'Unió Republicana*. Però, les activitats i funcionament intern sí que era diferent. El *Centro Católico de Obreros* responia sempre i seguia una moralitat i compromís catòlic, que el *Centre d'Unió Republicana* no tenia entre les seves prioritats.

En el fons, en destacar aquests dos centres, per damunt dels altres, creiem haver posat de manifest la importància, més enllà de les conjuntures polítiques i les diverses afiliacions en un moment o altre, la persistència d'una dicotomia de llarga durada: la polarització de la societat contemporània gironina a l'entorn d'una cultura catòlica i conservadora, potser dominant, i una altra de referència lliurepensadora i republicana.

VII. FONTS I BIBLIOGRAFIA

ARXIUS I BIBLIOTEQUES

ARCHIVO HISTORICO DE LA GUERRA CIVIL DE SALAMANCA
ARCHIVO HISTORICO NACIONAL DE MADRID
ARXIU COMARCAL DE BANYOLES
ARXIU COMARCAL D'OLOT
ARXIU HISTÒRIC DE GIRONA
ARXIU HISTÒRIC DE LA BISBAL
ARXIU HISTÒRIC DE PALAFRUGELL
ARXIU HISTÒRIC DE LA CIUTAT DE BARCELONA
ARXIU HISTÒRIC DE SANTA COLOMA DE FARNERS
ARXIU MUNICIPAL DE GIRONA
ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA
ARXIU DIOCESÀ DE GIRONA
ARXIU HISTÒRIC NACIONAL DE CATALUNYA
BIBLIOTECA PÚBLICA DE FIGUERES
BIBLIOTECA PÚBLICA DE GIRONA
BIBLIOTECA PÚBLICA DE LA BISBAL
BIBLIOTECA PÚBLICA D'OLOT
BIBLIOTECA DE CATALUNYA
BIBLIOTECA NACIONAL DE MADRID
SERVEI DE DOCUMENTACIÓ D'HISTÒRIA LOCAL DE
CATALUNYA.(UAB)

PREMSA

Blanco y Negro [1901- 1903 ; 1907; 1911 ; 1913; 1916; 1918; 1920; 1925;
1930(VII-VIII)]

El Autonomista (18-IX-1898 a 1931)

Diario de Gerona (17-VII-1894 a 1931)

Boletín Republicano de la Provincia de Gerona (BRPG) (10-IV-1897 a 9-X-1898)

Diario de Barcelona [1887 (I); 1900(X); 1909 (VIII); 1911 (I-II); 1916 (I)]

El Correo Catalán [1900(I-II i VII-XII); 1901 (I); 1909; 1911]

El Día Gráfico [1927 (VII-VIII); 1930 (VII-IX)]

El Diluvio [1909(VIII); 1911]

El Eco del Pueblo (10-IV-1897 a 14-VIII-1898)

El Federal (1-VII-1888 a 15-VII-1888)

El Liberal [1901, 1902 (I-VI); 1903 (I-II);1906(I-VI); 1908 (IV-VI i X-XII);
1909 (I-III i VII-XII); 1910 (IX-XII); 1911; 1912 (III-IV); 1913 (I-III);
1918 (XI-XII); 1919 (V-VI); 1920 (IV-VI)]

El Noticiero Universal [1900 (X);1901; 1902(I-II); 1903 (I-IV); 1905 (IX-X);
1907 (III-IV i IX-X); 1908 (III-VI, XI-XII); 1909 (I-IV);1911; 1912 ; 1913 (IX-X);
1915 (III-IV I del IX-X); 1916 (IX-X); 1917 (I-III); 1918 (X-XII); 1919(I-II);
1923 (V-VIII); 1926 (IX-X)]

El Poble Català [1907 ; 1908, 1909, 1911,1913 (I-VI); 1916 (VII-XII; 1931(VI-IX)]

El Progreso (1906, 1907 (VII-XII); 1908 (VII-XII); 1909 ; 1910 (VII-XII); 1911-1914;
1915 (III-VI); 1916; 1918 ; 1919 (I-V); 1922 (VII-IX); 1923 (IV-VI); 1924 (IV-VI);
1930 (VII-VIII)]

La Campana de Gràcia (1901-1912) (1924-1926)

La Publicidad [1901 (IX-X); 1902 (26-VI al 30-VII); 1903 (V -VI); 1904 (III i del IX-
X); 1905 (I-X); 1908 (del març al 2 de juny); 1909 (I); 1911 (I-II i XI-XII); 1913 (X-
XII); 1914 (del 25 al 31 d'agost); 1918 (XII); 1923 (IV-VI); 1924(III-IV);1931 (del 10
al 14 de juliol)]

La Lucha (9-I-1897 a 22-VII-1899)

La Tribuna [1903 (IV-XII);1904 (I-VI); 1905 (VII-XII); 1907; 1909; 1911; 1912 (I-VI);
1913 (X-XII); 1914 (VII-IX); 1915 (I-III); 1916 (VII-XII); 1918; 1919 (IV-V);
1923 (IV-VI)]

La Vanguardia [1887 (I); 1900 (X-XII); 1905 (I-III); 1907; 1908 (I-VI); 1909 (I-III);
1911; 1918 (I-II i del IX-XII); 1927 (I); 1930 (VIII); 1931 (VI)]

La Voz del Pueblo (1893)

La Veu de Catalunya [1905 (IX-X); 1909 (VIII-IX i del VII-VIII); 1911 (I-IV); 1918 (XI-XII)]

Las Noticias [1901; agost de 1909; 1911]

Mercurio (1901- 1938)

Notas Gráficas (La Vanguardia Ilustrada) [1929 (X-XII) i del 1931 al 1933]

BIBLIOGRAFIA

Bibliografia general

AGULHON, M. *Il salotto, il circolo e il caffè. I luoghi della sociabilità nella Francia borghese (1810- 1848)*. Donzelli Ed., Roma, 1993.

ALBERTÍ, S. *El republicanisme català i la restauració monàrquica (1875- 1923)*. Barcelona, Albertí, 1972.

ALONSO, L. E. “Agrarismo, populismo y división internacional del trabajo”, *Agricultura y Sociedad*, 55, Junio 1990.

ALSINA, C.; FELIU, G. i MARQUET, L. I. *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*. Ed. Curial, Barcelona, 1990.

ALVAREZ JUNCO, J. (Comp.). *Populismo, caudillaje y discurso demagógico*. Madrid, Siglo XXI, 1987.

ALVAREZ JUNCO, J. “El lerrouxismo es un populismo más”. *El País*, Barcelona, Martes 23-X-1990, p.41.

ALVAREZ JUNCO, J. *El Emperador del Paralelo. Lerroux y la demagogia populista*. Madrid, Alianza Editorial, 1990.

ANGUERA, P. *El Centre de lectura de Reus. Una institució ciutadana*. Barcelona, Ed. 62, 1977.

- ANGUERA,P. *L'ombra de l'estel blanc. Estudis sobre el catalanisme polític*.Reus, AER,1989.
- ANTOLIN,P.;FERRERAS,E. i GARCIA,A. *Els inicis de l'associacionisme contemporani a Sant Feliu de Llobregat (1850- 1914)*.Barcelona, de l'Abadía de Montserrat, 1997.
- BALCELLS,I.; CULLA,J.B.; MIR,C. *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*.Barcelona,Fundació Bofill, 1982.
- BENEDICTO,J. i MORAN,María Luz (eds.).*Sociedad y política.Temas de sociología política*.Madrid,Alianza Universidad Textos, 1996.
- CAMPS I ARBOIX,J. *Història de la Solidaritat Catalana*.Barcelona.Destino, 1970.
- CANAL,J. “Le trasformazioni della festa. Dal circolo alla piazza. Gli spazi della sociabilità política legitimista nella Spagna mediterránea tra Otto e Novecento”, e *Ricerca*, Anno III,5, 1994.
- CARR,R. *España: de la Restauración a la democracia, 1875- 1980*. Barcelona,Ariel,1970.
- CASTILLO,S. *La Historia Social en España. Actualidad y perspectivas*. Actas del I Congreso de la Asociación de Historia Social. Zaragoza,Siglo XXI,1990.
- CASTILLO,S.(Coord.).*El trabajo a través de la historia*.Actes del II Congreso de la Asociación de Historia Social. Córdoba, abril 1995.
- COMELLAS,J.L.*Cánovas del Castillo*.Barcelona,Ed. Ariel,1997.
- CUADRADO,M. *Ayer*,3, 1991.

- CULLA, J.B. *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*.
Barcelona, Curial, 1986.
- CULLA, J.B. i DUARTE, A. *La premsa republicana*. Barcelona, Col.lecció Vaixells de Paper, 8, Diputació de Barcelona, 1990.
- DD.AA. *El catalanisme conservador*. Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1996.
- DD.AA. *Friends, Followers, and Factions. A reader in political clientelism*. Califòrnia, University of California, Barkeley i Los Angeles, 1977.
- DARDÉ, C. *La aceptación del adversario. Política y políticos de la Restauración, 1875-1900*. Madrid, Editorial Biblioteca Nueva, 2003.
- DUARTE, A. *El republicanisme català a la fi del segle XIX*. Vic, Eumo, 1987.
- DUARTE, A. *Possibilistes i federals. Política i cultura republicanes a Reus (1874-1899)*. Reus, Centre de Lectura, 1992.
- DUARTE, À. "Jerarquia i representativitat. Cultures polítiques i socials a Catalunya" *Història de Catalunya*. Vol. VI. Barcelona, Eds. 62, 1994- 1999.
- FINCARDI, M. i RIDOLFI, M. (Coord.). "Le trasformazioni della festa. Secolarizzazione, politicizzazione e sociabilità nel XIX secolo (Francia, Italia, Spagna)". *Memoria e Ricerca*, Anno III, 5, 1994.
- FORNER, S. (Coord.). *Democracia, elecciones y modernización en Europa: Siglos XIX y XX*. , Cátedra/Instituto Juan Gil Albert, 1997.
- FRIGOLE REIXACH, J. "Ser cacique" y "ser hombre" o la negación de las relaciones de patronazgo en un pueblo de la Vega Alta del Segura". *Agricultura y Sociedad*, 5, octubre-diciembre 1977.

- GABRIEL,P. “El marginament del republicanisme i l’obrerisme”. *L’Avenç*, 85, Barcelona,1985.
- GABRIEL,P. “Insurrección y política.El republicanismo ochocentista en Cataluña” a TOWNSON,N.(Ed.).*El republicanismo en España (1830- 1977)*.Madrid,Alianza Ed.,1994.
- GABRIEL,P. “El republicanismo militante en Cataluña en la primera etapa de la Restauración a DD.AA.*Republicanos y repúblicas en España*.Madrid,Siglo XXI,1996.
- GABRIEL,P. “Socialisme,lliurepensament i científisme”.Vol.V.*Història de la Cultura Catalana* (Coord.). Barcelona,Eds.62,1994-1999.
- GABRIEL,P. “Transicions i canvi de segle”.Vol.VI.*Història de la Cultura Catalana* (Coord.).Barcelona,Eds.62,1994-1999.
- GABRIEL,P. “Un siglo de sindicalismo en España (1870-1970).Propuestas y ”,p.139-170.Mundo del trabajo y asociacionismo en España.Collegia,Gremios,Mutuas, Sindicatos,... Santiago Castillo (coord...).Actas del VII Congreso de Historia Social de España.Madrid, 24 al 26 de octubre de 2013.Los libros de la Catarata,2014.
- GARRIGOU,A. *Le vote et la vertu. Comment les Français sont devenus électeurs*. París, Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1992.
- GELLNER,E.*Patronos y clients en las sociedades mediterráneas*. Barcelona,Eds.Júcar,1985.
- GELLNER,E.*Nations and nationalism since 1780: programme, myth, reality*. Cambridge, 1990.
- GINESTA,S. “La comarca de la Selva”.Núm.459,*Biblioteca Selecta*,Barcelona,1972.
- GONZALEZ ALCANTAUD,J.A.*El clientelismo político.Perspectiva socioantropológica*.Barcelona,Anthropos Ed.,1997.
- GONZALEZ ALCANTAUD,J.A. *Antropología (y) política.Sobre la formación cultural del poder*.Barcelona,Anthropos Ed.,1998.

HISTÒRIA ECONÒMICA DE LA CATALUNYA CONTEMPORÀNIA S.XIX.
Vol.3 i 4,Barcelona,1991.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS.Societat Catalana de Geografia.Miscel·lània Pau Vila. Biografia-Bibliografia-Treballs d'Homenatge. Col·lecció de Monografies locals. Sèrie B-Nº13.Especialment el capítol: "*Les Terrasses del Ter a les Guilleries*", per S.LLOBET.

MAIZ,R. "Estructura y Acción:elementos para un modelo de análisis micropolítico del clientelismo".*Revista Internacional de Sociología*, 8-9,Mayo-Diciembre, 1994.

MARTINEZ CUADRADO,M.*Elecciones y partidos políticos en España 1868-1931*. Vol.II.Madrid, Taurus,1969.

MAURICE,J. i SERRANO,C. *J. Costa: crisis de la Restauración y populismo (1875-1911)*.Madrid, Siglo XXI,1977.

MOLAS,I.*El sistema de partits polítics a Catalunya (1931-1936)*.
Barcelona,Eds.62,1977.

MORENO LUZON,J. *Romanones.Caciquismo y política liberal*.Historia y Geografía, Ensayo.Madrid, Alianza Ed.,1998.

McDONOGH,G.W.*Las buenas familias de Barcelona.Historia social de poder en la era industrial*. Barcelona,Editorial Omega,1989.

MIR,C.*Lleida (1890-1936): Caciquisme polític i lluita electoral*. Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985.

MOLAS,I. *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia*.Barcelona, Edicions 62,1972.

PASCUAL,P.*Población y migración en las comarcas de Gerona*.Girona, Edicions Carles Dalmau, 1974.

PAVONE,C. i SALVATI,M. (Coord.). "Suffragio, rappresentanza, interessi.Istituzioni e società fra `800 e `900". *Annali*, Vol.IX.Milà, Franco Angeli libri, 1989.

- POMÉS, J. *Associacionisme popular a Catalunya (1850-1950). Una població paradigmàtica: Malgrat de Mar*. Ajuntament de Malgrat de Mar, La Comarcal Edicions, 2002.
- PRAT, J. (et al.). *Antropología de los pueblos de España*. Madrid, Taurus, 1991.
- PUIGBERT, J. *La Girona de la Restauració. Girona, 1874- 1923*. Girona, Diputació de Girona/ Ajuntament de Girona, 1995.
- PUJOL, E. (Coord.). *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines (1900-1936)*. Barcelona, Viena Edicions, 2009.
- RANZATO, G. *La aventura de una ciudad industrial. Sabadell entre el antiguo régimen y la modernidad*. Barcelona, Península, 1987.
- RIQUER, B. <<Les eleccions de la Solidaritat Catalana a Barcelona>>, a *Recerques*, 6, Barcelona, Curial, 1976.
- RIQUER, B. *Lliga Regionalista: La burgesia catalana i el nacionalisme (1898-1904)*. Barcelona, Edicions 62, 1977.
- RIQUER, B. <<Los límites de la modernización política: el caso de Barcelona, 1890-1923>>, a J. GARCÍA GELGADO (ed.). *Las ciudades en la modernización de España 1890- 1935*. Madrid, Siglo XXI, 1992.
- ROBLES EGEA, A. (Comp.). *Política en penumbra. Patronazgo y clientelismo políticos en la España contemporánea*, Madrid, Siglo XXI, 1996.
- ROMERO MAURA, J. “El caciquismo: tentativa de conceptualización”, *Revista de Occidente*, 127, octubre 1973.
- ROMERO MAURA, J. *La <<Rosa de Fuego>>. El obrerismo barcelonés de 1899 a 1909*. Madrid, Alianza Editorial, 1989.
- RUBÍ, G. *Els catalans i la política del caciquisme. Manresa, 1875-1923*. Vic, Eumo Editorial, 2006.

- RUBÍ, G. i ARMENGOL, J. *Vots, electors i corrupció. Una reflexió sobre l'apatia política a Catalunya (1869- 1923)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012.
- SARTORI, G. *Partidos y sistemas de partidos*. Madrid, Alianza Universidad, 1994.
- SERRANO, C. *Final del Imperio. España 1895-1898*. Estudios de Historia Contemporánea. Madrid, Siglo XXI, 1984.
- SOLÀ, P. *Els ateneus obrers i la cultura popular a Catalunya (1900-1939)*. L'Ateneu Enciclopèdic Popular, Barcelona, La Magrana edicions, 1978.
- SUAREZ CORTINA, M. *La Restauración, entre el liberalismo y la democracia*. Madrid, Alianza Ed., 1997.
- TERMES, J. *De la revolució de setembre a la fi de la guerra civil (1868- 1939)*, a Pierre VILAR (dir.). *Història de Catalunya*, Vol. VI, Barcelona, Edicions 62, 1987.
- TOLEDANO, F. *La muntanya insurgent. La tercera guerra carlina a Catalunya, 1872-1875*. Girona, Cercle d'estudis històrics i socials, 2004.
- TUSELL, J. "La descomposició del sistema caciquil espanyol (1902-1931)". *Revista de Occidente*, 127, Octubre 1973.
- TUSELL, J. *Oligarquía y caciquismo en Andalucía (1890-1936)*. Barcelona, Planeta, 1976.
- TUSELL, J. "El sufragio universal en España (1891- 1936)". *Ayer*, 3, 1991.
- UCELAY DA CAL, E. *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*. Barcelona, La Magrana, 1982.
- URÍA, J. "Lugares para el ocio: Espacio público y espacios recreativos en la Restauración española". *Historia Social*, 41, 2001 (III).
- VANDELLÒS, J. A. *Catalunya decadent*. Barcelona, Edicions 62, 1985.

- VARELA ORTEGA,J. “Los amigos políticos: funcionamiento del sistema caciquista”,*Revista de Occidente*, 127, octubre 1973.
- VARELA ORTEGA,J. “Funzionamiento del sistema caciquista”, *Rivista Storica Italiana*, Vol. LXXXV, diciembre 1973.
- VARELA ORTEGA,J.*Los amigos políticos.Partidos, elecciones y caciquismo en la Restauración (1875- 1900)*. Madrid,Alianza Universidad, 1977.
- VARELA ORTEGA,J. (dir.).*El poder de la influencia.Geografía del caciquismo en España (1875- 1923)*.Madrid, Centro de Estudios Constitucionales/Marcial Pons, 2001.
- VICENS VIVES,J.; LLORENS,M.*Industrials i politics (segle XIX)*, Barcelona, 1958.
- VIDAL BENDITO,T.*La despoblación del campo en Cataluña*.Resum de la tesis presentada per aspirar al grau de Dr.en Filosofia i Lletres,1976.
- VILÀ VALENTÍ,J. *El món rural a Catalunya*.Biblioteca de Cultura Catalana, Vol.6, Barcelona,Curial,1973.
- ZAMORANO,R. *El sindicalisme forestal dins del moviment obrer català: els roders*.Llibres del segle, Gaüses (Empordà), 2000.

BIBLIOGRAFIA DE LES COMARQUES GIRONINES (1875-1931)

La Restauració monàrquica endegada amb el nomenament del rei Alfons XIIè - el 1875- donava inici a un període de relativa calma político-social. Sobretot fins el 1885. Gràcies al govern dissenyat per A. Cánovas del Castillo, el qual consistia en l'alternança de l'executiu entre dos partits – el conservador i el liberal-, amb la finalitat de posar fi als cops d'estat i pronunciaments militars habituals al llarg del segle XIX, i al preponderant caciquisme. Aconseguint així una estabilitat a l'interior del país.

En el període restauracionista (1875-1923), la vida política, social i econòmica a les comarques gironines estava marcada per la mateixa dinàmica instaurada a la resta de l'Estat espanyol: el personal dels ajuntaments era nomenat pel governador civil-el qual els designava i destituïa seguint les pautes del partit al qual pertanyia-. Però, també cal esmentar la importància del moviment carlista i la seva activitat destacada en aquest període a les comarques gironines.

La bibliografia que ajuda a dibuixar i entendre millor aquest període històric a les comarques gironines és la de Girona . Cal destacar el número especial que fa referència a tota la província de Girona, publicat per la *Revista de Girona*, 200, maig-juny 2000; on es publiquen tot un seguit d'articles sobre treballs diversos, p.ex. referent a la població, territori, l'agricultura i la pesca, la indústria, el tèxtil, el metall, el suro i els mobles, el paper i la química, entre d'altres.

El comentari detallat de la bibliografia de les comarques gironines ens permet arribar a un millor enteniment de la història local. Començant per l'estudi del moviment carlista a les comarques gironines, però sobretot a la Garrotxa, on va arrelar i desenvolupar-se a finals dels dinou i principis del segle vint.

La Garrotxa

Destacant els estudis i llibres publicats per Jordi CANAL I MORELL , sobre el carlisme a Catalunya i Espanya. Per exemple:

Per la ciutat d'Olot destacaríem:

-*L'Any 1890 a Olot* (1987)

-“Dossier. El carlisme entre dues guerres 1876- 1936. Carlins i integristas a la restauració: l'escissió de 1888”, *Revista de Girona*, 147, 1991, p. 59- 68.

-“Marian Vayreda, entre el carlisme i el catalanisme”, *Rev.Gi*, 225, 2004.

I també dins el carlisme, a destacar:

-“Els carlins i la simbologia liberal. Un episodi de la tercera guerra carlina a la Garrotxa”, *Rev.Gi*, 225, 2004. De Jesús M. GUTIÉRREZ i Albert REIXACH.

En un àmbit català ampli:

-“Dossier. El carlisme entre dues guerres, 1876- 1936. De l’antiliberalisme a la contrarevolució. El carlisme català, 1876- 1936”, *Rev.Gi*, 147, 1991, p.54- 58. De Borja de RIQUER I PERMANYER.

-*La muntanya insurgent. La tercera guerra carlina a Catalunya, 1872- 1875*. De Lluís Ferran TOLEDANO GONZÁLEZ. Cercle d’Estudis Històrics i Socials. Girona. 2004.

En l’ àmbit espanyol:

-“Dossier. El carlisme entre dues guerres, 1876- 1936. La percepció republicana del carlisme”, *Rev.Gi*, 147, 1991, p.77-82. D’Àngel DUARTE I MONTSERRAT.

-“Dossier.El carlisme entre dues guerres, 1876- 1936. Paramilitarització i violència política a l’Espanya del primer terç de segle”, *Rev.Gi*, 147, 1991, p.69- 76.De Eduardo GONZÁLEZ CALLEJA.

-“Notes sobre les darreres batalles entre carlins i liberals”, *Rev.Gi*, 75, 1976, p. 25- 29. De Ramon GRABALOSA I PUIGREDON.

-*El carlismo: dos siglos de contrarrevolución en España* (Madrid,Ed.Alianza, 2000).De J.CANAL I MORELL.

-*Banderas blancas, boinas rojas.Una historia política del franquismo*. (Madrid,Ed.Marcel Pons,2006).Llibre que treballa el context històric espanyol del 1876 al 1939.De J.CANAL I MORELL.

A *Olot*, també s’ha publicat una *Història d’Olot (1888- 1960)*, amb 31 volums, de Joaquim DANÉS I TORRES.

Per veure el pes religiós i integrista a la ciutat d’Olot del tombant de segle XIX, vg. l’article <<La devoció a la Verge del Tura d’Olot i la premsa integrista del segle XIX>>. *Rev. de Girona*, 244, 2007, p. 70- 73. De Jesús M. GUTIÉRREZ.

També per món associatiu i estudi antropològic, vg. “Alexandre cuellar, olotí polifacètic”, *Rev.Gi*, 235, 2006, p.10-11. De Jordi PIJULA.

Per a *Girona*

-“Dossier.El carlisme entre dues guerres, 1876- 1936. La Comunió Tradicionalista a Girona, 1931- 1936”, *Rev. Gi*, 147, 1991, p.83- 88.De Josep CLARA I RESPLANDIS.

I per a l'Empordà

-<<Los “trabucaires” en el Ampurdán>>, *Rev. Gi*, 10, 1960, p. 51- 56. De Joan GUILLAMET I TUÈBOLS.

Pla de l'Estany

Sobre la Tercera Guerra Carlina, cal esmentar el capítol sobre la mateixa a *Banyoles* de Pere BOSCH:

-Dins la *Història del Pla de l'Estany*, 2000, p.646- 647.

Sobre *Banyoles*, cal destacar el Volum II de la *Història del Pla de l'Estany*, dirigida per Pere GIFRE I RIBAS. Publicat per la Diputació de Girona, 2000. Sobretot pel període de la Restauració, p. 623-662, Capítol elaborat per Pere BOSCH.

La Selva

-ARNAU I GUEROLA, Maruja. “La comarca de la Selva en els segles XVIII i XIX”. *Rev. Gi*, 59, 1972, p. 62- 66.

-CUFÍ, Josep. “La comarca de la Selva y su capital: Santa Coloma de Farners”. *Rev. Gi*, 56, 1971, p.82- 85.

-GRAU I PUJOL, Josep Maria T.; PUIG I TÀRRECH, Roser. “ Fires i mercats de la Selva (segles XVIII- XIX)”. *Rev. Gi*, 156, 1993, p. 71- 73.

A destacar sobretot en l'àmbit associatiu:

Amer

-*Història política i associativa d'Amer (1875-1931). Un exemple: Juan Gultresa*. Mª Àngels PUJOL GONZALO, Ajt. d'Amer i Diputació de Girona, 2005.

Santa Coloma de Farners

-*El Cercle cultural colomenc: el Círcol 1898-1983* . Miquel BORRELL I SABATER. Ajt. de Sta. Coloma de Farners, 1998.

Gironès

En quant a *Girona*, la bibliografia imprescindible és la següent:

PUIGBERT,Joan:

-*La Girona de la Restauració. Girona 1874- 1923*.Girona,Ajuntament de Girona i Diputació,1995.

I també, Josep CLARA:

-*Introducció a la història de Girona* (2004)
-*El personal polític a l'Ajuntament de Girona* (1917- 1987), 1987.

En ambdós llibres es constata el predomini de regidors del partit liberal conservador i del catalanisme finisecular. I també, la presència d'algun representant o regidor republicà.

Sobre el carlisme a les comarques gironines, vegi's *Història del Gironès* Vol.III, Diputació de Girona, 2002.En concret, el capítol *Món Contemporani*, elaborat per Rubèn DOLL I PETIT, pàgines 532- 538. I sobre la Restauració borbònica,p. 538- 546.

Per entendre millor el pes del *catalanisme* conservador a Girona i a la seva comarca, vegi's DD.AA *El Catalanisme conservador*, Quaderns del Cercle,Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona, 1996. O bé, DD.AA.*La Restauració . La dictadura de Primo de Rivera*,9, Girona, Ateneu d'Acció Cultural, 1998.

Per una breu introducció,però no per això poc acurada, vg. “Notes per a la història del catalanisme a Girona”, *Rev. Gi*, 104, 1983, p.223- 230. De Francesc FERRER I GIRONÈS.

També vg. “Jornada catalanista a Olot”, *Rev.Gi*, 172, 1995, p.12- 13. De Joan FORT I OLIVELLA.

En l'estudi de la relació entre Girona i Solidaritat Catalana, vg. <<Girona i la Solidaritat Catalana>>, a *Treballs d'Història: estudis de demografia, economia i societat a les comarques gironines*. Girona: Diputació /Patronat Eiximenis, 1976, p.215- 274. De Pere CORNELLÀ.

També cal consultar: “Cent anys del meeting de Solidaritat a Girona”, *Rev.Gi*, 237, 2006, p.28- 35.De Jordi BOHIGAS.

Sobre el Primer Congrés Catalanista a les comarques de Girona, vg. article “El Primer Congrés Catalanista a les comarques de Girona”,*Rev. Gi*, 239, 2006, p.28-33.De Jordi GALOFRÉ.

També vg. sobre els gironins i les Bases de Manresa “ Cent anys de les Bases de Manresa. Els gironins de les Bases de Manresa”, *Rev. Gi*, 151, 1992, p. 28- 30. De Joseph CLARA I RESPLANDIS. I del mateix autor consultar “El bisbe Vila i Martínez i la llengua catalana”, *Rev. Gi*, 101, 1982, p. 367- 372.

Sobre les Bases de Manresa, vg. també “ Cent anys de les Bases de Manresa. Les Bases de Manresa en el marc de la Restauració”, *Rev. Gi*, 151, 1992, p. 25- 27. De Joan PUIGBERT I BUSQUETS.

En quant als personatges destacats en aquest context d’afirmació catalanista a Girona, trobem estudis interessants, com p.ex. el de Joaquim NADAL I FARRERAS sobre J.Botet i Sisó. Vg. “Joaquim Botet i Sisó. Girona 1846- 1917”, *Rev. Gi*, 75, 1976, p. 197- 201.

També hi ha un altre personatge que va despuntar en la seva afirmació catalanista, J.Pella i Forgas. Vg. “Josep Pella i Forgas, un capdavanter catalanista de la Restauració”, *Rev. Gi*, 75, 1976, p. 31- 36. De Joan PUIGBERT I BUSQUETS.

Per un enfoc diferent del catalanisme i la burgesia, vg. <<El catalanisme i la burgesia surera al tombant del segle XIX>>, *Rev. Gi*, Dossier Albert de QUINTANA, 245, 2007, 74- 79. De Jordi TURRÓ.

Salt

CLARA I RESPLANDIS, Joseph. “Elements per a una història de Salt. Esdeveniments per a una cronologia”. *Rev. Gi*, 86, 1979, p. 7- 19.

Alt Empordà

Figueres

En quant a bibliografia de conjunt:

ALABRÚS I BRUÑOL,M.:

-<<Bibliografia de Figueres i de l'Empordà>>. *AIEE*, 15.Figueres (1981). P.361-408.

-<<Bibliografia ...Figueres...>>.*AIEE*,16.Figueres (1983).P.401- 418.

-<<Bibli...Figueres...>>.*AIEE*, 17.Figueres(1984).P.405- 436.

-<<Bibli...Figueres...>>.*AIEE*, 18.Figueres(1985).P.361- 392.

Consultar per una visió global: *L'Alt Empordà. Recursos i estructura econòmica*. Caixa d'Estalvis de Catalunya,Barcelona.1987.Per Joan Cals i Güell (dir.).

Per a *Castelló d'Empúries*, <<Bibliografia històrica de Castelló d'Empúries>>. *AIEE*. Figueres, XI.1976. P.287- 294.

Per un seguiment de la trajectòria cultural i política de la Bisbal, vegi's *La Bisbal*, de Jordi FRIGOLA I ARPA. Dins Quaderns de la *Revista de Girona*, Núm.109, Diputació de Girona i Caixa de Girona, 2003. Sobretot p.48-55. Per conèixer la seva estructuració social-laboral i política al llarg del segle XIX. I p.60-69, per l'explicació del seu moviment social i formació associacions durant el segle XIX i XX.

En l'etapa de 1875-1923, a les comarques gironines, destaquen els llibres sobre l'activitat ,benèfica,política, econòmica, la conflictivitat obrera, fàbriques i indústries, i vagues.

Pel que fa referència a la bibliografia històrica, vg. *Bibliografia històrica de les comarques gironines*.De Ramon ALBERCH I FUGUERAS; Joaquim NADAL I FARRERAS. Barcelona.Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (etc.), 1982. Col.lecció :Monografies de l'Institut d'Estudis Gironins,8.

En un sentit ampli i analitzant diversos aspectes de la realitat de les comarques gironines, vg. *Treballs d'història: estudis de demografia, economia i societat a les comarques gironines*. Div.Autors. Girona.Diputació. Patronat Eiximenis, 1976.

Pels aspectes més socials i econòmics:

BOSCH I GRAU, Josep. “El desenvolupament del transport ferroviari a les comarques gironines”. *Rev. Gi*, 75, 1976, p. 67- 74.

CAMPS, Concepció; CASADEMONT, Miquel; MAYANS, Antoni. *Festes i tradicions populars a les comarques gironines*. Girona. Diputació, 1985.

CARMANIU, Xavier. “Els savis de casa. Gironins a l’Institut d’Estudis Catalans (1907- 2007)”. *Rev. Gi*, 244,2007, p. 26- 31.

CORNELLÀ, Pere: “Empreses , conflictes obrers i forces locals (1900-1939)”,
L’Avenç, 60,1983,p.62.

ECHEVARRÍA, M.Teresa.*Evolución industrial de las comarcas gerundenses en los últimos cien años (1874- 1974)*. Ed. Pauta. 1976. Premi José María Coromina.

ESTALELLA I BOADELLA, Helena. *La Propietat de la terra a les comarques gironines*.Pròleg de Ramon Garrabou i Segura. Girona. Col.legi Universitari. 1984.

FERRER i GIRONÈS, F. *L’estructura comercial a les comarques gironines*. Girona.Cambra Oficial de C.I., 1972.

-<<L’estructura industrial de les comarques gironines abans de la crisi econòmica>>, dins *Revista de Griona*, núm. 81, 1977.

-Dossier *Rev. de Girona*, 214, set.-octubre 2002. <<L’arqueologia industrial gironina>>,p.50- 85.

GRAELLS I PUIG, Eudald. “La farga catalana en las comarcas gerundenses”. *Rev. Gi*, 16, 1961, p. 57- 62.

- MARQUÈS I PLANAGUMÀ, Josep Maria. “Estructures i mentalitats a l’església gironina.1875-1900”. *Rev. Gi*, 75, 1976, p. 135- 141.
- MEDIR HUERTA, Rosa M. (elaboració); cartografia Marta MINISTRAL I MASGRAU. *Les Comarques gironines: aproximació a la realitat socio-geogràfica*.Girona. Diputació de Girona, 1986.Collecció Miquel Santaló i Parvorell,1.
- NADAL I FARRERAS, Joaquim. “La investigació històrica sobre les comarques gironines a la Universitat Autònoma de Barcelona”. *Rev. Gi*, 81, 1977, p. 413-414.
- PAUNERO i AMIGO, X. <<La geografia industrial a les comarques gironines: una guia bibliogràfica>> dins *Annals, Institut d’Estudis Gironins*. Volum XXXV 1995.
- PUIGBERT I BUSQUETS, Joan. “Sobre algunes escoles laiques a les comarques gironines, 1885- 1886”. *Rev. Gi*, 85, 1978, p. 363- 364.
- SAGUER I HOM, Enric. “La fil·loxera i la crisi vitícola a les comarques gironines (1879- 1900)”. *Rev. Gi*, 136, 1989, p. 60- 66.
- SALA, Pere. <<Fàbriques i producció de paper a les comarques gironines (1843-2000)>>, *Rev.de Girona*, 205, març-abril 2001, p. 46- 57.
- SERRA,M; PICAMAL, R.M.; TERRADAS,M. *El Gironès. Aproximació a l’estructura socio-econòmica*. Caixa d’Estalvis de Catalunya, Barcelona, 1981.
- SURÓS I PERACAULA, Joan. “La crisi de la indústria gironina durant els anys vint”. *Rev. Gi*, 135, 1989, p. 67- 71.

Gironès

Girona

ALBERCH I FUGUERAS, Ramon; i PORTELLA I COMAS, Jaume: “El desenvolupament demogràfic i les fluctuacions del preu del blat a Girona. 1856- 1900”, *Rev. Gi*, 75, 1976,p. 39- 49.

* Anònim. “Hogar infantil de Nuestra Señora de la Misericordia”.*Rev.Gi*, 23, 1963 p.7- 13.

ANTON PELAYO, Javier. *La sociabilitat epistolar de la família Burgués de Girona (1799- 1803)*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona, 2005.

ARAGÓ i MASÓ, Narcís-Jordi:

-Dossier. “Rafael Masó. Més enllà de l'arquitecte”, *Rev.Gi*, 239, 2006, p.77- 81.*Rafael Masó i els noucentistes*. Girona.Diputació de Girona, 2007.

BATLLE i PRATS,Lluís: “La creació del Instituto Provincial gerundense como precursor del Instituto Nacional de Enseñanza Media”, *Rev.Gi*, 75, 1976, p.117- 120.

CARMANIU MAINADÉ, Xavier. *Carles Rahola, l'home civilitzat*. Girona: CCG. Edicions /Fundació Valvi, 2006.

CLARA I RESPLANDIS, Josep:

-<<Notes sobre la banca gironina de la “febre d'or ”. “El Banco de Gerona”.*Rev. Gi*, 74, 1976, p. 41- 44.

-<<Notes sobre la banca de la restauració: “Crédito Gerundense”>>; *Rev.Gi*, 75, 1976, p. 59- 65.

-“La indústria moderna a la Girona del segle XIX: La Foneria Planas”,*Revista de Girona*, 1977, núm.80, p. 215- 222.

-“Miquel Santaló, recensions de geografia”,*Rev.Gi*,82,1978,p.95- 102.

-“Pere Blasi, geògraf català”,*Rev.Gi*, 87, 1979, p.125-129.

-“Gironins heterodoxos: els espiritistes”.*Rev.Gi*, 95, 1981, p. 93- 97.

-“Notes sobre la fàbrica Grober (1890-1978)”,*Rev.Gi*,106, 1984, p.45- 56.

-“Bibliografia de Miquel Santaló”,*Rev.Girona*, 79,1991,p.70-73.

-“150 anys de l’Institut de Girona. De la Força a les Pedreres”,*Rev.Gi*, 149, 1991, p.36- 39.

-“Expedient i exàmens de Josep Pla a l’institut de Girona”,*Rev.Gi*, 166, 1994, p.36-43.

*Sobre la desamortització i exclaustació a Girona, vegi’s el Dossier de la *Revista de Girona*, 113, 1985, p. 6- 44. Diversos autors.

CORNELLÀ I ROCA, Pere:

-“<<La Acción>>, periòdic dels republicans radicals de Girona(1905- 1906)”.
Rev. Gi, 82, 1978, p. 23- 26.

- “Girona 1874- 1932. Aproximació a la vida política durant la Restauració”.
Rev. Gi, 75, 1976, p. 13- 24.

GARRABOU I SEGURA, Ramon. “La burgesia agrària gironina durant el segle XIX”.
Rev. Gi, 112, 1985, p. 9- 14.

GIL I BONANCIA, Miquel. “La llegada del ferrocarril a Gerona, bajo el símbolo del progreso”. *Rev. Gi*, 75, 1976, p. 75- 82.

GÓMEZ SANJUÁN, José Antonio. “El ferrocarril de Gerona a la frontera francesa”.
Rev. Gi, 99, 1982, p. 193- 200.

MARQUÈS I CASANOVAS, Jaume. “El doctor Lluís Batlle i Prats (1909-1983)”.*Rev.Gi*, 103,1983, p. 167- 169.

MARQUÈS I PLANAGUMÀ, Josep Maria. “ Estructures i mentalitats a l’església gironina. 1875- 1900”. *Rev. Gi*, 75, 1976, p. 135- 141.

MARTÍNEZ, Joan- Tomàs i Borja Vilallonga. <<Albert de Quintana, polític d’ordre>>,
Rev. Gi, Dossier Albert de Quintana, 245, 2007, p.70- 73.

MIRAMBELL i BELLOC, Enric:

-“Manifestacions externes de religiositat”.*Rev.Gi*,131, 1988, p. 96- 102.

-“El primer centenari de les Adoratrius a Girona”.*Rev.Gi*, 151, 1992, p. 4- 50.
Historia del Gobierno Civil de Gerona. Gobierno Civil de Gerona. Girona,
1992.

LACUESTA, Raquel (et al.); FONT, Anna (coord.). *Rafael Masó i Valentí: Arquitecte (1880- 1935)*. Barcelona: La Caixa, 2006.

NADAL i FARRERAS, Joaquim:

-“La contribució gironina al desenvolupament de la indústria elèctrica catalana”.
Rev. Gi, 75, 1976, p. 51- 58.

-*Emilio Grahit y Papell. Memorias de un ex-alcalde gerundense*. Introducció i notes de Joaquim Nadal i Farreras. Institut d’Estudis Gironins. Girona, 2003.

PEIX I PARERA, Josep Maria. “Viernes Santo en Gerona. La procesión del Santo Entierro”. *Rev. Gi*, 30, 1965, p.53- 57.

PUIG I OLIVER, Lluís Maria de. “L’estructura social de Girona al llarg de la història”.*Rev.Gi*, 81, 1977, p. 315-322.

PUIGBERT I BUSQUETS, Joan:

-“Josep Pella i Forgas, un capdavanter catalanista de la Restauració”. *Rev. Gi*, 75, 1976, p. 31- 36.

-<<Per a una història de la intransigència a Girona. “El Integrista” (1888-1890)>>. *Rev. Gi*, 99, 1982, p. 149- 156.

PUIGVERT, J.M. (coord.). *Església, societat i poder a Girona*. Girona. Ajt. Girona/CCG,2007.

RODRIGUEZ VILAGRAN, Àngel. “Quatre mil números del full parroquial de Girona”.*Rev.Gi*,228, 2005. P.42-47.

SAGUER I HOM, Enric; TEBAR I HORTAL, Xavier. Dossier. Els hisendats gironins Pelai Negre: Un hisendat gironí i la qüestió agrària, (1921- 1939). *Rev.Gi*, 144, 1991, p. 67- 71.

SUREDA, Pere Joan. “Cent cinquanta anys de colònies industrials”,*Rev.Gi*, 133,2005, p.44- 51.

SURÓS I PERACAULA, Joan: “La patronal gironina i el locaut de 1919”, a *Revista de Girona*, 144, 1991, p. 34- 37; i els orígens de la CNT a Girona (1910-1919), 1987.

TARRÉS i TURON, Josep:

-“ L’enginyer i arquitecte Pere Garcia Fària a les comarques de Girona”, *Rev. Gi*, 222, 2004.

-“De la industrialització de les comarques de Girona al vapor Burés”, *Rev. Gi*, 229, 2005, p. 32- 39.

VAQUÉ I BOIX, Empar. Dossier. Excursionisme . “Els espais excursionistas gironins”.*Rev. Gi*, 134, 1989, p. 20- 25.

VILAMITJANA, Dolors. <<Albert de Quintana, propietari, poeta i polític>>. *Rev. Gi* Dossier d’Albert de Quintana, 245, 2007, p.63- 69.

VINYAS i COMAS, Joan. *Memòries d’un gironí. Una visió de la premsa de Girona*. Girona.Col.legi de Periodistas de Catalunya/ Diputació. 2004. 2n.Vol. de la col.lecció Papers de Comunicació.

Santa Eugènia de Ter

CLARA I RESPLANDIS, Josep. “Sobre la filatura de Santa Eugènia”. *Rev. Gi*, 96, 1981, p.1- 7.

LANAO REVERTER, Pau; VINYOLES i CASAS, Carme. *Santa Eugènia de Ter*. Girona.Ajt.de Girona, 2007.

Sarrià de Ter

ANTÓN PELAYO, Javier. *Sarrià de Ter*. Girona. Diputació de Girona, 2007.

BRUGADA, Josep (coord.). *Sarrià de Ter: el paper de la història*. Girona. CCG Edicions, 2007.

Pla de l'Estany

ARMENGOL ALBANELL, Josep; Tino SORIANO; Ernest COSTA i SAVOIA. *El Pla de l'Estany*. Girona. Competium, 2007.

BUTIÑÀ I GRANÉS, Jaume. "Orígenes de la ciudad de Bañolas". *Rev. Gi*, 39, 1967, p.75-79.

COROMINAS I PLANELLAS, Josep Maria. "Orígenes de la ciudad de Bañolas". *Rev. Gi*, 39, 1967, p.75- 79.

MARQUÈS I CASANOVAS, Jaume. "Orígenes de la ciudad de Bañolas". *Rev. Gi*, 39, 1967, p.75- 79.

ROCA, A. i RIERA, P. *El Pla de l'Estany. Una economia diversa*. Caixa d'Estalvis de Catalunya. Barcelona. 1992.

TERRADAS I VIÑALS, Dolors. "Les epidèmies de còlera a Banyoles en el segle XIX", *Rev. Gi*, 101, 1982, p. 351- 356.

* Per una visió de la vida política de l'Empordà, vg. "Els senadors empordanesos". *Rev. Gi*, 95, 1981, p.87- 92. De F. FERRER I GIRONÈS.

Alt Empordà

Figueres

BERNILS i MACH, J.M.

-“Joan Matas Hortal, polític republicà figuerenc”. *Rev. Gi*, 165, 1994, p. 60- 64.

-<<Cent anys de ferrocarril a Figueres>>. *AIEA*. Figueras, 12. 1977, p. 11- 128.

ALVARADO, Joaquim. *El negoci del suro a l'Alt Empordà (X-XVIII- XIX)*. Museu del Suro de Palafrugell. Palafrugell. 2002.

MORENO CHACÓN, Manolo. *El personal polític republicà a l'ajuntament de Figueres. Les eleccions municipals durant la Restauració (1877- 1923)*. Ajt.Figueres. Col.lecció Juncària, 2004.

FALGUERAS i FONT, Joan; SANTALÓ PEIX, Jaume. *Figueres, arquitecturas i història*. Figueres. Edicions del Brau, 2007.

En un àmbit també polític, cal destacar el llibre sobre el figuerenc, Joan Tutau que arribà a ser ministre de la Primera República i un dels fundadors del *Casino Menestral* (1856):

FERRER i GIRONÈS, Francesc. *Joan Tutau i Vergés*. Col.lecció Cooperativistes Catalans, 5. Cossetània Edicions, 2006.

PLANAS I ROIG, Miquel. “La població de l'Alt Empordà els segles XVII, XVIII i XIX”, *Rev. Gi*, 124, 1987, p. 73- 78.

PUJOL, David; JUANOLA, Joan. *Breu Història de l'Alt Empordà*. Girona: Llibres, 2005.

Baix Empordà

ESPINÀS i PINYOL, Noemí: “La formació del districte escolar de Santa Cristina d’Aro, (1858- 1903)”, *Rev.Gi*, 121, 1987, p. 80- 85.

FALGUERAS, Josep. “Vincke, la fàbrica de Palamós” , dins *Quaderns del Cau de la Costa Brava- Museu de la Pesca*, núm.4, 1997.

FEU, Jordi; BESALÚ, Xavier. *Pobresa, marginació i exclusió social a la Costa Brava el cas de Palafrugell i Mont-ras*. Palafrugell/ Girona: Caritas Palafrugell/ Universitat de Girona. 2006.

GELABERTÓ, Joaquim i Joan Carles GELABERTÓ. “Frederic Pujulà i Vallès, escriptor i polític palamosí”, *Rev. Gi*, 245, 2007, p.52- 57.

HERNANDEZ i BAGUÉ, Santiago:

-<<El món del suro>>. *Quaderns de la Rev.de Girona*, núm.9, Ed. Diputació de Girona/ Caixa d’Estalvis Provincial, Girona, 1987.

-<<Palafrugell i el suro (Feina i gent dels inicis de la indústria a la postguerra)>>. *Quaderns de Palafrugell*, núm. 11. Coeditat per Aj.de Palafrugell i la Diputació de Girona. Palafrugell, abril 2002.

JUANOLA, Albert. *Història i històries de la indústria del suro*. Sant Cugat del Vallès.Rourich.2001.

Per *Sant Feliu de Guíxols*, vg. “Els maçons de Sant Feliu de Guíxols”. *Rev. Gi*, III, 1985,p. 76- 81. De J. CLARA I RESPLANDIS.

També vg. per una visió més àmplia: *Sant Feliu de Guíxols. Una lectura històrica*. Àngel JIMÉNEZ. Diputació de Girona. Ajt. de Sant Feliu de Guíxols, 1997.

SAGUER, Enric:

Treball agrari i reproducció econòmica. El Baix Empordà, 1850- 1880.
Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines/ Universitat de
Girona.Girona. 2005.

El Ripollès

CASSANY I BASSETS, Joan.

-“Apuntes estadístics sobre la indústria de hilados sobre la comarca del
Ripollès”. *Rev. Gi*, 19, 1962, p. 87- 88.

-“Apuntes estadístics sobre la indústria de hilados en la comarca del Ripollès”.
Rev. Gi, 21, 1962, p.48.

GRAELLS I PUIG, Eudald. “La fàbrica de pólvora de Ripoll”. *Rev. Gi*, 22, 1963,p. 37-
40.

URSA, y; SOY, A.; SOLÀ,F. *L'economia del Ripollès. Una indústria en crisi en una
comarca de muntanya.* Caixa d'Estalvis de Catalunya,Barcelona, 1989.

A destacar l'estudi sobre la conflictivitat obrera i el seu entorn a les comarques
gironines, de Francesc FERRER, *Els moviments socials a les comarques gironines*,
Girona,Diputació de Girona, 1998.

* Per una visió de conjunt de l'Empordà, vg. “L'Empordà a finals de segle”.*Rev. Gi*,
75, 1976, p. 157- 161.D'Albert COMPTE I FREIXENET.

COSTA I FERNÁNDEZ, Lluís. Història del Baix Empordà dins *Història de les comarques gironines*. Volum IV. Diputació de Girona. 2006. Vegi's especialment p. 523- 540, on es describen les activitats econòmiques-productives dels municipis que conformen la comarca del baix empordà. I de les pàgines següents- p. 540- 543-, on es descriu el moviment obrer, sobretot a partir de la segona meitat del S.XIX. Les pàgines

que segueixen (544-547), explica la connexió que hi ha en alguns municipis, p.ex. en el districte de la Bisbal entre ésser industrial o bé petit propietari manufacturer i pertànyer a un partit o altre. En aquest cas concret podria ser de la *Lliga* o del *Partit Republicà Federal*.

També a la *Bisbal*, Jordi FRIGOLA I ARPA. Ed. Diputació de Girona i Caixa de Girona, 2003. Sobretot per la indústria suro-tapera, l'adoberia i alfareria. I la conflictivitat obrera-patronal, vagues i queixes laborals a finals del S.XIX ,vegi's p. 54-61.

Per conèixer l'impacte de la Gran Guerra al *Baix Empordà*, veure *La repercussió de la Gran Guerra en la comarca del Baix Empordà*. Palafrugell. Museu del Suro de Palafrugell. 1998. De Joan PELEGRÍ I NICOLAU.

Un visió àmplia en el temps sobre *Palafrugell*, vg. "Mil anys de Palafrugell". *Rev. Gi*, 131,1988, p.7. De Narcís-Jordi ARAGÓ I MASÓ.

Per a *Sant Feliu de Guíxols*. Consultar Àngel JIMÉNEZ, *Quaderns de la Revista de Girona*, Núm.8, Diputació de Girona i Caixa d'Estalvis Provincial, 1986.

Pel municipi de *Roses*, vg. <<Ressenya bibliogràfica: "Roses, una vila amb història". *AIEE*. Figueres, 24. (1991). P.423. De J.M. BERNILS I MACH.

Per a l'*Escala*, vg. <<Fulls d'Història Local de l'Escala". *AIEE*. Figueres, 26. (1993). P.399- 340. De J.M. BERNILS I MACH.

A *Lloret de Mar* també existí una indústria surotapera. Tot i que no va tenir la importància de Palafrugell. Abarca del 1866 al primer decenni del segle XX. Vg. *La indústria surotapera a Lloret de Mar*. Ajt. Lloret de Mar, 2002. D'Agustí M. VILÀ I GALÍ.

Pel conjunt del *Baix Empordà*, vegi's *Estudis del Baix Empordà*. Sant Feliu de Guíxols. Institut del Baix Empordà. 1998. Diversos autors. Tant per aquest any com pel 1999. I també *Història del Baix Empordà*. Girona: Diputació de Girona, 2006. De Francesc AICART (et al.); M. SAURI; M. CONCEPCIÓ (coord.); Santi SOLER (coord.).

En quant a associacions, ateneus, cooperatives i casinos:

* En un sentit ampli, vg. l'article d'Eva VÁZQUEZ: "Els casinos: tardes de joc i cafè". *Rev. Gi*, 186, 1998, p. 20- 29. També cal sementar l'article de Jordi PLA dins el Dossier. La gestió cultural a la regió de *Girona*. "La cultura des de l'Associacionisme". *Rev. Gi*, 186, 1998, p. 83- 84.

Un ateneu a destacar, és el d'*Olot*. Vg. "L'Ateneu d'Olot". *Rev. Gi*, 145, 1991, p. 16- 17. Per Doménec MOLÍ I SERRA.

En un sentit molt més ampli cal remarcar el llibre de Mita CASACUBERTA i Joan SALA. *Cultura i ciutat. Segles XVIII- XX. Olot*. Ajt. d'Olot i Diputació de Girona, 1998. Dins Quaderns d'Història d'Olot, 10.

Per a *Palamós*, vegi's *Societat coral el Progrés, 100 anys*. Palamós. Ajt. Palamós. 1998. De R. Maria MEDIR.

En el cas de *Palafrugell* hi ha dos articles destacats sobre la *Cooperativa la Económica Palafrugellense*. Vg. "Breve historia de la Cooperativa la Económica Palafrugellense", *Rev. Gi*, 32, 1965, p. 80- 82. Anònim. I també vegi's <<"L'Econòmica Palafrugellense", 125 anys de cooperativisme>>, *Rev. Gi*, 138, 1990, p. 44- 50. D'Albert JUANOLA I BOERA.

En el cas del Casino de *Sant Feliu de Guíxols*, vg. <<El Casino dels “Nois” de Sant Feliu de Guíxols (I)>>. *Rev. Gi*, 85, 1978, p.345- 356. De Lluís ESTEVA I CRUAÑAS. I també, del mateix autor, vegi's <<El Casino dels “Nois” de Sant Feliu de Guíxols (II)>>. *Rev. Gi*, 87, 1979, p.61- 71.

També en referència a aquest Casino dels Nois, vg. “El Casino dels Nois: cent anys de vida guixolenc”. *Rev. Gi*, 138, 1990, p. 32- 38. D'Angel JIMÉNEZ I NAVARRO.

Pel Casino de *Llagostera*, vg. “El Casino llagosterenc, de la primera Dictadura a la guerra civil”. *Rev. Gi*, 128, 1988, p.12- 25. De Pere SOLÀ I GUSSINYER.

A *Begur* va existir un Casino destacable, vegi's “Can Mariano de Begur, un casino del temps dels indians”. Article de *La Revista de Girona*, 199, març-abril 2000, p. 28- 32. Per Lluís MOLINAS.

Per a *Figueres*, vg. <<De la historia de la veterana Sociedad La “Erato”>>. *AIEA*. Figueres,3. 1962. P.269-285. De F.J.GIRONELLA FALCES. I també vg. <<El Casino Menestral, fita lluminosa en la vida figuerenca>>. *AIEA*. Figueres,3. 1962. P.101- 108. De J. GIRONELLA I GARAÑANA.

També vegeu, sobre el Casino Menestral Figuerenc: “150 è aniversari del Casino Menestral Figuerenc”, *Rev. Gi*, 236, 2006, p.14- 15. D'Anna M.VELAZ I SICART.

La ciutat de *Figueres* desenvolupà un teixit associatiu important on cal incloure el teatre, com una forma més d'aglotinació sòcio-cultural. Veure <<Ressenya bibliogràfica: “Història del Teatre a Figueres 1816- 1991”>>. *AIEE*. Figueres, 24. 1991. P. 420- 421. De M. PLANAS I ROIG. I pel que fa a les relacions entre teatre i associacions, vg. <<Relaciones entre el Teatro Principal y la Erato en el siglo XIX>>. *AIEA*. Figueres, 9. 1972-73. P. 9- 78. De R. TORRENT I ORRI.

Pel que fa referència al cinema,vg. <<Els cinemes de Figueres>>. *AIEE*. Figueres, XXVIII. 1995. P. 229- 263. De J.M. BERNILS I MACH.

Aquest és un altre exemple de teatre, com un centre cultural més del teixit associatiu, on la població es divertia, conversava i era un catalitzador que mostrava la vitalitat de tota una col.lectivitat.

N'és un exemple, el teatre de la *Bisbal*. Vg. el llibre de Susana PARALS i Maria Dolors FIGUERAS. El teatre d'aficionats a la Bisbal: un segle de vida. Col.lecció Fontanetum, 3, Ajuntament de la Bisbal, 1997.

La qüestió social:

A *Girona*, vg. "Un informe sobre els protestants a la diòcesi de Girona l'any 1930". *Rev. Gi*, 100, 1982, p. 247- 254. De J. CLARA I RESPLANDIS.

Pel cas d'*Olot*, vg. "L'església contra la maçoneria en l'Olot de final del vuit-cents". *Rev. Gi*, 131, 1988, p. 69- 75. De J. CANAL I MORELL.

A la *Selva*, vg. ARNAU I GUEROLA, Maruja. "Els bandolers a la Selva en el segle XIX". *Rev. Gi*, 63, 1973, p. 82- 85.

A *Banyoles*, per la qüestió social d'aquest tombant de segle, vegi's *Història del Pla de l'Estany*, 2000; de Pere BOSCH, p. 645-646.

També vegi's el llibre sobre *L'Estany de Banyoles: Natura i home*, de Miquel COMA I VILA en col.laboració amb Joan GRATACÓS I GUILLÉN, Diputació de Girona i Caixa de Girona, 1991. Especialment les pàgines que fan referència a la indústria, p. 48- 49.

I sobre la vida política i les seves vicissituds vegi's "Banyoles, 1931: algunes notes entorn de les eleccions municipals". *Rev. Gi*, 87, 1979, p. 83- 89. De Pere CORNELLÀ I ROCA.

Per una visió més social i epidemiològica, vg. "Les epidèmies de còlera a Banyoles en el segle XIX". *Rev. Gi*, 101, 1982, p. 351- 356. De Dolors TERRADAS I VIÑALS.

Per *Sant Feliu de Guíxols*, consultar el llibre d'Àngel JIMÉNEZ, *Sant Feliu de Guíxols*, Ed. Diputació de Girona i Caixa de Girona, 1986.

Pel context de treball obrer i la seva organització en associacions, vg. "El moviment obrer guixolenc (1870- 1923)". *Rev. Gi*, 120, 1987, p. 74- 81. D'Àngel JIMÉNEZ I NAVARRO.

Per una comprensió àmplia del món industrial guixolenc,vg. “El Sant Feliu industrial en una exposició”. *Rev. Gi*, 159, 1993, p. 40- 43. D’Àngel JIMÉNEZ I NAVARRO.

A *Figueras*, sobre el seu hospital, vg. <<Historia del Hospital de Figueras, años 1313 a 1967>>. *AIEA*. Figueras, 6. 1966-67. P. 255- 306. De J.M. BERNILS I MACH.

En quant a la importància del ferrocarril i *Figueras*, vegi’s “ Cent anys de ferrocarril a Figueras”. *Rev. Gi*, 81, 1977, p. 393- 397. De Josep Maria BERNILS I MACH.

Sobre *Ripoll*,sobretot pel tema de les colònies tèxtils:

MARÍN I SURROCA,Jeroni. *Les colònies industrials tèxtils del Ripollès*. Fullet editat per diverses entitats, Ripoll, 2005.

MUNTADAS I CASANOVA,Montserrat. *Colònies industrials del Ripollès. Estudi arquitectònic i constructiu*. Div.entitats.Girona, 1997

A *Salt*, en quant a demografia, vg. “Aspectes demogràfics i de l’activitat econòmica a Salt,1900- 1970”, *Rev. Gi*, 85, 1978, p.389- 394. De Ramon Alberch i Fugueras.

ADROHER I PELLICER, Maria dels Àngels. “Salt i el Marquès de Camps:un cas de caciquisme”. *Rev.Gi*, 129, 1988, p. 82- 87.

També sobre caciquisme, vg. “Salt i el Marquès de Camps: un cas de caciquisme”. *Rev Gi*, 129, 1988, p.82- 87. De Jordi Pons i Busquets.

ALBERCH I FUGUERAS, Ramon. “Aspectes demogràfics i de l’activitat econòmica de Salt, 1900- 1970”. *Rev. Gi*, 85, 1978, p.389- 394.

ALBERCH I FUGUERAS, Xavier; COLOMER I ARCAS, Maria Assumpció. “Imatges inèdites de la transformació del tèxtil a Salt”. *Rev. Gi*, 164, 1994, p. 54- 61.

BOADAS I RASET, Joan. “La transformació de Salt per la indústria tèxtil”. *Rev. Gi* 126,1988, 75- 80.

CLARA I RESPLANDIS, Josep. “Salt a mitjan segle XIX. L’origen de la mà d’obra atreta per la indústria tèxtil”. *Rev. Gi*, 78, 1977, p. 39- 47.

Del període de la Dictadura a la Segona República no hi ha massa publicat. Destacaríem el llibre esmentat anteriorment de DD.AA *La Restauració. La Dictadura de Primo de Rivera*, 9, Girona, ADAC, 1998; o bé, fent referència a la premsa gironina, vegi’s Lluís Costa.*Història de la premsa a la ciutat de Girona (1787-1939)*, Girona, col.lecció Monografies de l’IEG, 12, 1987.

A destacar també, *La Dictadura de Primo de Rivera: estudis sobre les comarques gironines*. Girona. Cercle d’Estudis Històrics i Socials, 1992. D’UCELAY DA CAL, Enric (et al.). Quaderns del Cercle, 8.

COSTA i FERNÁNDEZ, Lluís. *La Dictadura de Primo de Rivera (1923- 1930): comunicació i propaganda a les comarques gironines*. Barcelona. Rafael Dalmau, 1995. Col.lecció: Camí ral,8.

CORNELLÀ I ROCA, Pere. “Projectes d’estudis de preparació professional. Girona 1926”.*Rev. Gi*, 101, 1982, p.357- 365.

CLARA I RESPLANDIS, Josep. “El Girona F.C. ha complert cinquanta anys”. *Rev. Gi*, 93,1980, p. 315- 324.

En l’àmbit de la història rural:

CONGOST, Rosa.*Els darrers senyors de Cervià de Ter: investigacions sobre el caràcter mutant de la propietat (segles XVII- XX)*. Girona. CCG Edicions, 2000.

SAGUER,E (coord.); ALVARADO, J. (et al.): *Els últims hereus. Història oral dels propietaris rurals gironins, 1930- 2000*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2005.

En aquest tombant de segle destaca l'afluència del món associatiu, i als anys '20 apareixen els Pomells de Joventut a les comarques gironines. Vg. A la *Rev. de Girona*, 203, Nov-desembre 2000. *El lligam dels Folch i Torres amb les comarques gironines*. P.48- 51. Per David Pagès.

Per entendre millor el context on es desenvolupa la Segona República a Girona i a les comarques gironines, caldria consultar:

CORNELLÀ, Pere. *Les eleccions de la Segona República a la ciutat de Girona (1931-1936)*, Girona, Delegación Provincial. Ministerio de Información y Turismo, Imp. Dalmau Carles Pla, 1975.

SURÓS I PERACAULA, Joan. "Conflictes socials a Girona en els primers anys de la II república". *Rev. Gi*, 137, 1989, p. 32- 36.

O bé, DD.AA.*La Segona República, 60 anys després*. Girona. Cercle d'Estudis Històrics i Socials. Col.lecció:Quaderns del Cercle, 7, 1991.

CLARA I RESPLANDIS, Josep.

-“El personal polític de l'Ajuntament de Girona (1930- 1936)”. *Rev. Gi*, 108, 1984, p. 158- 167.

-Dossier. El carlisme entre dues guerres, 1876- 1936.“La Comunió Tradicionalista a Girona, 1931- 1936”. *Rev. Gi*, 147, 1991, p. 83-88.

Sovint els estudis històrics engloben l'etapa de la Segona República i Guerra Civil, com és el cas del llibre: *Segona República i Guerra Civil a Girona: 1931- 1939*. Girona. Ajt.de Girona.2006.DD.AA.

En l'etapa republicana a Girona, vg. "Dossier. La Divisió Territorial, ahir i demà. L'organització territorial a la Catalunya republicana, 1931- 1939". *Rev. Gi*, 115, 1986, p. 18- 23. D'Oriol NEL.LO I COLOM.

Pel cas de *Salt*

Josep BURCH i Montserrat VIVERN. *El poble de Salt durant la Segona República*, Monografies d'Estudis locals. Història, 2, SALT, Ajuntament de Salt, 1986.

Per a *Banyoles*, *Història del Pla de l'Estany*, Op.cit., p. 666- 672.

A la *Bisbal*. Dins col.lecció *Quaderns de la Revista de Girona*, Núm. 109, Diputació de Girona i Caixa de Girona, 2003. Vegi's llibre elaborat per Jordi FRIGOLA I ARPA. *La Bisbal*, en concret les pàgines que parlen de la constitució d'un Ajuntament modèlic, p. 70- 71.

Figueres

-<<Episodis de la II República a Figueres". *AIEE*. Figueres, 14. (1979-80). P.339- 462.De J.M. BERNILS I MACH.

Per a *Castelló d'Empúries* , <<República i Guerra Civil a Castelló d'Empúries (entre la història i les memòries)>>. *AIEE*. Figueres, 27. 1994. P. 279- 280.De J.M.BERNILS I MACH.

VIII. ANNEX 1: ALGUNS DOCUMENTS

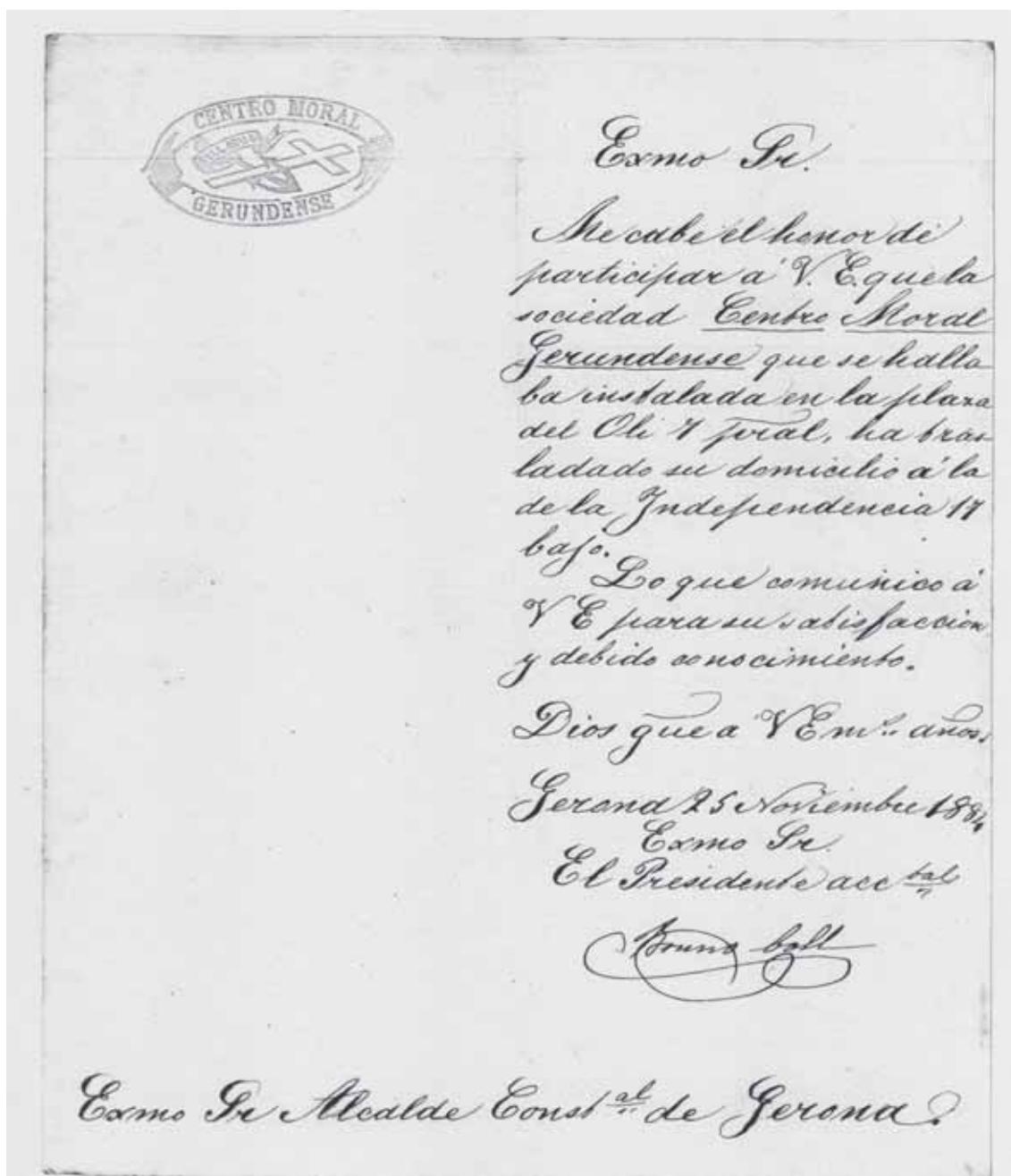
A1.1. La Societat “*Centro Moral Gerundense*” es traslladà de local el 1884.(AMG)

A1.2. L’Associació “*Cruz Roja*” felicita al nou Consistori municipal gironí del 1905.
(AMG)

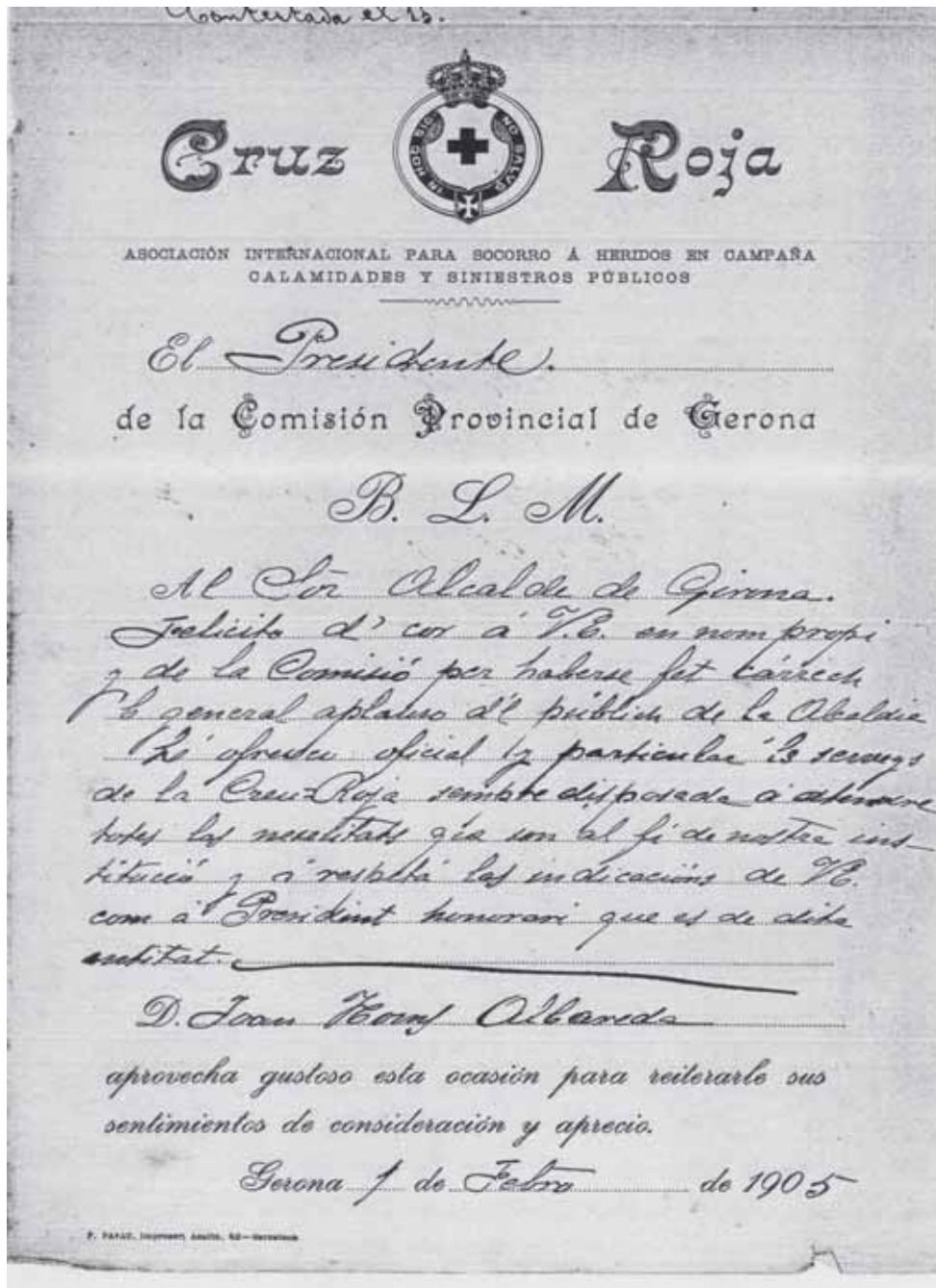
A1.3. Reglament del *Círculo Católico de Obreros* (1894) (CCOO) (ADG)

A1.4. Reglament *Centre Republicà Federalista* (1903)(BPG)

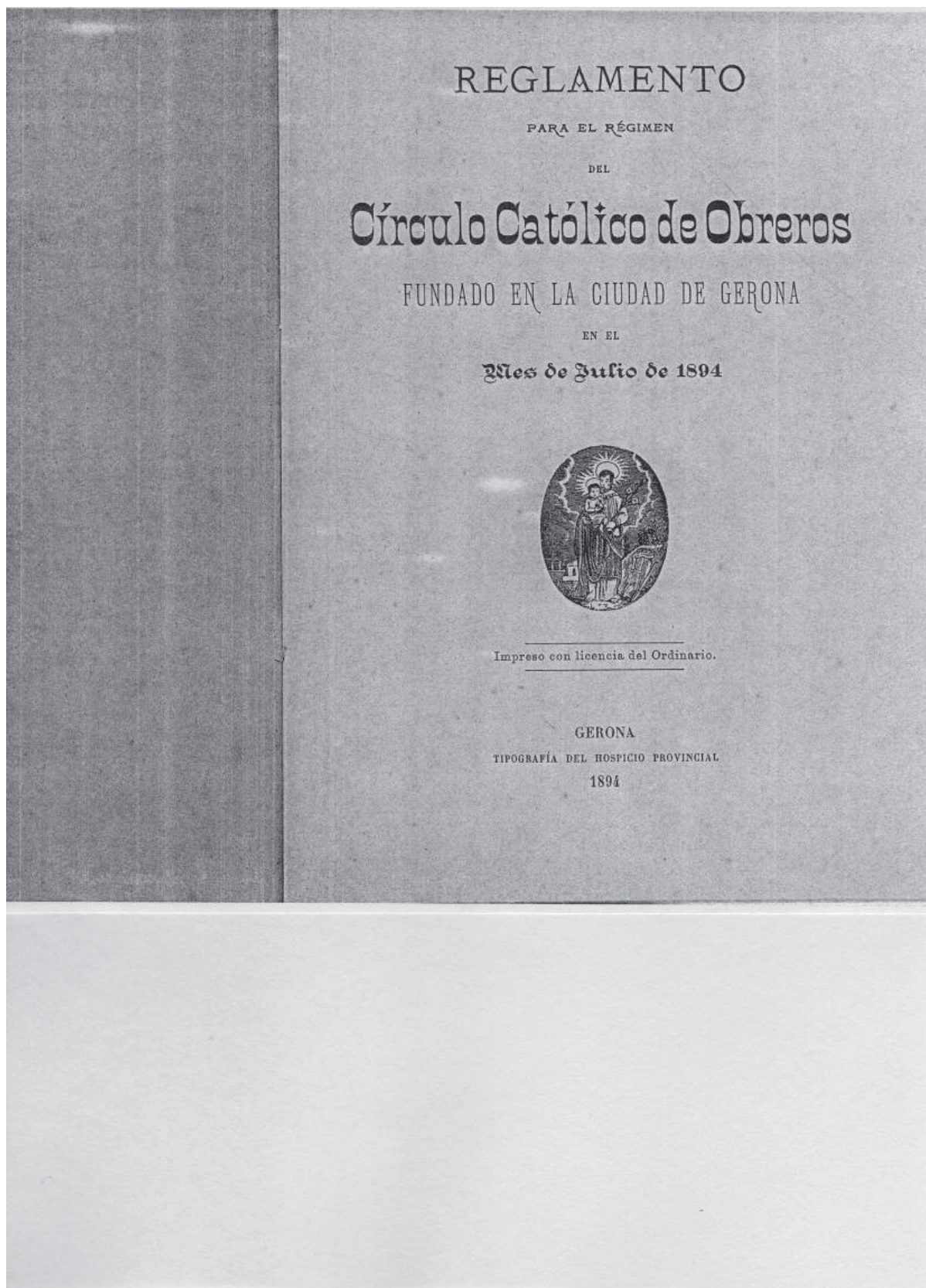
A1.1.La Societat “*Centro Moral Gerundense*” es traslladà de local el 1884.(AMG)

A1.2. L'Associació "Cruz Roja" felicita al nou Consistori municipal gironí del 1905. I s'adhereix a la tasca d'ajut a les necessitats de la població gironina.(AMG)

A1.3. Reglament del *Círculo Católico de Obreros* (1894) (CCOO) (ADG)

CÍRCULO CATÓLICO DE OBREROS

REGLAMENTO

CAPÍTULO PRIMERO

Objeto del Círculo y sus medios

ARTÍCULO 1.º El Círculo Católico de Obreros reconoce por objeto conservar, arraigar y propagar las creencias católicas apostólicas romanas; las buenas costumbres; los conocimientos religiosos, morales, científicos, literarios y artísticos, en especial los de aplicación á la agricultura, industria y comercio; crear una Caja de socorros mútuos para casos de enfermedad no culpable, y proporcionar á los socios algunos ratos de honesta expansión, en especial los domingos y días festivos.

ART. 2.º Para cumplir el Círculo su objeto religioso, se coloca bajo la protección de la Sagrada Familia, reconociendo por patronos á Jesús, María y José, obreros en el taller de Nazaret. A este fin se consagrará una fiesta todos los años el día 1.º de Enero.—En este día, en el de la Natividad de la Virgen y Patrocinio de San José habrá comunión general, á la que deberán asistir todos los socios que no se hallen legítimamente impedidos.

ART. 3.º El Círculo dispondrá la celebración de tres misas rezadas en sufragio del alma de cada socio que falleciere.

ART. 4.º Para cumplir el Círculo con su objeto moral, no se admitirá en él á sujetos de costumbres públicamente degradadas, y se excluirá á los que lleven una vida disoluta ó hagan alarde de incredulidad, si después del primer aviso no se advirtiese radical é inmediata enmienda.

ART. 5.º En las Juntas generales ordinarias que se celebrarán en los

días en que tenga lugar la comunión general de reglamento, antes de darse cuenta del estado actual y habitual del Círculo, se pronunciará, en cuanto sea posible, un discurso sobre un punto cualquiera de interés religioso, moral ó social, conforme al espíritu del artículo 1.º de este capítulo, y revisado previamente por el Sr. Consiliario.

ART. 6.º Para que el Círculo pueda llenar su objeto intelectual, se establecerán oportunamente clases nocturnas. Se enseñará en ellas gratis Religión y Moral, Lectura, Escritura, Gramática castellana, Aritmética, Dibujo, Canto y Música y las demás asignaturas que contribuyan al objeto del artículo 1.º.

ART. 7.º Para que el Círculo pueda realizar su objeto económico, se establecerá una Caja de Socorros mútuos con el fin de auxiliarse los socios numerarios en caso de enfermedad no culpable, siempre que ésta se halle suficientemente justificada por certificación del Médico y dos socios de visita nombrados al efecto por la Junta Directiva.

Cuando se juzgare oportuno por la Junta directiva, podrán establecerse dentro del Círculo una Caja de ahorros, un Monté de piedad y cualquiera otra fundación independiente de la Caja general y primaria destinada á socorros mútuos; para mejorar de un modo legítimo la condición de los obreros en su aspecto económico. Dichas cajas é instituciones, dependientes de la Junta Directiva del Círculo, tendrán sus especiales reglamentos por los cuales deberán regirse.

ART. 8.º Para que el Círculo pueda conseguir su objeto recreativo, habrá una sala provista de toda suerte de juegos lícitos, de buenas publicaciones y revistas católicas, científicas, literarias y artísticas. Su elección estará á cargo de la Junta Directiva. Creará también el Círculo una biblioteca con los mejores libros de cada ramo, artes, ciencias aplicadas á la industria é historias aprobadas por la Autoridad eclesiástica ó revisadas al menos por el Consiliario.

ART. 9.º Las salas de recreo y biblioteca estarán sujetas á un reglamento especial aprobado por la Junta Directiva.—Quedan, sin embargo, prohibidos de antemano los bailes, las representaciones y escenas profanas, los cantos menos honestos, las disputas y conversaciones libres y los juegos de naipes, azár é interés.

ART. 10.º El Círculo no prohija huelgas. Quedan prohibidas las discusiones políticas dentro del Círculo.

ART. 11.º No podrá disolverse el Círculo, ni alterarse por nadie el objeto de su creación expresado en el artículo primero, como no sea por disposición del Prelado Diocesano.

ART. 12.º El Círculo estará abierto todos los días hasta las diez de la noche.

CAPITULO SEGUNDO

De los socios y su admisión.

ART. 13.º Los socios pueden ser activos y aspirantes, honorarios, protectores y de mérito.

Los socios activos se clasifican en numerarios y supernumerarios. Son numerarios los obreros mayores de diez y seis años reconocidos y declarados tales por la Junta Directiva y supernumerarios los demás socios activos.

ART. 14.º Para ser alguno admitido como socio activo numerario, es preciso: 1.º que no padezca enfermedad crónica, 2.º que sea presentado por dos socios del Círculo, 3.º que sea católico, apostólico, romano y de intachable conducta, 4.º que sea aprobada su admisión como tal por la Junta Directiva en votación secreta.

ART. 15.º Los socios numerarios satisfarán la cuota de trece pesetas al año.

ART. 16.º Todo socio numerario que deje de satisfacer la cuota en el tiempo que señale la Junta Directiva y requerido para el pago, no lo efectua-se dentro los quince días siguientes, será excluido de la lista de los socios.

ART. 17.º El que fuese borrado de la lista de los socios por la causa expresada en el artículo anterior, ó fuese excluido por la que señala el artículo 4.º, pierde por el mero hecho todas las cuotas que tenga satisfechas y los demás derechos que hubiese podido adquirir dentro del Círculo.

ART. 18.º El Círculo abonará á los socios activos numerarios enfermos dos pesetas diarias hasta los cuarenta días de su enfermedad; una peseta cincuenta céntimos durante los diez días siguientes; una peseta hasta los sesenta; y si la enfermedad pasare de dos meses, sólo se abonarán al socio cincuenta céntimos de peseta diarios, durante seis meses. Se admiten dobles cuotas con derecho al doble del socorro prefijado.

ART. 19.º El Círculo nada abonará por las enfermedades culpables, ni por las crónicas contraídas por el socio antes de su admisión, ni por inhabilitación física ocasionada por la edad hasta cumplidos los diez años de admisión del socio. Estos últimos tendrán derecho á la cuota que les señale la Junta Directiva. Tampoco se abona cantidad alguna hasta cumplidos los tres meses de ingreso en el Círculo.

Art. 20.º En tiempo de epidemia el Círculo hará un llamamiento general á la población, alcanzando con los recursos hasta donde pueda, y en tales casos la decisión de la Junta Directiva tendrá fuerza de ley.

Art. 21.º El Círculo tendrá una comisión nombrada por la Junta Directiva para procurar trabajo al socio que esté sin él.

Art. 22.º Los socios activos supernumerarios satisfarán una cuota de veinte pesetas al año, sin participar de los socorros pecuniarios de los de número, equiparándose á ellos en los demás derechos y deberes relativos al gobierno, administración y acuerdos del Círculo. Para serlo deberá ser presentado por un socio activo y admitido por la Junta Directiva, rigiendo al igual para los mismos el art. 16.º del Reglamento.

Art. 23.º Socios honorarios, son los que sin ser activos y sin pertenecer á la clase obrera, desean como prenda de simpatía y unión hacia ella, contribuir á las cargas materiales del Círculo con una cantidad anual señalada á su arbitrio y sea cuando menos igual á la cuota de los socios numerarios, sin participar de sus materiales ventajas ni intervenir en el gobierno, administración y acuerdos del mismo. A esta clase podrán pertenecer las señoras. A todos los socios honorarios se reconoce el derecho de asistir á los públicos y solemnes actos literarios y artísticos que por el Círculo se celebren.

Art. 24.º El Círculo admite con agradecimiento toda clase de donativos, inscribiendo por el mero hecho á los donantes en la lista de sus socios protectores; y en el caso de que el donativo sea extraordinario ó el servicio prestado insigne y se acuerde por voto unánime de la Junta Directiva proponerle para *socio de mérito*, dicha Junta elevará la propuesta al Consejo Diocesano quien, si lo cree procedente con aprobación y firma del Prelado de la Diócesis, expedirá el título que servirá al insigne bienhechor como señalada prueba de distinción y agradecimiento del Prelado, de su Consejo Diocesano y del Círculo.

Art. 25.º Socios aspirantes son los que, pretendiendo ser socios activos numerarios, carecen para ello de la edad reglamentaria. Estos tales deberán acomodarse en un todo á la disciplina general del Círculo.

Art. 26.º Los socios aspirantes pagarán la cuota de cinco pesetas al año, rigiendo igualmente para ellos el art. 16.º del Reglamento, y los que fuesen igualmente borrados por las causas señaladas en el art. 4.º de este Reglamento, perderán por el mero hecho todos sus derechos, incluso el reintegro de las cuotas satisfechas.

Art. 27.º A los aspirantes enfermos se les abonarán dos reales diarios durante los cuarenta días primeros de su enfermedad; real y medio durante los diez siguientes; un real hasta los sesenta, mas si la enfermedad pasase de

dos meses, se les abonará medio real diario, durante un semestre.

Art. 28.º Los socios aspirantes podrán asistir á las reuniones generales y á las veladas literarias y artísticas del Círculo, sin que en ningún caso tengan voz ni voto.

Art. 29.º Para que surta efecto el artículo anterior, deberán ir acompañados de sus padres ó encargados.

Art. 30.º Si el Círculo fuese disuelto por fuerza superior y no pudiese funcionar públicamente, la Junta Directiva nombrará una comisión compuesta del Presidente, Tesorero y Consiliario, para que en unión de dos socios activos numerarios, dos supernumerarios y dos honorarios nombrados por la misma, entiendan en el asunto. Al efecto, enterados por el Tesorero de los valores existentes, satisfarán por su orden las deudas que existiesen, conservando lo restante bajo su custodia, para irlo distribuyendo entre los socios enfermos que reúnan las condiciones reglamentarias de aptitud para ser socorridos, justificando esta distribución el día en que el Círculo reanude sus tareas.

En caso de extinción ó supresión oficial, el Prelado diocesano, oída la Junta Directiva, y teniendo en cuenta la procedencia de los fondos y el fin á que se hallan destinados, dispondrá como delante de Dios mejor le pareciere, del menaje y de cuanto al Círculo pertenezca.

Art. 31.º Para arraigar y extender la piedad dentro y fuera del Círculo, procurarán los socios fomentar y tomar parte de las asociaciones dedicadas á la mejor celebración de los domingos y días festivos, á la extirpación del vicio nefando de la blasfemia, á la enseñanza de la Doctrina cristiana, al apostolado de la oración y de otras por el estilo, principalmente las que se consagran de un modo especial á la obra del apostolado por medio de la propaganda católica, cual es la difusión de la buena prensa y extinción de la mala.

Promoverán asimismo de palabra y con el ejemplo la frecuencia de los Santos Sacramentos de Confesión y Eucaristía, las lecturas espirituales, el rezo cotidiano del Santo Rosario y del Angelus al toque de oraciones, la costumbre de descubrirse al pasar delante de algún templo ó de alguna imagen veneranda y de saludar á los ministros del Señor.

Se estimularán asimismo en los actos de piedad, cuales son, por ejemplo, asistir á las cuarenta horas, procesiones, jubileos, romerías, etc.

La Junta Directiva procurará además, que todos los años se den ejercicios espirituales á los asociados.

CAPÍTULO TERCERO

Del gobierno y administración del Círculo

Art. 32.º El Gobierno y administración del Círculo estará á cargo de un Presidente, un Vicepresidente, un Consiliario, á lo menos seis vocales, un Bibliotecario, un Tesorero, un Secretario y un Vicesecretario.

Art. 33.º Los cargos de la Junta directiva serán desempeñados gratuitamente por socios activos, y deberán recaer en personas de honradez notoria y de sentimientos religiosos muy arraigados, y el de Tesorero en socio que además de estas circunstancias, tenga con qué responder á la seguridad de los fondos que se le confian.

Art. 34.º La elección de la Junta Directiva se verificará durante la Junta general del día 1.º de Enero, renovándose por mitad cada dos años.—La primera renovación comprenderá al Presidente, á los vocales 2.º, 4.º y 6.º, al Tesorero y al Vicesecretario; la segunda renovación, á los individuos restantes de dicha Junta.

Ambas se harán en esta forma: se dividirá por la Junta Directiva el Círculo en secciones de veinte y cinco socios cada una; cada sección procederá por votación secreta á la elección de un individuo comprendido en la terna que al efecto habrá propuesto la Junta Directiva; los individuos de ésta y los nombrados por las secciones, después de madura deliberación y examen, elegirán en votación secreta á los individuos que, á su parecer, reúnan las mejores condiciones para desempeñar los cargos.

Concluida la elección, se elevará ésta al Prelado por conducto del Consejo Diocesano para su aprobación definitiva. El cargo de Consiliario será de la exclusiva elección del Prelado durante el tiempo de su voluntad.

Art. 35.º En caso de defunción de algún individuo de la Junta, será reemplazado inmediatamente por otro nombrado por la misma y por las que representaron las secciones en la elección anterior. Los nuevamente elegidos cesarán en sus cargos en la época en que debían cesar sus predecesores difuntos.

CAPÍTULO CUARTO

Atribuciones de la Junta Directiva

Art. 36.º Corresponde á la Junta Directiva:

- 1.º Procurar la conservación, aumento y buen espíritu del Círculo.
- 2.º Velar por la integridad y exacto cumplimiento del Reglamento.
- 3.º Admitir socios y acordar su exclusión con arreglo al Reglamento.
- 4.º Resolver las dudas acerca la interpretación del mismo.
- 5.º Nombrar todas las comisiones que deban actuar en el Círculo.
- 6.º Designar el Médico para los reconocimientos reglamentarios.
- 7.º Distribuir los socorros previo el certificado del Médico y de la comisión respectiva.
- 8.º Examinar y aprobar mensualmente las cuentas que deberán publicarse en todas las reuniones generales.
- 9.º Nombrar y separar á los dependientes y señalar sus sueldos y retribuciones.
- 10.º Convocar Junta general extraordinaria en casos urgentes.
- 11.º Fijar los días en que deban celebrarse las sesiones de la misma.

CAPÍTULO QUINTO

Del Presidente

Art. 37.º El Presidente del Círculo, que lo es también de la Junta Directiva, y el Vicepresidente en ausencia y enfermedades de aquél, ejercen la iniciativa e inspección superior en todos los asuntos de la Sociedad.

Es de su cargo:

- 1.º Convocar y presidir las Juntas generales y directivas.
- 2.º Firmar los libramientos de gastos acordados por la Junta Directiva.
- 3.º Firmar los nombramientos de socios, actas y comunicaciones oficiales.
- 4.º Resolver, de acuerdo con la Junta Directiva, lo que crea más acertado y beneficioso al Círculo; y en casos urgentes hacerlo por sí, dando cuenta á dicha Junta en su primera reunión.

CAPÍTULO SEXTO

Del Consiliario

Art. 38.º Es deber del Consiliario:

- 1.º Velar por el cumplimiento del Reglamento en la parte religiosa.

2.º Revisar toda clase de lecturas que por el Circulo hayan de facilitarse á los socios.

3.º No consentir que se falte por nada ni por nadie á los principios de la moral católica.

CAPÍTULO SÉPTIMO

De los Vocales

ART. 39.º Corresponde á los Vocales la inspección constante del local y de las escuelas del Circulo, procurando se guarde en ellos el mayor orden, aseo, limpieza y compostura, y se observen las disposiciones del Reglamento y de la Junta Directiva. Velarán además para que los dependientes del Circulo cumplan fielmente con sus cargos respectivos.

CAPÍTULO OCTAVO

Del Bibliotecario

ART. 40.º Estará á cargo del Bibliotecario:

1.º El cuidado y conservación de los libros, colecciones de revistas y de cuanto constituya el gabinete de lectura y biblioteca, llevando un indice de los mismos.

2.º Proponer, de acuerdo con el Consiliario, las publicaciones religiosas y científicas á que pretenda suscribirse el Circulo.

CAPÍTULO NONO

Del Tesorero

ART. 41.º El Tesorero recibirá y pagará las cantidades que procedan en virtud de libramientos expedidos por el Presidente, con la toma de razón del Secretario; llevará un libro de entradas y salidas de tesorería, custodiará los fondos del Circulo y dará cuenta mensual á la Junta Directiva.

ART. 42.º El Tesorero, por acuerdo de la Junta Directiva y con su mediación, colocará los fondos que á juicio de la misma Junta Directiva hubiese sobrantes, en la forma que estimen más conveniente.

ART. 43.º El Tesorero tendrá dos arcas, una en la que no podrá haber más de 1000 pesetas, y otra de los intereses restantes. La primera estará cerrada con una llave que sólo podrá tener el Tesorero, y la segunda con dos llaves diversas, una de las cuales obrará en poder del Tesorero y la otra en poder del Presidente.

CAPÍTULO DÉCIMO

Del Secretario

ART. 44.º Corresponde al Secretario:

1.º Llevar dos libros para extender las actas de las Juntas generales, y las de la Junta Directiva. Las actas serán visadas por el Presidente y firmadas por el Secretario.

2.º Llevar las listas de socios y la de clasificación de aquéllos por secciones, anotando los fallecidos y los que dejen de ser socios por exclusión ó á petición suya.

3.º Extender y firmar las convocatorias de Juntas, comunicaciones, libramientos y demás documentos en que ponga su firma el Presidente.

ART. 45.º El Vicesecretario auxiliará en sus trabajos al Secretario, y le sustituirá en sus ausencias y enfermedades.

CAPÍTULO DÉCIMO PRIMERO

De las Juntas generales ordinarias y extraordinarias

ART. 46.º El Circulo celebrará reuniones ordinarias generales los dias en que tenga lugar la comunión general reglamentaria, conforme á lo indicado en el artículo 2.º. En ellas la Junta Directiva expondrá el estado actual y habitual de la Sociedad, publicará las cuentas aprobadas y se dará cumplimiento á lo prevenido en el artículo 5.º del Reglamento.

ART. 47.º Se celebrarán Juntas extraordinarias cuando lo acuerde la Junta Directiva, y sólo se tratará en ellas del asunto que las motive y que deberá expresarse en la papeleta de convocatoria.

ART. 48.º En las veladas literarias y artísticas no se tratará asunto alguno relativo al gobierno ó administración del Circulo, y todos los trabajos científicos y literarios que hayan de leerse ó pronunciarse en ellas, no se recitarán sin previa censura y aprobación del Consiliario.

CAPÍTULO DÉCIMO SEGUNDO

De las Comisiones

ART. 49.º El Círculo tendrá por lo menos tres comisiones permanentes, que se denominarán de escuelas, de trabajo y de visita.

PÁRRAFO PRIMERO

Comisión de escuelas

ART. 50.º La comisión de escuelas tendrá á su cargo la organización y dirección de las escuelas que sostenga el Círculo.

ART. 51.º Propondrá asimismo á la Junta Directiva el cuadro de asignaturas que juzgue más conducente al objeto que se propone el Círculo en el artículo 1.º de este Reglamento.

ART. 52.º Igualmente propondrá á dicha Junta el material y personal para las escuelas, que sea más apto al fin que se pretende, y conferirá, en virtud de exámenes anuales, los premios que previamente acuerde la Junta Directiva, bajo cuya presidencia se repartirán solemnemente en alguna de las Juntas generales.

ART. 53.º Los libros de texto para la enseñanza religiosa serán designados por el Prelado á propuesta del Consiliario y la Junta Directiva; los correspondientes á las demás asignaturas, lo serán á propuesta de la Comisión y en conformidad con el parecer del Consiliario.

ART. 54.º Los profesores de Religión y Moral serán sacerdotes ó por lo menos ordenados in Sacris, que nombrará el Prelado, y podrán turnar por semanas ó meses, á fin de no hacerles tan gravoso el servicio.

ART. 55.º Además de los profesores habrá instructores auxiliares que serán elegidos de entre los alumnos más aventajados y que se distinguen por su puntual asistencia y aprovechamiento; procurando relevarlos en sus tareas, para que no sufran perjuicios en su educación. Los auxiliares obrarán conforme á las instrucciones que los profesores les comuniquen, y á cuyas órdenes estarán sometidos en lo tocante á sus cargos.

ART. 56.º Todo lo demás concerniente á la enseñanza, clases, alumnos, exámenes, matriculas, asistencia, disciplina, etc., será objeto de un reglamento especial, redactado por la Comisión, con aprobación de la Junta Directiva.

ART. 57.º Todos los domingos, á una hora señalada, habrá conferencias instructivo-morales recreativas, en las cuales podrán tomar parte los profesores y discípulos y socios activos más aventajados del Círculo, y á la que podrán asistir todos los obreros que lo soliciten, aun cuando no sean socios del Círculo, con tal de que asistan con manifiesto deseo de aprovechamiento, y hayan obtenido previamente permiso de la comisión.

ART. 58.º La Junta Directiva podrá acordar se dé á los profesores alguna cantidad mensual ó anual, ó que se les haga algún regalo por Pascuas de Navidad ó de Resurrección, como pequeña demostración de agradecimiento y deferencia á sus desvelos y sacrificios, conforme lo permitan los recursos del Círculo.

PÁRRAFO SEGUNDO

Comisión del trabajo

ART. 59.º Compondrán esta comisión cuatro individuos de notoria honradez y marcada influencia.

Tendrán á su cargo la colocación de los obreros en las diferentes industrias á que pertenezcan y especialmente á los que adquieran su instrucción en las escuelas del Círculo, para lo cual recibirá del Secretario una lista clasificada por secciones de todos los socios activos numerarios que pertenezcan al Círculo. No podrán recibir gratificación alguna por el desempeño de sus cargos, mostrándose afables y serviciales tanto en los dueños de los establecimientos, como con los obreros que soliciten su cooperación.

ART. 60.º La elección y duración de los individuos de dicha comisión pertenece exclusivamente á la Junta Directiva.

PÁRRAFO TERCERO

Comisión de visita

ART. 61.º Esta comisión, que nombrará la Junta Directiva y se compondrá de dos individuos, visitará á los socios enfermos é informará á la misma si la enfermedad que padecen les impide el trabajo ordinario; si llega á los días que expresa la escala establecida en el art. 18 para el abono de socorros, y cuando ha de cesar por estar el socio en disposición de trabajar. A su in-

forme, que será firmado, acompañará la certificación del Médico. La Junta Directiva, en caso de duda podrá comisionar á un médico que examine el enfermo y certifique lo que resulte.

ART. 62.º La comisión será renovada cuando lo acuerde la Junta Directiva.

ART. 63.º Será digna de elogio la comisión que establezca un turno de vela voluntario para los socios gravemente enfermos.

ART. 64.º Se procurará con gran interés que no se les muera ningún enfermo sin haber recibido con tiempo y oportunidad los Santos Sacramentos que prescribe nuestra Santa Madre la Iglesia.

ART. 65.º El Círculo y todas sus obras estarán bajo la dependencia del Consejo Diocesano, según las bases aprobadas por el Consejo general de Valencia.

ART. 66.º La Junta Directiva, de acuerdo con el Consejo Diocesano, podrá en cualquier tiempo suprimir, adicionar y modificar cualquier artículo del presente Reglamento, no pudiendo poner en práctica la alteración sin previa aprobación del Prelado de la Diócesis.

ARTÍCULO ADICIONAL

El Círculo católico de obreros se instalará en el primer piso de la Casa número 16 de la calle Nueva del Teatro.

Gerona 26 de Mayo de 1894.

Visto el reglamento que precede, en cuanto á Nos toca, lo aprobamos, interponiendo en el mismo Nuestra Autoridad Ordinaria.— TOMÁS, Obispo de GERONA.—Por mandado de S. E. Ilma. el Obispo mi Señor, *Dr. Rafael Hortá*, Arcediano Secretario.

A1.4. REGLAMENT DEL CENTRE REPUBLICÀ FEDERALISTA (1903) (BPG)

Reglamento del <<Centro Republicano Federalista>> de Gerona. EA 278/ 27-IX-1903,p.3.

Título Iº. Objeto. Reglamento.

Art.1º. La Sociedad <<Centro Rep.Federalista>> tiene por objeto la propaganda de los principios republicanos federales, consignados en el programa de 22 de Junio de 1894;la organización de sus adeptos.

Acatando lo determinado por el partido en la organización, procurará presentar su acción política.

Título 2º. De los socios.

Art. 2º. El número de socios es ilimitado.

Art. 3º. Para ser socio se requiere estar conforme con lo conceptuado en el artículo primero, inscribirse en el censo del partido, ser presentado por dos individuos de la sociedad y pagar como minimum seis pesetas anuales.

La asamblea mensual discutirá la proposición de nuevos socios.

Título 3º. . Administración.

Art.4º. Regirá la sociedad una junta Administrativa compuesta de seis individuos: un Presidente, un Vicepresidente; un Tesorero; un Contador; un Bibliotecario; y un Secretario elegidos por sufragio directo.

La Junta se renovará cada año.

Art.5º. Toca al Presidente presidir y llevar la representación de la Sociedad; al Vice-Presidente ayudarle y sustituirle en caso de ausencia ó enfermedad; al Tesorero cuidar y custodiar los caudales, efectuando los pagos y cobros sociales cuya autorización dará el Presidente, y llevar un libro en que consten los gastos é ingresos de la Sociedad; el Bibliotecario llevar un registro de libros y periódicos y hará de Secretario en caso de ausencia ó enfermedad del que lo sea, é intervendrá en las operaciones todas, y debe el Secretario archivar la documentación de la Sociedad, llevar un registro de socios y libro de actas, y redactar y firmar lo que emane de las Juntas generales y administrativas.

Título 4º. . Régimen economico.

Art. 6º. Consisten los ingresos sociales en el cobro de cuotas, en suscripciones y donativos.

Título 5º. . Asambleas generales

Art.7º. El día treinta de cada mes, se reunirán los socios en asamblea general para proceder á la admisión de socios, tratar asuntos de administración y políticos, y cuantos asuntos no se opongan al artículo 1º. Se constituirà la asamblea por los socios presentes, presididos por una mesa compuesta por un presidente y dos secretarios nombrados por

los reunidos, los que redactarán un acta que será entregada para su ejecución á la Junta administrativa.

La Junta administrativa tiene el deber de exponer mensualmente los trabajos realizados y solo ella podrá hacer ejecutivos los acuerdos con la debida responsabilidad ante la Junta general.

Art.8º. Una vez al año una asamblea general extraordinaria, juzgará la obra de la Junta administrativa, y se procederá á nueva elección de la misma, no pudiendo nunca alterar, el Título 1º. de esos Estatutos.

Art. 9º. Siempre que veinte socios pidan Junta general, la Junta administrativa tiene el deber de convocarla en el término de ocho días.

Art. 10º. Son estos Estatutos modificables, pero la modificación no tendrá afecto hasta que otra reunión consolide las reformas solicitadas, previo conocimiento de todos los socios.

Título 6º. . Propiedad.

Art. 11º. Todos los muebles y objetos que se adquieran con fondos de la sociedad quedan como propiedad del Centro.

Título 7º. . Disolución.

Art. 12º. No se disolverá la Sociedad, mientras subsista número de socios que quieran continuarla.

Art. 13º. Cuando se disuelva se hará entrega de los fondos y útiles al Comité rep. Federalista de Gerona, y de no existir, al Consejo Regional de Cataluña para que el producto sirva para fines de propaganda.

Art. 14º. Un Reglamento interior regulará el régimen de la Sociedad.

Título 8º. Domicilio de la Sociedad.

Art. 15º. El domicilio de la Sociedad estará situado en el primer y segundo piso de la casa Número 8 de la calle de Cort-Real.

Art. 16º. El compromiso de arrendamiento irá siempre firmado por el Presidente en representación de toda la Sociedad.

Gerona 15 de Septiembre de 1903.

IX.ANNEX 2

UN CENS D'ASSOCIACIONS A GIRONA I LES COMARQUES DE LA PROVÍNCIA (1875-1931). ALGUNES INFORMACIONS DISPERSES.

Advertiments

La classificació s'ha fet per termes municipals i comarques corresponents en cada cas. I el cens de les associacions -pel conjunt de les comarques gironines- s'ha elaborat amb la informació consultada als arxius històrics de Girona, Barcelona o Madrid. Una informació que estava basada principalment en la consulta minuciosa dels registres d'associacions, i bàsicament en el treball del registre civil de l'Arxiu Històric de Girona. Tanmateix, l'esmentada classificació ha intentat seguir -el màxim possible- la forma en què estaven registrades les diverses associacions a l'Arxiu Històric de Girona.

Hem elaborat tres períodes o blocs cronològics: de 1875 a 1900; de 1901 a 1922; i de 1923 a 1931. Per a una lectura correcta de les informacions contingudes en el primer bloc (1875-1900) cal tenir en compte que la llei d'associacions del 1887 va forçar la legalització generalitzada de les entitats existents; en qualsevol cas, ens ha de permetre valorar el gruix important d'associacions inscrites al registre civil de Girona. La delimitació del segon bloc (1901- 1922), ens ha vingut marcada per l'existència d'un registre important i acurat de les associacions gironines en el darrer any, el 1922. Sens dubte, en el cas de 1923 al 1931, el període apareix immers dins l'impàs de la Dictadura de Primo de Rivera, amb la conseqüent creació de noves associacions afectes al règim, encara que el 1930-1931, a les portes de la segona República, també nasqueren i es reconstruïren tot un seguit de moviments i associacions diverses, allunyades de qualsevol filiació primorriverista.

Les associacions solien crear-se davant la necessitat de donar sortida a un seguit d'inquietuds i neguits, que l'Estat restauracionista no soplava. Aquestes necessitats foren, òbviament molt variades. Un dels problemes destacats amb els que ens hem trobat en el moment de fixar una classificació i una tipologia associacionista operativa ha estat, molt en especial, el de la delimitació del caràcter més o menys recreatiu d'algunes o moltes d'elles. Alguns casos semblarien clars: aquells on el recurs a un local o centre es justificava fonamentalment amb objectius explícits d'omplir l'oci. Encara que fins i tot en aquest cas, l'ambigüitat existia: si a determinats cenacles i locals la justificació anava

pel costat de poder-se reunir per a prendre cafè, llegir la premsa i desenvolupar activitats que no contrariessin la moral (com acostumaven a proclamar els estatuts), alguna diferència òbviament hi havia entre aquelles associacions recreatives molt familiars i 'neutres' políticament, d'aquelles altres, com succeïa en força casinos, on d'alguna manera la filiació política i la delimitació social era més clara. Ara bé, certament, el problema principal és el de separar les associacions recreatives de la resta. Per exemple, les associacions religioses, professionals o polítiques no celebraven actes lúdics als seus respectius centres. La majoria d'associacions tenien una secció que es dedicava a organitzar concerts, excursions, balls, teatre, etc. A la fi, el criteri que hem emprat per classificar una associació en un apartat concret, al marge del casos molt explícits (fins i tot en la denominació) de les associacions recreatives, ha estat el de la consideració de quin fou el seu objectiu fonamental. Per exemple, si una associació organitzava comitatives per assistir a les processons (com succeïa sovint amb els centres i entitats religioses), aquesta l'hem classificada religiosa; tot i que, també celebrés concerts o organitzés representacions teatrals. Un altre cas: les associacions obreres, o les més explícitament polítiques, també celebraven concerts i balls diversos, ara bé, donat que el conjunt dels seus socis responien a un ideari concret (i per tant, les obres teatrals o mítings venien a emmarcar-se en alguna mena de rerefons ideològic), no sembla gens descabellat incloure-les en el seu apartat més específic. Pel seu costat, hem procurat qualificar de recreativa sols aquelles entitats que més clarament pretenien auspicar activitats lúdiques i d'oci general al marge de les creences i filiacions polítiques dels socis o d'una finalitat molt particular (com podrien ser les associacions esportives).

Una altra dificultat ha estat el de la valoració fefaent dels anys d'existència de l'associació considerada. Hem decidit incloure dins dels tres períodes esmentats prèviament, a aquella societat que constava al registre associatiu consultat. Encara que només constés la seva data de constitució. Quan comptavem amb la data de constitució i la de la dissolució, i segons el cas, l'hem inclosa dins dels diversos períodes contemplats. Ara bé, a més del registre oficial associatiu, també hem consultat premsa gironina i barcelonina. Hem pogut així aplegar les activitats d'algunes associacions que no estaven inscrites al registre civil associatiu gironí. En aquests casos, hem inclòs l'associació dins el període establert, tenint com a referència l'any que consta a la referència periodística.

Classificació

La classificació que nosaltres hem adoptat, tenint en compte les dades concretes que hem pogut reunir i les denominacions amb les que les diverses associacions apareixien en les fonts consultades, ha estat:

1. Associacions Religioses Catòliques i Benèfiques: Germandats, Confraries, Archiconfraries i Congregacions

2. Associacions Benèfiques Públiques i Assistencials

3. Associacions de Socors Mutus, Monts de Pietat i Mútues

4. Associacions Obreres, Patronals/Federacions o Mixtes
  - 4a. Obreres
  - 4b. Patronals/Federacions
  - 4c. Mixtes

5. Associacions Recreatives, Culturals, Musicals, Educatives i Esportives

6. Associacions Polítiques, Comitès i Partits

7. Associacions Professionals, Gremis o d'Oficis, Col·legis Oficials i Companyies Municipals

8. Associacions Educatives i Mutualitats laiques

9. Cooperatives

10. Sindicats i Societats de resistència

11. Associacions Econòmiques/Caixes d'Estalvi i Entitats Financeres

12. Associacions Cambres, Junes, Comitès, Col.legis, Consells Provincials i Comarcals

13. Associacions No- Definides

1.ASSOCIACIONS RELIGIOSES CATÒLIQUES I BENÈFIQUES: GERMANDATS, CONFRARIES, ARCHICONFRARIES CONGREGACIONS (1875-1931)

Hi ha una sèrie d'associacions religioses que, potser, en una delimitació estricta, hauríem d'ignorar perquè existiren en uns anys anteriors a la data inicial fixada en aquesta tesi. Considerem, però, que ajuden a perfilar la importància d'aquestes associacions religioses a Girona i les comarques de la província, donats, tant el seu paper fonamental en la tasca assistencial o benèfica, com el seu elevat nombre, especialment a la capital.

1757-1881: *Hermandad de S.Francisco de Paula de Gerona*

Va ser constituïda el 30-VII-1757. Formada només d'homes.

1761?-[1922]: *Cofradía Pasión y Muerte de Ntro.Sr.Jesucristo*

També se l'anomenava *Archicofradía de la Pasión y Muerte de Ntro.Sr.Jesucristo*¹⁶². Tenia la seva seu a l'Església de Sant Fèlix i comprenia individus dels dos sexes. Hi ha un manual que dona les dates de naixement i final aquí reflectides: 1761 ? al 1881. També consta com a *Real Hermandad* del 1885 al 1889. Un reglament del 1767 afirma que comptava amb 210 germans d'ambdós sexes. Però, hi ha constància de la seva existència fins el 1922.

1784-[1793]- : *Hermanos de la Caritat*. Dins la classificació de Cases-Col·legi de Caritat trobarem:

1853: *Escuela Provincial de Muchachos de Servicio* i

1876: *Asoc.Protectores de la clase obrera*

Constituïda amb data de l' 1-IV-1876.

---

¹⁶² Vg. M.A.Ajt.Girona, 2-V-1880, f 78.

1852, [1912]: *Cofradía del Santísimo Rosario* .

Consta com a Antigua *Cofradía de Ntra. Sra. del Rosario*, instalada en el Mercadal ciudad¹⁶³. O també sota el nom de *Archicofradía del Rosario Pasión y Muerte de N.S.J.*

[1856, 1878, 1932]: *Asoc.de San Vicente de Paul*

Amb la seva data d'existència oficial del 26-III-1878, també s'especifica que tenia dues seccions: una d'homes i una de dones. I es pot destacar la seva activitat l'any 1905¹⁶⁴.

Del 1856 al 1878 va mantenir una "*Conferencia de señoras*". El 26-III-1878, comprenia dues seccions: una d'homes i una altra de dones.

[1870]: *Asociación de Católicos de España*.

La trobem dins el registre benèfic, formada només per homes i dedicada bàsicament a l'oració. També en aquest primer període destaquem *dues escoles*: una on "van los desocupados, muchachos de servicio y demás mujeres"; l'altra correspondria juntament amb la primera "instaladas por el Sr. Obispo; instrucción todos los días laborables á individuos de la clase obrera".

[1870], 1878: *Casa-Colegio de Caridad para estudiantes pobres*

Constituïda el 26-III-1878.

[1870, 1905]: *Asoc. Señoras de la Vela y Oración del Santísimo Sacramento de Gerona*

Tractaven d'establir-se a Girona el 24-XII-1870, amb uns estatuts iguals a la que regien a la formada a Madrid.

---

¹⁶³ DG 156/ 7-VII-1912,p.9.

¹⁶⁴ DG 144/ 24-VI-1905,p.4 i DG del 26-VIII-1905,p.8.

[1871, 1911]: *Hermandad de los Terciarios de S. Francisco de Asís*

La primera data és del 7-IV-1871, i una segona és del 1879. Amb la vinculació directa amb l'església de l'hospital provincial de Santa Caterina, i comprenia ambdós sexes. L'última constatació de la seva existència és del 1911, i ho fa també sota una altra terminologia *Hermanos de la Venerable Orden Tercera de San Francisco*¹⁶⁵.

1871, [1918]: *Congregación de San Luis Gonzaga*

Constituïda i inaugurada el 21-X-1871. En actiu el 1905¹⁶⁶. I amb una trajectòria activa fins l'any 1918, on s'especifica que acollia nens i nenes; i tenia el seu local al carrer Calderers 4, 1r pis.

1.1. PERÍODE 1875-1900 :-----

1761?, [1922]: *Cofradía Pasión y Muerte de Ntro.Sr.Jesucristo*

1852, [1912]: *Cofradía del Santísimo Rosario*

[1870], 1878: *Casa-Colegio de Caridad para estudiantes pobres*

[1870, 1912]: *Asoc. de la Vela y Oración del Santísimo Sacramento*

[1871, 1911]: *Hermandad de los Terciarios de S. Francisco de Asís*

1871, [1918]: *Congregación de S.Luis Gonzaga*

[1875]: *Asociación de Señoras de la Vela*

La referència és del 1875¹⁶⁷.

---

¹⁶⁵ DG 43/ 21-II-1911, p.7.

¹⁶⁶ DG 144/ 24-VI-1905, p.4.

¹⁶⁷ M.A. 11-II-1875, f 68.

[1875]: *Asoc. del Esculapio Azul*

La referència és del 1875¹⁶⁸.

[1875, 1884]: *Asoc. de los devotos de Sn.José* ¹⁶⁹

[1875]: *Monjas Capuchinas*

La referència és del 1875¹⁷⁰.

[1875]: *Monjas Bernardas*

La referència és del 1875¹⁷¹.

1878, [1917]: *Juventud Católica de Gerona Regional*

Constituïda el 6-IX-1878.

[1878, 1932]: *Sociedad de S.Vicente de Paul*

1879: *Hermanitas de los Pobres*

Desenvolupava una tasca benèfica i caritativa. Caldria destacar la construcció dins del seu edifici d'un asil per a pobres sexagenaris. Cosa que ens indica que era una associació benèfica oberta tant als nens com als vells.

1883: *Asoc. del Patriarca San José* .

Comprenia individus d'ambdós sexes.

1884: *Escuela Católica de Obreros*

1884-1922: *Centro Moral Gerundense*

Fundada el 1884 i es va dissoldre el 1922, en aquests anys tenia el domicili al C/Independència ,17:1884- 1922)

[1884,1922]: *Real Cofradía Purísima Sangre de N.S.Jesucristo*

---

¹⁶⁸ M.A. 11-II-1875, f 68.

¹⁶⁹ M.A. 25-II-1875, f 80 i M.A. 20-III-1884, f 48.

¹⁷⁰ M.A. 14-V-1875, f 188.

¹⁷¹ M.A. 23-VIII-1875, f 299.

[1886]: *Asoc. de los Cuatro Santos Mártires*

1887-1931: *La Caridad*

Constituïda el 31-VIII-1887, a Pont Major. I finalitzà el seu recorregut el 1931.

Classificada el 1887 com a religiosa-benèfica, amb un “asil” per a pobres d’ambdós sexes. El 1911 continuava amb l’asil per a pobres. Però aquesta associació com la majoria tenia dificultats per subsistir sense aportacions públiques o privades. L’1 de febrer de 1911, aquesta societat feia constar com assistien al seu asil diàriament un nombre superior de 200 indigents. El mateix mes també demanava a la població que donessin roba vella, així com sobres de pa sec ¹⁷². Fet que provocà que una associació com la *SEAP* li entregués 50 pessetes ¹⁷³. I uns anys més tard-el 1917- l’Ajuntament la subvencionà amb 125 ptes ¹⁷⁴.

Aquesta associació religiosa-benèfica no defugí un caràcter conservador i monàrquic. P.ex. amb la visita de la infanta Isabel a Girona, li oferí la presidència honorífica de la mateixa ¹⁷⁵. En la seva tasca assistencial, tal i com hem remarcat anteriorment, a més de l’atenció als indigents i pobres majors d’edat; també cal afegir-hi la seva cura pels nens. Així el 1913, inaugurà un nou edifici “Asilo-cuna” ¹⁷⁶. I dins la seva preocupació per tal que aquests nois pobres poguessin menjar al “asil”, també s’hi incloïa la seva insistència per que aquests assistissin a les escoles municipals ¹⁷⁷.

Una de les seves activitats culturals més destacada és la dels concerts, com el que es va celebrar el 14 de març de 1920 al Teatre municipal de Girona. Concert que es va poder celebrar gràcies a que l’Ajuntament de Girona li cedí gratuïtament el teatre i li cedí l’enllumenat ¹⁷⁸. La situació d’un sector de la població gironina-els indigents o pobres- uns anys més tard, continuava sent difícil, agreujat en els mesos de més fred a la ciutat gironina. Així, durant la dictadura primorriverista, la situació no millorà, ja que l’associació *La Caridad*

---

¹⁷² Vg. *LVNGD* 13713/ Lunes 13-II-1911, p.5.

¹⁷³ Vegi’s *DG* 36/ 12-II-1911, p.8 i 9.

¹⁷⁴ *DG* 37/ 14-II-1914, p.7.

¹⁷⁵ *DG* 169/23-VII-1912, p.5.

¹⁷⁶ “Asilo-cuna” situat a la plaça Lladoners, *DG* 253/ 9-X-1913, p.6.

¹⁷⁷ *DG*, 12/ 17-I-1917, p.5.

¹⁷⁸ Vg. *M.A.* Ajt.Girona: del 5-III-1920, f. 36; i el del 7-IV-1920, f.56.

sol.licitava l'abonament d'un compte de 120 ptes., corresponent a la compra de dotze mantes-de l'any anterior- destinades als pobres. A la vegada, aquesta mateixa societat demanava a l'Ajuntament de Girona que a partir d'aquell any, s'encarregués de l'adquisició d'aquest material ¹⁷⁹.

El 1930, l'Assoc. *La Caridad*, s'interessava per l'estudi d'un projecte endagat per l'Ajt. de Girona, que comprenia la reparació i reforma de l'edifici corresponent a l'antiga Rectoria de la Catedral, annex al que ocupava l'assoc.*La Caridad* , amb la finalitat de recollir els rodamons ¹⁸⁰.I ja en plena segona república, l'assoc. *La Caridad* va celebrar juntament amb l' "Asilo de Cuna" i dels Menors del Tribunal tutelar un festival benèfic. Fou un èxit i s'omplí ¹⁸¹.

1889: *Círculo de San Narciso*

Amb data del 21-II-1889.Però constituïda formalment l'1 d'abril de 1889.

Caracteritzat com a societat de "recreo" i propaganda catòlica.

1893: *Hermandad de Ntra.Señora del Amparo*

Constituïda el 26-XII-1893.Societat de "Socorros Mutuos" d'obreres.

1894, [1919]: *Círculo Católico de Obreros de esta Diócesis*

Constituït el 17-V- 1894 .

Caracteritzat com a 'societat catòlica, recreativa i de "Socorros Mutuos".

[1895]: *Congregación de las Escuelas Cristianas*

La data de referència és del 1895 ¹⁸².

[1898]: *Junta Diocesana de la Visión Antimasónica*

Tenim una referència del 29-IV- 1898.

---

¹⁷⁹ Vg.M.A.,14-XI-1924, f.67.

¹⁸⁰ M.A. Ajt.Girona del 5-IX-1930, f.8.

¹⁸¹ LVNGD,20.860/ 1-I-1931, p.33.

¹⁸² M.A. 27-I- 1895, f 12.

1.2. PERÍODE 1901-1922 :-----

1761?- 1922: *Cofradía Pasión y Muerte de Ntro.Sr.Jesucristo*

1852, [1905]: *Cofradía del Santísimo Rosario*

[1870, 1912]: *Asoc. de la Vela y Oración del Santísimo Sacramento*

1871, [1918]: *Congregación de S.Luis Gonzaga*

[1878, 1932]: *Sociedad de S.Vicente de Paul*

1878- 1917: *Asoc.Juventud Católica de Gerona Regional*

[1884, 1922]: *Real Cofradía Purísima Sangre de N.S.J.*

[1884, 1922]: *Centro Moral Gerundense*

1887- 1931: *La Caridad*

1894, [1919]: *Círculo Católico de Obreros de esta Diócesis*

[1903]: *Asoc.de Caballeros de la Vela y Oración*

La referència és del 1903 ¹⁸³ .

[1903, 1918]: *Cofradía del Purísimo é Inmaculado Corazón de María*

La primera referència és del 1903, i l'última del 1918 ¹⁸⁴ .

---

¹⁸³ DG 138/ 19-VI-1903, p.4.

¹⁸⁴ DG 168/ 25-VII-1905, p.5.I a *La Tribuna* 6291/ 2-VI-1918,p.14

[1905]: *Congregación de la Inmaculada*

La referència és del 1905¹⁸⁵.

[1905]: *Orden Tercera de S.Francisco de Asís*

La referència és del 1905¹⁸⁶.

També anomenada *Congregación de los Terciarios de S.Francisco de Asís*, establerta al Seminari de Girona el 1905¹⁸⁷. I també coneguda com *Congregación de Sto.Tomás de Aquino*¹⁸⁸.

[1905]: *Congregación de S.Luis del Seminario*

La referència és del 1905¹⁸⁹.

[1905]: *Sociedad de S.Vicente de Paul*

La data de referència és del 1905¹⁹⁰.

[1905]: *Claustro del Instituto General y Técnico*

[1905]: *Conferencia de Santa Susana del Mercadal*

[1905,1908]: *Congregación o Archicofradía de Hijas de María*

[1905, 1922]: *Confraría/Cofradía de Sant Jordi*

La primera referència és del 1905¹⁹¹.

Al no disposar de local propi, va fer ús del local del “*Centre Catalanista*” de Girona, l’any 1911.Per tal de celebrar-hi la seva junta general.

Del 1912 al 1922 estava canònicament establerta a l’església de Sant Pere de Galligants.

---

¹⁸⁵ DG 144/ 24-VI-1905,p.4.

¹⁸⁶ DG 144/ 24-VI-1905,p.4.

¹⁸⁷ DG 195/26-VIII-1905, p.8

¹⁸⁸ DG 144/ 24-VI-1905,p.4.

¹⁸⁹ DG 144/ 24-VI-1905,p.4.

¹⁹⁰ DG 144/ 24-VI-1905,p.4 i DG del 26-VIII-1905,p.8.

¹⁹¹ Vg.festivitat del *Corpus Christi* al DG 144/ 24-VI-1905,p.4.

[1905, 1922]: *Congregación de Ntra.Sra. de los Dolores*

La primera referència és del 1905 ¹⁹².

[1905,1926]: *Asociación de la Adoración Nocturna del Santísimo Sacramento*

La primera referència és del 1905 ¹⁹³.

També coneguda sota el nom de *Asoc. de la Vela Nocturna al Santísimo Sacramento* .

1909- 1928: *La Amistad*

Constituïda el 17-III-1909 i dissolta el 1928 . Associació religiosa-catòlica.

També coneguda sota el nom de *Casal Popular Obrer* o *Catòlica-Obrera*. El 1911 s'aprovà el reglament per a la constitució d'una cooperativa. I el 29 del mateix -a la nit- s'inaugurava la cooperativa de consum directe pels obrers de la ciutat; i el nomenament d'una junta administrativa ¹⁹⁴. El 1918 també donava classes nocturnes.

[1911]: *Hermanas Carmelitas de la Caridad*

La referència és del 1911 ¹⁹⁵, amb domicili a la Plaça del Carril. I afegia al seu nom "funciones de desagrazios".

[1911]: La "*Lliga Espiritual de Ntra.Sra. de Monserrat*"

[1911]: *Acción Social Católica/Agrupación propagandista católica de Gerona*

Disposava d'una biblioteca popular pel foment pràctic de la cultura social.

[1911, 1912]: *Congreg. Mariana Señoras bajo la advocación Sagrada Familia, en la Iglesia Sagrado Corazón de Jesús.*

Tenia una funció mensual, l'any 1912.

---

¹⁹² DG 144/24-VI-1905,p.4 i DG 195/ 26-VIII-1905,p.8.

¹⁹³DG 144/24-VI-1905,p.4. i DG 195/ 26-VIII-1905,p.8.

¹⁹⁴ Vg. LVNGD 13699/ 30-I-1911,p.5.

¹⁹⁵ Amb seu a la Plaça del Carril,vg. DG 48/ 26-II-1911, p.11.

[1911, 1922]: *La Alianza*

Societat obrera-catòlica que inaugurà la seva cooperativa de consum el 29-I-1911.

[1912]: *Asoc. de la Adoración nocturna al Santísimo Sacramento*

[1912]: *Archicofradía de la Guardia de Honor del Sagrado Corazón de Jesús*

[1912]: *Religiosas Benedictas de San Daniel*

[1912]: *Junta de damas del monumento á las heroínas de Santa Bárbara*

[1912]: *Las Religiosas Hijas de Maria Escolapias*

[1914]: *Schola Puerísima*

Amb l'objectiu d'aconseguir el "bien y moral de los niños", tal i com ho defineix el 1914.

[1914]: *Asoc. de antiguos alumnos de los Hermanos Maristas*

La data de referència és del 27-X-1914.

Per al foment de l'educació religiosa i recolzament moral.

[1914]: *Escolania del Mercadal*

[1914,1918]: *Religiosas Adoratrices*

Amb activitat des del 7-VIII-1914 al 29-XI- 1918¹⁹⁶ .

Comunitat religiosa que impartia ensenyament gratuït.

---

¹⁹⁶ M.A. 7-VIII-1914, f 16 i M.A. 29-XI-1918, f 290.

[1916],1930: *Juventut Catòlica Regional de Girona*

Constituïda el 30-XI-1916¹⁹⁷. Amb la tasca d' "informar vida intel·lectual y moral de los jóvenes). El 1918 la trobem anomenada Juventud Católica Catalanista o "Juventud Católica Regionalista"¹⁹⁸. O bé *Agrupación Católica Regionalista*¹⁹⁹. També disposava d'una secció deportiva²⁰⁰.

[1918]: *Colegio de Hijas de María Escolapias, de esta ciudad.*

La primera referència sobre aquesta associació, és la del 24-II-1918, data en què el bisbe doctor Mas va beneir el nou local²⁰¹.

[1918]: *Archicofradía del Inmaculado Corazón de María*

La data de referència és del 2-VI-1918²⁰².

[1918]: "Sección de niños de Jesús, hijos de María Inmaculada"

La primera data de referència és del 20-IX-1918²⁰³.

[1918]: *Círculo Católico Regionalista*

La data de referència és del 31-X-1918²⁰⁴.

[1918, 1919]: *Congregación Mariana del Seminario Conciliar de Gerona*

Consta una junta directiva, el 1918. I també disposava d'un local on reunir-se²⁰⁵.

1918, [1922]: *Centro Católico Regionalista*

Tenia com a objectiu la "Moral y recreo", constituït el 1918.

---

¹⁹⁷ Primera notícia de la seva existència, a través de *La Tribuna* 30-XI-1916, p.9.

¹⁹⁸ *La Publicidad* 28-XII-1918, p.6.

¹⁹⁹ *LVNGD* 5-XI-1918, p.12.

²⁰⁰ Vg. *LVNGD* 16.494/ 11-X-1918, p.12. O bé quan es parla de la <<Sección de Sports>> de la <<Jov. Catòlica Regionalista>>, al *DG* 249/ 8-XI-1918, p.2.

²⁰¹ *LVNGD* 16.266/ 24-II-1918, p.17.

²⁰² *La Tribuna* 6291/ 2-VI-1918, p.14.

²⁰³ *M.A.* 20-IX-1918, f 219 i *M.A.* 4-X-1918, f 240.

²⁰⁴ *LVNGD* 16.514/ 31-X-1918, p.14.

²⁰⁵ *La Tribuna* 7.045/ 1-V-1919, p.14.

[1919]: *Unión Apostólica de sacerdotes seculares* (1919, Junta directiva del *Centro Diocesano*)

[1919]: *Junta Diocesana de Acción católica*

La data de referència correspon a la reorganització feta pel bisbe, el 1919²⁰⁶.

Constituïda sota programa del Sr. Bisbe per tal de fundar a Girona un “Secretariado Popular y Bolsa de Trabajo” amb la finalitat d’ajudar a les famílies pobres i obreres de la ciutat i comarca. Disposava de nous serveis dins aquesta nova institució. Amb local propi al carrer del Carme núm.1, local de la *Federación Agraria*; amb l’horari següent: laborables de 2/4 de 6 a les 7 de la tarda²⁰⁷.

[1920]: *Religiosas Hermanitas de los Pobres* i *Religiosas Hijas de San José* ; eren comunitats diferents, però que desenvolupaven tasques benèfiques²⁰⁸.

[1922]: *Comunidad Presbíteros de S.Lucas Gerona*

Tenia el seu local a l’Església San Lucas, l’any 1922.

[1922]: *Cofradía de Ntra.Sra. de los Angeles*

[1922]: *Congregación de Nuestra Sra. Dolores*

L’any 1922 es reunia a l’Església de la Mercè.I comprenia membres dels dos sexes.

[1922?]: *Hermandad de los Hijos de esta ciudad* (dels dos sexes)*

[1922?]:*Hermandad de los escolares de Ntra.Sra. de las Mercedes* (dels dos sexes)*

[1922?]: *Hermandad de los Terciarios de Ntra.Sra. del Carmen* (dels dos sexes) *

---

²⁰⁶ Reorganitzada pel bisbe,vg. DG 4-II-1919, p.3.

²⁰⁷ DG 177/ 6-VIII-1919,p.2.

²⁰⁸ M.A. 26-XI-1920, f 287.

*Aquestes tres associacions estan registrades oficialment dins els anys 1922-1923, però no s'especifica l'any concret de fundació o inici d'activitat.

1.3. PERIODE 1923-1931:-----

[1878,1932]: *.Sociedad de S.Vicente de Paul*

[1905,1926]: *Asociación de la Adoración Nocturna del Santísimo Sacramento*

1909-1928: *La Amistad*

[1916],1930: *Joventut Catòlica Regional de Girona*

1927: *Asoc. Damas de Ntra.Sra. de Montserrat de los Somatenes del Distrito de Gerona*

Constituïda el 19-X-1927.

1927: *Asoc.Católica de Padres de Familia*

Es definia com a cultural. Es va constituir el 20-I-1927.

[1929]: *La Protectora*

Reformà el seu reglament el 6-VIII-1929.

[1929]: *Junta Diocesana de Acción Católica de la Mujer. Gerona*

[1930]: *Junta del Censo Eucarístico Diocesano*

1931: *Defensa dels religiosos adscrits a Catalunya*

Constituïda el 10-IX-1931.

1931, [1934]: *Federació de Jocs Cristians de Catalunya*

De naturalesa cristiana. Es va constituir el 29-XII-1931 i va ser modificada el 12-XII-1934 .

2. ASSOCIACIONS BENÈFIQUES PÚBLIQUES I ASSISTENCIALS

2.1. PERÍODE 1875-1900: -----

1888 const., [en actiu]-: *Cruz Roja* . Comissió Provincial.

El 1903 es definia com una associació auxiliadora de les calamitats i sinistres. Afirmació que també seguia dient el 1916. Aquest mateix any disposava d'un local –local de la Ambulancia- al carrer Herrerías Viejas,11, baixos; i uns mesos més tard es traslladà de la Cort Reial nº 1 als baixos d'una casa de contrucció recent a la plaça de l'Oli ²⁰⁹ .

Com la majoria d' associacions necessitava de subvencions. N'és un exemple, la instància que dirigí a l'Ajt de Girona el 22 de març de 1905, demanant una subvenció. La sessió de l'Ajt. d'aquest mateix dia, acordà passés a informe de la Comissió d'Hisenda ²¹⁰ .

I també destacaríem com amb el pas del temps aquestes subvencions es van fent imprescindibles per poder tirar endavant. Sobretot en un context com el de la posguerra mundial, quan l'assoc.*Cruz Roja* va sol.licitar a l'Ajt. de Girona la cessió gratuïta del Teatre principal; per celebrar una funció la nit del 25 maig del 1920 en benefici dels nens de les potències centrals i especialment dels austríacs. Aquesta concessió fou aprovada ²¹¹ .

En els anys posteriors cal esmentar la insistència en les subvencions. P.ex. el novembre de 1925, la Comissió Provincial de la *Cruz Roja* envià una comunicació a l'Ajt.de Girona, sol.licitant la concessió gratuïta del “fluido

---

²⁰⁹ DG 222/30-IX-1903, p.3.

²¹⁰ LVNGD 11.523/ 25-III-1905, p.5.

²¹¹ M.A.Ajt.Girona 14-V-1920, f 89 i 90.

eléctric” necessari per cinc làmpares que il.luminaven l’interior del local; i un “foco” a l’exterior del seu local del carrer de la força n°8 ²¹².

I per últim destacar la concessió de 60’00 ptes., que aconseguí de l’Ajuntament de Girona el 1926 ²¹³.

2.2.PERÍODE 1901-1922:-----

1888 const., [en actiu]-: *Cruz Roja* . Comissió Provincial.

1908: *Nueva Junta provincial de Beneficencia*

Es va constituir el 18-I-1908 ²¹⁴.

[1911,1928]: *Comité provincial de Gerona contra la tuberculosis* (de la *Federación Femenina contra la tuberculosis*)

Amb la nota diferencial que la presidència estava regentada per una dona, el 1912 ²¹⁵ .El 1928, va agrair a l’Ajt. de Girona els medicaments destinats als malalts pobres que rebien assistència i tractament al Dispensari antituberculós de la ciutat ²¹⁶.

[1912]:*Junta de Damas*

Aquesta associació l’any 1912, va desenvolupar la tasca de: “encargada arbitrar fondos con destino á familias muertos y heridos campaña Melilla, recaudación asciende a 4.498’40 ptas.” ²¹⁷ .

---

²¹² M.A. 27-XI-1925, f 54.

²¹³ Concessió de l’Ajt de Gi al Dr.D.F. de A. Roca de l’assoc. “*Cruz Roja*”, M.A. 19-II-1926, f.92.

²¹⁴ Vegeu *LVNGD* 19-I-1908, p.9.

²¹⁵ La seva presidenta es deia Rosa Berenguer,vg. *El Not. Universal* 8-I-1912,p.3.

²¹⁶ Vegeu M.A. 27-I-1928, f 7.On l’Ajt. es fa ressò de la comunicació de la *Junta Provincial Antituberculosa*, que agràia la concessió d’un abonament de fórmules i medicaments destinats a malalts pobres de la ciutat que rebien assistència i tractament al Dispensari antituberculós.

²¹⁷ *El Not. Universal* 15-IV-1912,p.6.

[1913]: *Junta Provincial de Protección a la Infancia*

La data de referència és del 1913.

A la sessió celebrada el desembre de 1913, el governador civil de Girona-Sr.Carballido-va poder seguir les gestions portades a terme per la presidència i la secretaria, destinades als nens de Barcelona, Dás, Palamós i Alacant. També s'explicà la voluntat de constituir vàries juntes locals, entre les quals hi hauria la de Girona. I d'establir un torn mensual per la revisió de les pel.lícules que es projectaven als cinemes de Girona²¹⁸.

[1913- 1922]: *Soc. benéfica de individuos procedentes del Ejército y Armada "La Benemérita"*.

Amb domicili social el novembre de 1913 al C/Progreso 7,1º; i el 16 del mateix mes consta al Café Habana ²¹⁹.

[1916]: *Asoc. de Estudios Penitenciarios y Rehabilitación del Delincuente* (Comitè de Girona)

El 1916 consta una conferència al local de " L'Amistat" ²²⁰.

1922: *Sociedad Benéfica de licenciados del ejército y Asoc. Damas de Ntra. Sra. de Montserrat de los Somatenes del Distrito de Gerona benemérita*

1922: *Agrupación Benéfica Ferroviaria de Tracción.Demarcación de Gerona, Port Bou,Empalme*

2.3.PERÍODE 1923-1931:-----

1888 const., [en actiu]-: *Cruz Roja* . Comissió Provincial.

[1911, 1928]: *Comité provincial de Gerona contra la tuberculosis* (de la *Federación Femenina contra la tuberculosis*)

---

²¹⁸ *La Publicidad* 12.460/3-XII-1913, p.6.

²¹⁹ Amb domicili social al C/Progreso 7, 1º ,vg. *DG* 231/13-IX-1913,p.8. I mesos més tard, consta al Café Habana, *DG* 238/ 16-XI-1913,p.10 .

²²⁰ *M.A.Ajt.Girona* 27-X-1916, f 242 .

3. ASSOCIACIONS DE SOCORS MUTUS, MONTS DE PIETAT I MÚTUES

En uns anys previs als estudiats (1600- 1871), destacaríem les següents societats que consta la seva creació molt abans del 1875; però les trobem actives dins el període històric analitzat.

[1600] :*Asoc. de S. Felip Neri*

La primera dada sobre la seva existència és del 1600.I integrada només per homes.Es definia com a societat de“Socorros Mutuos” i “Escuela Pía” .

1856- 1887:*Asoc. del Montepío del Purísimo Corazón de María*

Només d'homes.

1865, [1888]:*Soc. de Socorros establecida en la fábrica de Planas y Compañía bajo la advocación de San Eloy .*

En el seu reglament de l'1-VI-1885, consten 39 socis.

1871- 1920:*Soc. Socorros Mutuos Puente Mayor. Masculina, sota l'advocació de “S.Pedro Advincular y S.Félix Martín”.*

També la trobem sota el nom de *Montepío de Soc. Mutuos de S.Félix-Puente Mayor-Gerona .*

3.1.PERÍODE 1875-1900:-----

1871- 1920:*Soc. Socorros Mutuos Puente Mayor. Masculina, sota l'advocació de “S.Pedro Advincular y S.Félix Martín”.*

1882, [1966]: *Asoc. de Caridad entre el Clero de la Diócesis de Gerona*

Constituïda el 1882.També es deia *Asoc. La Caridad .*Consta un reglament del 1909.

1883, [1922]:*Sdad. Socorros Mutuos San Narciso*

Es va constituir el 1883, però va patir diverses reformes.

Consta una reunió general al “Salón Odeón” del carrer Canaders, el 1887)

El juny de 1919 hi va haver una reunió general extraordinària, per tal d’informar a la Societat de la resolució presa per la *Soc. Soc. Mutuos <<La Confianza>>* sobre la possible fusió d’ambdues societats ²²¹ .

[1884]:*Soc. Socorros Mutuos de Maestros Zapateros*

Sota l’advocació de “San Crispín”.

[1884], 1892const., [1922]:*La Confianza*

Consta local a la Rambla Verdaguer, el 1884 . I una constitució o reforma, el 7-II- 1892.

L’any 1919 es va fusionar legalment amb l’associació “Sociedad de Socorros Mútuos bajo advocación San Narciso”.

1887,[1923]:*Soc. Socorros Mutuos de Gerona.*

Nascuda amb la finalitat de socórrer als socis malalts. El seu reglament es va reformar el 22-V-1923.

1887,[1924]:*Montepío de San Félix*

Consta un Capítol addicional al Reglament, el 7-I- 1887. I els estatuts del 1-VIII-1912 i el 1924.

[1889]:*Soc. Socorros Mutuos “Federación”*

[1890]:*Hermandad de los Cuatro Santos Mártires*

---

²²¹ DG 133/ 13-VI-1919, p.4.

3.2.PERÍODE 1901-1922 :-----

1871- 1920:*Montepío de Soc.Mutuos S.Félix, Puente Mayor*

1882, [1966]:*Sociedad de Caridad entre el Clero de la Diócesis de Gerona o Asoc.La Caridad*

1883, [1922]:*Sdad. Soc.Mutuos San Narciso*

[1884], 1892 const., [1922]:*La Confianza*

1887, [1923]:*Soc.Soc.Mutuos de Gerona*

1887, [1924]:*Montepío de San Félix*

[1905, 1922]:*Fraternidad y Amparo*

La primera referència escrita és de l'1-II-1905.

[1906, 1922]:*La Benéfica Gerundense*

Societat de Soc.Mutuos per a la classe obrera.

[1908, 1935]:*Fraternidad Gerundense*

La coneixem a partir del 16-I-1908.

[1910, 1912]:*Hermandad de Soc.Mutuos “Fraternidad y Amparo” de la fábrica Gróber y Cia.*

El 1912 aquesta germandat de “Protección y Amparo” , es declarava instituïda per els operaris de la fàbrica Grober y Cia.

[1911]:*Montepío de Dependientes del Comercio,Escritorio é Industria*

[1915]:*La sociedad <<Patria>>*

Tenia com a tasca principal oferir als seus associats “Seguros enfermedades”.

[1915- 1918]:*Montepío de la Asoc. de Periodistas de Gerona*

Amb la finalitat de socórrer els seus socis.

[1915, 1924?]:*Soc.Socorros Mutuos La Piedad Pont Major*

La primera referència és de l'11-VIII-1915, i l'última és imprecisa. Consta al registre associatiu els anys posteriors al 1922.

[1916]:*Socorros Mutuos sobre enfermedades, Partos, Invalidez y Defunciones*

L'única referència és del 18-XI- 1916.

1916, [1922]: <<*La Verdadera Mutua*>>

El 1916 presentà els seus estatuts al Govern Civil de Girona. Amb local a La Rambla de la Llibertat núm.12²²².

1918: *Congregación de Misioneros Hijos del Inmaculado Corazón de la Santísima Virgen María*

Es va constituir el 17-XI-1918.

[1919,1922]: *La Progresiva Gerundense*

La primera referència és del 21- I-1919 i l'última del 1922.

[1920,1922]: *La Igualdad Familiar Gerundense*

Consta al 4-XII-1920. Amb el seu reglament reformat el 8-VI-1922.

[1921,1922]:*El Altruismo*

La seva primera referència és del 28-X-1921.

[1922]:*Montepío Cuerpo de Bomberos*

Tenia com a finalitat socórrer els seus associats.

---

²²² DG 159/ 11-VII- 1916, p.2.

3.3.PERÍODE 1923-1931:-----

1887,[1923]:*Soc.Soc.Mutuos de Gerona*

1887,[1924]:*Montepío de San Félix*

[1908,1935]: *Fraternidad Gerundense*

[1915,1924?]: *Soc.Soccorros Mutuos La Piedad de Pont Major*

1924:*Agrupación benéfica ferroviaria, demarcación de Port Bou, Ge y Empalme*

Amb la finalitat d'auxiliar els seus socis malalts. Amb data de constitució del 7-XI-1924 .

1926:*Mutua de Gerona*

Juntament amb la data de constitució el 14-VII-1926, s'afegeix: Casas Baratas.

[1926?, 1928?]:*Mutua Patronal de Gerona*

Es definia com a "Mutua de Seguros" .

1928:*Montepío Profesi3n Camareros y Cocineros de Gerona*

Es constituí el 10-III-1928.

[1929], 1930:*La Verdadera Igualdad Gerundense*

Constituïda el 7-V-1930.Per3, hi ha una refer3ncia del 1929.

1931:*Socorros Mutuos N.S.de Monserrat*

Es constituí el 25-III-1931.

1931:*Soc. y Montepío obreros tocineros y similares Gerona y su provincia*

Es va constituir el 4-XII-1931.

4.ASSOCIACIONS OBRERES, PATRONALS/FEDERACIONS O MIXTES

4a.OBRERES

Hi ha tres associacions que tot i no correspondre al període estudiat, cal esmentar:

[1870?]:*La Regeneradora*

[1870]:*Reglamento de la Federación Gerundense de la Asociación Internacional de los Trabajadores*

La seva referència és del juliol del 1870.

4a.1.PERÍODE 1875-1900:-----

[1873], 1919 const., [1922]:*Sociedad de Carpinteros y Ebanistas “El Compás”*

Va tenir una activitat destacable al llarg d'aquests anys.

Constituïda l'11-IX-1919²²³. Societat formada per fusters i “ebanistas”.

4a.2.PERÍODE 1901-1922:-----

[1873, 1922]:*Sociedad de Carpinteros y Ebanistas “El Compás”*

1903:*Sdad. de obreros panaderos*

Tenia com a objectiu: “ofrecer pan más barato”. I amb la instal·lació d'un forn de pa propi aconseguien “emanciparse y liberarse odiosa tutela patronos” .

[1903, 1918]:*Sdad.<<La Curriola>>*

Formada per “albañiles” i treballadors de la construcció.

---

²²³ DG 209/ 12-IX-1919,p.5.

[1903, 1919]:*Sdad. <<L'Escarpa>>*

Formada per paletes i oficials de paletes. L'última referència és de l'agost de 1919. Aquesta societat va ser bastant activa en el període convuls del 1919. Presentà als seus patrons les noves bases de la jornada de 8 hores, l'abolició de festes-exceptuant els diumenges-, i el jornal íntegre en cas d'accident .

1904, [1927]:*Soc. "La Dependencia Mercantil"*

Tenia com a objectiu la protecció i auxili mutuú. També organitzava conferències en locals dels centres polítics de la ciutat, com p.ex. el <<Centre Federalista>> (desembre de 1904). Amb periòdic mensual propi *El Eco* . Amb el qual condensava el seu programa el 1905. Un programa que es podria resumir així: "Unión. Respeto a la asociación . Descanso Dominical. Vida externa. Salario Mínimo. Limitación horas de trabajo".

Organitzava vetllades literàries ,p.ex. el 1906; i celebrava mítings, el 1908.

[1905]:*Juventud Obrera (del CCO)*

Basava les seves activitats en l'entreteniment dels seus socis. Amb sessions p.ex. de "cortomancia" i prestidigitació .

[1908]:*Soc. Obrera Mercantil Escritorio y Comercio de esta ciudad*

Tenia entre els seus objectius: aixecar el seu nivell intel.lectual i intentar l'assaig d'algun tipus d'institució de mutualitat o cooperació.

[1908, 1922]:*Sdad. Obrera "La Amistad"*

Un dels seus objectius era fomentar la instrucció i cultura entre la classe obrera i jornalera. També la trobem sota el nom de *Casal Popular Obrer*. Es definia com a societat catòlica i obrera.

Disposava d'una cooperativa de consum i d'un saló d'espectacles propi.

Celebrava mítings al seu local social, p.ex. s'ha de remarcar el del 23 de juliol de 1911, era de caràcter cooperativista.

Es desconeix el seu nombre de socis, però es té la referència del 1912, quan en tenia 160. I també oferia classes nocturnes, el 1918.

El 1919, i dins aquest marcat sentiment catòlic, li fou confiat un dels cordons del pendó de la processó del Corpus al seu President Jaime Gispert.

I l'any 1920, establia oficines pròpies.

[1908, 1927]:*Asoc. de obreros y obreras sastres*

[1909, 1911]:*Centro Instructivo Obrero* (de l'associació UR)

El 1911, tenim la constància escrita que tenia almenys 30 socis. Ja que foren detinguts el president i 30 socis, per haver firmat una fulla repartida entre la població, on constava uns suposats atacs a autoritats judicials i municipals.

[1911, 1922]:*Arte Fabril*

També es podia trobar sota el nom de *Arte fabril de Gerona y sus contornos*.

L'any 1911, va organitzar funcions per recaptar i ajudar a socórrer al obrers que estaven en vaga.

[1911, 1922]:*Soc. obrera de peluqueros barberos "La Alianza"*

Es definia com a obrera i catòlica.

El 1911, va inaugurar la seva cooperativa de consum ²²⁴.

Al desembre de 1913 presentà 4 Bases als seus respectius patrons, per tal que fossin aprovades ²²⁵.

[1912]:*Soc. "El Plomo"*

Formada per "albañiles y peones ciudad".

1912:*Unión Ferroviaria*

Constituïda l'agost de 1912. Però la seva inauguració oficial va ser el 9 d'agost de 1912. I es va fer al seu local social "*Centro de Unión Ferroviaria de Gerona*", a la Plaça del Carril (Cafè N. Alsina) ²²⁶.

---

²²⁴ Per a més informació, vegi's *Las Noticias* 29-I-1911, p.6.

²²⁵ DG 361/ 13-XII-1913, p.8.

²²⁶ Vg. DG 192/ 21-VIII-1912, p.6 i, per la formació de la seva Junta vg. DG 216/18-IX-1912, p.7 i 8.

La seva implicació política es fa pal·lesa en la celebració del seu míting en el local social de la *Unió Republicana*, el 1912 ²²⁷ .

[1912, 1913]:*Soc.de albañiles y peones El Plano de Gerona*

Aquesta societat va rebre el setembre de 1913 (6 pessetes) per als empresonats per qüestions socials, com per exemple va ser la vaga del *Arte Fabril* ²²⁸ .

[1915, 1917]:*Agrupación el Arte del Libro*

La primera referència és del 10-VI-1915, i el seu reglament es reformà el 7-VIII-1917.

[1916], 1920 const.,[1927]:*El Porvenir*

La primera referència és del 1916, però es constituí formalment el 1920. L'1-VI-1922 es tornar a refundar i el gener de 1927 reformar el seu reglament.

Societat formada per operaris de la fàbrica Grober. El 9 de maig de 1916, tenia la seva pròpia cooperativa. Tenim constància del seu local al c/Nueva del Teatro, 18; als anys 1922 i 1927.

[1916, 1922]:*Esparteros y estereros de Gerona y su radio*

La primera referència és del 15-II-1916.

[1916], 1931:*La Unión Metalúrgicos*

La primera referència és del 13-II-1916, i l'última del 12-VI-1931 quan fou dissolta.

Va tenir diversos locals: el 1922 es trobava a la Plaça de l'Oli, 5 i el 1927 al carrer del Carme, 2.

[1917]:*Lampareros-Latneros, Caldereros y Hojalateros*

La referència és del 7-VIII-1917.

---

²²⁷ Vg. *El Not. Universal* 25-VI-1912, p.4.

²²⁸ Vegi's *El Not. Universal* 9-IX-1913, p.4. On consta la subscripció voluntària que aquest diari realitzà - a favor de - la Federació Local de Barcelona, la Societat de paletes. La pròpia *Soc.de albañiles de Barcelona*, és la que aportà les 6 pessetes.

1917, [1919]:*Sociedad de obreros picapedreros y canteros de esta ciudad*

Constituïda el 21-III-1917 ²²⁹. També tenia el nom de *Sdad. de obreros picapedreros y canteros de esta ciudad y sus contornos* ²³⁰.

1918:*Sociedad de obreros camareros*

Com tota societat es constituï per defensar els seus interessos i drets col·lectius.

Aquesta associació de cambrers de Girona presentà al gremi de cafeters, unes bases per tal de millorar les seves condicions laborals ²³¹.

[1918, 1927]: *La Unión de Curtidores*

La primera referència és del 22-VII-1918.

El 1922 tenia el seu domicili al c/Oli,5. També la trobem sota el nom de *Soc.de <<Obreros Curtidores>>* ²³².

[1919]:*La Unión Corchera Gerundense*

La referència és del 9-I-1919.

[1919]:*Unión papelera de Gerona y sus contornos*

La referència és del 28-I-1919.

[1919], 1920 const.[1927]:*Obreros y obreras sastres*

La primera referència és del 12-X-1919, però es constituï formalment el 1920 ²³³ i el 23-IV-1927 fou reformada.

1919, [1922]:*Centre de Dependents*

Constituïda el 1919 amb domicili social a la plaça de la Constitució, 14, 1r. I, també tenim una altra referència al c/Indústria ²³⁴. Del 1921 al 1922, consta el seu local al carrer de Marquès de Camps.

---

²²⁹ Veure *El Not.Universal* 8.826/22-III-1917,p.2.

²³⁰ *DG* 194/ 26-VIII-1919, p.4.

²³¹ Vegi's *LVNGD* 16.491/ 8-X-1918,p.14 i, *La Publicidad* 12-XII-1918,p.9.

²³² Vg. *DG* 6-IX-1919,p.4.

²³³ *DG* 9/ 13-I-1920,p.4.

²³⁴ Vg.*DG* 26/ 1-II-1919,p.3.I *DG* 252/ 5-XI-1919,p.6.

1919, [1922]:*Obreros y obreras alpargateros de Gerona y sus contornos*

La primera referència és del 19-V-1919.

També consta com a *Sociedad de obreros y obreras del ramo de alpargatería y sus similares*²³⁵.

[1919, 1922]:*Unión de Camareros y Cocineros*

El 1922, tenia el seu local social al c/Sta.Clara,1.

Aquesta associació tenia una actuació activa en defensa dels drets dels seus associats. Mostrad'això és el 1919, quan la seva Junta decidí retirar el personal que treballava al *Cafè Norat*, ja que aquest cafè no havia complert amb les últimes bases presentades als seus propietaris²³⁶.

1920 const., [1931]:*Soc. Obrera del Arte de Imprimir y sus anexos/anejos*

Es constituí el 1-VI-1920.El seu reglament fou reformat el 10-III-1927.Alguns cops també es pot trobar com a *Sociedad "Arte de Ymprimir"*.

Va tenir el seu local a la Plaça de l'Oli,5- el 1922-; i el 1927 al c/Força,29.

El 1923, sol.llicità al Consistori Municipal un recolzament per tal de poder crear una escola pràctica. Com a societat també formà part del Cens Corporatiu electoral, el 1928²³⁷.

[1922]:*"El Nivel"*

La referència és del 14-III-1922.Formada per paletes.

[1922]:*El Trabajo Libre*

Societat de picapedrers.Tenia el seu domicili al c/ del Carme,el 1922.

[1922]:*La Barricada*

El 1922 tenia el seu domicili a la plaça de l'Oli,5 .

[1922]:*La Lezna*

Amb el local social a la Pl.de l'Oli,5,l'any 1922.

1922:*Unión de artes gráficas*

L'any 1922, correspon tant a la data de constitució com de dissolució.

---

²³⁵ DG 126/ 5-VI-1919, p.6.

²³⁶ Vg.DG 22-X-1919,p.6.

²³⁷ Vg. BNPG 8-II-1928,p. I a III.

[1922]:*El Rayo*

Societat formada per electricistes, fusters i “ebanistas”.

[1922?]:*Unión personal energía*

[1922]:*Ateneo Social Democrático*

La data de referència és del 22-VI-1922. Es troba inscrita com a associació obrera.

[1922, 1927]:*Agrupación Oficiales esparteros y estereros*

El 1927 tenia el seu domicili a la plaça de l'Oli, 5 .

4a.3. PERÍODE 1923-1931:-----

1904,[1927]:*La Dependencia Mercantil*

[1908,1927]:*Asoc. Obreros y obreras sastres*

[1916],1920 const.,[1927]:*El Porvenir*

[1916],1931:*La Unión Metalúrgicos*

[1918, 1927]:*La Unión de Curtidores*

[1919], 1920 const.,[1927]:*Obreros y obreras sastres*

1920 const., [1931]:*Soc. Obrera del Arten de Imprimir y sus anexos/anejos*

[1922, 1927]:*Agrupación Oficiales esparteros y estereros*

[1923], 1931const.:*La Protectora Obrera*

El 1923 ja tenim constància que tenia una cooperativa, però consta constituïda oficialment el 1931.

[1927]:*Consejo Obrero de M.Z.A.*
La data de referència és del 26-V-1927.

[1927]:*La Igualdad-Sociedad Obreros Carreteros y Similares*
La referència és del 19-VI-1927.

[1927, 1929]:*Dependientes del Comercio y de la Industria de Gerona*
La primera referència és del 22-VII-1927 i l'última del 12-VIII-1929.

[1929]:*Federación Patronos Peluqueros Barberos Provincia de Gerona*
La referència és del 16-VII-1929.

[1931]:*Germanor*
La data de referència és del 25-V-1931.

1931:*U.G.T. Soc.de Oficios de Trabajadores de ambos sexos*
Constituïda el 8-VI-1931.

1931:*“La Espiga”, Sdad. Obreros panaderos*
Constituïda el 22-VIII-1931.

4b.PATRONALS I FEDERACIONS

Hi ha una associació que és anterior al període estudiat, però que anomenarem:

[1871]:*Sociedad de oficiales picapedreros de Gerona*
Amb la referència del 30-VI-1871, i també es definia com a “Sociedad Cooperativa”.

4b.1.PERÍODE 1875-1900:-----

[1880]:*Centro industrial y mercantil*

4b.2.PERÍODE 1901-1922:-----

[1901], 1910:*Sdad.Fomento de la Industria, Comercio y Propiedad*

La primera referència és del 1901 i l'última del 1910 quan fou dissolta.

[1905]:<<*Gremio de productores de fuerza motriz*>> de Gerona

[1905]:*La asociación de propietarios corcheros*

[1907, 1927]:*Gremio de Maestros Sastres*

La seva primera referència és del 10-XI-1907.L'any 1922, tenia el seu local social al carrer Ciutadans,19.

[1908]:Soc. “*Unión de Productores de Electricidad de la Provincia de Gerona*”

1910, [1927]:*Unión Gremial*

Es constituí el 6-I-1910. Al gener de 1911, va contribuir amb un regidor a la formació de l'Ajuntament de Girona²³⁸. També anomenada *Unión Gremial y Patronal*.L'any 1912, el seu primer domicili consta a la Cort Reial núm.7, Café Rin²³⁹; la secretaria de la mateixa societat consta en aquesta adreça :Cort Reial núm.7,1r²⁴⁰. A l'agost d'aquest 1912, tenia un nou local soacial al c/ Mercaders,17,1r²⁴¹. L'any 1915, traslladà el seu local social al c/Mercaders, 17 principal²⁴². I ja el 1922, constava el seu domicili al c/Marquès de Camps, 17. El juny de 1911, disposava de diari propi, òrgan d'aquesta associació: *El Gremial*²⁴³.Amb el qual, es va fer ressò de la campanya contra els pressupostos municipals²⁴⁴.

Aquesta associació també presentà els seus propis candidats a les eleccions municipals del novembre de 1911, i o va fer a través de l'organització d'un míting al *Coliseo Imperial* de Girona²⁴⁵.

[1910, 1922]:*Cámara de Comercio*

Societat de “Carácter administrativo”. El 1922, constava el seu domicili al c/Ciutadans,19.

---

²³⁸ Vg.*Las Noticias* 5698/ 15-XI-1911,p.3.

²³⁹ *DG* 4-II-1912,p.9.

²⁴⁰ *DG* 22-III-1912,p.7.

²⁴¹ *DG* 191/ 20-VIII-1912,p.7.

²⁴² *DG* 4-VII-1915,p.9.

²⁴³ Vg.*LVNGD* 13817/ 29-V-1911,p.4.

²⁴⁴ Veure *LVNGD* 13945/ 4-X-1911,p. I *LVNGD* 13965/ 24-X-1911,p.8.

²⁴⁵ Vg. *LVNGD* 13981/ 9-XI-1911, p.10.Edició nit.

[1910, 1927]:*Cámara Oficial de Comercio é Industria*

La data de referència és del 24-VI-1910. Entre els anys 1922 i 1927 consta el seu domicili al c/Ciudadans,19.

El 1918, anunciava que durant el curs del 1918 impartiria una càtedra gratuïta de llengua francesa-que ja havia impartit el curs anterior- a favor de la classe obrera i dependència mercantil;i sol.licitava a l'Ajuntament continués facilitant el local a les Escoles Normals ambaquesta finalitat, cosa que l'Ajt. de Girona aprovà ²⁴⁶. El novembre de 1918, també es feia ressò de les classes nocturnes gratuïtes per la classe obrera i dependència mercantil que pagava ²⁴⁷.

[1911]:*Federació de Cooperatives de la província de Girona* (1911 ²⁴⁸)

Celebrà junta directiva el 1911 ²⁴⁹. Aquesta federació també mantenia uns lligams amb els representants polítics locals i provincials, per tal de defensar els seus interessos associatius. N'és un exemple, l'entrega que es va fer al diputat a Corts per la Bisbal Salvador Albert, d'unes insígnies del càrrec i una artística placa amb els noms de les vint cooperatives de les diverses associacions de la província; com a mostra d'agraïment pels treballs realitzats en defensa d'aquestes societats ²⁵⁰.

[1913]:*Asociación de propietarios cosecheros*

Tenim constància de la seva existència amb data de 23-XI-1913 ²⁵¹.

[1915, 1924]:*Gremio de almacenistas*

Amb la referència del 12-IX-1915 i del 7-VII-1924. El 1918, també la trobem sota el nom de *Gremio de Almacenistas de Comestibles* o *Gremio de Comestibles* ²⁵².

[1915,1930]:*Patronat Concepcionista de la Obrera Gironina*

Amb data de referència del 1915 ²⁵³. De caràcter instructiva-benèfica i religiosa. També va rebre una subvenció de 500 ptes. de l'Ajuntament ²⁵⁴,. Amb referència dels anys: 1924 ,1927, 1929 i 1930 ²⁵⁵.

---

²⁴⁶ M.A. 8-XI-1918,f 271.

²⁴⁷ DG 251/ 10-XI-1918,p.5.

²⁴⁸ Tenim constància de la seva junta directiva del 1911, a través, dels diaris: *El Poble Català* 2.328/ 24-VII-1911 i, *Las Noticias* 5617/ 26-VIII-1911,p.1.

²⁴⁹ Tenim constància de la seva junta directiva del 1911, a través, dels diaris: *El Poble Català* 2.328/ 24-VII-1911 i, *Las Noticias* 5617/ 26-VIII-1911,p.1.

²⁵⁰ *Las Noticias* 5724/ 11-XII-1911,p.1.

²⁵¹ *La Publicidad* 12.450/23-XI-1913,p.7.

²⁵² Vg.*LVNGD* 16.236/ 25-I-1918,p.12 i la del 16.245/ 3-II-1918,p.14.

²⁵³ Vg.*Sociedad Patronato Concepcionista de la Obrera Gerundense*,del M.A. 30-VII-1915, f 14 i del M.A. 31-XII-1919,f 323.

²⁵⁴ M.A.4-VII-1924, foli 29.

²⁵⁵ M.A. 22-XII-1927,f 141; 4-I-1929, f 1 i 20-XII-1930, f 58.

1916, [1927]:*Gremio de Almacenistas de vinos, anisados y comestibles*

Tenia els estatuts aprovats el 7-III-1916; i l'últim any que se'n té constància és el 1927.

Aquest mateix 1927 tenia el seu domicili al c/ Ciutadans, 19.

1917, [1918]:<<*Asoc.de patronos confiteros de Gerona*>>

El desembre de 1917, presentà els seus estatuts al Gov.Civil de Girona ²⁵⁶ i es constituí.

[1917, 1927]:*Gremio de Maestros albañiles*

Tenia el seu domicili social del -1922 al 1927- al c/Nueva del Teatro,2 . Aquest domicili variava segons fos un o altre el seu President.

1917, [1927]:*Federación local de sociedades obreras de Gerona y su comarca*

Associació obrera afiliada a la UGT. El seu reglament fou autoritzat oficialment el 6-XI-1917. Va tenir el seu local social, el 1922, a la Plaça de l'Oli,5. Destacaríem com a activitat més rellevant, la celebració de conferències com la que se celebrà el 1r. de maig. La realitzà l'advocat i diputat provincial Alberto de Quintana, que tractà sobre el tema <<Cuestiones sociales del momento>> ²⁵⁷.

[1917], 1931:*Gremio de Patronos Canteros de Gerona y sus contornos*

Hi ha una primera referència, el 24-VII-1917.Però,la seva constitució formal, que consta al registre, és del 30-XI-1931.

[1918]:*Nuevo gremio de patronos albañiles*

La referència és del 15-IV-1918 ²⁵⁸.

[1918]:*Gremio de patronos peluqueros*

La referència és del 18-X-1918 ²⁵⁹.

[1918]:<<*Patronato de Obreras*>>, *de esta ciudad*

Amb data de referència del 1918 ²⁶⁰.

---

²⁵⁶ DG 2-XII-1917,p.6 .

²⁵⁷ Veure *La Tribuna* 7.045/ 1-V-1919,p.14.

²⁵⁸ *El Progreso* 3895/ 15-IV-1918,p.2.

²⁵⁹ *La Tribuna* 18-X-1918,p.7.

²⁶⁰ Referència aconseguida, a través, del DG 124/ 28-V-1918,p.4.On es constata la seva assistència al Santuari de Ntra.Sra.dels Àngels.

[1918], 1919 const., [1928]:*Gremio de Patronos Panaderos “La Panificadora”*

La primera referència és del 1918 ²⁶¹. També coneguda, a més a més, com “*Gremio Sociedad Patronos Obreros Gerona*”. La data oficial de la seva constitució seria el 5-III-1919. Però com hem vist anteriorment, a vegades, podem reseguir la seva existència per vies extra-oficials, com seria la premsa. També consta al registre una reforma dels seus estatuts el 26-III-1928. L'any 1928, també consta el seu domicili al c/Mercaders, 17. Entre els anys 1919 al 1924, aquesta societat patronal <<*La Panificadora*>> va participar activament en la problemàtica sobre l'augment del preu del pa, deguda a l'augment del preu de la farina. Aquest augment del preu del pa, havia de ser autoritzat per la comissió de l'Ajuntament de Girona ²⁶².

[1918, 1925]:*Gremio de (Centro) de Peluqueros y Barberos*

La referència és del 21-VIII-1918. L'any 1922, consta el seu domicili al c/Ciudadans, 19.

1918, [1927]:*Fabricantes de pastas para sopa*

Presentà els seus estatuts i reglament al Govern Civil el juny de 1918 ²⁶³, quan es va constituir. Als anys 1922 i 1927, sota el nom de *Agrupación de Fabricantes pastas para sopa*, consta el seu domicili al c/Ciudadans, 19; i també la referència de regional.

[1919]:*Patronos carpinteros*

La referència és del 1919 ²⁶⁴.

[1919]:*Federación Arera*

La data de referència és del 1919 ²⁶⁵.

[1919, 1922]:*Gremio de Hoteles, de Cafés, Restaurantes, Bares y similares de Gerona*

La seva referència primera és del 2-XII-1919.

[1919, 1924]:*Federación Patronal de Gerona*

La primera referència és del 30-III-1919. També coneguda com a *Unión Patronal de Gerona*. El 1919, tenia el seu local a la Cámara de Comercio ²⁶⁶.

---

²⁶¹ Vegi's referència sobre la decisió del *Gremi de Flequers* de Girona-de no augmentar el preu del pa-veient que els fabricants de farina n'havien rebaixat el preu prèviament; EA 6.254/ 2-X-1919,p.2.I a LVNGD 16.263/ 21-II-1918,p.15.

²⁶² Pel seguiment de la problemàtica en l'augment del preu del pa, vegi's M.A.6-XI-1920, f 273; M.A. 4-II-1921, f 33 i M.A.24-X-1924, f 61 .

²⁶³ Vg.DG 136/12-VI-1918,p.3.

²⁶⁴ Referència al DG 12/16-I-1919,p.5. On consta la seva aprovació de 0'50 pessetes. el jornal dels obrers, que prèviament havien demanat.

²⁶⁵ Vg.DG 209/ 12-IX-1919,p.5.

²⁶⁶ DG 235/ 14-X-1919,p.4.

1920, [1921]:*Federación de sastres de la provincia*

També se l'anomenava Federació de Sastreria de la provincia, l'1-II-1921.

El setembre de 1920, es reuniren a la Càmera de Comerç-en assemblea general- per tal de redactar el seu reglament i constituir-se²⁶⁷.

[1920, 1922]:*Patronato de la cantina escolar*

La seva primera referència és del 5-II-1920. Es definia amb la finalitat de "Donativos y legados. Subvenciones Centro".

1920-1923:*Asoc. de tratantes y exportadores de ganados de cerda*

Es constituí el 5-IX-1920 fins el 1923, quan fou dissolta.

[1920, 1927]:*Gremio de ultramarinos, comestibles y similares de Gerona*

Va ser reformada el 8-VII-1920, i amb existència legal fins el 1927. Entre els anys 1922 i 1927; va tenir el seu local social al c/Mercaders, 17.

1920, [1927]:*Unión Comercial detallista de Gerona*

Es constituí el 10-IX-1920. Del 1922 al 1927 va tenir el seu domicili a Marquès de Camps, 14.

[1920], 1929 const.:*Federación de Industriales/Patronos panaderos de la provincia*

La primera referència és del 19-V-1920. El 16-VII-1929, es tornà a constituir.

[1921, 1922]:*Gremio de vendedores de carne de cerdo*

La seva referència inicial és del 7-II-1921.

1921, [1922]:*Asoc. de tratantes en/de carnes de Gerona*

Data de la seva constitució el 18-II-1921.

[1921, 1927]:*Gremio de Cortantes y Tablajeros de Gerona*

La seva referència inicial és del 28-I-1921. Consta el seu domicili al c/Ciudadans, 19; entre el 1922 i 1927.

[1922]:*Asoc. de tratantes en carne de buey y ternera*

[1922]:*La Constructora de obras*

---

²⁶⁷ DG 30-IX-1920, p.3.

[1922]:*Gremio de carpinteros y ebanistas*

[1922]:*Patronato Concepcionista de la obrera gerundense*
Es definia com a “instructiva y religiosa”.

[1922]:*Asoc. de Patronos Confiteros*
El 1922, consta el seu domicili al c/Mercaders, 17.

[1922]:*Soc. “Mutua Patronal” de Gerona*
La referència que tenim data del 18-IV-1922.

1922, [1924]:*Unión Patronal de Gerona*
Estatuts aprovats el 3-IV-1922, quan es constituí. Formava part de la
“Federación Patronal de Cataluña”.

[1922, 1927]:*Asoc. de la industria provincial en carnes de cerda*
Entre el 1922 i el 1927, va tenir el seu domicili al c/Ciudadans, 19.

[1922, 1927]:*Gremio de Fondistas y Similares*
El 1922 tenia el seu local social al c/Ciudadans, 19 ; i el 1927 al c/Mercaders, 17 .

[1922, 1927]:*Asoc. de ganaderos*
Provincial. Amb domicili a la Plaça Constitució, 14; entre el 1922 al 1927.

[1922, 1927]:*Gremio de Maestros zapateros*
Entre els anys 1922 al 1927, tenia el seu domicili al c/ Ciudadans, 19 .

[1922, 1927]:*Unión Patronal(Provincia)*
La primera referència és del 14-IV-1922. I entre 1922 i 1927, va tenir el seu
domicili al c/Ciudadans, 19.

[1922, 1927]:*Gremio de Herreros y constructores de carros*
Provincial. L'any 1922, tenia el seu domicili a la plaça Independència, 17 .

[1922, 1927]:*Asoc. Forestal española*
Nacional. Entre els anys 1922 i 1927, va tenir el seu local al c/Ciudadans, 19.

[1922, 1927]: *Cámara Oficial de la Propiedad Urbana*
De “Caràcter administrativa e informativa”, amb activitat constatada del 1922 al 1927 Del 1922 al 1927 va tenir el seu domicili al c/Ciudadans,19.

4b.3.PERÍODE 1923-1931:-----

[1907,1927]: *Gremio de Maestros Sastres*

1910,[1927]: *Unión Gremial*

[1910,1927]: *Cámara Oficial de Comercio é Industria*

[1915,1924]: *Gremio de almacenistas*

[1915, 1930]: *Patronat Concepcionista de la Obrera Gironina*

1916, [1927]: *Gremio de Almacenistas de vinos, anisados y comestibles*

[1917, 1927]: *Gremio de Maestros albañiles*

1917, [1927]: *Federación local de sociedades obreras de Gerona y su comarca*

[1917], 1931: *Gremio de Patronos Canteros de Gerona y sus contornos*

[1918], 1919 const., [1928]: *Gremio de Patronos Panaderos “La Panificadora”*

[1918, 1925]: *Gremio de (Centro) de Peluqueros y Barberos*

1918,[1927]: *Fabricantes de pastas para sopa*

[1919,1924]: *Federación Patronal de Gerona*

1920-1923: *Asoc.de tratantes y exportadores de ganados de cerda*

[1920,1927]:*Gremio de ultramarinos, comestibles y similares de Gerona*

1920,[1927]:*Unión Comercial detallista de Gerona*

[1920],1929 const,:*Federación de Industriales/Patronos panaderos de la provincia*

[1921,1927]:*Gremio de Cortantes y Tablajeros de Gerona*

1922,[1924]:*Unión Patronal de Gerona*

[1922,1927]:*Unión Patronal(Provincia)*

[1922,1927]:*Asoc.de la industria provincial en carnes de cerda*

[1922,1927]:*Gremio de Fondistas y Similares*

[1922,1927]:*Asoc. de ganaderos*

[1922,1927]:*Gremio de Maestros zapateros*

[1922,1927]:*Gremio de Herreros y constructores de carros*

[1922,1927]:*Asoc. Forestal española*

[1922,1927]:*Cámara Oficial de la Propiedad Urbana*

[1923]:*Federació d'Amos Forners de la provincia de Girona*

[1927]:*Unión de patronos alpargateros y cordeleros*

El 1927 tenía el seu local social al c/Mercaders, 17.

[1929]:*Federación de cooperativas provincia de Gerona*

1931:*Federación Hotelera provincia de Gerona*
Constituïda el 22-V-1931.

1931:*Asociación Propietarios camiones automòviles de la provincia.Ge.*
Constituïda el 30-XII-1931.

4c.MIXTES

Dins de l'apartat de societats mixtes, és a dir, que podrien ser considerades com a obreres o patronals:

4c.2.PERÍODE 1901-1922:-----

*Associacions que pertanyen a aquest període d'anys, però que tenen una trajectòria dilatada i que les trobem també en el període posterior (1923-1931).

[1907, 1927]*:*Gremio de Maestros Sastres*

1910, [1927]*:*Unión Gremial y Patronal*

[1910, 1927]*:*Cámara Oficial de Comercio é Industria*

[1915, 1924]*:*Gremio de almacenistas*

[1915, 1930]*:*Patronat Concepcionista de la Obrera Gironina*

[1916]:*Sociedad de Peluqueros de esta ciudad (Gerona)*
Consta una referència del 1916 ²⁶⁸.

1916, [1927]*:*Gremio de Almacenistas de vinos, anisados y comestibles*

[1917, 1927]*:*Gremio de Maestros albañiles*

[1917],1931 const.*:*Gremio de Patronos Canteros de Gerona y sus contornos*

---

²⁶⁸ Vegí's referència a *La Tribuna* 25-XI-1916,p. 14.

[1918], 1919 const., [1928]*:*Gremio de Patronos Panaderos “La Panificadora”*

[1918, 1925]*:*Gremio de (Centro) de Peluqueros y Barberos*

1918, [1927]*:*Agrupación Fabricantes pastas para sopa*

[1919, 1924]*:*Federación Patronal de Gerona*

1920-1923*:*Asociación de tratantes y exportadores de ganado de cerda*

[1920, 1927]*:*Asociación de ultramarinos,comestibles y similares de Gerona*

1920, [1927]*:*Unión Comercial detallista de Gerona*

[1921, 1927]*:*Gremio de Cortantes y Tablajeros de Gerona*

1922, [1924]*:*Unión Patronal (Provincial)*

[1922, 1927]*:*Asociación de la industria provincial en carnes de cerda*

[1922, 1927]*:*Gremio de Fondistas y Similares*

[1922, 1927]*:*Asociación de ganaderos*

[1922, 1927]*:*Gremio de Maestros Zapateros*

[1922, 1927]*:*Gremio de Herreros y constructores de carros (Provincial)*

[1922, 1927]*:*Asociación Forestal española*

[1922, 1927]*:*Cámara Oficial de la Propiedad Urbana i Unión Patronal de Gerona*

[1927]*:*Unión de patronos alpargateros y cordeleros*

5.ASSOCIACIONS I CENTRES RECREATIUS,CULTURALS,MUSICALS I ESPORTIUS

En els anys anteriors al 1875, ens trobem un seguit d'associacions que per la seva importància posterior les esmentarem:

1849 ,[**en actiu**]-:*Casino Gerundense*

Creat l'1-I-1849; modificada la seva constitució el 19-IX-1887. En aquest local s'hi celebraven actes culturals diversos com p.ex. concerts²⁶⁹ o balls²⁷⁰ . Consta un local al carrer Albareda núm.7, del 1883 al 1922 .

[**1853,1873**]: *Liceo Gerundense*

Consta situat al carrer Ciutadans 11, fins el 1853.Any en què fou dissolt, però es fusionà en el *Casino Gerundense* el 1873.

[**1859**]:*Círculo/Circo/Casino Artesano*

Tenim una única referència, és la del 24-XI- 1859 .

[**1859**]:*Circo Gerundense*

La primera notícia i única sobre aquest centre és del 28-XI-1859.

[**1860**]:*Soc. Menestral Gerundense*

1863-1864: *Soc.Recreo "La Concordia"*

Consta un reglament amb 43 articles l'1-XII-1863; i que fou dissolta l'abril de 1864.

[**1865**]:*Sociedades de recreo*

L'única referència, a part de l'any, sobre aquesta societat és que organitzava balls i sardanes a la plaça.Citant explícitament :“baile, vulgo sardanas en días festivos tarde, plaza de la Princesa; baile público titulado sardanas”.

---

²⁶⁹ Per les Fires de Sant Narcís, se celebraven concerts i balls al seu local.

Veure *LVNGD* 12542/ 18-XI-1907,p.5.

²⁷⁰ Vg.*Las Noticias* 5485/ 16-IV-1911, p.6.O bé,veure els balls celebrats amb obsequi de raïm per celebrar la nouvinguda de l'any; *LVNGD* 20.861/ 2-I-1931, p.24.

[1866, 1920]:*Odeón* .

Consta un ball de màscares el 10-I-1866.

Aquesta societat fou eximida de pagar l'ímpost de "casinos y círculos de recreo", ja des del primer de març de 1914. A efectes de la sol·licitud de baixa presentada prèviament a l'Ajuntament ²⁷¹. I uns anys més tard, el 1920, podem afirmar que el <<*Odeón*>> havia tingut un local a la "Subida de Sto.Domingo". Ja que els mauristes montaren la seva oficina electoral ²⁷².

[1867, 1868]:*Liceo Dramático y Literario*

Societat recreativa existent el 1867. També anomenada *Soc. Lírico Dramática y Literaria* (11-I-1868)

[1869]:*Soc. Recreativas "Las Tertulias"*

Organitzava balls i concerts.

[1870, 1884]:*Asoc. para el Fomento de las Bellas Artes*

Consta un reglament del 1871 i un altre del 1882.

[1870]:*La Azucena*

La data de la seva existència és la del 8-III-1870 .

[1871]:*Café-Casino*

És té una referència de la seva existència, els dies 24 i 18 de novembre de 1871 .

[1872, 1903]:*Asoc. Literaria de Gerona*

[1873]:*Centro Hispánico Ultramarinos de Gerona*

[1873]:*La Juventud Gerundense*

Societat de ball.

5.1.PERÍODE 1875-1900:-----

[1866, 1920]: *Odeón*

---

²⁷¹ Vg. *Sociedad El Odeon*, M.A. 6-III-1914, f 4.

²⁷² DG 293/ 21-XII-1920, p.2.

[1870, 1884]: *Asoc. para el Fomento de las Bellas Artes*

[1872, 1903]: *Asoc. Literaria de Gerona*

[1877]: *Exposición Regional Gerundense*

Associació que es basava en el "reglamento y clasificación de productos".

[1877]: *Soc. Coral "La Unión"*

La referència de la seva existència és del 15-VIII-1877 .

[1878]: *Soc. Coral "Sta. Cecilia"*

[1878]: *Moratín*

Es definia com a societat dramàtica.

[1878, 1887]: *Casino recreativo "La Unión"*

El 27-II-1878 , organitzava balls i concerts. Hi ha una constància posterior a aquest any, amb el nom de *Centro recreativo "La Unión"* del 1887, amb local a la Cort Reial núm.7.

[1878]: *Soc. recreativa en el Café del Recreo*

[1878]: *Soc. recreativa titulada Calipso*

La referència és del 31-VII-1878 .

[1880, 1883]: *Asoc. aficionados á la caza y la pesca*

També se la coneixia com a *Soc. de cazadores y pescadores*.

[1881]: *Casino Popular Gerundense*

1881: *Soc. Coral "La Juvenil"*

Es va constituir el 30-III-1881.

1881, [1882]: *Centro Recreativo*

La data de la seva constitució és del 14-VII-1881. I un any més tard encara estava en actiu, concretament el 4 de juny.

1881const., [1885]:Soc. Coral “La Lira”

La data de la seva constitució és la del 25-I-1881.

[1881],1887 const.,[1911]:Orfeón Gerundense

La primera referència escrita és del 1881, però al registre oficial consta el 1887. Associació recreativa,artística, literària i de lleure. Amb una secció excursionista i una secció d’aficionats al teatre, que per mitjà de la secció coral assajaven obres dramàtiques i líriques.

Dels anys 1904 al 1911, catalanitzà el seu nom pel d’*“Orfeó Gironí”* .

1883:Flora

Es constituí el 23-XI-1883.

[1883,1908]:Centro Recreativo “La Odalisca”

Desenvolupava representacions teatrals, concerts al seu saló d’espectacles.

Un exemple d’aquesta activitat recreativa, la tenim el 21 de juny de1908 amb motiu de la revetlla de Sant Joan, inaugurà el seu nou saló d’espectacles-al carrer del “Pavo” i “Fontanillas”-amb un ball a les deu de la nit. Una hora abans la mateixa orquestra, que havia de tocar al ball, va donar una serenata a la “Rambla de Alvarez”.

[1884,1889]:Soc.recreativa “Eva”

[1886]:Casino del Recreo

La referència és del 29-V-1886.

[1886]:Casino del Comercio

La constància de la seva existència, és del 7-X-1886.

[1886]:Casino Nuevo de las Ramblas

Tenia activitat el 27-XI- 1886.

[1887]:Soc. Coral “La Joven de Gerona”

[1887]:Soc.de recreo “Circo España”

La seva referència és del 28-IX-1887.

1887, [1911]:Soc. “La Regional”

Es constituí el 10-X-1887.

1887, [1912]:*Soc. de recreo “Casino Menestral”*
Es constituí el 11-XI-1887.

[1888]:*Soc. de Recreo é Instrucción “Olimpo”*

1889:*Nuevo Orfeón Gerundense*
És constituí el 13-II-1889.

[1889]:*Casino “La Alianza”*
Amb referència del 21-XII-1889.

[1890]:*Soc. recreo y instrucción “Talia”*

[1890,1927]: *Soc. Coral “La Regional”*
El 1892,s’afilià als *Cors de Clavé.Orfeón de “La Regional”* .

[1891]:*Colón*
El 19-X-1891,definia les seves activitats com a: “juegos de regatas ,carreras de velocípedos y caballos y proporcionarles toda clase de diversiones compatibles con la Ley y la moral”

1892,[1922]:*Soc. Científica espiritista-amor-(-ama-)*
És constituí el 23-III-1892.

1894:*Soc. Recreo Casino Ibérico*
És constituí el 26-IX-1894.

[1894,1927]:*Casino Recreativo Progreso Pontense*
La seva referència és del 19-III-1894.

[1897]:*Club-velocipedista*

[1897]:*Veloz Sport*

[1900],1906, [1926]:Ateneo Obrero

Hi ha constància de la seva existència i activitat el 1900, però la institució oficial data del 1906. I l'última referència sobre aquest ateneu és del 1926²⁷³.

Nascut amb la finalitat d'instruir la classe obrera, allunyant-se de tot ideari polític o militància partidista. Disposava d'una biblioteca i impartia classes nocturnes-gratuïtes pels socis inscrits i els seus fills-²⁷⁴. El 1919, el governador civil el va tancar; però el mateix any, el va manar reobrir.

5.2.PERÍODE 1901-1922:-----

1849, [1931]: Casino Gerundense

1872, [1903]:Asoc.Literaria de Gerona

[1881], 1887 const., [1911]:Orfeón Gerundense

[1883, 1908]:Centro Recreativo “La Odalisca”

1887, [1911]:Soc. “La Regional”

1887, [1912]:Soc. de recreo “Casino Menestral”

[1890,1927]: Soc.Coral “La Regional”

[1892, 1903]:El coro <<Orfeó Regional>>

1892, [1922]:Soc.Científica espiritista-amor(-ama-)

[1894, 1927]:Casino Recreativo Progreso Pontense

[1900], 1906, [1926]:Ateneo Obrero

---

²⁷³ Vg.*El Not.Universal* , 15-IX-1926, p.9.

²⁷⁴ Veure referència sobre l'inici del curs 1911-1912 a *LVNGD* 13914/ 3-IX-1911,p.11.

[1901]:<<*Electra*>>

Societat gironina “para dar bailes de máscaras” ²⁷⁵.

[1901]:<<*Casino Moderno*>>

La referència és del 1901 ²⁷⁶.

1902,[1903]:*Círculo Artístico de Gerona*

És constituït el 1902.Nascut per protegir i fomentar l’art musical²⁷⁷. Societat que organitzava concerts²⁷⁸ i comèdies al Teatre Municipal, el 1903²⁷⁹.

[1903]:*La <<Agrupación de la Porra>>*

La referència és del 1903 ²⁸⁰.

Amb local al primer pis del Cafè Vila, on el juliol de 1903 obrí una exposició de dibuixos i fotografies de joves aficionats .

[1904]:*Soc. Coral del Arte Musical*

Tenia l’objectiu de “defensa de sus intereses”, 30-V-1904.

[1904,1922]:*Soc.coral “Unión y Concordia”*

Anomenada *Unión y Concordia* del 1911 al1922. Des del 7 de juny de1918 al 1922, tenia el seu local al carrer Indústria núm.4.

1905:<<*Centro Recreativo Gerundense*>>

Constituïda el 1905,es definia com a recreativa, sense cap color polític ni sectari.

[1905]:“*Sección excursionista” de l’Orfeó Gironí*

La referència és del 19-XII-1905 ²⁸¹.

[1905,1922]:*Agrupació/Societat Coral de Unión Republicana, del Centre d’Unió Republicana de Girona*

Tenia el seu local al carrer del Carme,el 1922.

---

²⁷⁵ *El Not.Universal*, 16-II-1901, p.2.

²⁷⁶ Veure referència a EA 161/29-VI-1901, p.3.

²⁷⁷ *M.A.* 17-III-1903, f 59.

²⁷⁸ *EA* 242/ 18-I-1903, p.3.

²⁷⁹ Organitzà una comèdia on intervingué l’actriu Sra.Ricart de Ortega, titulada<<Arte y Corazón>>, el proverbio<<Asirse de un cabello>> i el “cuadro de costumbre”<<L’Agencia d’en Pep Currillo>>, *DG* 157/12-VII-1903,p.4.

vg. *DG* 157/ 12-VII-1903,p.4.

²⁸⁰ *DG* 139/20-VI-1903,p.3.

²⁸¹ *DG* 290/19-XII-1905, p.5.

[1905],1930:*Consistori dels Jochs Florals*
Es va constituir oficialment el 1930.

1906,[1918]:*Comité Antiduelista*
És constituí el 10-III-1906. Coneguda també com a *Liga Antiduelista, Comité local* .

[1906,1922]:*Amo R[k]aj Espero*
El 1906, s'anomenava *Centro Espiritista "Amor"* ²⁸² .
El 1911, la trobem sota els noms de: "*AmoJakespero*" ²⁸³; i <<*Amo Kaj Espero*>> .

1907:*Soc. Coral y Musical*
És constituí el 2-I-1907.

[1907,1920]:*Schola Orfeónica Gironina*

[1908]:*Sociedad "Catalunya Vella"*

[1909]:*Sociedad <<Crisantema>>*
Organitzava balls.

[1909]:*Agrupación Artística Musical*
La seva referència és del 31-III-1909.

[1909]:*Sociedad Gerona- Sport*

[1909]:*Sdad. Nueva Artística Gerundense*

[1909,1911]:*Centro Instructivo Obrero*, de l'associació *Unión Republicana*
El 1911 comprenia uns 30 socis.

1910,[1922]:*Sdad.Recreativa <<El Menestral>>*
Organitzava balls, concerts i funcions recreatives, entre d'altres activitats.

---

²⁸² DG 71/29-III-1906,p.3.

²⁸³ *El Not.Universal* 8.023/26-V-1911,p.5 i, *LVNGD* del 7-I-1911,p.8.

[1911]:*Sdad.Strong Foot-ball*
També anomenada “*Gerona Strong*”²⁸⁴.

[1911]:*Coliseo Imperial*
Amb local propi. On el 1911, s’hi celebrà un míting de propagandaelectoral organitzat per la *Unión Gremial*, amb concurs dels gremis de Barcelona, per tal de presentar els candidats que recolzava aquella entitat²⁸⁵.

[1911,1912]:*Sdad.<<Gerona Esperantistaro>>*
Com a fet diferencial envers les altres associacions gironines, aquesta tenia dones a la Junta directiva, i més concretament una com a Vice-secretària i una altra com Vocal 2^a, el 1912²⁸⁶.

[1912]:<<*Los Previsores del Porvenir*>>
L’any 1912²⁸⁷, consten dos domicilis particulars com a llocs de reunió.

[1912]:*Soc.Gerona Sport Club-Gironí*
El 22-III-1912 era també coneguda com “*Sport Club Gironí*”

1912:*Soc.Skatin Rink*
S’anomenava “*Sport*”, i es constituí el 24-IV-1912. El mateix any, passà a anomenar-se “*Skating Rink Gironí*”, amb domicili a l’avinguda Jaume I^r.²⁸⁸

[1912]:*Batallón infantil “Voluntarios de Gerona”*

[1912]: *Unión de todas las Sociedades de Esperanto de la Provincia. Estatuto de Esperanto*
La referència és del 4-XI-1912.

[1913]: “*Gerona Espero*”
Oferia classes d’esperanto als seus socis.

---

²⁸⁴ M.A. 30-XI-1911, f 43.

²⁸⁵ *Las Noticias* 5694/ 11-XI-1911,p.10.

²⁸⁶ Vg. DG 14/ 19-I-1912,p.6.

²⁸⁷ Vg. DG 12/ 17-I-1912,p. 9 i 10. On consten els domicilis de dos associats, un al carrer Bell-lloch núm.2 i l’altre al carrer Plateria núm.5.

²⁸⁸ DG 123/ 28-V-1912,p.3.

[1913, 1916]:Soc. "Athenea"

Destacava la seva organització de sardanes.

[1914]:Gremio de Hortelanos

[1914]:Sociedad "La Mascarita"

[1914]:Sport Club Catalá

[1914]:Sport Club Gironí

[1914]:Gerona Sport

[1914]:Escolania del Mercadal

[1914]:Agrupación deportiva del Colegio de Hermanos Maristas

[1915]:Sdad. recreativa "La Gloria"

1915:Agrupación del Arte del Libro

[1915]:Agrupación Artística "Tallaví"

[1915]:Agrupación Artística Alvarez Quintero

Amb referència del 25-X-1915.

[1915,1917]:Sdad. deportiva "Gerunda Foot-Ball Club"

[1916]:"Studenta Juneco"

Entitat esperantista.

[1916]:Casino Blok

Amb referència del 5-II-1916 .

[1916]:Soc. <<El Recreo>>

[1916, 1922]:*Gerona Espero*

[1917, 1934]:*GE i EG, Agrupación Grup Excursionista de Gerona*
Tenia com un dels seus objectius aconseguir una agrupació d'excursionistes.

[1918]:<<*Quinteto Emporium*>> de Girona

[1918]:*La Sdad. de caza y pesca <<La Protectora>>*

[1918]:Nuevo Club

[1918]:“Se está organizando en Gerona la creación de un *Casino de funcionarios civiles* mismas condiciones del establecido en Madrid...podrán formar parte todos los empleados del Estado,Diputación y Ayuntamiento”, amb data del 29-V-1918 .

[1918]:*Centre Gironí*
Amb referència del 15-XI-1918. Organitzà diverses vetllades literàries per tal de recaptar diners per finalitats benèfiques.

[1918]:*Esperantismo.Grupo Esperantista*
Amb referència del 19-XI-1918 .

1919:*Centre Musical i Orfeònic Iberia*
És constituï el 31-III-1919.

[1919, 1924]:<<*Biblioteca Popular per a la Dona*>>
Institució cultural amb intervenció del canonge Dr. Morera.Amb biblioteca al Col·legi de les Germanes Dominiques.La finalitat de la qual era ampliar els mitjans de la “seva cultura femenina”.

1919, [1929]:*Grup Excursionista Deportiü Gironí*
És constituï el 1919, amb l'objectiu del desenvolupament físic i cultural.

[1920]:*Sdad. “Lliga del Bon Mot”*

1920:*Unión Musical de Gerona*

És constituí el 29-III-1920, i tenia com a objectiu “defensa de sus intereses”.

[**1920**]:*Centre Deportivo Girona(n)c*

Amb referència del 9-VII-1920.

[**1920, 1922**]:*Centro Castellano*

Amb referència del 23-I-1920 i del 1922.

[**1920, 1922**]:*Petit(a) Habana*

Amb referència del 8-IV-1920 i del 1922.

1920-1922?:*Marte*

És constituí el 21-VII-1920 i es va dissoldre segurament el 1922.

[**1920, 1926**]:*Ateneo Ferroviario*

L'objectiu de la qual era fomentar les relacions entre els companys.

[**1921, 1922**]:*Casal Gironí*

Amb referència del 9-X-1921 i el 1922.

1922: Agrupaciones denominadas “Pomells de Joventut”

[**1922**]:*Schola Orfeónica del Centro Moral*

Associació coral.

[**1922**]:*Penya Lliure*

[**1922**]:*Soc. Coral y Musical*

[**1922**]:*Gerona Club*

[**1922**]:*Nueva Alianza*

[**1922**]:*Unión Ferroviario Gerundense*

El 1922 consta instalada a la Plaça Carril. I el 14-XII- 1922 consta una Juventud deportiva ferroviaria i un “*Consejo Ferroviario*”.

[1922], 1924:*Associació de Música de Girona*

El seu reglament fou aprovat el 16-IX-1922 i consta com a local el carrer Ciutadans. I el 1924²⁸⁹, continuava organitzant concerts.

[1922], 1925?:*Soc. Els Fresquets*

Es definia com “deportiva”.

[1922], 1925:*Unión Deportiva Geronina*

El 1925²⁹⁰ consta com activa. I el 14-VI-1922, constava al C/Independència, a la vegada que dissolta.

[1922], 1929 const.:*La Igualdad Familiar Gerundense*

[1922, 1931]:*Ateneu Gironí*

Es definia com a cultural-literària i amb domicili a la Rambla de la Llibertat, el 14-XII-1922. També coneguda com a *Ateneo Gerundense*²⁹¹, o bé *Ateneo de Gerona*²⁹². Com tota associació solia oferir més d'una activitat. I tot i que, les tasques culturals són les que prevaleixen, en aquest cas també cal afegir-hi la de benèfica. Aquest “*Ateneu Gironí*”, la Presidència del qual cordà contribuir amb 200 ptes. a la subscripció oberta –per les festes de Reis– destinada als nens pobres de la ciutat²⁹³.

[1922, 1931]:*Ateneo Social Democrático*

El 1924 tenia una secció dedicada al *Foment de la Sardana*. També tenia escoles.

5.3. PERÍODE 1923-1931:-----

[1890,1927]:*Soc. Coral “La Regional”*

[1894,1927]:*Casino Recreativo Progreso Pontense*

---

²⁸⁹ Vg. M.A. 14-VI-1924, f 22 ; quan la Comissió municipal de l'Ajt. Girona s'afegí a la rebuda de Pau Casals i a professors d'Orquestra, convocada pel dilluns 16 de juny. Un programa que constava amb un concert de sardanes a la plaça de la Constitució i ornamentar vestíbul i platea del Teatre Principal-pel concert que se celebraria a la nit.

²⁹⁰ Vg. M.A. 11-IX-1925, f 23, on consta Don Juan Co[a]ll com a Secretari; i el M.A.6-XI-1925, f 46; la subvenció de 750'00ptas., que l'Ajt. Girona li donà.

²⁹¹ Vg. la seva Junta directiva a M.A. 29-I-1926, f 79.

²⁹² El *Día Gráfico* 7-VIII-1930, p.33, en descriu la seva Junta directiva. I al M.A. Ajt. Girona, consta com la Presidència de l'Ajt. va cedir el Saló de Sessions per tal de celebrar-hi una conferència el filòleg català Pompeu Fabra.

²⁹³ Veure M.A.2-I-1931, f 65.

[1900],1906, [1926]:*Ateneo Obrero*

[1917,1934]:*GE i EG.Agrupació Excursionista de Gerona*

[1919,1929]:*Grup Excursionista Deportiu Gironí*

1922,[1924]:*Associació de Música de Girona*

[1922,1925]:*Unión Deportiva Gerona*

[1922],1929 **const.**:*La Igualdad Familiar Gerundense*

[1922],1930 **const.**:*Consistori dels Jochs Florals*

[1922,1931]:*Ateneu Gironí*

[1922,1931]: *Ateneo Social Democrático*

[1923,1930]:*L'Orfeó Cants de Pàtria*

Tenim les referències de l'1-I-1923 i del1930 .Amb finalitats artístiques i d'ensenyament.

[1923]:*Club Deportiu Girona*

Amb referència de l'1-I-1923.

[1923]:*Casal Gironí de Barcelona*

[1925,1931]:*Coral-Orfeón "La Regional"*

[1925]:*"La Perla Gerundense"*

Aficionats al cant, sobretot a les caramelles.

1927:(E)*Sporting Club Gerona*

Creat el 22-VI-1927.

[1927]:*Peña Gerundense*

Es definia com a recreativa i deportiva , a la vegada.

[1927]:*España Esportiva*

En aquest mateix 1927 podria haver estat dissolta.

[1927]:*El Globo*

[1927]:*Peña Sportiva San Agustín*

[1927]:*L'Art Gironí*

[1927]:*Orquesta "Art Gironí"*

[1927?]:*Asoc.Nacional de los Exploradores de España*

Es definia com a defensora de la "Cultura física y Patriótica".

[1927]:*Federación Española de boxeo*

1928: *Agrupación cinematogràfica de la Provincia de Gerona*

Constituïda el 21-I-1928.

1929: *Peña Amics de les Arts*

Es constituí el 1929.Desenvolupava una tasca artística-cultural.

1929: *Peña Taurina Gerundense*

Es constituí el 29-IX-1929, i es definia com a recreativa.

1930: *Asoc.Benèfica Cultural "Minerva"*

Es constituí el 1930.Aficionats al teatre i benèfica.

1930: *Billar-Club-Gerona*

La data de la seva constitució és del 10-X-1930.

1930 const., [1931]:*Esbart Gironí*

Es constituí el 12-IV-1930. Societat cultural-recreativa. Sobretot destacava en l'organització de balls.

1930 const., [1936]:*Girona F.C.*

És constituí el 21-VII-1930.

[1931]:*La Voz de Clave*

Destinada al cant, sobretot de caramelles.

[1931]:“*Penya Els Tretze*”

[1931]:“*Penya Estel*”

1931:*Círculo de Gerona*

Amb data de constitució del 15-V-1931.

1931:“*La Lluna*”

Es constituí el 18-VI-1931. Es definia com a “penya recreativa”.

1931:*Centre Defensa Social Comarques Gironines*

És constituí el 20-VII- 1931). De caràcter marcadament social.

6. ASSOCIACIONS POLÍTiques, COMITÈS I PARTITS

En el període anterior a l'estudiat, destacaríem unes associacions polítiques que ajuden a perfilar el context associatiu i polític de la Girona finisecular.

[1869]:*Comité Progresista*

[1870]:*Ateneo Republicano*

[1870]:*Círculo Legitimista de Gerona*

[1870, 1872]:*Círculo democrático-republicano federal de Gerona*

[1870, 1909]: *Comité Republicano Federal de Girona*

Aquest Comitè , el maig del 1906, es va adherir a la Festa de la Solidaritat Catalana.

[1870, 1933]: *Juventud Republicana*

Societat política amb un marcat caràcter recreatiu i cultural.

6.1.PERÍODE 1875-1900:-----

[1870, 1909]: *Comité Republicano Federal de Girona*

[1870, 1933]: *Juventud Republicana*

[1882]: *Comité Constitucional de Gerona*

[1886]: *Centro Federal o Centro Republicano-Federalista*

La referència és del 20-XI-1886.

El novembre de 1903, ja disposava de centre propi amb una biblioteca, una secretaria i una sala on prendre cafè, licors i on també s'hi ballava i s'organitzaven vetllades diverses.

Destacaríem com a acte polític, el celebrat al seu local, l'abril de 1905. On s'organitzà una vetllada en favor diputats provincials republicans amb motiu de la constitució de la Corporació. L'octubre de 1906 , es reuniren al seu local les societats *Euterpenses dels Cors de Clavé*.

Aquesta associació tenia un arrelament important entre la població gironina. Tenia una vertebració consistent, cosa demostrable amb la cessió del seu local a altres societats que no tenien local propi o per celebrar-hi actes culturals .Un exemple d'aquesta bona predisposició a cedir el seu local a altres associacions, el trobem l'octubre de 1906, quan el cedí a la *Asociación la Dependencia Mercantil de Gerona*. Que organitzà una vetllada literària.

La seva naturalesa política, la podríem remarcar p.ex. en l'acte polític del març de 1911. Quan la candidatura de la conjunció republicana hi instal·là les seves oficines.

[1890, 1911]: *Círculo Tradicionalista de Gerona*

6.2.PERÍODE 1901-1922:-----

[1870, 1909]:*Comité Republicano Federal de Girona*

[1870, 1933]:*La Juventud Republicana*

[1890, 1911]:*Círculo Tradicionalista de Gerona*

[1901]:<<*Lliga Catalanista de Girona*>>

[1901]:*Círculo Carlista*

La data de referència és la del 28-IV-1901 ²⁹⁴. El 1901, consta el seu local a la plaça Independència.

1901 const.:<<*Lliga Catalanista de Girona*>>

Es constituí el diumenge 6 d'octubre de 1901 ²⁹⁵. El 1903, es presentaren al Govern Civil, els seus estatuts per tal de formar la <<*Lliga Regionalista*>> de Girona, en substitució de la <<*Lliga Catalanista*>> ²⁹⁶. El gener de 1903, es va donar forma legal a la divisió dels catalanistes de Girona. Uns formarien part del <<*Centre Catalanista*>> i altres de la <<*Lliga Regionalista*>> ²⁹⁷. Disposava d'un local al c/Cort Reial, 15,1r ²⁹⁸.

[1901], **1916 const.**, [1931]:*Centre Catalanista de Gerona y sa Comarca*

El 1926, segons el G.Civil de Girona, el *Centre* estava desocupat, tancat i barrat ²⁹⁹. El novembre de 1926 el governador civil de Girona-Sr.Chamorro- decretà la dissolució del local. Però aquest mateix n'autoritza el seu funcionament, l'agost de 1930.

El 1901 hi havia una notícia -en premsa- que destacava el seu possible trasllat al local que ocupava el *Círculo Carlista*. Cosa que feia pensar a alguns-sobretot als republicans- que carlistes i catalanistes anaven junts políticament i socialment ³⁰⁰. El local del *Centre Catalanista*, el 1906, el trobem situat a l'entresòl del Cafè de la Independència ³⁰¹.

El gener de 1911 amb la renovació parcial de la seva junta directiva, constatem que tenia les seves oficines de la comissió electoral regionalista al c/

²⁹⁴ Vg.EA 152 /28-IV-1901, p.3.

²⁹⁵ El Not.Universal 8-XI-1901,p.3.

²⁹⁶ Vegi's L'Autonomista de Sarrià 23/ 17-I-1903,p.2.

²⁹⁷ Vg.El Liberal 648/ 22-I-1903, Ed.Nit,p.2.

²⁹⁸ DG 44/ 24-II-1903,p.4.

²⁹⁹ DG 212/15-IX-1926,p.4.

³⁰⁰ Vg.EA 152/ 28-IV-1901,p.3.

³⁰¹ DG 108/ 12-V-1906,p.3.

Albareda,15, pral.³⁰² . I el 1922 consta al registre oficial al c/Progreso,4 .Consta també una inauguració d'aquest *Centro Catalanista* , el novembre de 1916 , a la Rambla de la Llibertat³⁰³ .

Hi ha la constància escrita que es formaren diverses juntes al llarg dels anys, com p.ex al 1901 , 1905 i el 1907³⁰⁴ .

En aquest *Centre Catalanista* , el seu president Albert de Quintana,l'abril de 1909, en l'Assemblea convocada per aquesta entitat-de tots els catalanistes de la comarca- acordà federar les entitats catalanistes de la província³⁰⁵ .El setembre de 1911, el president d'aquest *Centre* ,Albert de Quintana fou nomenat delegat general de la *Joventut FN* (nova entitat Federal Nacionalista) per tal d'organitzar els joves en districtes de Girona i Torroella de Montgrí³⁰⁶ .Uns anys més tard-el 1923-, destacaríem com a activitat política important, i per tal de constatar un cop més el seu pes polític en el teixit social i polític gironí; la recomenació que la junta va fer de votar la candidatura per Girona del senyor Pla i Deniel³⁰⁷ . A la vegada, que cal destacar la creació del seu propi òrgan de premsa nacionalista, *Lo Geronés*. Òrgan catalanista, escrit en català³⁰⁸ .Aquesta associació política també desenvolupava activitats culturals, com p.ex. l'excursió que organitzà pels seus socis a les runes d'Empúries³⁰⁹ .

En l'àmbit educatiu, tenia una secció escolar, a través de la qual p.ex. feia sentir les seves reivindicacions. Com la del novembre de 1906 envers al Govern, contra la llei d'associacions vigent³¹⁰ .

La seva vinculació amb l'església també fou important. P.ex. la missa que va pagar en honor als màrtirs de Catalunya a l'església de Sant Pere de Galligants.

[1901- 1931]:*Centro Republicano*

El 1906 i el 1913, consta el seu local social al c/del Carme³¹¹ .

El seu caràcter polític el podem reseguir amb la celebració de diversos actes polítics, com p.ex. el de l'octubre de 1901 va cedir el seu local per finalitats polítiques, on es tractà i preparà per la lluita electoral dels regidors. També celebrava -a part d'actes polítics- activitats culturals als seus salons,com p.ex. balls iconcerts. Destacaríem els celebrats amb motiu de l'armistici a Alemanya del 1918³¹² .

En la seva vessant més educativa, destacaríem el gener de 1903, quan s'obria la matriculació de les classes nocturnes que s'inaugurarien en breu .

³⁰² Vg. *Las Noticias* 5390/ 11-I-1911,p.2. i també *LVNGD* 13723/ 23-II-1911,p.12.

³⁰³ Vegí's *La Tribuna* 8-XI-1916,p.12.

³⁰⁴ Veure la formació de la seva junta general a *Las Noticias* 1859/ 27-IV-1901, p.4. I la junta general de 1907 i la seva renovació el 1908 a *El Poble Català* 336/ 15-I-1907,p.1. I la del 1905 a *DG* 4/ 6-I-1905,p.5. i *El Poble Català* 700/ 17-I-1908,p.2, respectivament.

³⁰⁵ Vg. *El Poble Català* 1.153/ 14-IV-1909,p.1.

³⁰⁶ Vg. *El Poble Català* 2.370/ 4-IX-1911,p.2.

³⁰⁷ Vg. *La Publicidad* 15377/ 13-IV-1923,p.6. On apareix per primer cop el seu nom catalanitzat.

³⁰⁸ Vegí's *El Progreso* 885/2-XII-1908,p.1. On es destaca la importància d'aquest *Centre Catalanista de Girona y sa comarca*, per tal de sostenir un *Centre* i un diari.

³⁰⁹ Veure *La Tribuna* 1-VII-1918,p.16 ; i *La Tribuna* 16-XII-1918,p.12.

³¹⁰ *DG* 260/ 17-XI-1906,p.8.

³¹¹ Vegí's *DG* 256/ 12-X- 1913,p.10 .

³¹² Veure *LVNGD* 16.528/ 14-XI-1918,p.15.

1903:*Lliga Regionalista de Gerona*

Amb data de referència del 18-I-1903.

[1903]:*Comitè Provincial Unión Republicana*

La data de referència és del setembre de 1903.

[1903]:*Partido de Fusión Republicana de esta provincia*

La referència és del 22-II-1903³¹³ .

[1903]:<<*Joventut Carlista*>>

Destacaríem entre les activitats culturals, amb un marcat caràcter polític, el míting celebrat el 24-XI-1903, al Teatre Municipal.

1903- 1933:*Centre d'Unió Republicana*

Associació política amb un marcat caràcter recreatiu. Disposava d'un local propi el 1911. Amb una cabuda per unes 1.000 persones. També tenia unes oficines electorals. En la seva vessant més lúdica i cultural, destacaríem l'organització de festes , com p.ex. la del treball, de l'1 de maig de 1904, celebrada al Teatre Principal de Girona .

[1905]:<<*Juventud Democrática*>>

La seva referència és del 13-VII-1905 ³¹⁴ .

[1905,1906], 1909 const.:*Comité Republicano Democrático Federal de Girona*

Amb la referència del *Diari de Girona*, del 1905 ³¹⁵ , i la referència de *La Campana de Gràcia* del 19-V-1906 ³¹⁶ . Encara que la seva constitució real data del 1909 .

[1908], 1931 const.:*Centro Republicano Radical Autonomista (o lerrouxista)*

La primera referència és del 1908, però consta com a constituïda el 1931 ³¹⁷ . També la podem trobar anomenada com a *Fraternidad Radical de Gerona*. Podem constatar que el 1909, a raó de penjar a les seves oficines el cens electoral, tenia 180 socis. El mateix any 1909 es clausurava el seu local per ordre del governador civil. Però, un any més tard es reorganitzava. Tenim constància que ocupà diversos locals: el 1908 es trobava al c/ Cort Reial, 15, 1r. ³¹⁸; entre el 1908-1909 es celebraren reunions al *Centro Radical de Gerona* a l'entresòl del cafè Torres- o cafè Popular- del c/ Santa Clara, 8; el 1910 també es reuniren al c/Huertas, 8, entresòl; el 1910 consta el seu local social al c/ Nord, cantonada a la Granvia; el 1918, amb l'objectiu d'aprovar el seu reglament i nomenar la seva

³¹³ DG 43/22-II-1903, p.6. On consta el seu president: Buenaventura Carreras.

³¹⁴ Veure formació de la seva junta a DG 159/ 13-VII-1905, p.4.

³¹⁵ Aquest *Centro Rep.Federalista* oferí una vetllada als diputats provincials, a la nit, al seu local.

Vg. DG 92/ 22-IV-1905, p.6.

³¹⁶ Vg. *La Campana de Gràcia* 1932/ 19-V-1906, p.3.

³¹⁷ Vg. M.A. 16-VII-1931 , f 173. On consta el seu nom catalanitzat: *Centre Republicà Radical Autonomista de Girona*.

³¹⁸ Vegi's referència del local i de la seva junta directiva a *El Progreso* 11-VII-1908 i 29-VII-1908, p.1.

junta directiva, constava com a domicili a la plaça Independència, 16, entresòl³¹⁹. I per últim tenim que el 1922 s'instal·là a la Cort Reial,7 i c/Herrerías Viejas,25.

La seva activitat política es pot definir, a partir de reunions, conferències o manifestacions polítiques. Podríem destacar la reunió al local del *Centro Rep.Radical*- del 7 de febrer de 1911- de la *Junta Municipal del partido de UR Autonomista de Gerona*³²⁰. Com a reunió destacaríem la del 22 de juliol de 1910, on es convocava a tots els republicans radicals de Girona per tal d'elegir la junta directiva i tractar assumptes importants per al partit³²¹. Un exemple de conferència de propaganda política, el podem resseguir el 17 de març de 1909. On l'advocat barceloní José Puig de Asprer insistí en "...queremos los principios de la Revolución francesa, las reformas sociales, las reivindicaciones obreras"³²². La seva activitat política va ser intensa, ja que durant l'agost de 1909, va patir diverses clausures del local. Sobretot arrel dels successos violents succeïts durant el 27 i 28 de juliol³²³.

En quant a tenir un propi òrgan d'expressió escrita, hi ha una referència el 27 d'abril de 1911. On es constata com els republicans radicals tractaven de publicar un diari que fos el seu propi òrgan de partit. Que havia d'aparèixer el Primer de maig sota el nom de *La Revolución*³²⁴.

[1909]: *Centro Socialista Republicano de Gerona*

Consta el 1909, en fase d'organització³²⁵.

L'última referència que tenim és la de l'1 d'abril de 1909. On *Acció Republicana* convocava a tots els inscrits a l'entitat que es constituïa, a una reunió per tal d'aprovar els estatuts que s'havien de presentar a l'autoritat. Cridant a tots els antisolidaris s'inscriguessin a les seves llistes. Reunió que se celebrà al local social del *Centro Socialista Republicano de Gerona*, al carrer Cort Reial,7,1r (Cafè Modern)³²⁶.

[1909]: *Juventud Radical Revolucionaria de Gerona*

[1909]: *Círculo/Centro Tradicionalista*

---

³¹⁹ *El Progreso* 3806/ 16-I-1918,p.3.

³²⁰ *Las Noticias* 5417/ 7-II-1911,p.1. I el *El Progreso* 1573/ 1-II-1911,p.2 on consta el President d'aquesta Junta Municipal: Pedro Estartús.

³²¹ Vegi's *El Progreso* 1381/ 22-VII-1910,p.4.

³²² *El Progreso* 990/ 17-III-1909,p.2.

³²³ Vg. *Las Noticias* 4872/ 10-VIII-1909,p.2. El Gov.Civil clausurà el *Centre lerrouxista*, l'11 d'agost de 1909. Vg. *El Diluvio* 217/11-VIII-1909,p.10. També veure, pel seguiment resultats dels successos del juliol de 1909: *El Correo Catalán* 11,284/14-VIII-1909,p.1. I destacar *El Correo Catalán* 11,300/30-VIII-1909,p.1. On es pot resseguir com el Gov.Civil va decretar la clausura i dissolució del *Centre*, a la vegada, que aquesta autoritat governativa en confiscava els seus llibres i documentació.

³²⁴ Vg. *Las Noticias* 5496/ 27-IV-1911,p.4.

³²⁵ Vg. *El Progreso* 1-I-1909,p.3.

³²⁶ *El Progreso* 1005/ 1-IV-1909,p.3.

[1909], 1918const.:Ateneo Republicano Radical Autonomista

Es constituí el 1918 i tenia el seu domicili a la plaça Independència,16, principal-el 1918-³²⁷.Dins aquest ateneu hi podem incloure la *Juventud Radical de Gerona*.Va tenir diverses juntes directives, però en destacarem les del gener i juliol de 1909 , i la del juliol de 1911³²⁸. Aquest *Ateneu* estava plenament adherit al Partit d'A.Lerroux.I neixia amb la intenció de difondre i propagar l'ideari republicà radical arreu de la província de Girona³²⁹.

També caldria destacar la seva assistència-com a delegació i representació de la *Juventud Radical de Gerona*, al *Congreso de Juventudes Radicales*, celebrat al local de la Casa del Pueblo de Madrid.Com a *Centro Autonomista Radical de Gerona* assistí a la reivindicació de la República,celebrada pels carrers de Barcelona-el desembre de 1910-.La qual acompanyà a Lerroux i a Emiliano Iglesias, aclamant la República i el Partit Radical. El nombre de manifestants va ser de 100.000³³⁰. A partir del 29 de juliol de 1910, tindria com a diari *Ciudadanía*. De caràcter republicà autonomista, de temàtica relacionada amb els interessos morals i materials de Girona i província.Mantenint sempre una bona relació amb tots aquells elements progressistes i amb la resta dels partits republicans³³¹.

[1909, 1925]:Junta Provincial (Carlista) Tradicionalista de Gerona

L'última referència és del 1925³³².

Consta una reunió al Saló-Teatre del <<*Centro Moral*>>³³³.

[1910, 1911]:Fraternidad Republicana Radical de Gerona

Com a activitat política d'aquesta associació, destacaríem la reunió política celebrada el febrer de 1911.On l'assemblea dels republicans radicals de la província elegí un comitè provincial i va tractar de les pròximes eleccions provincials .

[1911]:Agrupación Propagandista Católica de Gerona

Tenia una biblioteca popular el 1911.Amb l'objectiu de fomentar la pràctica de la cultura social, obres i "folletos" a disposició de tota persona que ho desitgés, de forma gratuïta.Destacaríem l'organització del concurs literari i social, celebrat al saló-teatre del *Centro Moral Gerundense* .

[1911]:Centro Nacionalista Republicano de Gerona

Els fundadors del setmanari de Girona <<*Catalanitat*>> van decidir que el mateix passés a ser òrgan d'aquest *Centre*- el 3 de febrer de 1911-. El mateix setembre de 1911, es treballava en l'organització d'una Joventut del Centre.En aquest mateix setembre de 1911, també s'obrí una inscripció en el Cens de la

³²⁷ Vg.*El Progreso* 3812/ 22-I-1918,p.4.On consta també la seva junta directiva.

³²⁸ Veure *El Progreso* 927/ 13-I-1909,p.3. I *El Progreso* 10-VII-1909,p.2 i 26-VII-1911,p.3

³²⁹ Veure *El Progreso* 3815/ 25-I-1918,p.3.

³³⁰ Vg.*El Progreso* 1537/ 26-XII-1910,p.1.

³³¹ Veure *El Progreso* 1384/ 25-VII-1910,p.3.

³³² Veure *El Día Gráfico* 3888/ 17-XI-1925,p.4.On consta el Cap provincial tradicionalista de Girona, el Sr. Joaquín Llach Coll .

³³³ Vegi's *La Bandera Regional* 27-II-1909,p. 2 i 3.

UFNR a Girona, una al local del *Centro Nacionalista Republicano* i l'altra al *Centre Federal*.

També organitzà conferències, com la del 28 de desembre de 1911, a càrrec de Prudenci Bertrana sobre <<Incultura artística>>.

[1911]:*Agrupación Democrática*

[1911]:*Requeté Jaimista*

Organitzà una sèrie de conferències al seu local³³⁴.

Al maig de 1911, es va reanudar la constitució definitiva de la seva secció excursionista. A través de la qual se celebrà p.ex. l'aplec de Santa Afra³³⁵.

1911, [1912]:*Juventud Conservadora*

Es constituí el 1911³³⁶. Establí el seu local social al carrer Mercaders³³⁷. Un local que no tenia gran capacitat, ja que amb motiu de la conferència del Sr. Luis García de Leal, es va haver de celebrar al saló de l'Hotel Comercio de Girona; per no disposar d'una sala adequada³³⁸. Al llarg d'aquest 1911, es succeïren les reunions. Com p.ex. la que se celebrà l'octubre amb motiu de les eleccions properes. En la qual es decidí que la *Juventud Conservadora* es presentaria sola deslligada dels altres partits polítics; enfront l'actitud de la coalició de dretes³³⁹. També destacaríem la reunió general ordinària que celebrà, el novembre de 1911, per informar de la publicació del reglament de la *Juventud* en forma de "folletín" al seu diari *Patria* i nomenar una comissió de propaganda formada per José Garriga, Cosme Heig, Emilio Grahit, Joaquín Roca y Gaspar Pavía³⁴⁰.

[1911], 1914:*Juventud Tradicionalista*

El 8 de maig de 1911, celebrà una conferència el soci del <<requeté>>jaimista- Apuya- que tractà sobre "...ser radical en todos los actos de la vida política" .

El 26 de novembre de 1914, fou dissolta i passar a engrossir la llista de socis de la nova entitat *Casal Llegitimista* .

[1911, 1922]:*Juventud Jaimista*

El juliol de 1911, preparava juntament amb el *Requeté Jaimista* de Girona, la festa per l'onomàstica del dia 25 de "don Jaime de Borbón". Que consistiria en

³³⁴ Vg. *Las Noticias* 5481/ 12-I-1911,p.1 i 5508/ 7-V-1911,p.6.

³³⁵ *Las Noticias* 19-V-1911,p.1.

³³⁶ Vegi's la seva constitució i la seva junta a *El Not. Universal* 1-VIII-1911,p.5 i *Las Noticias* 5597/ 6-VIII-1911,p.6.

³³⁷ *LVNGD* 13964/ 23-X-1911,p.5.

³³⁸ Vg. *La Tribuna* 4,247/ 10-VI-1912,p.3. On el seu president Luis Catalá va exposar la lluita constant que havien de sostenir les Joventuts, per dur endavant l'obra en educació i "vulgarización" entre els obrers.

³³⁹ *LVNGD* 23-X-1911,p.5.

³⁴⁰ *LVNGD* 13999/27-XI-1911,p.5. És a partir d'aquesta data que tenim constància de l'existència de l'òrgan d'expressió escrita propi *Patria* de la *Juventud Conservadora*.

una missa de comunió general i –a la nit- una vetllada literària i dramàtica, on participarien significatius tradicionalistes ³⁴¹.

1912:<<*Joventut Catòlica Propagandista*>>

Aprovà el seu reglament l'estiu anterior, per tal de ser presentat al Bisbe de la Diòcesi de Girona- el diumenge 14 - ³⁴².

[1912]:*Juventudes Mauristas*

La referència és del 1912 ³⁴³.

1914:<<*Casal Llegitimista*>>

Es constituí el 26-XI-1914. Aglutinava part dels socis de la desapareguda *Juventud Tradicionalista*.

1915:*Centro Liberal*

Es constituí l'11-VII-1915.

Inaugurà el seu local social el diumenge 11 de juliol de 1915, al pis principal del Cafè Vila ³⁴⁴.

[1915]:**Junta Provincial Tradicionalista*

La referència és del 20-X-1915 ³⁴⁵.

1915, [1926]:*Círculo Conservador Maurista*

Es constituí el 9-X-1915.

Consta el seu domicili a la Rambla de la Llibertat, el 1922.

A les actes de l'Ajuntament de Girona també consta el manteniment de l'estufa del *Círculo Maurista* ³⁴⁶.

Les discrepàncies dins d'aquesta associació política, es poden resseguir al *Diario de Gerona* al llarg del 1919.

[1917]:**Junta Provincial Jaimista*

La referència és del 21-II-1917 ³⁴⁷.

---

³⁴¹ Vg. *Las Noticias* 5572/ 12-VII-1911, p.1.

³⁴² Veure DG 13/ 18-I-1912, p.8.

³⁴³ Vg. *El Progreso* 2240/ 7-XII-1912, p.2. On consta que assistiren al míting celebrat al teatre Principal de Girona. I *El Progreso* 2910/ 23-VII-1914, p.2, on parla del banquet maurista celebrat a l'Hotel d'Italianos i del reclutament –entre tots els pobles de la província- de 54 ciutadans.

³⁴⁴ DG 160/ 13-VII-1915, p.7. On consta també la seva junta.

³⁴⁵ DG 20-X-1915, p.8.

³⁴⁶ Vg. *M.A.* 27-XII-1918, f 316.

³⁴⁷ DG 41/21-II-1917, p.3.

*Aquestes dues associacions haurien d'anar a l'apartat 12, sobre associacions Cambres, Junes... Consells Provincials i Comarcals. Però, el seu caràcter polític és el que preval .

1918 dissolta, [1919]: Agrupación Socialista de Gerona

Consta una data de dissolució de l'agost de 1918 ³⁴⁸, però està en el registre oficial fins el 20-IX-1919.

Assistí com a *Agrupación Socialista* al míting celebrat a Girona, l'abril de 1918 ³⁴⁹.

[1918, 1930]: Comité Radical de Gerona

La primera referència és de l'1-IV-1918 ³⁵⁰.

1919: Juventud Republicana

S'inaugurà al carrer del Carme, el setembre de 1919 ³⁵¹.

Aquesta *Juventud Republicana* apareix com a associació pròpia al marge de la que consta registrada oficialment entre els anys 1870 i 1933.

1921, [1922]: Centro Provincial de Acción Monárquica

Constituïda el 23-II-1921. Tenia com a finalitat la "defensa de sus intereses". El 1922, dirigí a l'Ajuntament de Girona una reclamació sobre l'impost de "Casinos y Círculos de Recreo" ³⁵².

6.3. PERÍODE 1923-1931:-----

[1870, 1933]: Juventud Republicana

[1901, 1916 const., [1931]: Centre Catalanista de Gerona y sa Comarca

[1901-1931]: Centro Republicano

1903-1933: Centre d'Unió Republicana

[1908], 1931 const.: Centro Republicano Radical Autonomista (o lerrouxista)

³⁴⁸ Veure EA 5.913/6-VIII-1918, p.2 i DG 170/ 7-VIII-1918, p.3.

³⁴⁹ *El Progreso* 3881/ 1-IV-1918, p.1.

³⁵⁰ Vg. *El Progreso* 3881/ 1-IV-1918, p.1.

³⁵¹ Veure DG 21-IX-1919, p.3. I DG 229/ 5-X-1919, p.6, on especificava que s'inauguraria la *Juv. Republicana* de Girona -els dies 11 i 12 d'octubre-.

³⁵² Per més detalls, vegi's M.A. 29-IX-1922, f 140.

[1909, 1925]: *Junta Provincial (Carlista) Tradicionalista de Gerona*

1915, [1926]: *Círculo Conservador Maurista*

[1918,1930]: *Comité Radical de Gerona*

1923:*Centro Nacionalista*

Es constituí l'1-III-1923 , i al registre consta també com dissolta.

1923:*Juventud Nacionalista Radical (Acció Catalana)*

Es constituí el 8-III-1923,i aquest mateix anys es va dissoldre.

Però, a través de la premsa, podem constatar la seva existència fins el maig de 1923 i el seu domicili a la plaça de la Independència ³⁵³ .

[1925]:*Juventud Tradicionalista de Gerona y su comarca*

La referència és del 6-IX-1925.

[1926]:*Comité Provincial de Unión Patriótica de Gerona*

Assisí a l'acte d'afirmació patriòtica del novembre de 1926 al Teatre Principal de Girona ³⁵⁴ .

[1926]: *Comitè Provincial de Unión Patriótica de Gerona*

1927:*Comité Local de U.P.*

Constituïda el 1927 ³⁵⁵ .

[1928]:Círculo de Unión Patriótica

La referència és de l'11-X-1928.

Tenia com a finalitat recolzar les doctrines i política del govern espanyol.

1930:*Comité Local de Gerona*

Constituïda l'agost 1930.Però, la seva inauguració data del 7 ó 8 de setembre de 1930³⁵⁶.

Formava part del *Partit Republicà Radical*.

---

³⁵³ Vg.*La Publicidad* 15394/ 4-V-1923,p.5. On consta el seu nom en català *Joventut Nacionalista Radical*.

³⁵⁴ *El Día Gráfico* 4192/ 7-XI-1926,p.6.

³⁵⁵ Vegi's la seva junta a *El Día Gráfico* 4416/ 27-VII-1927,p.10.

³⁵⁶ *El Progreso* 7100/ 7-VIII-1930,p.5.

1930:*Acció Catalana de Girona*
Constituïda el 6-XI-1930.

[1931]:*Bloque obrero y campesino (BOC)*
Tenim constància escrita que va demanar el Teatre, per tal de celebrar un míting el 26 de setembre de 1931³⁵⁷.

[1931]:*Ateneo Republicano Socialista*
La referència és del 22-VI-1931.

[1931]:“*Centro Dramático Radical*”
La referència és del 25-VI-1931.
Tenia una pròpia “*Agrupación Coral Euterpense*”³⁵⁸.

1931:*Unió Socialista de Catalunya*
Constituïda el 14-VII-1931.
El 25 de setembre de 1931, consta la *Secció de Girona* de la *Unió Socialista de Catalunya*³⁵⁹.

[1931]:*Alianza Republicana*
La referència és de l'1-VIII-1931.

[1931]:“*Grup de Cultura Libertària*”
La referència és del 8-X-1931³⁶⁰.

1931:*Centre Provincial Tradicionalista de Girona*
Constituïda el 20-X-1931.

---

³⁵⁷ Vg.M.A. 18-IX-19131, f 215.

³⁵⁸ M.A. 25-VI-1931, f 160 .

³⁵⁹ M.A. 25-IX-1931, f 219 .

³⁶⁰ M.A. 8-X-1931, f 226.

7.ASSOCIACIONS PROFESSIONALS,GREMIS, D'OFICIS, COL.LEGIS OFICIALS ICOMPANYIES MUNICIPALS

[1872,1931]: *“La Protectora”.*Soc.de maestros zapateros

Amb la referència del 28 d'octubre de 1872.Aquesta associació ajuda a crear el recorregut ampli i definit-en el temps(1875-1931)- del que serien aquestes petites associacions menestrals o d'ofici de la ciutat de Girona.

7.1.PERÍODE 1875-1900:-----

[1872,1931]: *“La Protectora”.*Soc.de maestros zapateros

1876-1881:*Centro Industrial y Mercantil Gerona*

El 1876 tenia un reglament amb 9 títols i 24 articles. La seva dissolució data del juliol del 1881.

1882,[1914]:*Asoc.de Oficiales de Peluqueros*

Va ser autoritzada el 12-I-1882.Creada amb el nom de *“La Unión Novacular(?)”*, el 28-I-1882.Aquesta associació desenvolupà una tendència política, o si més no va simpatitzar amb els republicans radicals gironins .Ja que cedí el seu local social per una reunió dels republicans radicals-el 1914- per parlar sobre el viatge que A.Lerroux havia de realitzar per la província; i la seva proposta de crear un gran *Centre Republicà Radical a Girona* .

[188?]:*Gremio de Maestros*

Al registre consta entre aquests darrers anys del segle dinou, però no existeix una data precisa.

[1898]:*Colegio (Oficial)de Médicos*

Constituïda l'abril de 1898 .D'àmbit provincial. I amb local al carrer Plateria.

[1898,1922]:*Colegio (Oficial) de Farmacia*

D'àmbit provincial. Amb el seu local al carrer Santa Clara.

7.2.PERÍODE 1901-1922:-----

[1872,1931]: *“La Protectora”.*Soc.de maestros zapateros

1882,[1914]:*Asoc.de Oficiales de Peluqueros*

[1898,1922]:*Colegio Oficial de Farmacia*

[1903]:*Asoc.<<La luz del Porvenir>>*
La referència és del 1903 ³⁶¹.
Incloïa els oficials flequers .

[1904]:*Sociedad de abastecedores de carne de cerda “La Unión Gerundense”*
La referència és del 1904 ³⁶².

[1905]:*Sociedad de licenciados del ejército<<La Benemérita>>*
La referència és del 1905 ³⁶³.

[1905]:*Gremios de alpargaterías*

[1905]:*Junta Provincial del partido de Unión Republicana*
Constituïda el 1905 ³⁶⁴.

[1906]:*Junta Provincial Republicana de Gerona*

[1907, 1927]:*Gremio de Patronos Confiteros y pasteleros*

[1908, 1918]:*Gremio de cortantes-Gerona*

1909, [1921]:*Asoc.de Secretarios Ayto.y empleados municipales provincia de Gerona*
Constituïda l'1-X-1909.Es definia com a “Defensa de sus intereses”.

1910, [1922]:*Sdad.<<El Menestral>>*
Societat recreativa, que organitzava balls i concerts amb orquestra.El 1922 tenia el seu local al carrer Herrerías Viejas.

[1911]:*Unión Gremial*

---

³⁶¹ Veure DG 139/ 20-VI-1903,p.4. On aquests oficials flequers es reuniren al “*Café Ibérico*” per tractar de la vaga que se seguia a la ciutat.

³⁶² Vg.*M.A.* 2-III-1904, f 23.

³⁶³ Vg. L'elecció de la seva junta directiva a DG 19/ 25-I-1905, p.4.

³⁶⁴ DG 159/13-VII-1905,p.4.Consta la seva junta directiva.

[1912]:“*La Unión Gremial l’Industrial*”

[1912?]:*Ordenanzas del Real Cuerpo de la Nobleza Antiguo Bravo Militar del Principado de Cataluña*

[1912], 1915 const., [1926]:*Sdad. “Arte de Ymprimir”*
Disposava d’una biblioteca i un diari propi.Havia presentat una sol.licitud per la creació d’una escola pràctica de la professió.

[1912,1922]:*Gremio de hortelanos de Gerona y su llano*
De caràcter agrícola.

[1913]:*Gremio de Vaqueros*

[1914]:*Gremio de Hortelanos*

[1914]:*Gremio de Abogados*

[1915]:*Gremio de almacenistas, vinos anisados y comestibles*

[1915, 1922]:*Soc. de Protección de /Atracción de Forasteros y Turistas*
Tenia com a finalitat donar a conèixer la “belleza de la ciudad a los extranjeros”.L’any 1922 tenia el seu local al P.Carril.

1915,[1924]:*Compañía Municipal de Bomberos*
Inscrita el 15-IX-1915.

[1915,1926]:*Asoc.de Periodistas de Gerona*
Definida com “Defensa de sus intereses”.Constava d’un Montepío i una Cooperativa pròpia.

[1916]:*Soc. de Peluqueros de esta ciudad*

[1916, 1927]:*Gremio de Herreros y Constructores de carros de esta provincia*
També podia trobar-se sota el nom de *Gremio de Herreros y Constructores de carruajes de la provincia y su Montepío*.

La primera referència és del 28-III-191. El 13-VII-1926³⁶⁵, celebrà junta general al 1r.pis del Cafè Norat. El 1922, tenia el seu local a la Plaça Independència, 17.Va reformar el seu reglament el 6-I-1920 i el 25-I-1921.

[1916], 1929 const.:*Asoc. de fabricantes de harina (Provincia)*

La primera referència és del 27-V-1916.Però, el 19 d'abril de 1929 consta la seva constitució formal.Tenia un domicili al c/Ciudadans,19;el 1922.

[1917, 1922]:*Asoc. Vigilantes Nocturnos*

Amb la tasca de “prestar servicios vecindario y descanso y seguridad mismos como Autoridades”.

1917, [1924]:*Soc. de carreteras y similares de Gerona y sus contornos*

Presentà els seus estatuts i es constituí el 26-V-1917.

[1918]:*Soc. de fundidores de Gerona <<La Unión>>*

La referència és del 1918³⁶⁶.

[1918]:*Gremio de maestros peluqueros*

La referència és del 1918³⁶⁷.

[1918]:*Gremio de maestros barberos*

[1918]:*Gremio de carniceros*

La referència és del 1918³⁶⁸.

[1918]:*Gremio de Herreros de esta provincia*

La referència és del 23-I-1918³⁶⁹.

[1918]:*Gremio de cafeteros*

La referència és del 1918³⁷⁰.

---

³⁶⁵ Vg.DG 157/ 13-VII-1926,p.6.On consta la seva junta general al 1r.pis del Cafè Norat.

³⁶⁶ Vg.DG 126/ 29-V-1918, p.4.

³⁶⁷ Veure LVNGD 16.529/ 15-XI-1918,p.17, on es descriu la reunió de gremis del sector.

³⁶⁸ Vg.M.A. 18-I-1918, f 23.

³⁶⁹ Veure LVNGD 16.234/ 23-I-1918,p.8. On es pot llegir la renovació de la seva junta general, amb el seu president José Guinart.

³⁷⁰ Veure LVNGD 16.491/ 8-X-1918,p.14.

[1919]: *Agrupación <<Arte del Libro>>*

La referència és del 1919 ³⁷¹.

Formada per tipògrafs.

1919: <<*Asoc. Gerundense de Volatería y Huevos*>>

Constituïda el 1919 ³⁷².

1919: *Gremio de tratantes de ganado de cerda de esta provincia*

Es constituí en gremi el 15-VII-1919 ³⁷³.

[1919]: *Gremio de Zapateros*

La seva referència és del 30-VIII-1919.

1919: *Soc. de carreteros La Tralla*

És constituí el setembre de 1919 ³⁷⁴.

[1919]: *Colegio Oficial de Farmacéuticos*

Tenia com a objectiu la “Defensa de sus intereses”, segons consta el 24-XII-1919.

1919, [1923]: *Unión Mecánica de Ge y su radio*

Consta com a constituïda el 17-I-1919, i tenia com a finalitat “emprender intensa campaña cultural” ³⁷⁵.

[1919, 1926]: *Gremio de Peluqueros Barberos*

El 1926 ³⁷⁶, va celebrar una reunió general al seu local social de la “Cámara de Comercio”.

[1920]: *Gremio de tratantes de alfalfa y forrajes de la provincia de Gerona*

La referència és del 5-VI-1920.

[1920]: *Gremio de herreros y constructores de carruajes*

A l'agost d'aquest 1920 ³⁷⁷, previ acord junta general, ingressà a la Federació Patronal.

---

³⁷¹ Vg. renovació càrrecs Junta a DG 46/ 25-II-1919, p.4.

³⁷² Vg. DG 100/ 4-V-1919, p.7.

³⁷³ DG 159/ 15-VII-1919, p.4.

³⁷⁴ Vg. DG 207/10-IX-1919, p.6; on es constata la presentació dels seus estatuts al Govern Civil.

³⁷⁵ Vg. DG 13/ 17-I-1919, p.3.

³⁷⁶ Vg. DG 154/ 9-VII-1919, p.6. I també DG 159/ 15-VII-1926, p.6; on consta una reunió general extraordinària al seu local social, Cámara de Comercio, per tal de parlar sobre la reducció de les hores de treball.

[1920, 1929]: *Colegio de Veterinarios de la Provincia de Gerona*

La primera referència és del 21-VIII-1920 .Va patir una reforma del seu reglament el 12-IV-1923 i el 18-XI-1929.

[1922]: *Colegio (Oficial) de veterinaria*

També es deia *Colegio (Oficial) de Veterinarios*. Amb domicili al c/Ciudadans,19.

[1922]: *Colegio Oficial de Farmacia*

Tenia el seu local al c/Santa Clara.

[1922]: *Colegio de Abogados*

[1922]: *Colegio de Procuradores*

Consta aquest aclariment, “Palacio de Justicia”, que devia fer referència al lloc de reunió.

[1922]: *Unión Comercial detallista*

[1922]: *La Perla*

Amb local al carrer Figuerola.

[1922]: *Unión Musical de Girona*

[1922]: *Unión Papelera de Gerona y sus contornos*

[1922]: *Lampareros-latoneros, caldereros y hojalateros*

[1922]: *El Rayo*

Amb l’anotació que eren “electricistes”.

[1922]: *Unión personal Energia*

[1922]: *Arte fabril de Gerona y sus contornos*

---

³⁷⁷ Al DG 184/ 12-VIII-1920,p.3; consta la celebració de la seva junta general i el seu ingrés a la Federació Patronal.

[1922]:*Gremio de Sastrería de la provincia*

[1922]:*La Alianza*
Integrada per barbers.

[1922]:*La Unión Corchera Gerundense*

[1922]:*Asoc. de Vaqueros de la capital y su comarca*

[1922]:*Soc. metalúrgica “La Unión”*
Amb local al carrer del Carme, 2n.

[1922]:*Gremio de alpargateros, cordeleros y revendedores de Gerona y su provincia*

[1922, 1927]:*Gremio de Herreros y constructores de carros (Provincia)*
El 1922, tenia el seu local a la Plaça Independència, 17.

[1922, 1927]:*Asoc. de la industria provincia en carnes de cerda*
Consta el seu local del 1922 al 1927, al c/Ciudadans, 19.

[1922], 1927:*Gremio de Agricultores y Hortelanos de Gerona y su comarca*
Consta la data de la seva dissolució, el 1927. Tenia com a objectiu la “defensa de sus intereses”, com especifica el 2-XII-1922.

7.3. PERÍODE 1923-1931:-----

[1872, 1931]: *“La Protectora” .Soc. de maestros zapateros*

[1912], 1915 const., [1926]: *Sdad. “Arte de Ymprimir”*

1915, [1924]: *Compañía Municipal de Bomberos*

[1915, 1926]: *Asociación de Periodistas de Gerona*

[1916, 1926]: *Gremio de Herrerros y Constructores de carros de esta provincia*

[1916], 1929 const.: *Asoc. de fabricantes de harina (Provincia)*

1917, [1924]: *Soc. carreteras y similares de Gerona y sus contornos*

[1919, 1926]: *Gremio de Peluqueros Barberos*

[1920, 1929]: *Colegio de Veterinarios de la Provincia de Gerona*

[1922, 1923]: *La Unión Mecánica de Gerona y su radio*

[1922, 1927]: *Asoc. de la industria provincia en carnes de cerda*

[1923]: *Ramo Construcción de gerona y su radio*

[1925]: *Colegio de Practicantes y Comadronas de Gerona*

Amb la referència del 2-X-1925, i on s'especificava que era "profesional".

[1926]: *Asoc. de los Santos Médicos Cosme y Damián*

Amb la referència del 31-V-1926, i que era "profesional".

[1926]: *Gremio de Horticultores de Gerona y su comarca*

Pertanyia a Santa Eugènia de Ter.

[1927?]*: *Industrias Tartáricas y Químicas, S.A. de Gerona*

Consta com a adreça del local: "Plaza del Belloch".

[1927?]*: *Asoc. de Productores y distribuïdors de energía eléctrica*

Tenia com a objectiu la "defensa de sus intereses".

[1927?]*: *La Mutual Ganadera*

Tenia com a objectiu la "defensa de sus intereses".

[1927?]*:*Colegio Oficial del Secretariado Local*
Tenia com a objectiu la “defensa de sus intereses”.

[1927]:*Asoc.de Practicantes de Farmacia*
Va ser reformada el 12-II-1927.

[1927?]*:*Asociación de Ganaderos*
Tenia com a objectiu la “defensa de sus intereses” .

[1927?]*:*Asociación Forestal Española*

[1927?]*:*Asoc.Provincial del Comercio exportación é importación de reses cerdales*
Tenia com a finalitat “defensa de sus intereses”.

[1928]*:*Soc.Profesional de Camareros y Cocineros de Hoteles y Cafés Restaurants de Gerona* .
Es definia com a obrera, però hem considerat agrupar-la entre les associacions professionals.

[1928]*:*Organismo de Previsión Colegio Oficial Veterinarios*

[1928?, 1929?]*:*Gremio de Vendedores ambulantes de la Provincia de Gerona*

[1928,1932]:*Soc.Profesional de Camareros y Cocineros (y su Montepío)*
Tenia el seu domicili social a la Plaça Independència, 15 i 16.

1929:*Cámara Oficial de inquilinos de Gerona*
Fou donada de baixa segons l'ordre de la “Dirección Gral.Ministerio Trabajo y Previsión, amb data del 13-IX-1929.

[1929?]*:*Asoc.de Maestros Compositores*

*Aquestes associacions consten al registre oficial com a actives, però no s'especifica l'any en concret.Però, per l'ordre que ocupen seria l'any assenyalat.

[1930]:*Gremio de Cortantes.Gerona*

1930:*Unión de empleados del matadero de Gerona*

Es va constituir el 17-II-1930 i es s definia com a obrera, però considerem que s'englova millor entre les assocs.professionals.

1930:*Colegio Oficial de matronas de la Provincia de Gerona*

Constituïda el 12-XII-1930.

1930:*Colegio de Odontólogos de la provincia de Gerona*

Constituïda el 3-VI-1930.

1930:*Asoc. del Comercio de Licores de la provincia de Gerona*

Constituïda el 10-VIII-1930.Tenia com a finalitat la “defensa de sus intereses”.Al 1930, constava un domicili al c/Santa Eugènia,5,pral.

1930:*Asoc.de libre transporte por carretera*

Es va constituir el 5-IX-1930, amb l'objectiu de “defensa de sus intereses”.

1930:*Asoc.de Inspectores de matadero*

Es va constituir el 6-XII-1930, i es definia com a “profesional”.

[1930]:*Cámara Agrícola Provincial*

La referència és del 14-II-1930.

1930 const., [1931]:*L'Espe [rt]*

Es va constituir el 18-X-1930, i estava formada per venedors de peix.

1931:*Asoc.(de) Droguería*

Es constituí el 16-I-1931, es definia com a “profesional” i tenia com a objectiu la “defensa de sus intereses”.

[1931]:*Asoc.-personal de recaudación contribuciones*

Es constituí el 27-VIII-1931 i es definia com a “social”.

1931:*Col.legi de Mestres de capella i organistes del Bisbat de Girona*

Es va constituir el 28-VIII-1931.

1931:*Agrupación provincial de transportistas por carretera Gerona*
Constituïda el 24-X-1931.

[1931]:*Assoc.d'Empleats de Banca*
Amb data de referència del 13-XI-1931.

1931:*Assoc.Proprietaris agrícoles Partit de Girona*
La seva data de constitució és del 30-XI-1931.

8.ASSOCIACIONS EDUCATIVES I MUTUALITATS LAIQUES

8.1.PERÍODE 1875-1900:-----

[1879]:*Asociación Maestros 1ª Enseñanza*

8.2.PERÍODE 1901-1922:-----

1907:*Magisterio Gerundense*
Es constituí el 27-XI-1907.Tenia com a finalitat “mejorar la enseñanza primera oficial”.

[1907, 1930]:*Asoc.de Maestros Nacionales.Partido de Gerona*
Amb la referència del 27-XI-1907, i també s’anomenava “Grupo Escolar”.

1912, [1918, 1921]:*Mutualidad Escolar “La Educadora”*
Es va constituir el 2-VI-1912.
A l’acte inaugural del 31 de maig de 1912, la Comissió d’Hisenda de l’Ajuntament de Girona la subvencionà amb 50 ptes.; més una llibreta de primera imposició per cadascun dels associats ³⁷⁸.Associació amb un marcat caràcter educatiu,però sota el paraigües i protecció de l’església gironina ³⁷⁹.

---

³⁷⁸ M.A. 31-V-1912, f 47.

³⁷⁹Vg. DG 129/ 4-VI-1912,p.7.Com en l’acte d’inauguració de l’associació o Grup Escolar, la presidència fou ocupada per un mossèn com a inspector d’Instrucció Pública.

Com a *Mutualitat Escolar*, l'any 1917, va enregistrar: 518'10 pessetes en qualitat d'entrada i 305'45 ptes.de sortida. Amb la quantitat de 1.419'75 ptes a primers de gener de 1917 ³⁸⁰.

[1913]:*Asociación para el Colegio de Huerfanos de empleados civiles*
Tenim la referència del 1913 ³⁸¹.

1914,[1922]:*Asoc.Provincial de padres y jefes de familia*
Es constituí el 31-I-1914, i tenia com a objectiu “Enseñanza y educación” .

[1915,1917]:*Agrupación Normalística de Gerona. Escuela de Maestros*

[1915,1922]:*Corazón*
La primera referència és del 30-IV-1915, i també era una “mutualidad escolar” .

[1916], 1918 const.,[1922]:*Asoc.Estudiantil Germanor*
La primera referència és del 4-II-1916 ,i exercia també de “mutualidad escolar” . La data de constitució oficial és del 1918. Un any més tard, comprenia un diari propi, <<Estudiant>> .

[1918]:*Junta de Instrucción Pública*

[1919]:*Patrono de la Juventud*
La data de referència és del 25-IX-1919, i tenia com a objectiu “educación y enseñanza de sus socios”.

[1919, 1930]:*Asociación Provincial de (l)Magisterio/Maestros de Gerona*
També es troba sota el nom de *Asociación Provincial del Magisterio* ³⁸² .

8.3.PERÍODE 1923-1931:-----

[1907,1930]:*Asociación Maestros Nacionales.Partido Gerona*

[1919,1930]:*Asociación Provincial de (l)Magisterio/Maestros de Gerona*

---

³⁸⁰ Veure la celebració de la seva junta general a *LVNGD* 16.247/ 5-II-1918, p.12.

³⁸¹ *M.A.* 6-VI-1913, f 149.

³⁸² Veure *El Día Gráfico* 7-VIII-1930,p.33.

[1930]: *Asociación de Normalistas y ex-normalistas Gerundenses*
Es definia com a “pedagógica-cultural”.

9.COOPERATIVES

[1871]: la *Sociedad de oficiales picapedreros de Gerona*
Que tenia la seva cooperativa el 30-VI-1871. Però aquesta associació té una durada més llarga en el temps. Tenia un reglament amb 3 capítols, 38 articles i 1 d'addicional.

9.2.PERÍODE 1901-1922:-----

1911 const., 1913 const., [1916]: *Cooperativa obrera “La Amistad”*

La primera constitució és del 1911, i consta una refundació el 12-I-1913. Aquesta cooperativa de consum tenia el seu domicili social al c/Ciudadans, 3 -el 1911-³⁸³. El 1916 passà a anomenar-se <<*Cooperativa Obrera Gironina*>>³⁸⁴.

1911: *Cooperativa de consumo de sociedad obrera La Alianza*
Inaugurada el 29-I-1911³⁸⁵.

[1915]: *Unión Ferroviaria Gerundense*
Amb referència del 15-I-1915.

[1920]: *La Equidad Gerundense*
La referència és del 16-XII-1920.

[1920, 1922]: *Cooperativa Gironina*
La primera referència és del 15-VII-1920.

[1922]: *Cooperativa “El Porvenir” Puente Mayor*
Cooperativa de caràcter obrer.

[1922]: *Cooperativa de Funcionarios del Estado*

[1922]: *Cooperativa Corredores Comercio*
Tenia el seu local-el 1922- al c/Ciudadans, 4.

---

³⁸³ DG 26/ 31-I-1911, p.7. I tenia com a President el Sr. Gispert, *El Not. Universal*, 25-VII-1911, p.2.

³⁸⁴ DG 22-XI-1916, p.4.

³⁸⁵ *Las Noticias* 29-I-1911, p.6.

[1922, 1926]:*Cooperativa de Periodistas de Gerona*

Va construir cases barates el 12-I-1922. Es va reformar el 28-IV-1923 i el 13-X-1923.

9.3.PERÍODE 1923-1931:-----

[1923], 1931const.:*Cooperativa “La Protectora Obrera”*

Amb una primera referència del 1923³⁸⁶ i una data de refundació: el 28-V-1931.

[1926]:*Cooperativa de Periodistas de Gerona*

Amb una referència de l'any 1926³⁸⁷.

1931:*La Esperanza Gerundense*

Es constituí el 23-II-1931 i va tancar el 23-IX-1931.Cooperativa de caire obrer.

10.SINDICATS I SOCIETATS DE RESISTÈNCIA

10.2.PERÍODE 1901-1922:-----

[1911]:*Federació Cooperatives provincial de Girona*

[1911, 1919]:*Sindicato Agrícola de Gerona y su comarca*

La primera data és del el 19-II-1911 i l'última del 1919³⁸⁸.

Aquest sindicat va tenir un marcat caràcter religiós. Ja que l'abril de 1912, el Prelat de la catedral de Girona havia realitzat tot un seguit de rogatives- a instàncies d'aquesta societat- per tal que plogués³⁸⁹.

L'octubre de 1913, constava com a local social al c/Nou del Teatre,16, baixos³⁹⁰.

[1912]:*Federación de Sindicatos de esta diócesis*

La referència és del 25-VII-1912.

El 1912, va aconseguir aventatges en la compra “mancomunada” d'adobs³⁹¹.

³⁸⁶ Vg.M.A.Ajt.Girona 7-XI-1923, f 182

³⁸⁷ Vg. M.A.Ajt.Girona 22-I-1926, f 75

³⁸⁸ Vegi's *El Not.Universal* 19-II-1911,p.3 i *El Liberal* 6-V-1919,p.3.

³⁸⁹ *DG* 93/ 21-IV-1912,p.8.

³⁹⁰ *DG* 258/ 15-X-1913,p.6.

³⁹¹ Vg.*DG* 25-VII-1912,p.7.

[1913]:*La Federación de cooperativas obreras de esta provincia*
La referència és del 24-V-1913³⁹².

[1913]:*Sindicato obrero fideeros de Gerona*
La referència és del 15-X-1913³⁹³.

[1914]:*La Sindicatura del Gremio de Paradores y Mesones*
La referència és del 29-X-1914³⁹⁴.
El 1914 hi va haver un repartiment de contribucions exposat al local de la *Unión Gremial* del carrer Mercaders.

[1918]:*Sindicato Harinero de la provincia*
La referència és del 8-IX-1918³⁹⁵.

1918, [1922]:*La Federación Sindical Agraria de Gerona*
També es pot trobar sota el nom de *Federación de Sindicatos Agrícolas*.
Es constituí el 1918. Amb un marcat caràcter polític. El 1919, traslladà el seu local al c/Carme, 1³⁹⁶. Aquest mateix 1919, demanava que el president de la Mancomunitat de Catalunya inclogués en la legislació social, les atribucions del futur Poder català. Aquesta associació creia en la necessitat que Catalunya tingués una legislació social agrària pròpia, ja que considerava que aquí el problema de la propietat agrícola era diferent del de la resta de la Península.

[1919]: <<*Sindicato harinero*>> de esta provincia³⁹⁷

[1919]:*Sindicato de obreros alpargateros <<La Redención>>*
La referència és del 9-XI-1919³⁹⁸.

[1919, 1923]:*Sindicato ferroviario*
La referència és del 19-II-1919 al 6-VI-1923, quan fou reformat. Tenia caràcter obrer.

---

³⁹² Vg. la seva reunió ordinària anual, al DG 119/ 24-V-1913, p.9.

³⁹³ Veure *El Not. Universal* 15-X-1913, p.3.

³⁹⁴ Vg. DG 29-X-1914, p.11.

³⁹⁵ Vegeu *La Tribuna* 8-IX-1918, p.7 i el 29-IX-1918, p.14, on consta com a President José Ensesa.

³⁹⁶ DG 23-VII-1919, p.5.

³⁹⁷ EA 6.148/21-V-1919, p.2.

³⁹⁸ Vg. DG 256/ 9-XI-1919, p.6.

[1919], 1930:*Sindicato Libre Profesional de obreros carpinteros y de las Industrias del mueble y sus derivados de madera*

La primera referència és del 9-II-1919 i l'última del 9-III-1930 quan fou dissolta. De caràcter obrer.

[1919, 1931]:*Sindicato Unico del ramo de elaborar madera de Gerona y su radio*

[1920, 1922]:*Sindicato de Médicos de Cataluña*

La primera referència és del 4-III-1920, i tenia com a prioritat la “defensa de sus intereses”.

Consta una Junta de la *Secció comarcal de Girona*-el 12-VIII-1920-, del <<*Sindicat de Metges de Catalunya*>>³⁹⁹.

[1920, 1926]:*Sindicato de Orquestas de la provincia de Gerona*

La primera referència és del 21-II-1920, i tenia com a objectiu la “defensa de sus intereses”, del 21-II-1920. Reformà el seu reglament el 26-II-1926.

Organitzaven fires i festes, com les de Sant Narcís de Girona, de l'octubre de 1925.

El 1925, també consta com a local social al c/Abeuradors, 4, 2n, 2a de Girona⁴⁰⁰.

1921:*Sindicato del ramo de Papel*

De caràcter obrer, constituïda el 27-XI-1921.

[1922?]:*Sindicato Libre de Profesiones y Oficios Varios*

De naturalesa obrera, però finalment no es constituí.

[1922]:*Sindicato de Secretarios y Empleados Municipales*

[1922]:*Sindicato Unico de Artes gráficas, papel, cartón y similares*

Obrera.

[1922]:*Sindicato de ladrilleros de Gerona y contornos*

[1922]:*Federación de Sindicatos Agrícolas*

[1922?]:*Sindicat de Matronas de Cataluña* (sucursal de Barcelona)

Professional. Consta que fou dissolta en aquests anys.

---

³⁹⁹ Vg. DG 184/12-VIII-1920, p.4.

⁴⁰⁰ *El Día Gráfico* 3855/ 9-X-1925, p.13.

[1922, 1923]:*Sindicato de Oficios Varios de Gerona y su radio*

[1922, 1927]:*Sindicato agrícola de recriadores y exportadores de vacas lecheras*

Entre els anys 1922 al 1927, consta el seu domicili a la Rambla de la Llibertat,12.

[1922], 1929-1930, [1931]:*Sindicato obrero del ramo de construcción Provincia Gerona*

La primera referència és del 1922, però consta oficialment constituïda el 1929 i dissolta el 1930. Tot i que, el 1931 encara estava activa.

10.3.PERÍODE 1923-1931:-----

[1919, 1923]:*Sindicato ferroviario*

[1919], 1930:*Sindicato Libre Profesional de obreros carpinteros y de las Industrias del mueble y sus derivados de madera*

[1919, 1931]:*Sindicato Unico del ramo de elaborar madera de Gerona y su radio*

[1920, 1922]:*Sindicato de Orquestas de la provincia de Gerona*

[1922, 1923]:*Sindicato de Oficios Varios de Gerona y su radio*

[1922?, 1923?]:*Sindicato obrero del ramo de construcción Provincial de Gerona*

[1922, 1927]:*Sindicato agrícola de recriadores y exportadores de vacas lecheras*

[1922], 1929-1930, [1931]:*Sindicato obrero del ramo de construcción Provincia Gerona*

1923, [1924]:*Sindicato de Trabajadores de Gerona y su radio*

Constituïda el 15-VII-1923 i el 8-I-1924 fou “clausurada gubernativamente”.
De caràcter obrera-sindicalista.

[1927], 1931:*Sindicato Nacional Ferroviario Consejo Obrero de Ferrocarriles de M.Z. y a. Zona 9ª.*

La primera referència és del 26-V-1927 i l'última del 4-III-1931, quan fou suspesa seguint les instruccions del S.N. Presidenta Madrid. De caràcter obrer.

1930:*Sindicato Libre Profesional de Obreros Panaderos*
Constituïda el 11-I-1930. De caràcter obrer.

1931:*Federación de Sindicatos Obreros de Gerona*
Constituïda el 26-X-1931.

1931:*Sindicato de Productos Químicos y Similares*
Constituïda el 24-XI-1931. Obrera.

[1931?]:*Sindicato de transportes*
Constituïda el 27-XI-1931. Obrera.

[1931?]:*Sindicato Profesional del Arte Textil y Fabril*
Consta una data de referència: 27-XI-1931; però finalment no es va constituir. Obrera.

[1931]:*Sindicato de Metalurgia*
La data de referència és del 27-XI-1931. Obrera.

1931:*Sindicato del Ramo de Alimentación*
Constituïda el 4-XII-1931. Obrera.

11. ASSOCIACIONS ECONÒMIQUES/CAIXES D'ESTALVI I ENTITATS FINANCERES

[1834],1904const.,[1931]:*La Sociedad Económica de Amigos del País* (SEAP)

Aquesta associació de caràcter econòmic, encara que té una constitució molt anterior al període analitzat, la seva trajectòria és dilatada en el temps.

Hi ha la constància de la seva definitiva constitució a l'abril de 1904 ⁴⁰¹.

11.1.PERÍODE 1875-1900:-----

[1834], 1904const., [1931]:*La Sociedad Económica de Amigos del País* (SEAP)

11.2.PERÍODE 1901-1922:-----

[1834], 1904const., [1931]:*La Sociedad Económica de Amigos del País* (SEAP)

1909 const., [en actiu]-:*Caja de Pensiones para la Vejez y de Ahorros*

Constituïda el 1909.

Sucursal de l'existent a Barcelona. Fou establerta a la Rambla Verdaguier, 3 i 5, baixos. Amb la finalitat de realitzar una tasca social i com a exemple de moralitat i justícia social ⁴⁰².

[1910, 1922]:*Cámara de Comercio*

De caràcter administratiu. Amb domicili al c/Ciudadans, 19-1'any 1922-.

[1915, 1922]:*Sociedad de Protección de/ Atracción de Forasteros y Turistas*

La referència primera és del 25-IV-1915.

Tenia com a finalitat donar a conèixer la "bellesa" de la ciutat als estrangers.

El 1922 tenia el seu domicili a la Plaça Carril.

1919:*Cámara Agrícola*

Constituïda el 1919 ⁴⁰³.

---

⁴⁰¹ Vg. DG 87/ 17-IV-1904, p.5. On també consta la seva junta.

⁴⁰² Veure *El Correo Catalán* 11,264/ 19-VII-1909, p.2.

⁴⁰³ DG 22-X-1919, p.6. Consta la seva junta.

[1921]: *Soc. d'Atracció de Forasters*
La referència és del 15-II-1921.

[1922]: *Banco Peninsular* (Sucursal de l'existent a Barcelona)
La referència és del 8-V-1922.
També anomenada *Sociedad General Cooperativa de Ahorros y Crédito*.

11.3.PERÍODE 1923-1931:-----

[1834], 1904const., [1931]: *La Sociedad Económica de Amigos del País* (SEAP)

1909 const., [en actiu]-: *Caja de Pensiones para la Vejez y de Ahorros*

12.ASSOCIACIONS CAMBRES,JUNTES,COMITÈS,COL.LEGIS I CONSELLS PROVINCIALS I COMARCALS

Encara que fora del període estudiat, hi ha una associació que cal citar:

Casas Colegio de Caridad: Escuela Provincial de Muchachos de Servicio,
constituïda el 1853.

12.1.PERÍODE 1875-1900:-----

1894: *Liga Agrícola de Productores de la Provincia*
Amb data de constitució del 18-VII-1894.

12.2.PERÍODE 1901-1922:-----

[1903]: *Comitè Provincial Unión Republicana*
La referència és del setembre de 1903.

[1903]: *Partido de Fusión Republicana de esta provincia*
Amb l'única referència del 22-II-1903 ⁴⁰⁴.

1905: *Junta Provincial del partido de Unión Republicana* ⁴⁰⁵.

[1906]: *Junta Provincial Republicana de Gerona*

[1911]: *Federació Cooperatives província de Girona*

[1911-1928]: *Comitè Provincial de Gerona Federación Femenina contra la Tuberculosis*

La primera referència recollida és del 7-XI-1911 i l'última del 27-I-1928 ⁴⁰⁶.

[1912]: *Unión de todas las Sociedades Esperantistas de la Provincia. Estatuto de Esperanto*

La referència és del 4-XI-1912.

[1913]: *La Junta provincial de Protección a la Infancia*

Es coneix de la seva existència per mitjà de la premsa, del dia 3-XII-1913 ⁴⁰⁷.

A la sessió celebrada el desembre de 1913, el governador civil de Girona-Sr.Carballido-

va poder seguir les gestions portades a terme per la presidència i la secretaria, destinades als nens de Barcelona, Dás, Palamós i Alacant. També s'explicà la voluntat de constituir vàries juntes locals, entre les quals hi hauria la de Girona. I d'establir un torn mensual per la revisió de les pel·lícules que es projectaven als cinemes de Girona.

[1913]: *La Federación de cooperativas obreras de esta provincia*

Amb referència del dia 24-V-1913 ⁴⁰⁸.

1914, [1922]: *Asoc.Provincial de padres y jefes de familia*

Es constituí el 31-I-1914.I tenia com a finalitat l'ensenyança i l'educació dels seus socis i familiars.

---

⁴⁰⁴ DG 43/22-II-1903,p.6.Consta el nom del seu president Buenaventura Carreras.

⁴⁰⁵ DG 159/ 13-VIII-1905,p.4. Consta la seva junta directiva.

⁴⁰⁶ Per més detalls, vegi's M.A. 27-I-1928, f 7.On l'Ajuntament es fa ressò d'una comunicació de la *Junta Provincial Antituberculosa*, agraint la concessió d'un abonament de fórmules i medicaments destinats a malalts pobres de la ciutat que rebien assistència i tractament al Dispensari antituberculós.

⁴⁰⁷ Per un major seguiment, vg. *La Publicidad* 12.460/ 3-XII-1913,p.6.

⁴⁰⁸ Vegi's la seva reunió ordinària anual, al DG 119/ 24-V-1913,p.9.

[1915]: *Junta Provincial Tradicionalista*
Amb referència del 20-X-1915 ⁴⁰⁹.

[1916-1926]: *Gremio de Herreros y Constructores de carros de esta provincia*
Una primera referència és del 28-III-1916, i l'última és del 13-VII-1926 .
L'any 1926, consta el seu domicili social al 1r.pis del Cafè Norat ⁴¹⁰.
Aquesta associació també podia trobar-se sota el nom de *Gremio de Herreros y Constructores de carruajes de la provincia y su Montepío*. Va reformar el seu reglament el 6-I-1920 i el 25-I-1921.

[1916]-1929: *Asoc.de fabricantes de harina (Provincia)*
La primera referència és del 27-V-1916, i l'última del 1929.
El 1922, consta el seu domicili al carrer Ciutadans,19.
Es va tornar a constituir el 19 d'abril de 1929.

[1917]: *Junta Provincial Jaimista*
La referència és del dia 21-II-1917 ⁴¹¹ .

1917-[1927]: *Federación local de sociedades obreras de Gerona y su comarca*
Associació obrera afecta a la UGT.
La primera referència és del 6-XI-1917, que coincideix amb l'autorització oficial del seu reglament.L'any 1922, tenia el seu local social a la plaça de l'Oli número 5.
Destacaríem com a activitat més rellevant, la celebració de conferències com la que se celebrà el 1r. de maig del 1919. La realitzà l'advocat i diputat provincial Alberto de Quintana, que va tractar el tema <<Cuestiones sociales del momento>> ⁴¹² .

[1918]: *Sindicato Harinero de la provincia* ⁴¹³.

[1918]: *Gremio de Herreros de esta provincia*
Amb data de referència del dia 23-I-1918 ⁴¹⁴.

[1918, 1922]: *Federación de Sindicatos Agrícolas*
L'any 1919 va traslladar el seu local al carrer del Carme,1 ⁴¹⁵ .

---

⁴⁰⁹ DG 20-X-1915,p.8.

⁴¹⁰ DG 157/ 13-VII-1926,p.9. On consta la seva junta general al 1r.pis del Cafè Norat.

⁴¹¹ DG 41/21-II-1917,p.3.

⁴¹² Veure *La Tribuna* 7.045/1-V-1919,p.14.

⁴¹³ Vegi's *La Tribuna* dels dies 8-IX-1918,p.7 i 29-IX-1918,p.14. On consta el seu president José Ensesa.

⁴¹⁴ Veure *LVNGD* 16.234/23-I-1918,p.8. On es pot llegir la renovació de la seva junta general, amb el seu president José Guinart.

⁴¹⁵ DG 23-VII-1919,p.5.

[1919]: *Gremio de tratantes de ganado de cerda de esta provincia*

La referència del 15-VII-1919, és la de la seva constitució en gremi ⁴¹⁶.

[1919-1924]: *Federación Patronal de Gerona*

La primera referència és del 30-III-1919. Aquest mateix any, consta el seu local situat a la *Cámara de Comercio* ⁴¹⁷.

[1919, 1930]: *Asociación Provincial de (l) Magisterio/Maestros de Gerona*

També la podem trobar sota el nom de Asociación Provincial del Magisterio ⁴¹⁸.

[1920]: *Gremio de tratantes de alfalfa y forrajes de la provincia de Gerona*

Amb data de referència del 5-VI-1920.

[1920-1921]: *Federación de sastres de la provincia*

L'1-II-1921, també se l'anomenava *Federación de Sastrería de la provincia*. El 28 de setembre de 1920 es reuniren a la *Cámara de Comercio*-en assemblea general-per tal de redactar el seu reglament ⁴¹⁹.

[1920-1921]: *Federación de sastres de la provincia*

L'1-II-1921, també se l'anomenava *Federación de Sastrería de la provincia*. El 28 de setembre de 1920 es reuniren a la *Cámara de Comercio*-en assemblea general-per tal de redactar el seu reglament ⁴²⁰.

[1920-1926]: *Sindicato de Orquestas de la provincia de Gerona*

Es definia com a societat de "defensa de sus intereses". Una primera referència la recollim el 21-I-1920 i l'última el 26-II-1926, data en què reforma el seu reglament.

[1920-1927]: *Cámara Provincial de la Propiedad Urbana*

La primera referència és del 25-IV-1920 i l'última del 6-V-1927, data en què canvià el títol per R.D.

[1920]-1929: *Federación de Industriales/Patronos panaderos de la provincia*

La primera data de referència és del 19-V-1920 i l'última del 16-VII-1929, quan es tornà a constituir.

---

⁴¹⁶ DG 159/ 15-VII-1919,p.4.

⁴¹⁷ DG 235/14-X-1919,p.4.

⁴¹⁸ Veure *El Día Gráfico* 7-VIII-1930,p.33.

⁴¹⁹ DG 30-IX-1920,p.3.

⁴²⁰ DG 30-IX-1920,p.3.

[1920-1929]: *Colegio de Veterinarios de la Provincia de Gerona*

Una primera referència és del 21-VIII-1920 i l'última del 18-XI-1929. Va patir una reforma del seu reglament el 12-IV-1923 i el 18-XI-1929.

1921const.,[1922]: *Centro Provincial de Acción Monárquica*

Es constituí el 23-II-1921. Tenia com a finalitat la “defensa de sus intereses”. L'any 1922 va dirigir a l'Ajuntament una reclamació sobre l'impost de “Casinos y Círculos de Recreo”⁴²¹.

1921const.,[1922]: *Centro Provincial de Acción Monárquica*

Es constituí el 23-II-1921. Tenia com a finalitat la “defensa de sus intereses”. L'any 1922 va dirigir a l'Ajuntament una reclamació sobre l'impost de “Casinos y Círculos de Recreo”⁴²².

[1922]: *Gremio de Sastrería de la provincia*

[1922]: *Gremio de alpargateros, cordeleros y revendedores de Gerona y su provincia*

[1922]: *Consejo Provincial de Fomento*

L'any 1922 coincideix amb la referència del seu domicili, situat al carrer de la Nieve,1.

[1922-1927]: *Asociación de la industria provincia en carnes de cerda*

Entre els anys 1922 i 1927, consta el seu local al carrer Ciutadans,19.

[1922, 1927]: *Asociación de ganaderos (Provincia)*

El primer any de referència, consta el seu local a la plaça Constitució,14.

[1922, 1927]: *Unión Patronal (Provincia)*

La primera referència de la seva existència és del 14-IV-1922, on també consta el seu domicili al carrer Ciutadans,19.

[1922, 1927]: *Gremio de Herreros y constructores de carros (Provincia)*

L'any 1922, tenia el seu local a la plaça Independència,17.

---

⁴²¹ Per més detalls, vegi's *M.A.Ajt.de Girona* del dia 29-IX-1922, f 140.

⁴²² Per més detalls, vegi's *M.A.Ajt.de Girona* del dia 29-IX-1922, f 140.

[1922],1929-1931: *Sindicato obrero del ramo de construcción Provincia Gerona*

Està registrada el 1922, però consta una data posterior:28-II-1929, i una de dissolució del 23-II-1930. Però, n'hi ha una de posterior que correspon al 27-XI-1931.

12.3.PERÍODE 1923-1931:-----

[1911-1928]:*Comitè Provincial de Gerona Federación Femenina contra la Tuberculosis*

La primera referència recollida és del 7-XI-1911 i l'última del 27-I-1928 ⁴²³.

[1916-1926]: *Gremio de Herreros y Constructores de carros de esta provincia*

Una primera referència és del 28-III-1916, i l'última és del 13-VII-1926 .

L'any 1926, consta el seu domicili social al 1r.pis del Cafè Norat ⁴²⁴.

Aquesta associació també podia trobar-se sota el nom de *Gremio de Herreros y Constructores de carruajes de la provincia y su Montepío*. Va reformar el seu reglament el 6-I-1920 i el 25-I-1921.

[1916]-1929: *Asoc.de fabricantes de harina (Provincia)*

La primera referència és del 27-V-1916, i l'última del 1929.

El 1922, consta el seu domicili al carrer Ciutadans,19.

Es va tornar a constituir el 19 d'abril de 1929.

1917-[1927]: *Federación local de sociedades obreras de Gerona y su comarca*

Associació obrera afecta a la UGT.

La primera referència és del 6-XI-1917, que coincideix amb l'autorització oficial del seu reglament.L'any 1922, tenia el seu local social a la plaça de l'Oli número 5.

Destacaríem com a activitat més rellevant, la celebració de conferències com la que se celebrà el 1r. de maig del 1919. La realitzà l'advocat i diputat provincial Alberto de Quintana, que va tractar el tema <<Cuestiones sociales del momento>> ⁴²⁵ .

---

⁴²³ Per més detalls, vegi's M.A. 27-I-1928, f 7.On l'Ajuntament es fa ressò d'una comunicació de la *Junta Provincial Antituberculosa*, agraint la concessió d'un abonament de fórmules i medicaments destinats a malalts pobres de la ciutat que rebien assistència i tractament al Dispensari antituberculós.

⁴²⁴ DG 157/ 13-VII-1926,p.9. On consta la seva junta general al 1r.pis del Cafè Norat.

⁴²⁵ Veure *La Tribuna* 7.045/1-V-1919,p.14.

[1919-1924]: *Federación Patronal de Gerona*

La primera referència és del 30-III-1919. Aquest mateix any, consta el seu local situat a la *Cámara de Comercio* ⁴²⁶.

[1919,1930]: *Asociación Provincial de (l) Magisterio/Maestros de Gerona*

També la podem trobar sota el nom de Asociación Provincial del Magisterio ⁴²⁷.

[1920-1926]: *Sindicato de Orquestas de la provincia de Gerona*

Es definia com a societat de “defensa de sus intereses”. Una primera referència la recollim el 21-I-1920 i l’última el 26-II-1926, data en què reforma el seu reglament.

[1920-1927]: *Cámara Provincial de la Propiedad Urbana*

La primera referència és del 25-IV-1920 i l’última del 6-V-1927, data en què canvià el títol per R.D.

[1920]-1929: *Federación de Industriales/Patronos panaderos de la provincia*

La primera data de referència és del 19-V-1920 i l’última del 16-VII-1929, quan es tornà a constituir.

[1920-1929]: *Colegio de Veterinarios de la Provincia de Gerona*

Una primera referència és del 21-VIII-1920 i l’última del 18-XI-1929. Va patir una reforma del seu reglament el 12-IV-1923 i el 18-XI-1929.

[1922-1927]: *Asociación de la industria provincia en carnes de cerda*

Entre els anys 1922 i 1927, consta el seu local al carrer Ciutadans,19.

[1922,1927]: *Asociación de ganaderos (Provincia)*

El primer any de referència, consta el seu local a la plaça Constitució,14.

[1922,1927]: *Unión Patronal (Provincia)*

La primera referència de la seva existència és del 14-IV-1922, on també consta el seu domicili al carrer Ciutadans,19.

[1922,1927]: *Gremio de Herrerros y constructores de carros (Provincia)*

L’any 1922, tenia el seu local a la plaça Independència,17.

---

⁴²⁶ DG 235/14-X-1919,p.4.

⁴²⁷ Veure *El Día Gráfico* 7-VIII-1930,p.33.

[1922],1929-1931: *Sindicato obrero del ramo de construcción Provincia Gerona*
Està registrada el 1922, però consta una data posterior:28-II-1929, i una de dissolució del 23-II-1930. Però, n'hi ha una de posterior que correspon al 27-XI-1931.

[1923]: *Federació d'Amos Forners de la provincia de Girona*

[1926]: *Comitè Provincial de Unión Patriótica de Gerona*

[1927]: *Asoc. de Practicantes de Farmacia*

La data de referència coincideix amb el de la seva reforma,del 12-II-1927.També anomenada Asoc. de auxiliars de Farmacia de la Provincia de Gerona.

[1927?]: *Junta Provincial de Ganaderos de Gerona*

Tenia com a finalitat defensar els interessos de la ramaderia.

[1927]: *Asociación Provincial del Comercio exportación é importación de reses cerdales*

Tenia com a finalitat la “defensa de sus intereses”.

1928: *Agrupación cinematogràfica de la Provincia de Gerona*

Es constituí el 21-I-1928.

[1928?, 1929?]: *Gremio de Vendedores ambulantes de la Provincia de Gerona*

[1929]: *Federación Patronos Peluqueros Barberos Provincia de Gerona*

La data de referència és del 16-VII-1929.

[1929]: *Federación de cooperativas provincia de Gerona*

[1930]: *Cámara Agrícola Provincial*

La referència és del 14-II-1930.

1930: *Colegio de Odontólogos de la provincia de Gerona*

Es constituí el 3-VI-1930.

- 1930:** *Asoc.del Comercio de Licores de la provincia De Gerona*
Constituïda el 10-VIII-1930, i amb domicili al carrer Santa Eugènia,5, pral.
Tenia com a finalitat la “defensa de sus intereses”.
- 1930:** *Colegio Oficial de matronas de la Provincia de Gerona*
Constituïda el 12-XII-1930.
- 1931:** *Federación Hotelera provincia de Gerona*
Es constituí el 22-V-1931.
- 1931:** *Centre de Defensa Social Comarques Gironines*
Es constituí el 20-VIII-1931.
- 1931:** *Centre Prov.Tradicionalista de Girona*
Amb data de constitució del 20-X-1931.
- [1931]:** *Agrupación Provincial de transportistas por carretera.Gerona.*
La referència és del 24-X-1931.
- [1931]:** *Federación de Sindicatos Obreros de Gerona*
La data de referència és del 26-X-1931.
- 1931:** *Soc.y Montepío obreros tocineros y similares Gerona y su provincia*
Es constituí el 4-XII-1931.
- 1931:** *Asoc.Proprietarios camiones automóviles de la provincia.Ge.*
Constituïda el 30-XII-1931.

13. ASSOCIACIONS NO -DEFINIDES

[1870]: *Sociedad “La Blanca”*

13.1.PERÍODE 1875-1900:-----

1894:*Liga Agrícola de Productores de la Provincia*
Es constituí el 18-VII-1894.

13.2.PERÍODE 1901-1922:-----

[1912]:*El Fomento*
La referència és del 1912 ⁴²⁸.
El 1912, tenia el seu local al c/Ciutadans,19,pral.

[1912]: “*Soc.de Alumbrado de poblaciones*”
La referència és del 13-IV-1912 ⁴²⁹.

[1922]:*Consejo Provincial de Fomento*
El 1922, consta un domicili al c/de la Nieve,1.

13.3.PERÍODE 1923-1931:-----

[1923?]:*La Progresiva Gerundense*

[1923?]:*La Verdadera Sociedad*

1931: *Centre de Defensa Social Comarques Gironines*
Es va constituir el 20-VIII-1931.

---

⁴²⁸ Vg.DG 8/ 12-I-1912,p.8.

⁴²⁹ Veure DG 86/ 13-IV-1912,p.6.

